T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA SIDKÎ EFENDİ DÎVÂNI

TRANSKRİPSİYONLU METİN-EDEBÎ İNCELEME

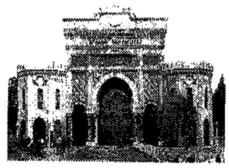
GÜLŞEN SEZEN

2501070798

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. KEMAL YAVUZ

İSTANBUL 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan 2501070798 numaralı GÜLŞEN SEZEN'İN hazırladığı "MUSTAFA SIDKI EFENDİ DİVANI TRANSKRİPSİYONLU METİN-EDEBİ İNCELEME" konulu YÜKSEK LİSANS/ ~~DOKTORA TEZİ~~ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 04.11.2010 PERŞEMBE günü saat: 13.00 de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ...kabulü...................'ne* OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞUY~~LA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. KEMAL YAVUZ	Kabulü	[imza]
PROF. DR. MUHAMMET NUR DOĞAN	Kabulü	[imza]
PROF. DR. AZMİ BİLGİN	Kabulü	[imza]
PROF. DR. MUSTAFA ÇİÇEKLER	Kabulü	[imza]
YRD. DOÇ. DR. CEMAL AKSU	Kabulü	[imza]

Adres: Besim Ömerpaşa Caddesi Kaptan-ı Derya Sokağı 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel: 0212 440 00 00 / 14219-14220-14221-14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: sbe@istanbul.edu.tr

ÖZ

MUSTAFA SIDKÎ EFENDİ DÎVÂNI

TRANSKRİPSİYONLU METİN-EDEBÎ İNCELEME

Gülşen Sezen

Bu tez, 18. yüzyılda yaşamış olan şairlerimizden, matematik âlimi Mustafa Sıdkî Efendinin Dîvânı'nın transkripsiyonlu metnini ve edebî açıdan incelenmesini içermektedir. Şairin yaşadığı dönemin karmaşası ve mesleği, Dîvân'ın okunup incelenmesi için hareket noktası olmuştur.

Çalışma sürecinde Mustafa Sıdkî'nin hayatı, dönemindeki olaylar, kişiler araştırılmış ve daha sonra tüm bunların, onunla olan bağlantıları saptanmıştır. Şiirler transkripsiyon alfabesine aktarıldıktan sonra; Dîvân'ın şekil ve içerik özelliklerinin incelenmesi yoluna gidilmiştir. Okuyanların daha kolay anlaması için, Dîvân'daki şiirlerin günümüz Türkçesine çevirileri yapılmıştır. Ayrıca, pek çok noktası yeteri kadar aydınlatılmamış eski bir dönemin şairi olarak Mustafa Sıdkî'nin, hem matematik hem de edebiyat sahalarında takip ettiği ekoller verilmeye çalışılmıştır.

Şiirlerinde Eski Anadolu Türkçesi özellikleri bulunan, *Fuzulî*'den izler taşıyan, Azeri-Çağatay şivesi unsurlarını bir araya getiren bu gazel şairi, deyimlerle zenginleşen şiirleriyle 18. asrın keşfedilmeyi bekleyen şahsiyetlerindendir.

ABSTRACT

THE DÎVÂN OF MUSTAFA SIDKÎ EFENDİ

A TRANSCRIPTIONAL TEXT-LITERARY ANALYSIS

Gülşen Sezen

Thesis herein; consists of transcription text and literary analysis over one of our poets mathematician Mustafa Sıdkî Efendi who lived in the 18th Century. Beginning of kaos times when poet had lived and his profession included the point of movement for reading and studying.

During study search has been investigated Mustafa Sıdkî's life as well as incidents and personalities of his times; and then all of these connection with him is determined. Poems are examinated perspective of form and content after it translated to transcription alphabet. Poems which in the Dîvân has been translated to contemporary Turkish language; so that readers understand all poems easily. Besides, we tried to give some information about schools of mathematic and literary that followed by Mustafa Sıdkî who is a poet lived past term of which alot of points couldn't have been lightened up sufficently.

This lyric poet that in his poems founding Old Anatolian Turkish characteristics as well as including some marks from Fuzûlî and combining to Azeri-Çağatay accents waiting for discovered being one of poets lived in the 18th Century with his poems are enriched by phrases.

ÖNSÖZ

18. yüzyılda matematik, geometri, astronomi, istinsah, mütercimlik ve müderrislik sahalarında bilimsel adımlar atıp; hat ve şairlikte yeteneklerini test eden, devrin içişleri bakanı kâtibi Mustafa Sıdkî Efendinin Dîvân'ı, bu çalışmanın konusu olarak seçilmiştir.

Bu tez, Mustafa Sıdkî Dîvânı'nı ilim dünyasına tanıtmayı amaçlamanın yanı sıra, 18. yüzyılda pek çok şairi etkisi altına alan Sebk-i Hindî Akımı'nın Mustafa Sıdkî'nin şiirlerinde nasıl ve ne yönde geliştiğini ortaya çıkarma gayesini gütmektedir. Yapılan çalışmalardan elde edilen sonuçlar sayesinde, hem Sebk-i Hindî'nin 18. yüzyıl şairlerine olan etkisi daha da netleşecek hem de edebiyat tarihimizin eksik kalan bir taşı daha tamamlanmış olacaktır.

Tezin önemi; Osmanlı muhasebe matematiği çizgisinden yetişen bir âlim olan Mustafa Sıdkî'nin, Riyâzü'ş-Şuârâ yazarı Riyazî Mehmet Efendiden sonra, edebiyat tarihimizde tespit edilen ikinci matematikçi-şair olmasından ileri gelmektedir. Şairin çok yönlü bir kişiliği vardır. Yaşadığı devrin eğitim seviyesini oldukça iyi yansıtmakla birlikte, özellikle matematik-astronomi alanında yaptığı çalışmalar, Aristoteles ekolüne karşı çıkışı, isminin matematikte bir ekol oluşu ve yetiştirdiği kıymetli öğrencilerle dikkatleri üzerine çekmektedir.

Sanatçı-eser-dönem arasındaki ilişki göz ardı edilmeksizin yapılan bu araştırmanın başlangıç aşamasında, öncelikle şairin yaşadığı devrin genel durumu ile edebiyat ortamı dikkatlere sunulmuştur. Ardından Mustafa Sıdkî'nin hayatı, ilim-sanat yönü ve eserleri incelenmiştir. Manzumelerden hareketle şairin edebî kişiliği ve üslubu verilmiştir. Şiirlerin sınıflandırılmasında, nazım şekilleri temel alınmıştır. Dîvân'ın şekil özelliklerinden; vezin, uyak, redif unsurları incelenmiş ve eserin içerik özelliklerine geçilmiştir. Burada ise nazım türlerinin ve manzumelerin dil unsurlarının tespitinin ardından, söz sanatları, çeşitli şairlerin Mustafa Sıdkî'ye tesirleri ve Sebk-i Hindî Akımı'na yöneliş ele alınmıştır. Böylelikle şairin Dîvân'ı, çeşitli açılardan aydınlatılmaya çalışılmıştır. Son olarak da Dîvân, transkripsiyon alfabesine

aktarıldıktan sonra, okuyucuların metni kolaylıkla anlamaları için, şiirlerin günümüz Türkçesine çevirileri yapılmıştır.

Çalışma sırasında karşılaşılan en büyük güçlük, varakların kenarlarına yazılan gazellerin okunması noktasında olmuştur. Yıpranan sayfa kenarları oldukça derinden kesildiği için şiirlerdeki bazı kelimeler okunamamış ve beyitlerdeki anlam çıkarılamamıştır. Ayrıca, Sıdkî mahlasını kullanan pek çok şair bulunmaktadır. Bu durum, şairin hayatı ile ilgili unsurların araştırılması esnasında birtakım karışıklıkların doğmasına sebebiyet vermiştir.

Bir edebî metni hakkını vererek ve her yönüyle değerlendirmek, kuşkusuz zor bir mesaidir. Bu sebeple yeterince ele alınamayan ya da sınırlı tutulan konular ve istenmeden de olsa yapılan yanlışlıklar, henüz akademik yolun başında olan bizlerin ayrılmaz parçası olup, tüm bunların anlayışla karşılanacağını ümit ediyoruz.

Tezin oluşturulma sürecinde, bilgi ve deneyimlerinden beni hiçbir zaman mahrum bırakmayan, daha iyiyi bulabilmem için her zaman yol gösteren değerli danışmanım Prof. Dr. Kemal YAVUZ'a; gerek Mustafa Sıdkî Efendi hakkında yaptığı önemli çalışmalar için gerekse de bu konuda bana gösterdiği tüm yardımlar için Doç. Dr. İhsan FAZLIOĞLU'na; Farsça ibarelerin okunması sırasında güler yüzlü yardımlarını esirgemeyen İstanbul Üniversitesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Mustafa ÇİÇEKLER'e; konuya karşı değerli yaklaşımları için Didem ŞENTÜRK'e; bana Eski Türk Edebiyatı'nı sevdirip beynime nakşeden bütün hocalarıma ve çalışmam esnasında göstermiş oldukları fedakârlık, sabır ve hoşgörü için aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

GÜLŞEN SEZEN

İstanbul 2010

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

II. SIDKÎ DÎVÂNI, ÖZELLİKLERİ VE İNCELEMESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. METİN, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARMA

TABLOLAR LİSTESİ

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	Aynı Eser
a.g.b.	Adı Geçen Bildiri
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
AKM	Atatürk Kültür Merkezi
Ank.	Ankara
AÜ	Ankara Üniversitesi
AZ	Âdâb-ı Zurafâ
BİSAV	Bilim Ve Sanat Vakfı
bkz.	Bakınız
bs.	Baskı
C:	Cilt
Çev.	Çeviren/Çevirenler
d.	Doğumu
Değ:	Değerlendirme
dm.	Diğer Manzumeler
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
Ed.	Editör
g.	Gazel
h.	Hicrî
Haz.	Yayına Hazırlayan/Hazırlayanlar
Hz.	Hazret
İst.	İstanbul
İÜ	İstanbul Üniversitesi
k.	Kasîde
KOCAV	Kültür Ocağı Vakfı
Ktp.	Kütüphane
m.	Mîlâdî
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
No	Numara

OM	Osmanlı Müellifleri
OSAV	Osmanlı Araştırmaları Vakfı
ö.	Ölümü
Prof.	Profesör
S:	Sayı
SO	Sicilli Osmânî
tb.	Terkib-i Bent
t.y.	Tarih Yok
TDEA	Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TGDEİS	Tezkirelere Göre Dîvân Edebiyatı İsimler Sözlüğü
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	Ve Benzeri
vd.	Ve Diğerleri
vr.	Varak
vs.	Vesaire
y.e.y.	Yayınevi Yok
y.y.	Yayım Yeri Yok
yay.	Yayınevi/Yayınları
YKY	Yapı Kredi Yayınları
yy.	Yüzyıl
YYOA	Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا, آ, ء	a, e, ‘, ā, a	ص	ṣ
ب	b	ض	ż, ḍ
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	‘
ج	c	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, g, ñ
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o,ō, ö, u, ü, û
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	ى	y, ı, i, î
ش	ş		

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

I. XVIII. YÜZYILDA TÜRK EDEBİYATI VE MUSTAFA SIDKÎ EFENDİ

1.1. 18. YÜZYIL EDEBİYATINI HAZIRLAYAN TARİHİ SÜREÇ[1]

Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyıl; iç isyanlar, karışıklıklar, bir istikrarın tutturulamayışı, mali sıkıntılar, yenilgiler ve toprak kayıpları ile geçen bir yüzyıldır. Bu asırda, artık 16. yy.ın ihtişamı kalmamış, hatta 17. yy.da korunmakta olan ihtişamlı görünüş yavaş yavaş kaybolmaya başlamıştır. Üç kıta üzerinde büyük güç ve hâkimiyet kaybı söz konusudur. Osmanlılar, 1699'da imzalanan *Karlofça Antlaşması* ile Venedik, Avusturya ve Lehistan'a; *İstanbul Antlaşması* ile de Rusya'ya yenilerek bu yüzyıla hüzünlü bir giriş yapmıştır.

Uzun yıllar süren savaşlar sebebiyle devletin bozulan ekonomisi, vergilerin çoğaltılmasıyla düzeltilmeye çalışılmıştır. Fakat bu durum halkı hoşnutsuz etmiş ve yüzyılın çeşitli dönemlerinde çıkan iç isyanların büyümesinde etkin rol oynamıştır. Yeteneği olmayan idarecilerin başa geçmesi, liyakatin yerini iltimas ve rüşvetin alması, buna bağlı olarak devletin askerî ve iktisadî düzeninin temelini oluşturan tımar

---

[1] Tarihi sürecin anlatımında faydalanılan kaynaklar şu şekildedir:
B.J.V.P Hammer, **Büyük Osmanlı Tarihi,** C:VII-VIII-IX, Çev:Vecdi Bürün, İkra Okusan, İst., Hikmet Neşriyat, 1991.
İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi,** C: IV/I, 3.bs., Ank., TTK, 1982.
Ziya N. Aksun, **Osmanlı Tarihi,** C:II-III, Ank., Ötüken Neşriyat, 1994.
Nihad Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyat Tarihi**, İst., MEB, 2001.
Ahmet Rasim, **Osmanlı Tarihi,** C:III-IV, İst., Emre yay., 2002.
Yusuf Halaçoğlu, "Osmanlı Tarihi-Başlangıçtan 1774'e Kadar", **Anadolu Uygarlıkları,** C:IV, y.y., Görsel yay., 1982, s.697-711.
Tuncer Baykara, "Osmanlı Tarihi-1774'den Cumhuriyetin Kuruluşuna Kadar", **Anadolu Uygarlıkları**, C:IV, y.y., Görsel yay., 1982, s. 734-741.
Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, C:II, 6. bs., İst., Türk Edebiyatı Vakfı yay., 1985, s.393-396;
Bilge Ercilasun, **Büyük Türk Klasikleri**, C:VI, Ank., Ötüken-Söğüt Neşriyat, 1990, s.193-195;
Virginia Aksan, **Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri:1700-1870**, Çev:Gül Çağalı Güven, İst., Türkiye İş Bankası Kültür yay., 2010.

sisteminin bozulması, devletin güç ve otoritesini, halkın huzur ve güvenliğini sarsmıştır.

Gerileme Dönemi olarak da bilinen bu yüzyılda, sırayla şu padişahlar tahta geçmiştir: *II. Mustafa* (Saltanatı 1695–1703), *III. Ahmed* (1703–1730), *I. Mahmud* (1730–1754), *III. Osman* (1754–1757), *III. Mustafa* (1757–1774), *I. Abdülhamit* (1774–1789), *III. Selim* (1789–1807).

Edirne Vakası: *Karlofça Antlaşması*'ndan itibaren süre gelen iç huzursuzluğun sonucu olarak 1703'te ortaya çıkan *Edirne Vakası* bir iç isyandır. İsyanla birlikte, devletin Osmanlı hanedanı tarafından yönetilmesi, ilk defa tartışılmaya başlanmıştır. Alınan tüm önlemlere rağmen bir türlü önü alınamayan *Edirne Vakası*'nın sonucunda, padişah *II. Mustafa* tahttan indirilmiş ve tahta *III. Ahmed* çıkartılmıştır.

Edirne Vakası'nın çözümünü takip eden on beş yıl, devlet yönetiminde tam anlamıyla bir arayış dönemidir. *Kavanoz Ahmed Paşa, Enişte Hasan Paşa, Kalaylıkoz Ahmed Paşa, Baltacı Mehmed Paşa, Çorlulu Ali Paşa, Köprülü-zâde Numan Paşa, Gürcü Yusuf Paşa, Silahtar Süleyman Paşa, Hoca İbrahim Paşa, Silahtar Ali Paşa, Hacı Halil Paşa, Nişancı Mehmet Paşa* ve *Nevşehirli Damat İbrahim Paşa* bu on beş yıllık süre içerisinde kendilerine sadaret mührü verilen ve çeşitli nedenlerle azledilen sadrazamlardır.

Lale Devri: 1718–1730 yılları arasında 12 yıl süren *Lale Devri*, 18. yy.a damgasını vuran bir zevk ve eğlence dönemi olarak addedilmektedir. Sultan *III. Ahmed*'in sanatkâr ruhlu veziri *Nevşehirli Damat İbrahim Paşa*'nın gayretleriyle İstanbul pek çok köşk, bahçe, kasır, köprü, çeşme, fıskiyeli havuz, lale ve sümbül bahçeleri ile donatılmıştır. İstanbul'un çehresi, gelen değişimlerle birlikte batıya yönelmiştir. Batılı sanatkârların elinden çıkan işlemeler ve yapılar, oldukça rağbet bulmuştur.

Bu dönemde Avrupa siyasetine yakından vâkıf olmak isteğiyle *Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi* Fransa'ya yollanmıştır. Sefaret-nâmeler ilk kez bu devirde yazılmıştır. *Çelebi Mehmed Efendi*'nin oğlu *Mehmet Said Efendi* ve *İbrahim Müteferrika* tarafından 1724'te ilk Türk basımevi kurulmuş ve kitap basımına başlanmıştır. Bazı önemli eserlerin Türkçeye çevrilmesi, yeni kütüphaneler kurulması,

çiçek aşısının yaygınlık kazanması, kâğıt-kumaş-çini fabrikalarının açılması, yeniçerilerden bir itfaiye bölüğü oluşturulması (tulumbacılar), Laleli ve Nuruosmaniye camilerinin inşası bu devrin önemli olaylarındandır.

Gelişen mimarinin yanı sıra bilim ve kültür alanlarında da belirgin bir artış olmuştur. Çünkü ilim ve edebiyata düşkün olan vezir *Damat İbrahim Paşa*; *Seyyid Vehbi, Nahifî, Neylî, Nedim, Müverrih Raşid, Osman-zâde Tâib* gibi şöhretli şair ve yazarları himayesine almıştır. Paşanın sanata ve eğlenceye meraklı oluşuyla, İstanbul'da lale ve helva sohbetleri yaygınlaşmış, düzenlenen çerağan eğlenceleri döneme damgasını vurmuştur. Bu gibi sohbet ve iletişim ortamları sayesinde fikir alış-verişi hızlanmış, 18. yy.da yetişen ilim ve sanat insanları olumlu yönde etkilenmiştir.

Bir döneme adını verecek kadar kıymetli bir çiçek olan lale, devrin en çok sevilen ve aranılan çiçeği olmuştur. Mısır, Avusturya, Şiraz, Hollanda ve dünyanın pek çok yerinden getirilip yetiştirilen lale soğanları, İstanbul'da inanılmaz bir çeşitliliğe ve pahaya ulaşmıştır. Bütün saray ve kasırların bahçesini süsleyen laleler için, sık sık yarışmalar düzenlenmiştir. Hatta lale türleri üzerine çeşitli risaleler yazılmıştır.

Bir safahat ve eğlence zamanı olan *Lale Devri*'nin sona erişi ise, *Patrona Halil* ismindeki bir yeniçerinin çıkardığı ayaklanmayla olmuştur. Devlet büyüklerinin rahat bir yaşam sürdürmeleri ve eğlenceye düşkünlükleri halkta bir takım huzursuzlukların belirmesine yol açmıştır. Savaşlar sonunda elde edilen yenilgiler de bu huzursuzlukları arttırınca, çıkan isyanla Padişah *III. Ahme*t tahttan indirilmiş ve yerine *I. Mahmut* getirilmiştir. *Damat İbrahim Pa*şa ise isyan sonucu öldürülmüştür.

Karadağ İsyanı-Prut Antlaşması: *Karlofça Antlaşması*'nın imzalanmasıyla, 16 yıl süren savaşlar nihayet bulmuştur. Fakat imparatorluk, henüz antlaşmanın olumsuz etkilerinden kurtulamamışken, Rus çarı Büyük Petro Osmanlı'daki Ortodoksların koruyuculuğunu üstlenerek, Osmanlı'ya karşı planlarını gerçekleştirmeye koyulmuştur. I. Petro, Rusya'yı kuvvetli bir Avrupa devleti haline getirmek, Karadeniz ve Baltık denizlerine ulaşarak sıcak denizlere inmek, Balkanlarda Rusya'ya bağlı Slav ve Ortodoks devletler kurulmasını sağlamak istemektedir. Ruslar Osmanlılara sığınan İsveçlileri takip etme bahanesi ile Osmanlı sınırlarını geçmiştir. Balkanlarda da

karışıklıklar çıkarmaya çalışmıştır. Bu olaylar sonucunda *Karadağ İsyanı*'nın patlak vermesi üzerine Osmanlı İmparatorluğu zaman kaybetmeden Rusya'ya sefer düzenlemiştir. 1711'de *Baltacı Mehmet Paşa*'nın gayretleriyle Ruslar, Prut bataklıklarında bozguna uğratılmıştır. Azak Kalesi geri alınmıştır. Kazanılan zafer çok büyük bir hadise olarak kabul edilmiştir. Fakat bu başarı, çarın barış şartlarına uymaması yüzünden anlaşmayı sağlayan *Baltacı Mehmet Paşa*'nın azledilmesiyle gölgelenmiştir.

Pasarofça Antlaşması: *Karlofça Antlaşması* ile Venediklilere verilen Mora, yarımadada yaşayan halkın Osmanlı'dan yardım istemesi üzerine, Venedik'e açılan savaşın ardından geri alınmıştır. Avusturya'nın, *Karlofça Antlaşması*'nın bozulduğunu ileri sürerek savaşa girmesiyle, Osmanlı ordusu yenilmiştir. Yenilginin sonucunda 1718'de imzalanan *Pasarofça Antlaşması*'na göre; Mora Osmanlılarda kalmış, Dalmaçya kıyıları, Macaristan, yukarı Sırbistan ve Kuzey Eflak ile Belgrat kaybedilmiştir.

Belgrat Antlaşması: Rusya, Karadeniz'e inme ve Balkanlar'a yerleşme planlarına hız kazandırarak, Kırım Tatarlarıyla olan sınır anlaşmazlıklarını bahane etmiş, Azak Kalesi'ni ele geçirmiştir. Bu savaşta Avusturya, Rusya'nın yanında yer almıştır. Savaşın sonunda her iki devlete galip gelen Osmanlıların 18. yy.da imzaladığı en kârlı antlaşma olan *Belgrat Antlaşması,* 1739'da imzalanmıştır. Buna göre; Avusturya, *Pasarofça Antlaşması* ile aldığı yerleri geri verecektir. Azak Kalesi yıkılıp, toprakları da Osmanlı ile Rusya arasında sınır olacaktır. Ruslar Kırımdan çekilecek, Karadeniz'de savaş ve ticaret gemisi bulundurmayacaktır. Antlaşmanın olumsuz olarak addedilebilecek bir maddesi de Fransa'ya tanınan kapitülasyonların sürekli hale getirilmesidir.

Küçük Kaynarca Antlaşması: 1768 yılından itibaren Rusların Lehistan iç işlerine karışması üzerine, Lehistan halkı isyan etmiştir. Ruslar isyancı Lehlileri yenerek, Osmanlı topraklarına kadar kovalamıştır. Osmanlı ile Rusya arasında bariyer görevi gören Lehistan'ın işgalinin ardından Rusya, Kırım'a da girmiştir. Çeşme'de Türk donanması yakılmıştır. Osmanlı ile Rusya arasında yapılan savaşın sonunda 1774'te imzalanan *Küçük Kaynarca Antlaşması,* Osmanlılar için oldukça ağır koşullar içermektedir. Antlaşmaya göre; Kırım'a bağımsızlık verilecek, sadece dînî bakımdan

halifeye(padişaha) bağlı kalacaktır. *Küçük Kaynarca Antlaşması*'nın bu maddesi, Rusya'nın Kırım'ı ele geçirmesi için bir basamak görevi görmüştür. Kılburun, Yenikale, Kerç ve Azak Kalesi Ruslara verilecektir. Eflak-Boğdan, Ege adaları ve Gürcistan Osmanlılarda kalacaktır. İngiltere ve Fransa'ya verilen kapitülasyonlar, Rusya'ya da verilecektir. Ruslar, Osmanlı egemenliğindeki Ortodoksların lideri olacaktır ve İstanbul'da daimi bir elçi bulundurabileceklerdir. Son üç madde yüzünden Ruslar, Osmanlıların iç işlerine sık sık karışmaya başlamıştır. *Küçük Kaynarca*, Osmanlının 18. yy.da imzaladığı en ağır antlaşma olarak kabul edilmektedir.

Ziştovi ve Yaş Antlaşmaları: Rusya'nın tekrar Kırım'ı işgali üzerine çıkan savaşta, Avusturya Rusya'ya müttefiklik yapmıştır. Ancak savaş devam ederken 1789'da çıkan *Fransız İhtilalı,* savaşın gidişatını etkilemiştir. Avusturya ile 1971'de *Ziştovi Antlaşması* imzalanmıştır. *Ziştovi Antlaşması*'yla Avusturya , savaş sırasında aldığı toprakları Osmanlı'ya iade etmiştir. Orsova ile Unna suyu taraflarındaki küçük bir arazi ise Avusturya'ya bırakılmıştır. Avusturya, Rusya'ya hiçbir yardımda bulunmayacağına dair garanti vermiştir. 1792'de Ruslarla imzalanan *Yaş Antlaşması*'na göre ise; Kırım tamamen Rusların olmuştur. Buğ ve Dinyester ırmakları arasında kalan bölge ve Özi Kalesi Rusya'ya bırakılmıştır. Dinyester ırmağı, iki devlet arasında sınır kabul edilmiştir. *Karlofça Antlaşması'*ndan sonra başlayan gerileme süreci, *Yaş Antlaşması* ile yerini dağılma ve parçalanma dönemine bırakmıştır.

Osmanlı - İran Savaşları: Avrupa'da durum yukarıda anlatıldığı gibiyken, güneyde İran karışıklıklar içindedir. Çünkü Rusya tarafından işgal edilmeye çalışılmıştır. Rusya'nın kuzeydeki işgaline karşın Osmanlılar da Güney Azerbaycan'ı topraklarına katmıştır. İran şahı *Şah Tahmasb,* 1732'de Osmanlılar ile barış yapmıştır. Bu durumu kabullenemeyen *Afşar Nadir Bey, Şah Tahmasb*'ı devirerek, kendi hâkimiyetini ilan etmiştir (1736). Yeni gelişmeler üzerine Osmanlılar, bazı toprakları *Nadir Han*'a bırakmak zorunda kalmıştır. Savaşlar, *Kasr-ı Şirin Antlaşması*'nın aynen kabulüyle son bulmuştur.

El-Ariş Atlaşması: Yüzyılın sonlarına doğru 1798 yılında *Napolyon Bonapart* komutasındaki Fransız birlikleri, İngiltere'nin Hindistan yolunu kesmek için Mısır'ı işgal etmiştir. Osmanlı'nın bir vilayeti olan Mısır'ın ele geçirilmesiyle, İngiltere'nin Mısır ve doğu ticaret yolları üzerindeki etkisinin ortadan kaldırılması, Uzakdoğu

erişiminin engellenmesi amaçlanmaktadır. Topraklarına yapılan saldırıya karşılık veren Osmanlı'nın *Nizam-ı Cedid* birlikleri, *Napolyon* ve ordusunu yenilgiye uğratmıştır. Fransa 1802'de *El-Ariş Atlaşması*'nı imzalayarak Mısır'dan çekilmiştir.

18. yy. Islahat Hareketleri: İlk ıslahat hareketlerinin çoğu, orduyla ilgilidir. Çünkü yabancı devletlerle yapılan savaşlardan bir türlü olumlu sonuçlar alınamaması, ordu sisteminin artık yeterli olmadığını göstermiştir. Batılı devletler elerindeki teknolojiyi kullanırken, Osmanlı bu gelişmelerden geri kalmanın bedelini aldığı ağır yenilgilerle ödemiştir.

Olumsuz gidişatı önlemek için *I. Mahmut* döneminde öncelikle topçu, lağımcı ve humbaracı ocaklarında bir takım ıslahatlar yapılmıştır. Avrupa örnek alınarak Üsküdar'da *Mühendishane-i Berri Hümayun* (kara mühendishanesi) adlı bir subay okulu açılmıştır. Kara mühendishanesi, batılı tekniklerle kurulan ilk teknik okuldur.

III. Mustafa döneminde *Sürat Topçu Ocağ*ı kurulmuştur. Bu ocak, Avrupa tarzında yetiştirilmiştir. Tophanenin ıslahına çalışılmıştır. Deniz subayı yetiştirmek amacıyla, Deniz Mühendishanesi kurulmuştur. *Mühendishane-i Bahri Hümayun* adlı okulda, denizcilik ve topçuluk eğitimi verilmiştir. Burada, modern topların dökümüne başlanmıştır. Çeşme faciasıyla zarar gören tersaneler ıslah edilerek, yeni bir donanma kurulmuştur.

I. Abdülhamit devrinde, *Sürat Topçu Ocağı* genişletilerek, asker sayısı çoğaltılmıştır. İstihkâm Okulu açılmıştır. Lağımcı ve humbaracı ocaklarının gelişmesi sağlanmıştır. Kara ve deniz kuvvetlerini ıslah etmek için, Avrupa'dan çok sayıda mühendis ve uzman getirilmiştir.

III. Selim tarafından yeniçeri ocağını yenilemek maksatlı kurulan *Nizam-ı Cedid* ordusu, askeriyede yapılan en büyük düzenleme olmuştur. Kurulan ordunun eğitimi için İsveç'ten subaylar getirilmiştir. *Nizam-ı Cedid* sayesinde *Napolyon* ve askerleri Akka'da mağlubiyete uğratılmıştır. Böylelikle yeniçeriler ikinci planda kalmaya başlamıştır. Yeniçeri ve Kapıkulu askerî birliklerinde de bazı düzenlemelere gidilmiştir. Kara ve Deniz Mühendishaneleri genişletilmiştir.

Askerî alanlar dışında yapılan ıslahatlardan biri, maliye alanında olmuştur. Ülke parasının değerinin korumak için, yerli malı kullanımı özendirilmiştir. İlk defa iç borçlanma sistemi (esham) uygulanmıştır.

Avrupa'daki teknolojik, bilimsel ve sosyal gelişmeleri takip etmek için ve Avrupa devletlerinin politikalarını öğrenmek maksadıyla, Avrupa'nın önemli merkezlerinde (Paris, Londra, Viyana, Berlin, Lehistan ve Moskova) ilk kez elçilikler açılmıştır.

İbrahim Müteferrika ve *Said Efendi*'nin kurduğu (1727) ilk Türk matbaasında, dînî kitaplar hariç, tarih-coğrafya ve edebiyata ait bazı kitaplar basılmıştır. Osmanlı'da geçimini hattatlıktan sağlayan pek çok insanı mağdur etmemek içinse, matbaada dinî kitapların basımı yapılmamıştır. Basılan ilk eser, *Vankulu Lügati* adlı sözlüktür. Yalova'da bir kâğıt fabrikası açılmıştır. Enderun ve Yeni Camii Kütüphaneleri gibi önemli kütüphaneler inşa edilmiştir. İlmiye sınıfının ıslahına çalışılmıştır. Bilimdeki gelişmelerin takip edilmesi amacıyla özellikle Fransızca matematik ve astronomi eserlerinin tercümesi ve ıslahı yapılmıştır. Hatta bu sayede Fransızca, devletin ilk resmi yabancı dili haline gelmiştir. Doğu klâsiklerine ait bazı eserler, Türkçeye çevrilmiştir. Minyatür, resim ve edebiyat sahalarında devrin getirdiği anlayışa uygun değişimler yaşanmıştır. Batıya ait olan Barok ve Rokoko tarzları, Osmanlı mimarisinde kullanılmaya başlanmıştır.

İstanbul'da kumaş-çini fabrikalarının açılması, ilk itfaiye bölüğünün kurulması (tulumbacılar), İstanbul surlarının onarılması, çiçek aşısının uygulanmaya başlanması, yeniçerilerin sayımının yapılması, tımar sisteminde düzenlemelere gidilmesi 18. yy.da meydana gelen diğer gelişmelerdir.

Sonuç olarak; yapılan tüm girişimler ve yenilik hareketleri Osmanlı'nın Avrupa'ya yetişme çabası olarak nitelendirilebilir. Ancak gösterilen çabalarda halkın desteği olmamıştır. Değişim tamamen saray ve devlet adamlarınca yapılmıştır. Savaşlardaki yenilgilerle gelen toprak kayıpları, halktan alınan vergilerin artışı, ıslahatların büyük oranda askerî alanlarda yapılması ve halkın desteğinin alınmayışı, yeniçerilerin zapt edilememesi gibi sebeplerden ötürü 18. yy.da yapılan ıslahatlar yarım kalmış, amacına ulaşamamıştır.

1.2. 18. YÜZYIL OSMANLI SAHASI KLÂSİK TÜRK EDEBİYATI

18. yy.da Osmanlı'nın yaşadığı çöküşe rağmen Türk Edebiyatı, gelişimine devam etmiştir. Asra damgasını vuran *Şeyh Galip* ve *Nedim*'den başka; *Osman-zâde Tâ'ib, Koca Ragıp Paşa, Esrar Dede, Nahîfî, Enderunlu Fâzıl* ve *Sünbül-zâde Vehbi* devrin dikkat çeken isimlerindendir. Genel itibarıyla edebiyatta büyük değişimler söz konusu olmamakla birlikte, bu yüzyıla özgü bir takım özellikler bulunmaktadır. Şiirde *Mahallileşme Akımı'*na*, Türkî-i Basit'*e ve *Sebk-i Hindî'*ye olan yoğun yönelişler, 18. asrın karakter çizgilerini belirginleştirmiştir. Geçen asırlardan gelen *Hikemî* söyleyiş bu yüzyılda da devam etmiştir.

17. asırda başlayan *Mahallileşme Akımı*, şiir içeriğinde bir değişim olup, yerli konuların ele alındığı, halk edebiyatına yakın söyleyişlerin kullanıldığı, İstanbul ağzının şiire girdiği bir akımdır. 18. yy.da çokça rağbet bulmuştur. Özellikle *Lale Devri* eğlenceleri, adı geçen akımın hızla yayılmasını sağlamıştır. Bu devirde, sosyal yaşamın şiire girdiği net bir şekilde görülmektedir. Nedim Dîvânı[2], sosyal hayatın klâsik şiirde sık sık yer bulduğu şiirlerle doludur. *Enderunlu Fâzıl*, bu akımın etkisinde şiirler yazmışsa da fazla başarılı olamamıştır.

Dilde sadeleşmenin bir göstergesi olarak kabul edilen *Türkî-i Basit* ise yine bu yüzyılda yaygınlaşmakla birlikte, asrın sonuna doğru fazla basitleştirilip zevksiz örneklerin verilmesiyle revaçtan düşmüştür.

Türk edebiyatında görülen İran etkisi, 18. yy.da *Sebk-i Hindî Akımı* ile sürerken, batılı rüzgârların getirdiği değişimler de diğer yönden esmeye başlamıştır. Nesir alanına ait sefaret-nâmelerin ilk defa bu yüzyılda yazılması, batı tesirinin edebiyatımızda görülmeye başladığına işarettir.

Devrin sanatkâr açısından pek çok ismi ihtiva edişini, kendileri de şair olan iki hükümdara; *III. Ahmed* ve *III. Selim*'e dayandırmak gerekir. Bu iki hattat ve şair

---

[2] Dîvân kelimesinin yazımında, uzun ünlülerin kullanılmasına özen gösterilmiştir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: Bekir Çınar, "Klasik Türk Edebiyatı Alanında Yayımlanmış Bazı Eserlerin İsimlerindeki Yazım Farklılıkları", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3/6 Fall, 2008, s. 173–185.

kimlik, sanatı ve sanatçıları koruması yönüyle, devrin ilim ve kültür gelişimini körükleyen iki lokomotif görevi görmüştür.

18. yy. Türk Edebiyatı denilince asrın şairlerini dört ayrı grupta incelemek mümkündür. Bunların birincisi 17. yy. şairi *Nâbî*'nin didaktik/hikemî şiir tarzı ve bu anlayışı sürdürenlerdir. *Ahmed Dürrî, Edirneli Kâmî, Sâbit, Arpaemini-zâde Sâmî, Selim Efendi, İzzet Ali Paşa, Çelebi-zâde Asım, Koca Ragıp Paşa, Seyyid Vehbi, Raşid, Haşmet* ve *Fıtnat Hanım* gibi şairler *Nâbî Ekolü* etkisinde şiirler söylemişlerdir.

18. asırda etkisini gösteren bir diğer tarz, *Nedim*'in temsil ettiği; hüzünden uzak, neşeli ve coşkun bir söyleyiştir. Özellikle *Lale Devri* güzelliklerinin, İstanbul'un, tasavvufi olmayan aşkın, kadının ve beşerî hayat unsurlarının şiirlere konu olduğu *Nedim Ekolü*'nde, klasik şiirin katı kurallarından uzaklaşılmaya başlanmıştır. *Nedim* sayesinde, şarkı nazım şekli iyice benimsenmiş, devrin şairleri tarafından sıklıkla kullanılmıştır. *Nâbî Ekolü* etkisinde şiir yazan pek çok şair, daha sonraları *Nedim Ekolü*'nde de ürünler vermeye başlamıştır. *Asım, Balıkesirli Râsih, Arpaemini-zâde Sâmî, Kâmi, Raşid, İzzet Ali Paşa, Neylî, Sümbül-zâde Vehbî, Enderunlu Fazıl* ve *Fıtnat Hanım*, aşk ile sevgili unsurlarının daha çok beşerî olduğu bu şiir anlayışında şiirler yazan şairlerdendir.

Yüzyılın son ve en büyük şairlerinden *Şeyh Galip*, özellikle *Sebk-i Hindî* etkisinde yazdığı şiirlerle, klâsik şiire yepyeni bir nefes üflemiştir. *Galip*, şiirlerinde alışılmışın dışında mazmun ve mefhumlar içeren bir yol takip etmiştir. Izdırap, tasavvuf, oldukça girift-ince-derin anlamlar içeren şiirlerde, İran'dan Osmanlı'ya gelen *Sebk-i Hindî*'nin tesiri söz konusudur. Bu usulün, devrin şairlerine etki etmesindeki en büyük etkenlerden biri, *Hoca Neş'et*'tir. Büyük bir şair olmamakla birlikte, çok iyi Farsça bilen ve devrin yetenekli gençlerine Farsça ve Fars edebiyatı dersleri veren bir hocadır. Onun hocalığı sayesinde Fars şiirinin edebiyatımız üzerindeki etkisi artmış; *Nâilî, Fehim, İsmetî, Şeyhülislam İshak* ve *Esad Efendiler* de tıpkı *Şeyh Galip* gibi *Sebk-i Hindî* tarzında şiirler vücuda getirmiştir.

Yukarıda sayılan gruplara dâhil edilemeyen ve daha çok klâsik geleneği devam ettiren şairler, dördüncü bir grup oluşturmaktadır. *Osman-zâde Tâ'ib, İstanbullu Nâzım, Nahîfî, Hatem, Esrar Dede* ve *Tokatlı Kânî* bu şairlerdendir.

Mesnevî edebiyatında, konu ve içerik bakımından yer yer değişiklikler söz konusudur. Çünkü eski ve ortak konuların yanında, yeni ve farklı konular ele alınmıştır. Özellikle *Şeyh Galip*'in "Hüsn ü Aşk" mesnevîsi, *Sebk-i Hindî* özellikleri içermesi açısından dikkate değer bir yenilik içermektedir. *Sümbül-zâde Vehbî*'nin *Nâbi*'nin Hayriyye'sine nazire olarak yazdığı "Lutfiyye" de, başarılı mesnevîlerdendir. Ayrıca şairin Şevk-engîz isimli başka bir mesnevisi daha vardır. Asrın diğer mesnevîleri ve şairleri şu şekildedir: *Nahifî* (Mesnevî Tercümesi), *Enderunlu Fâzıl* (Defter-i Aşk, Hûbân-nâme, Zenân-nâme, Çengi-nâme), *Haşmet* (Sûr-nâme, Hâb-nâme, Şehâdet-nâme), *Seyyid Vehbî* (Sûr-nâme).

Nesir, bu asırda da gelişimini sürdürmüştür. Sade, orta ve süslü nesir örnekleri verilmiştir. Şiirdeki sadeleşme, nesirlere de yansıyınca, kolay anlaşılır mensur eserlerin sayısı artmıştır. Devrin mensur eserleri; tarihler, tezkireler ve seyahat-nâmeler olarak üç grupta incelenecek olursa:

1. <u>Tarihler</u>: Nâimâ Tarihi, Râşit Tarihi, Çelebi-zâde/Âsım Tarihi, Silahtar Tarihi ve Nusret-nâme, Defterdar Mehmed Paşa: Zübdetü'l Vakâyî, Vâsıf Efendi: Mehâsinü'l-Âsâr ve Hakâyıku'l-Ahbâr, Şefik Efendi: Şefik-nâme.
2. <u>Tezkireler</u>: Mûcîb: Mûcîb Tezkiresi, Salim: Tezkiretü'ş-Şuârâ, Safayî: Tezkire-i Safayî, Râmiz: Âdâb-ı Zurafâ, Safvet: Nuhbetü'l-Âsâr min Feva'idi'l-Eş'âr, Âkif Bey: Mi'rat-ı Şiir, Şeyhî Mehmed Efendi: Vakâyî-i Fuzalâ, Mehmed Emin Tezkiresi, İsmail Beliğ Efendi: Güldeste-i Riyâz-ı İrfân ve Nuhbetü'l Âsâr lî-Zeyli Zübdeti'l-Eş'ar, Esrar Dede: Tezkire-i Şuârâ-yı Mevleviyye, Sâkıb Dede: Sefîne-i Nefîse-i Mevleviyye, Müstakim-zâde Saadeddin Efendi: Devhatü'l Meşâyih.
3. <u>Seyahat-nâmeler</u>: Yirmisekiz-zâde Mehmet Çelebi'nin Sefâret-nâme-i Fransa'sı, Aziz Efendi'nin Prusya Sefâret-nâme'si, Ahmed Dürrî Efendi'nin

İran Sefaret-nâmesi, Ahmet Resmî'nin Viyana ve Prusya/Berlin Sefâret-nâmeleri Vasıf Efendi'nin İspanya Sefaret-nâmesi.

18. yy.da Türk şiirini besleyen pek çok şair ismi sıralamak mümkündür. Bu devirde yetişen dîvân ve dîvânçe sahibi şairlerin sayısı hakkında bir fikir oluşturması açısından, yaptığımız araştırma aşağıdaki gibidir. Ayrıca henüz yayınlanmamış dîvân ve dîvânçelerin olduğu da düşünülünce bu devrin şair açısından ne denli zengin olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır.

18. YÜZYILA AİT YAYINLANMIŞ TÜRKÇE DÎVÂN VE DÎVÂNÇELER[3]

1. **Nâbî (d.1642-ö.1712) Dîvânı:** Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Dîvânı*, Meb yay., C:2, İst., 1997.
2. **Esrar Dede (d.1748?-ö.1796) Dîvânı:** Osman Horata, *Esrar Dede: Hayatı-Eserleri-Şiir Dünyası ve Dîvânı,* Kültür Bakanlığı yay., Ank., 1998.
3. **Şeyh Gâlib (d.1757/58-ö.1799) Dîvânı**: Naci Okçu, *Şeyh Gâlib (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri, Şiirlerinin Umûmî Tahlili ve Dîvânının Tenkildi Metni)*, Kültür Bakanlığı yay., Ank., 1993; Muhsin Kalkışım, *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Akçağ yay., Ank., 1994.
4. **Nedim (ö.1730) Dîvânı:** Abdülbaki Gölpınarlı, *Nedim Dîvânı*, İnkılap Kitabevi yay., İst., 2004; Muhsin Macit, *Nedim Dîvânı*, Akçağ yay., Ank.,1997.
5. **Nevres-i (d.1703-ö.1757) Kadîm Dîvânı:** Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadîm and His Turkish Dîvân*, Harvard University yay., Cambridge, 1995.
6. **İzzet Ali Paşa (d.1691/92-ö.1735) Dîvânı:** İrfan Aypay, *Lale Devri Şairi İzzet Ali Paşa Hayatı-Eserleri-Edebî Kişiliği, Dîvân-Tenkidli Metin, Nigâr-nâme Tenkildi Metin*, İst., 1998.
7. **İsmail Hakkı Bursevî (d.1653-ö.1725) Dîvânı,** Murat Yurtsever, *İsmail Hakkı Bursevî Dîvânı*, Arasta yay., Bursa, 2000.

---

[3] Dîvânların tespitinde faydalanılan kaynaklar: Ziya Avşar, "XVII.-XIX. Yüzyıllara Ait Yayınlanmış Türkçe Dîvân ve Dîvânçeler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5, S:10, İst., BİSAV, 2007, s.95-130 ve Halil Çeltik, "18. Yy. Tezkirelerindeki Dîvân Şairleri", **The Journal of Turkish Studies/Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi:Hasibe Mazıoğlu Armağanı,** S:22-2, İst., KOCAV, s.49-85.

8. **Hasan Sezâyî (d.1669-ö.1738) Dîvânı:** Ali Rıza Özuygun, *Hasan Sezâyî Dîvânı,* Buhara yayınevi, İst., 2005; Şahver Çelikoğlu, *Şeyh Hasan Sezayi-i Gülşenî-Dîvân*, Yazı yayıncılık, İst., 1985.
9. **Şeyhülislam İshak** (d.1679-ö.1734) **Dîvânı**: Muhammet Nur Doğan, *Lale Devri Şairi Şeyhülislam İshak ve Dîvânı,* MEB, İst., 1997.
10. **Şeyhülislam Esad (d.1685-ö.1753) Dîvânı**: Muhammet Nur Doğan, *Lale Devri Şairi Şeyhülislam Es'ad ve Dîvânı,* MEB, İst., 1997.
11. **Sâlim (d.1688-ö.1739/1743?) Dîvânı:** Adnan İnce, *Mirza-zâde Mehmed Sâlim Dîvânı Tenkildi Basım*, Ank., 1994.
12. **Arpaemini-zade Mustafa Sâmî (ö.1733) Dîvânı**: Fatma Sabiha Kutlar, *Arpaemini-zade Mustafa Sâmî-Dîvân,* Kalkan Matbaası, Ank.,2004.
13. **Kuddûsî (d.1769-ö.1848) Dîvânı:** Fehmi Kuyumcu, *Dîvân-ı Hazret-i Kuddûsî,* Gaye Matbaası, Ank., 1972.
14. **Sâkıp Dede (d.1652?-ö.1735) Dîvânı:** Ahmet Arı, *Mevlevîlikte Bir Hanedanlık Kurucusu Sâkıp Dede ve Dîvânı*, Akçağ yay., Ank., 2003.
15. **Gevherî (ö.1737?) Dîvânı**: Şükrü Elçin, *Gevherî Dîvânı*, AKM yay., Ank., 1998.
16. **Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî (d.1673/74-ö.1748) Dîvânı:** Atabey Kılıç, *Mirza-zâde Ahmed Neylî ve Dîvânı,* Kitabevi yay., İst., 2004; Sadık Erdem, *Neylî ve Dîvânı,* AKM yay., Ank., 2005.
17. **Bosnalı Sâbit (d.1648?-ö.1712**) **Dîvânı**: Turgut Karacan, *Bosnalı Alaeddin Sabit:Dîvân*, Cumhuriyet Üniversitesi yay., Sivas, 1991.
18. **Antakyalı Münîf (ö.1743/44) Dîvânı:** Sabahattin Küçük, *Antakyalı Münîf Dîvânı,* Kültür Bakanlığı yay., Ank., 1999.
19. **Cemâlî (ö.1750) Dîvânı,** Nil Karaman Nomer, *Cemâlî Dîvânı*, Kitabevi yay., İst., 2002.
20. **Haşmet (ö.1768) Dîvânı,** Mehmet Arslan-İ. Hakkı Aksoyak, *Haşmet Külliyatı: Dîvân-Senedü'ş-Şuârâ-Vilâdet-nâme(Sûr-nâme)-İntisâbü'l-Mülûk(Hâb-nâme),* Dilek Matbaacılık, Sivas, 1994.
21. **Hamdî (ö.1775) Dîvânı:** Harid Fedai, *Hamdî Dîvânı I-Gazeller*, Özyurt Matbaası Ank., 2003.
22. **Mahtumkulu (d.1703?-ö.1783?) Dîvânı:** Himmet Biray, *Mahtumkulu Dîvânı,* Kültür Bakanlığı yay., Ank., 1992.

23. **Subhî-zâde Azîz (d.1735-ö.1784) Dîvânı:** Sadık Erdem, *Subhî-zâde Azîz ve Dîvân'ı(İnceleme-Metin-Sözlük),* Fakülte Kitabevi, Isparta, 2001.
24. **Erzurumlu Zihnî (ö.1794/95?) Dîvânı**: Muhsin Macit, *Erzurumlu Zihnî Dîvânı*, Kültür Bakanlığı yay., Ank., 2001.
25. **Erzurumlu İbrahim Hakkı (d.1703-ö.1780) Dîvânı**: İ. Turgut Ulusoy, *Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri Dîvânı*, Eser Matbaası, İst., 1974.
26. **Erzurumlu Hazık (d.1688-ö.1763) Dîvânı**: Hüseyin Güfta*, Erzurumlu Şair Hazık Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvânı,* Dergâh yay., İst., 2001.
27. **Nasûhî (d.1648-ö.1718) Dîvânı**: Mustafa Tatçı, *Üsküdarlı Muhammed Nasûhî ve Dîvânı*, Kaknüs yay., İst., 2004.

1.3.BİR MATEMATİK ÂLİMİNİN AKS-İ SEDASI: ŞAİR MUSTAFA SIDKÎ EFENDİ

1.3.1. Hayatı ve Mizacı

18. yüzyılda matematik, astronomi, mucîtlik, istinsah, mütercimlik ve müderrislik sahalarında bilimsel adımlar atıp; hat ve şairlikte yeteneklerini test eden içişleri bakanı kâtibi Mustafa Sıdkî Efendi, *Riyâzü'ş-Şuârâ* yazarı *Riyazî Mehmet Efendi*den sonra edebiyat tarihimizde tespit edilen ikinci matematikçi-şairdir.

Âdâb-ı Zurafâ dışındaki şuârâ tezkirelerinin hakkında ayrıntılı bilgi vermedikleri, son dönem edebiyat tarihi çalışmalarının ise genellikle tezkirelerdeki bilgilerin özetlerini vermekten öteye gitmedikleri Mustafa Sıdkî'nin, elimizdeki tek nüshalık Dîvân'ından da onun tarihî kişiliğini aydınlatacak derecede yeterli bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Fakat onun özellikle matematik, geometri ve astronomi alanındaki çalışmalarından hareketle elde edilen bilgiler, Mustafa Sıdkî'nin hayatı ve yaptıkları konusunda daha aydınlatıcı niteliktedir.[4]

---

[4] Mustafa Sıdkî Efendinin hayatına dair başvurulan eserler şunlardır;
Bursalı Mehmed Tahir: **Osmanlı Müellifleri:1299-1915**, C:II, İst., Meral yay., 1972, s.285, 278.
Mehmed Nail Tuman, **Tuhfe-i Nâilî : Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri,** Haz:Cemal Kurnaz, Mustafa Tatar, C:II, Ank., Bizim Büro yay., 2001, s.553-554.
Mehmed Süreyya, **Sicil-i Osmanî,** C:V-VI, İst., Tarih Vakfı Yurt yay., 1996, s.1505-1506/1782, 1802.
Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin, **Mecelletü'n-Nisâb**, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi No:628, vr.292a.
Müstakim-zâde Süleyman Sadedin, **Tuhfe-i Hattatîn,** İst., Devlet Matbaası, 1928, s.531.
Râmiz [Hüseyin bin Mustafa], **Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı: İnceleme, Tenkidli Metin, İndeks, Sözlük**, Haz:Sadık Erdem, Ank., AKM, 1994, s.186-187.
Râmiz [Hüseyin bin Mustafa], **Âdâb-ı Zurafâ,** Esad Efendi Kütüphanesi No:3873, vr.64a
"SIDKÎ Mustafa Efendi", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C:VIII, İst., Dergâh yay., 1986, s.2.
Salim Aydüz, "Mustafa Sıdkî (?-İstanbul 1769)", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C:II, İst., YKY, 1999, s.323-324.
İhsan Fazlıoğlu, "Mustafa Sıdkı(ö.1183/1769)", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C:XXXI, İst., TDV, 2006, s.356-357.
"Sıdkî", **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü: Kaynak Eserler Dizisi 12,** Haz:Haluk İpekten, v.d., Ank., Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., 1998, s.444.
"Mustafa Sıdkî(?-1769)", **Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, Haz: O. Cihat, F. Hazretkulov, C:VII, Ank., AKM, 2007, s.602.
"Mustafa Sıdkî", **İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu**, C:III, İst., MEB, 1967, s.820-821.

Asıl adı Mustafa olan şair, ilim mensupları arasında Mustafa Sıdkî Efendi şeklinde ün bulmuştur. Şiirlerinde, kendisi için "Sıdkî" mahlasını kullanmayı uygun gören şair, kayıtlarda genellikle Mustafa Sıdkî şeklinde geçmektedir.

Kaynaklarda Mustafa Sıdkî'nin doğum tarihine dair herhangi bir veriye rastlanılmamıştır. Doğum yeri hakkında *OM, TH, TN, AZ, TDEA, YYOA ve TGDEİS*'de *"şehrîdir"* ya da *"İstanbulludur"* ibaresi yer alırken, *SO* ve *TDVİA*'da doğum yeri belirtilmemiştir. Babası; Osmanlı ordusunda silahların temin edilmesi, korunması ve sefer zamanında cepheye götürülmesiyle görevli kapıkulu ocaklarının mensuplarından baş kethüda *Salih Efendi'*dir.

Meslek olarak babasının izinden giden Mustafa Sıdkî, önceleri ilim ve irfan edinmek için, tahsiline önem vermiş ve kendini geliştirmiştir. Bu çalışmalarının neticesi olarak h.1169/m.1755-1756'da "Sadaret Kethüdası Kalemi"ne[5] atanmıştır. Osmanlı âlimlerinin tahsil için İslam medeniyetinin klasik ilim merkezlerine seyahat etme geleneğini o da sürdürmüştür. Böylelikle, yeni kitaplar yazmak ve istinsah etmek amacıyla çalışmalarda bulunacağı Kahire'ye hareket etmiştir. Kahire'de bir köşeye çekilerek, faydalı ilimlerden yana nasibini almaya çabalamıştır. Oradan yelken açıp İstanbul'a döndüğünde, yazı çalışmalarına devam etmiştir.[6]

III. Osman saltanatı sırasında, *Bıyıklı Ali Paşa'*nın idam edilmesi üzerine 25 Ekim 1755 tarihinde, *Yirmisekiz-zade Mehmet Sait Paşa* sadrazam olmuştur. Bu olay Mustafa Sıdkî için büyük önem arz etmektedir. Çünkü yeni sadrazam, Mustafa Sıdkî Efendinin eserlerine oldukça ilgi göstermiş ve ona pek çok lütuflarda bulunmuştur. Kethüda kitabetiyle görevli Mustafa Sıdkî, "Dîvân-ı Hümâyun Hâcegânlığına"[7] ya da

---

[5] Sadaret Kethüdası: Kethüdâ-yı sadr-ı âlî olarak da kullanılan unvan, sadrazamın dairesinin başı olan ve sadrazamın bizzat yardımcılığını üstlenen içişlerinden sorumlu yetkiliye verilen addır. Ayrıntılı bilgi için bkz:

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Ank., TTK, 1988;

Yaşar Yücel, "Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar", **Kitâb-i Müstetâb, Kitabı Mesâlih'l Müslimin ve Menâfi'i'l-Mü'minin, Hırzü'l-Mülûk**, Ank., TTK, 1998;

Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C:III, İst., MEB, 2004, s.80.

[6] Râmiz [Hüseyin bin Mustafa], **a.g.e.,** 1994, s.186-187.

[7] Hâcegân: Osmanlılar zamanında devlet dairelerindeki yazı işlerinin başında veya defterdarlık, nişancılık gibi vazifelerde bulunanlara verilen sivil bir rütbedir. Hâcegân yerine, "Hâcegân-ı Dîvân-ı Hümâyun" da denilir. Ayrıntılı bilgi için bkz:İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devletinin Merkez ve**

başka bir deyişle "Dîvân Efendiliği"ne memur edilmiştir. "Ordu Kâtipliği"nin ardından Şevval 1172/Mayıs-Haziran 1759'da "Tersane Emini", Rebiyülâhır 1174/Kasım-Aralık 1760'ta "Darphane Nâzırı" görevlerini icra etmiştir. İki yıl sonra Cemaziyülevvel 1176/Kasım-Aralık 1762'de bu görevinden azledilmiş, ardından da Şevval 1176/Nisan-Mayıs 1763'te "Baş Muhasebeci" olarak atanmıştır. h.1177/m.1763-1764'de bu memuriyetinden de uzaklaştırılmasını takriben "Haremeyn Muhasebecisi" ve Şevval 1180/Mart-Nisan 1767'de "Cizye(vergi) Muhasebecisi" olarak atanmıştır. Bu görevinden de alınmış; fakat hemen arkasından h.1182/m.1768-1769'da ikinci kez "Ordu Kâtibi" olmuştur. Son olarak h. 1183 / m. 1769'da "Defter Emini Vekilliği"ne getirilen Mustafa Sıdkî Efendi, bu mesleği sürdürürken, aynı senenin Recep (Kasım) ayında vefat etmiş ve Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir. [8] *Âdâb-ı Zurafâ*'nın yazarı *Râmiz* onun adına şu tarihi düşürmüştür:

Didi hātif Rāmizā tārīḫini

Gitdi Ṣıdḳî bezm-i vālā-cennete -sene 1183-[9]

Râmiz tarafından; bilgisi ve irfanıyla meşhur, akıllı bir âlim olarak tanımlanır. Ayrıca onun deyişiyle Mustafa Sıdkî Efendi; "*Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz*" hadisi gereğince davranan, vefatına kadar tahsilini devam ettiren, çalışkan, gittiği yola sadık, pek çok kitaba sahip, şiir ve inşada kudretli, kıymetli ve eşsiz bir kişiliktir. Tarzının güzel ve nükteli bir söyleyişe sahip olduğunu da ekleyen *Râmiz*, onun beyitlerinden bazılarını tezkiresinde verdiğini söylediyse de bunlara ulaşılamamıştır.[10]

Bahriye Teşkilatı, 3.bs., Ank., TTK, 1988 ve "Hâcegân", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C:XIV, İst., TDV, 1996, s.430.
[8] Râmiz[Hüseyin bin Mustafa], **a.g.e.,** 1994, s.186 ve Mehmed Süreyya**, a.g.e.,** C:VI, s.1782, 1802.
[9] Mehmed Nail Tuman**, a.g.e.,** s.553-554.
[10] Râmiz[Hüseyin bin Mustafa], **a.g.e.,** 1994, s.187.

1.3.2. Eserleri[11]

Mustafa Sıdkî Efendinin ilim ve sanat dünyasına kazandırdığı eserler şu şekildedir:

- **Matematik-Geometri:**

1. *"(Kitâbü) Tahrîrü İstihrâcü'l-Evtâr Fî'd-Dâire Bi-Havâssı'l-Hattı'l-Munhanî'l-Vâki` Fîhâ(li'l Bîrûnî)":* *Ebu'r-Reyhân el-Bîrûnî*'nin trigonometriye dair meşhur Arapça eserinin tahrir ve ıslahıdır. H.1153/m.1740-41'de Mustafa Sıdkî Efendinin gözden geçirerek temize çektiği eser, zamanımıza gelen başka nüshalarına oranla oldukça önemli faklılıklar içermektedir. (Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, Mustafa Fazıl, Riyâzâ, No:41/11, Varak No:74a-82b)

2. *"Islah ve Tahrir-i Kitâb-ı 'Ameli'd-Dâiretü'l-Maksûme Bi-Seb'at-i Aksâm'ın Mütesâviye'si":* Arapçaya *Sâbit bin Kurre* tarafından çevirisi yapılan ve *Arşimet*'e ait olan bu geometri kitabı, Mustafa Sıdkî tarafından h.1153/m.1740'ta ıslah edilip tekrar yazılmıştır. (Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, Mustafa Fazıl-Mikat, Riyâzâ, No:41/11, Varak No:105b-110a)

3. *"Emsiletu't-Talhis Libni'l-Benna ve'l-Havî Libni'l-Haim'":* Müellif hattı olan ve h.1171'de yazılan eser, Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, No:3150'de bulunmaktadır.

4. *"Risale Fî'l-Mesâha":* *Bursalı Tahir Bey*'in verdiği bilgiye göre; arazi ölçümüne dair olan bu Türkçe eser, Vezir-i âzâm *Ahmet Paşa*'ya sunulmuştur. Risalede, yüzölçümü için Mustafa Sıdkî'nin icat ettiği ve kullanışı kolay bir aletin tanıtımı yapılmaktadır. Bu alet; *"…yer üzerinde miktarı bilinmeyen sahaların, bakılarak mesahasının alınması*"nı mümkün kılar ve içerdiği bazı geometrik şekillerle duruma açıklık getirir. Birkaç makale ve bir hatimeden oluşan eserin nüshası bulunamamıştır.[12]

---

[11] İhsan Fazlıoğlu, **a.g.m.,** 2006, s.356-357 ve Salim Aydüz, , **a.g.m.,** s.324.
[12] Bursalı Mehmed Tahir, **a.g.e.,** C:III, s.278 ve "Mustafa Sıdkî (ölm.1183/1769)", **Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi,** Ed:Ekmeleddin İhsanoğlu, C:I, İst., IRCICA, 1999, s.216.

5. ***"Şerh ü Terceme-i Verdiyye Hesâb-ı Cevheriyye":*** Arapça *Hülâsâtü'l Hesâb* adlı eserin nazma dökülmüş şekli olan *Verdiyye*'nin şerhidir. (İÜ Ktp, TY, No:6845, 25 Varak)

6. ***"Keşfü'l-Esrâr an İlm-i Hurûfi'l-Gubâr":*** Mustafa Sıdkî, 15. yy.'da Endülüs'te ve Kuzey Afrika'da yetişen matematik ve fıkıh âlimi *Kalsâdî*'nin; dört işlem-kesirler-karekök ve çeşitli matematik formüllerini içeren meşhur eserini istinsah etmiştir. Öğrencilerinin eğitiminde bu kitabı kullanmıştır.[13] Ayrıca eserin Türkiye kütüphanelerinde bulunan nüshaları, devrin Osmanlı matematikçileri tarafından sıklıkla kullanıldığını göstermektedir. Eser, Batı matematiğinde kullanılan gubârî rakamların, Avrupa'da bugün kullanılan şekliyle yaygınlaşmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Arapçadır. (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, No: 3173)

7. ***"El-Yaseminiyye Risâle Fî İlmü'l-Cebr V'el-Mukâbele":*** Yazarı *İbn-i Yâsemin*(ö. h.600/m.1203) olan esere, *Kalsâdî* tarafından bir şerh yazılmıştır. Ve bu şerh, Osmanlı matematikçilerinden Mustafa Sıdkî tarafından istinsah edilmiştir. Dili Arapçadır. Cebir ve mukabele konusundaki bu küçük eser, 28 Cemaziyülâhır 1154/10 Eylül 1741'de Cumartesi günü tamamlanmıştır. Sıdkî'nin öğrencisi *Şeker-zade Feyzullah Sermed*[14] de hocasının yazdığı nüshadan yeni bir nüsha hazırlamıştır. (Kütahya Vahitpaşa İl Halk Kütüphanesi, Arşiv No:43Va1180, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, No:740-001; Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, No:1347/8)

8. ***"Tahrîr-i Usuli'l Oklides fi'l Hendese":*** 1746'da yazılan eserin asıl yazarı *Muhyiddin Yahya b. Ebu-Şükrü'l-Mağribi*'dir. İçinde; açılar-üçgenler-küpler-daireler

---

[13] İhsan Fazlıoğlu: "Endülüs ve Mağrip Matematiğinin Osmanlı Matematiğinin Oluşumu ve Gelişimindeki Yeri", **IX. Mağrib Arap Matematik Tarihi Sempozyumu**, Yayımlanmamış Bildiri, IX. Mağrib Arap Matematik Tarihi Sempozyumu, Cezayir Yüksek Öğretmen Fakültesi Matematik Bölümü, Cezayir Lineer Olmayan Entegral Denklemler ve Matematik Tarihi Kurulu, Cezayir Matematik Tarihi Kurumu, Tipaza/Cezayir, 12–14 Mayıs 2007.
(çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=154, 07 Haziran 2009.
İhsan Fazlıoğlu, "Hesap", **TDVİA,** C:XVII, İst., TDV, 1998, s.263.

[14] Şeker-zâde Feyzullah Sermed Efendi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Şeker-zâde Feyzullah Sermed, **Emsiletü't- Telhîsu ibnü'l-Bennâ ve'l-Hâvî-ibnü'l-Hâ'im** (Süleymaniye Ktp. Esad Efendi, nr. 3150/2, yap. 12b-98a, müellif nüshası); Şeker-zâde Feyzullah Sermed, **Maksadeyn fî Halli'n-Nisbeteyn**, (Kandilli Rasathanesi, No:209; Giresun İl Halk Ktp. Arşiv No:28Hk3633; Atatürk Kitaplığı, No:K78); Ahmed Türek-Fatih Çetin Derin, "Feyzullah Efendi'nin Kendi Kaleminden Hal Tercümesi", **Tarih Dergisi**, 23–25(1969–1971), s.207; Princeton University Digital Library of Islamic Manuscripts (çevrimiçi)http://library.princeton.edu/projects/islamic/index.html, 06 Haziran 2010. Ayrıca Topkapı Sarayı'nda ve TDK Ktp. No:Dİ01343'te 44 varaklık bir dîvânı olduğu bilinmektedir.

ve çeşitli geometrik şekiller bulunmaktadır. Şekiller kırmızı renkte olup, nesir kısımların yazımında siyah mürekkep kullanılmıştır. Mustafa Sıdkî tarafından istinsah edilmiştir.(Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, No: 337)

- **Astronomi:**

1. *"Devâir-i İctimâ ve İstikbâlin Resm ve İstimâli":* Fransız astronom *Nicolas Bion*'un (1652–1733) kaleme alıp, 1702'de Paris'te yayınladığı *L'Usage des Astorlabes tant Universels que Particuliers d'un Traité qu' En explique la Construction* adlı eserin Türkçeye tercümesidir. Gök unsurlarının hiza (ictimâ) ve birbirleriyle karşılaşma (istikbâl) dairelerinin çizimi için yapılan matematik aletlerinden ve bu aletlerin kullanımından bahseder. (Süleymaniye Ktp., Selimiye, No:560/7, Varak No:64a-72b)

2. *"Rüsûm Li-Ba'zî'l-Âlâtî'l-Felekiyye":* Klâsik astronomi aletlerinin geometrik çizimlerini içermesi bakımından önemli bir eserdir. Devrin astronomi aletlerinin kullanım usullerini gösterir. Dili Arapçadır. H. 1160/m.1747-48'de çizimleri Mustafa Sıdkî Efendi yapmıştır. (Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, Mustafa Fazıl, Riyâzâ, No:40/2, Varak No:40b-41b, 45b-57a, 59a, 60b-64a)

3. *"Risâletü'l-Fî'l-Hey'et (Astronomiye Dair Bir Risale)"*: Yıldızların hareketlerini gösteren Türkçe bir takvimdir. İstinsah tarihi h.1154/m.1741-1742'dir. (Lindesiana No:647; Crawford Lindsay, *Bibliotheca Lindesiana Hand List of Oriental Manuscripts Arabic, Persian, Turkish*, 1898, s.5.)

- **Tıp:**

1. "*Mucez el-Kanun fi't-Tıbb'ın Şerhi":* *İbn-i Sînâ*'nın Osmanlı tıp eğitiminde kullanılan *el-Kanun fi et-Tıbb* adlı meşhur eserinin şerhlerinden biri, *el-Aksarâyî* (öl. h.779/m.1378 veya h.791/m.1389) tarafından *Hall el-Mucez* adıyla yapılmıştır. Türkiye kütüphanelerinde 23 nüshası olan eserin, Ankara Üniversitesi Tıp Tarihi Merkezi *Feridun Nafiz Uzluk* koleksiyonu No:6813'te kayıtlı bulunan bir nüshası, Osmanlı matematikçisi Mustafa Sıdkî ve öğrencisi *Şeker-zâde Feyzullah Sermed* tarafından h.1200/m.1785–1786 yılında tetkik edilmiş ve esere bir fihrist hazırlanmıştır.

- **Edebiyat:**

1. ***"Dîvân-ı Sıdkî":*** Mustafa Sıdkî'nin şiirlerini içeren Türkçe bir dîvândır. (Süleymaniye Ktp., Atıf Efendi, No:2084, 42 Varak).

2. ***"Mecmuâ-yı Hâfızâ":*** Mustafa Sıdkî'nin; Türkçe, Arapça, Farsça olarak yazdığı, manzum-mensur lügazlarla muammaları içeren edebî bir eserdir. [15] Eserin nüshası bulunamamıştır.

3. ***"Tevaliyü'l Envar Tercümesi":*** 1752 yılında Türkçe olarak yazılan eser, Süleymaniye Ktp., Giresun Yazmalar, No:74-002'de bulunmaktadır.

4. ***"Tahrirât-ı Resmiyye ve Hususiyye Mecmuası"*****:** 103 varaklık eseri toplayan Mustafa Sıdkî'dir. Müellif hattıdır. (İÜ Ktp., TY, No:1586 ve 1588)

1.3.3. İlim ve Sanat Yönü

Kendisini pek çok alanda yetiştirmiş bir âlim olan Mustafa Sıdkî, daha çok matematik-geometri-astronomi sahalarında vücuda getirdiği telif ve tercüme eserlerle bilinmektedir. Bu sayısal alanlar hakkında günümüzde yapılan araştırmalar, onun belli bir amaç dâhilindeki sistemli çalışmalarının ve ilim bahsinde göstermiş olduğu haklı çabanın önemini birer birer gün ışığına çıkarmaktadır.

> *"…Mustafa Sıdkî'nın Osmanlı ilim tarihi açısından en önemli faaliyeti, Yunan, İslâm ve Osmanlı dönemlerine ait matematik eserlerini istinsah, tashih ve tahrir etmesidir. Örnek olarak, 1144-1159* [1731-1746] *tarihleri*[yılları] *arasında "Mutevassıtât"ı iki kez istinsah edip* […] *başta ileri gelen öğrencisi Şeker-zâde Feyzullah Sermed olmak üzere öğrencilerine okutması onun belirli ve sistemli bir maksadının olduğunu gösterir. Bu maksad*[maksat], *bir taraftan kendi medeniyetine ait birikimi tespit edip ortaya koymak; diğer taraftan Lâle Devri'nde Yanyalı Esad Efendi'nin (öl. 1143/1730), Osmanlı ilim zihniyetinin dayandığı kelâmî-riyâzî çizgiyi eleştirerek yerleştirmeğe çalıştığı Aristotelesçi*

---

[15] Bursalı Mehmed Tahir, **a.g.e.,** C:II, s.285.

tabî`î yaklaşıma tepki göstermek olarak özetlenebilir. Günümüzde yapılan araştırmalar, Mustafa Sıdkî'nin islâh[ıslah] *ve tahrirlerinin matematik muhteva açısından da önemli olduğunu göstermiştir."*[16]

İhsan Fazlıoğlu'nun; Mustafa Sıdkî'nin öncülük ettiği eğitim stilini –ki Şeker-*zâde Feyzullah Sermed Efendi* gibi isimlerce takip edilmiştir- "*Mustafa Sıdkî Okulu*" olarak adlandırması, onun bilime olan katkısının ne denli büyük olduğunu ortaya koymaktadır.[17] Bu okulun, devrin matematiğine yenilik getiren temel prensibi; Avrupa'nın batısındaki ilmî gelişmeleri takip etmenin yanı sıra, Osmanlı geleneklerini de dikkate almak şeklindedir:

"XVIII. yüzyılın ilk yarısında başlayan yenileşme hareketinde Osmanlı bilginleri Batı Avrupa'dan gelen yeni bilgiler yanında kendi klasik köklerine de yeniden yöneldiler ve içerisinde yaşadıkları sistemin bakışı dışında geleneklerini yeni bir yoruma tabi tutup tutamayacaklarını araştırdılar. Deyiş yerindeyse geleceğe yeni bir atılım için köklere döndüler. Matematik söz konusu olduğunda bu tavır hiç şüphesiz XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Mustafa Sıdkı ve öğrencileri tarafından temsil edilmiştir. Mustafa Sıdkı[Sıdkî] *hem Batı Avrupa dillerinden matematik kitapları tercüme etmiş hem de Abbasî döneminde Bağdad'da tercüme edilmiş ya da İslam medeniyetinde kaleme alınmış pek çok eseri yeniden tahrir etmiş*[tir]*."*[18]

Mustafa Sıdkî'nin, öğrencisi *Şeker-zâde Feyzullah Sermed*'le geliştirip yaydığı yenilikçi ekol, Osmanlı matematik bilimi için tazeleyici bir nefes anlamındadır. Modern matematiğin kuruluşuna imza atan bu tavır, daha sonraları ünlü Osmanlı matematikçisi *Gelenbevî* ve *Kuyucaklı-zâde Mehmet Atıf Efendi* tarafından da izlenmiştir.

---

[16] İhsan Fazlıoğlu, **a.g.m.,** 2006, s.356-357.
İhsan Fazlıoğlu, "Hendese", **TDVİA,** C:XVII, İst., TDV, 1998, s.200, 206.
(çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=161, 06 Haziran 2010.
Ayrıca, köşeli parantez içinde olup, italik yazılmayan 'düzeltme ve açıklamalar' tarafımızdan eklenmiştir. Yazının aslında bunlar yoktur.
[17] İhsan Fazlıoğlu: **a.g.b.,** 12–14 Mayıs 2007.
(çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=154, 07 Haziran 2009.
[18] **A.e.**

> *"Mustafa Sıdkî'nin Osmanlı muhasebe matematiği çizgisinden yetişen bir âlim olarak gösterdiği faaliyetler çift yönlü olarak sürdü; bir taraftan klasik geleneğini dikkate aldı diğer taraftan Batı Avrupa riyâzî eserlerini tercüme etti. Bu tavrın en önemli meyvesi öğrencisi Şeker-zâde Feyzullah Sermed'in logaritmayı içeren ilk müstakil eseri Osmanlı matematiğine kazandırmak oldu. Ayrıca, klasik çizgideki Osmanlı cebir notasyon ve sembol sistemi de Mustafa Sıdkî'nın*[Sıdkî'nin] *öğrencileri elinde en son noktasına ulaştı. Bu çift yönlü faaliyet tarzı, medrese ulemasından İsmail Gelenbevî tarafından da takip edildi. Ayrıca daha sonra Mustafa Sıdkî ve öğrencilerinin eserlerinin hemen hemen hepsini toplayıp mutalaa eden medrese ulemasından Kuyucaklı-zâde Mehmet Atıf Efendi bu çift yönlü tavrı benimsedi, hatta birbiriyle mecz etti…"*[19]

Hatta Mustafa Sıdkî'nin "klâsik gelenekle batıyı birleştirme" çizgisi, diğer alanlarda da yansımasını bulmuştur. Örnek verilecek olursa; zamanın devlet adamlarından *Yirmisekiz Mehmed Çelebi* de, tıpkı Mustafa Sıdkî gibi davranmış ve *Şehrezuri*'nin felsefe kitabından fizik bölümünü Osmanlıcaya tercüme etmiştir.[20]

Osmanlıda, *"Modern matematiğin ilk temsilcisi ve başlatıcısı"* [21] olarak addedilen Mustafa Sıdkî'nin, Arapça matematik dilinin oluşumuna da belli ölçülerde katkıda bulunduğunu söylemek mümkündür. Onun ıslahını yaptığı ve öğrencilerine okuttuğu *"Kitâbü(Tahrîrü) İstihrâci'l-Evtâr Fî'd-Dâire Bi-Havâssı'l-Hattı'l-Munhanî'l-Vâki` Fîhâ(li'l Bîrûnî)"* adlı eserin Mustafa Sıdkî'nin elinden çıkan nüshasıyla, kütüphanelerdeki diğer nüshaları arasındaki büyük farklar, bunun bir ispatıdır. Ayrıca bu noktada; *Şeker-zâde Feyzullah Sermed*'le, cebirsel notasyon ve sembol sistemini devrin en olgun seviyesine taşımış olduklarını da göz önünde bulundurmak gerekir.[22]

---

[19] İhsan Fazlıoğlu, **a.g.m.,** 2006, s.356-357. (çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=161, 06 Haziran 2010.
[20] İhsan Fazlıoğlu, "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Düşüncesinde Bunalım ve Arayış-II: Felsefe-Bilim", **BÜLTEN,** Değ:Eyüp Süzgün, S:67, İst., BİSAV, 2008, s.78-81. (Çevrimiçi)http://www.bisav.org.tr/yayinlar/bulten_makale_detay.cfm?makaleId=502&yayin_sayi=32, 07 Haziran 2010.
[21] Salim Aydüz, **a.g.m.,** s.323.
[22] İhsan Fazlıoğlu: **a.g.b.,** 12–14 Mayıs 2007. (çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=154, 07 Haziran 2009.

O, dikkatli gözlemleriyle 18. yy. Osmanlı matematiği ile geometrisinin nabzını tutmuştur. Yaptığı eleştiriler, devrin ilim seviyesini yükseltmiştir. Nitekim *Molla Lütfî'nin,* "*Vasfü'd-deva fi-keşfi afati'l-veba*" adlı eserini h.1170/m.1756-57'de istinsah ettiğinde, yazdığı nüshanın unvan sayfasına şöyle bir not düşmüştür; *"İlim iddia eden birinin bilgisizliğini ortaya koyduğu Tadifu'l-mezbah ile ilgili gülünç bir risalesi".*[23]

Mustafa Sıdkî'nin çalışmaları, Osmanlı eğitimindeki klâsik matematik-geometri bilgi seviyesini de göstermektedir. O, 18. yy.da yetişen bir Osmanlı âliminin, klâsik eserleri ıslah ve tahrir edecek güçte olduğunun bizzat delilidir.

> "*Bunlara ek olarak Mustafa Sıdkî'nin kendi geleneğine ait eserleri islâh*[ıslah] *ve tahrîr etme yanında Batı Avrupa bilimine ait riyâzî eserleri çevirmesi Osmanlı matematiğinin muhasebe çizgisinin verdiği eğitimin seviyesini ve bu eğitimden yetişen bir kişinin ilgi ve bilgisini göstermektedir.*"[24]

18. yy.da medreselerde okutulan ders kitaplarından da Mustafa Sıdkî'nin izini sürmek mümkündür. Çünkü onun temellük kaydı düştüğü eserler, devrin en çok istinsah edilen ve elden ele dolaşan eserleri arasındadır. Bu durumu, *Nasiruddin Tûsî'nin,* "*Tahrir-i Kitâb-ı Apollonius fi'l-Mahrutat fi İlmi'l-Hendese*" adlı eserinin üzerinde onun da temellük kaydının olmasından anlıyoruz.(Kandilli Rasathanesi, No:83)[25]

Bir bilim insanı olmasının yanı sıra sanatkâr da olan Mustafa Sıdkî, şiiri bir rütbe olarak algılamaktadır. Manzumelerine göre o, halk arasındaki itibarının makam ve mevki ile ölçülemeyeceğini; çünkü yazdığı kaliteli şiirlerle saygınlık kazandığını

---

[23]Ayrıntılı bilgi için bkz: "Mustafa Sıdkî (ölm.1183/1769)", **Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi,** Ed:Ekmeleddin İhsanoğlu, C:I, İst., IRCICA, 1999, s.215.
Cevad İzgi, **"Osmanlı Medreselerinde Tabii ve Riyazi İlimlerin Eğitimi",** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst., İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü yay., 1994, s.276-277.
[24] İhsan Fazlıoğlu, **a.g.m.,** 2006, s.356-357.
(çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=161, 06 Haziran 2010.
[25](çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=134, 06 Haziran 2010.

ifade eder. Söylediği sözlerin güzelliği sebebiyle, insanların ona değer verdiğini vurgular:

‘İzz ü cāh-ile degil ‘izzetimiz ḫalķ içre

Rütbe-i şi‘r ile ey Ṣıdķi bugün mu‘teberiz (g.90/5)

Zaman zaman sevdiğine seslenerek onun yabancılarla oturmamasını ve ilim irfan ehline karışmasını telkin eder. Çünkü ilme giden yönün hiçbir zaman önemini kaybetmeyeceği inancındadır.

Saña hem-celis olmaķ ġayr-ıla ey māh-rū düşmez

Ķarış ehl-i ma‘ārif bezmine saña bu ḫū düşmez (g.104/1)

Bilgisizlere selam bile vermeme taraftarı olan Sıdkî, ilim sahiplerinin her fermanına köle olunması gerektiğini savunur.

Ḥāric-i ṣoḥbet olan nādana baş indirmeziz

Ehl-i dil yārānıñ ammā bende-i fermānıyız (g.108/3)

İlmini övmekten çekinmeyen şair, kendisini bir ilim ocağı olarak niteler ve herkesin bu ocaktan bir şeyler öğrendiğini, ondan el aldığını şiirlerine ekler.

Mesken-i me’lūfumuz ṣorsañ bizim …[26]

Bizden alır el sabaķ zîrā ma‘arif kānıyız (g.108/5)

Çok yönlü bir insan olduğu, hayatından anlaşılan Mustafa Sıdkî için *Müstakim-zade Süleyman Efendi, TH*’de; *“…tavk-ı beşerden hâriç kitâbetleri ve ulum-ı cüz‘iyye ve külliyede maharetleri müsellemdir.”*[27] demiş ve onun dinî ilimler ile

---

[26] Sayfanın kenarı kesik olduğu için dizenin sonu okunmamaktadır. [Varak No:15a]
[27] Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin, **a.g.e.,** 1928, s.531

bunlar dışında kalan; kelâm, mantık, belâgat, nahiv, hendese, hesap, heyet, felsefe, tarih ve coğrafya alanlarındaki maharetlerinin de altını çizmiştir.

Tüm bunların yanı sıra onun değinilmesi gereken bir başka özelliği ise; iyi bir hattat oluşudur. Mustafa Sıdkî, sülüs ve nesih hatlarını *Ressam Ömer Efendi*'den meşk etmiştir. Bu açıdan bakıldığında onun hat sanatındaki yeteneği sayesinde, pek çok kıymetli eser tazelenmiş, bazıları da bu vesileyle günümüze kadar ulaşabilmiştir.[28] Hattat Mustafa Sıdkî'nin Dîvânı'ında geçen şu beyit ise, onun hat sanatında edindiği itibarı dile getirmektedir:

Ruḫsār-ı yāra sürdü yüzüñ çünki Ṣıdḳiyā

Buldu bu deñli ānıñ içün ʻitibār ḫaṭṭ (g.124/5)

1.3.4. Edebî Kişiliği ve Üslûbu

Şiir anlayışı olarak *Mahallileşme Akımı*'na*, Türkî-i Basit*'e ve *Sebk-i Hindî*'ye yoğun yönelişlerin yaşandığı, geleneksel kalıpların dışına çıkılmaya başlandığı 18. asırda yaşayan Mustafa Sıdkî, manzumelerinde çoğunlukla kendine gelenekçi bir dîvân şairi görüntüsü vermektedir. O da pek çok şair gibi aruzu kullanan, aşktan-şaraptan-sevgiliden dem vuran, hayatın zorluklarından ve devrindeki bilgisizlerden yakınan klâsik bir şairdir. Onu farklı kılan ve bir gazel şairi olarak kendi sahasının karakter çizgilerini belirginleştiren özellikleri ise; *Sebk-i Hindî* ile *Fuzulî*'den izler taşıyan ve deyimlerle zenginleşen manzumeleridir. Ya da Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinden tutun da Azeri-Çağatay şivesi unsurlarını bir araya getiren söyleyiş tarzıdır denilebilir. Bu noktada şairin aşağıda verilen beyti, hem *Fuzulî'*den hem de Azerî şivesinden izler taşıması yönüyle konuya daha da açıklık getirecektir.

Ḥüsn-i ḫulḳ-ıla ser-āmedsin cihānda ey ṣanem

Yaḫşı nāmıñ var iken kendiñi bed-nām eyleme (g.225/3)

---

[28]Mehmed Nail Tuman, **a.g.e.,** s.531.
İhsan Fazlıoğlu, **a.g.m.,** 2006, s.356-357.
(çevrimiçi)http://www.bisav.org.tr/yayinlar/bulten_makale_detay.cfm?makaleId=502&yayin_sayi=32, 06 Haziran 2010.

Şairin değinilmesi gereken ilginç bir yanı da *Sebk-i Hindî* gibi girift mefhumlarla dolu bir akıma ilgi duymasının yanı sıra, halk ağzına ait söylemler ile zaman zaman yalın bir üslûba manzumelerinde yer vermiş olmasıdır. Aşağıdaki beyitte Mustafa Sıdkî, gönlü alıp çeken şiirinin oldukça yalın olduğunu söyler. Fakat manadan anlayan kişilerin onun bu şiirini ayıplamaması gerektiğini, çünkü sade bir dille yazılan şiirlerin de gönle hoş gelebileceğini ima ederek, yalın şiir yazmaya ılımlı durduğunu gösterir.

Görüp erbāb-ı ma‘ni saña ta‘yib etmesin Ṣıdḳî
Bu şi‘r-i dil-keşiñ zîrā ki ḫayli sāde gelmişdir (g.46/5)

Mustafa Sıdkî Efendi, Osmanlı Devleti'nin merkezinde önemli mesleklerde çalışmış, iyi bir eğitim almış, devrin edebî atmosferine yabancı kalmamış, kendisini hem bilim hem de şiir çevrelerine benimsetmiş bir kişiliktir.[29] Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere en az 3 dil bilen şair, bu yeteneklerini hem edebî hem de ilmî sahalarda sergilemekten çekinmemiştir. Onun Arapça hususundaki maharetlerine Dîvân'ında rastlayamasak da gerek matematik gerekse geometri alanlarında yaptığı çeviriler ve *Mecmuâ-yı Hâfıza* adlı eseri oldukça önem arz etmektedir.

Bir şairin edebî kişiliğini ortaya koyan iki önemli husus vardır; manzumelerde geçen şiir ve şaire dair ibareler. Bu açıdan Mustafa Sıdkî'nin şiirleri incelenecek olursa;

- Mustafa Sıdkî'ye göre şiir; kişiyi büyülerden koruyan bir muska, gönül derdini anlatan bir aracı, aşk ateşiyle yanan aşığın ahlarının göstericisi ve bir şahittir.

Çekmezem şimden gerü ġam nüsha-yı şi‘rim gibi
Ḫūblar tesḫîrine Ṣıdḳî füsūnum var benim (g.182/5)

---

[29] Ayrıntılı bilgi için bkz: Râmiz[Hüseyin bin Mustafa], **a.g.e.,** 1994, s.186-187.

Derd-i dil şerḥine iẓhār degildir ḥācet

Ṣıdḳiyā şāhid-i ḥālim yeter eş'ār benim (g.177/7)

N'içün izhār edeyin āteş-i āhım Ṣıdḳî

Fehm eder 'ārif olan sūzumu eş'ārımdan (g.218/5)

Bu maṭla'-ı ġarrāyı ne ḫoş söylemiş inşād

Kim şāhid-i aḥvāl-i men-i bî-ser ü pādır (k.2/12)

- Şiir değerli bir mefhumdur. Çünkü manzumeleri söyleyen şairler sayesinde büyük şahsiyetlerin isimleri tarihe yazılır.

Şu'arā olmasa 'ālemde eger sulṭānım

Zikr olunmazdı daḫı nām-ı büzürgān-ı ḳadîm (k.4/39)

- Şiir önemli ve çok değerli olduğu için, yalnızca anlayan kimselere söylenmelidir.

Ey Ṣıdḳi şi'r fehm edene söyle şi'riñi

Dür ḳıymetini añlamaz ola ki cevherî (g.248/5)

- Dünya güzellerinin hepsi paraya pula bakar. Onlar böyle maddiyatla meşgulken, şiire(manevî güzelliği olan bir kıymete) kanmazlar.

Şi're aldanmaz cihān mehveşleri ġam çekme kim

Vaṣla ermek Ṣıdḳiyā bî-dirhem ü dinār güç (g.26/5)

- Şiir öylesine değerlidir ki, inci ve mücevherler tarafından süpürülüp temizlenmesi uygundur.

Eş‘ār-ı dil-ārāsı o ġāyetde ki ‘Örfî

Cārūb-keş-i dür [ü] güher olursa sezādır (k.2/28)

- Şiirde hüner göstermek, ispatlanması gereken bir davadır; yoksa bir hırs göstergesi değildir.

Ġarażım da‘vi-yi is̱bāt-ı hünerdir yoķsa

Degilem ehl-i ṭama‘ gibi ḥarîṣ-i tefhîm (k.4/42)

- Şairlere ilham veren gizli bir hazine vardır. Bu da yârin ağzıdır.

Yāriñ deheni genc-i nihān-ı şu‘ārādır

Ebrūları hem saẖt-kemān-ı şu‘arādır (g.60/1)

- Şairlerin ikâmet ettiği en kıymetli mekân, sevgilinin mahallesinin başıdır ve orası şairlerden başka kimseye yakışmaz.

Yāriñ ser-i kūyunda raķîb eyleme mesken
Lāyıķ degil ol saña mekān-ı şu‘arādır (g.60/3)

- Mana hazinesinin kapısındaki kilidin anahtarı, şairlerin dilidir ve bunu ancak arif olan anlar.

Miftāḥ-ı kilîd-i der-i gencîne-i ma‘nā

‘Ārif olan añlar ki zebān-ı şu‘ārādır (g.60/4)

- Şairlerin gönlüne bela salan bir tek şey varsa; o da sevgiliden gelen kederdir.

Cevr eyleme Sıdķî-i dil-efġārıña cānā

Raḥm et ki ġamıñ āfet-i cān-ı şu‘ārādır (g.60/5)

Şair Sıdkî, şiir söylemedeki maharetlerini övdüğü beyitlerde, sık sık kendi söyleyiş gücünü ön plana çıkarmaktadır. Ona göre söylediği şiirlerin tesiri büyüktür, nadir rastlanan sözler söyler, şiirlerini duyanların sesi soluğu kesilir, sözünün bereketi ab-ı hayattır ve zaten güzel olan şiirlerini süslemesine gerek bile yoktur. Bunların yanı sıra onun şiirlerine bir alıcı çıksa övmeden duramaz, Utarid onun Dîvân'ını altın kalemle yazsa yeridir, Mısır-Şam ve Hicaz Sıdkî'nin şiirlerinin mücevherleriyle dolar; çünkü o Bağdat'ın tatlı dilli şairlerinin seçkinlerindendir.

Ṣıdḳî ẓahr olurdu saña ḥaşre dek ẓahîr
Bu şi'ri gūş ḳılsa idi Fāryāb'da (g.241/7)

Bir nādire-gū muẖter'-i ṭarz-ı cedîdim
Ṭavr-ı suẖenim nāsiẖ-i şi'r-i ḳudemādır (k.2/48)

Gūş eyleyicek naẓmımı dem-beste ḳalırlar
Gūyā ki sözüm 'aḳd-i lisān-ı şu'arādır (k.2/49)

Ben Ḫıżr-ı Sikender pey-i ser-çeşme-i cānım
Feyż-i suẖenim reşkde āb-ı beḳādır (k.2/50)

Olup zemānede ḥüsn-i edā-ile meşhūr
A'rūs-ı nazmıma yoḳ iḥtiyāc-ı 'arż-ı cihāz (k.3/31)

Meta'-ı şi'rimiñ olsaydı ger ẖarîdārı
Olaydı ger baña memdūḥ ser-i süẖan-perdāz (k.3/35)

Yaraşır zerrîn ḳalem alıp 'Uṭārid destine
Ṣafḥa-yı çarẖ üzre Ṣıdḳî yazsa dîvānım benim (g.193/7)

Olurdu ṣıyt u ṣadām-ıla gūş-ı gerdūn-per

Ṭolardı gevher-i naẓmımla Mıṣr u Şām u Ḥicāz (k.3/37)

Güzîde şā‘ir-i şîrîn-zebān-ı Baġdād'am

Demem ki feyżi-i Hind'em ya ‘örfi-i Şîrāz (k.3/33)

Şair Sıdkî'nin üslûbunda, devrindeki dîvân şiirinin genel temayülü olan didaktik söyleyiş yerine, *Şeyh Gâlib* tarzı bir lirizm bulunmaktadır. Manzumelerinde tasavvufî kavramlara da yer verir. Bu sebeple onun şiirleri oldukça açık gözükmesine karşın tasavvufî bir derinliğe sahiptir:

Raḥm ḳıl aḥvāline Ṣıdḳî-i gedānıñ ḥaşrde

‘Özr-ḫ˅ah et luṭfuñu pūşîde ḳıl ‘aybın şehā (g.1/5)

N'ola girsek ‘abāya Ṣıdḳi-i bî-çāre teg yegdir

Cihānıñ aṭlasından ḫırḳa-i peşmînemiz cānā (g.2/5)

Aşk, sevgili ve âşık kavramlarının çokluğu şairin gazellerinde hissedilmektedir:

1. ‘Āşıḳ oldur [kim] pür aşḳ yāra inkār etmeye
   Cān vere esrārını aġyāra iḳrār etmeye

2. Āferîn ol ‘āşıḳ-ı pāke ki rāh-ı ‘aşḳda
   Naḳd-i ‘ömrün ṣarf edip dildāra iẓhār etmeye

3. Ḳan yudup hicrāna ṣabr ede şikāyet ḳılmaya
   Āh edip ma‘şuḳuna her laḥẓa āzār etmeye

4. Şarṭ-ı ‘aşḳ oldur ki ‘āşıḳ kūy-ı dilberde görüp

Mest-i ḫˇāb-ı nāz iken dildārı bî-dār etmeye

5. Maķṣadım Ṣıdķî odur dergāh-ı Ḫaķ'dan kimseyi

Böyle bir şūḫ-ı sitemkāra giriftār etmeye (g.242)

Şiirlerindeki "aşk", zaman zaman *Nedim* benzeri bir şuhluğa sahip olabilmektedir:

Çeşm-i şehlāsın görünce ol mehiñ cādū dedik

Kākülün seyr edicek bir sünbül-i ḫoş-bū dedik (g.153/1)

Kimi zaman da manzumelerde kalenderâne bir eda sezilmektedir:

'Ālemde ṣafā dedigin ey dil budur ancaķ

Bir yār-ı muvāfıķ ola bir sāķi-i mehveş (g.118/4)

&

1. Lebiñ şevķiyle cānā şimdi bir ḥāletde bî-hūşam

Ki idrāk etmezem dünyā gamın bî-'akl u bî-hūşam

2. Gel ey nāṣiḥ beni men' eyleme cām-ı muṣaffādan

Gerek mü'min gerek kāfir dutarsın dut ķadeḥ-nūşam

3. Cihānıñ şehliġin teklîf ederlerse ķabūl etmen

Der-i pîr-i muġanda bir ġulām-ı ḥalķa-der-gūşam

4. Baña ey ḫˇāce 'arż etme ṣaķın aṭlasla dîbāyı

Tenezzül etmezem dünyāya dervîş-i nemed-pūşam

5. Demiş vā'iẓ ki n'içün diñlemez va'ẓım benim Ṣıdķî

Kerem ķılsın baña incinmesin ṣansın-ki bî-gūşam (g.189)

Bazı beyitlerinde *Nef'î* benzeri alaycı bir hava bulunmaktadır:

Cennet-i kūyuñ ḳoyup eyler cinān arzūsun
Zāhid-i nādān gibi bî-'aḳl bir ḫar var mıdır (g.63/4)

Edebî hayata atılışını ve ilk dönem eserlerini bilmediğimiz şairin bu tezde incelenen Dîvân'ı için, hayatının olgunluk dönemi eseridir demek mümkündür. Çünkü şair yeri geldikçe, hayatının dert ve sıkıntılarla geçmekte oluşundan, kısmetinin bir türlü açılmayışından şikâyet eder ve ömrünün sonuna geldiğini manzumelerinde dile getirir.

Bir dem iki dem ḳaldı ramaḳ cāndan
Ġam Ṣıdḳi'yi cānā ḳatı bir hāl etdi (dm.8/2)

Ṣıdḳiyā sūd etmedim sevdā-yı 'ālemden ne sūd
Baḫt ise el vermedi 'ömr ise pāyān oldu ḥayf (g.133/5)

Bir zamān şād olmayıp bir laḥẓa ḫurrem olmadıḳ
Derd ü miḫnet birle Ṣıdḳî geçti ṣubḥ u şāmımız (g.95/5)

Göñül ol 'andelîb-i bāġ-ı ḥırmāndır ki 'ömründe
Açıp per seyr-i eṭrāf-ı gülistān n'olduġun bilmez (g.96/2)

Yoḳdur cihanda ṭāli'im ey Ṣıdḳi zerrece
Ger mihr gibi lāzım-ı dünyā isem müdām (g.185/5)

Mustafa Sıdkî'nin şiirlerindeki dil ve anlatım geleneklerle ve geçmişle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Şiirleri aşk, ayrılık, özlem ve ızdırap temaları etrafında gelişmiştir. Anlatımı açık ve düzgündür. Dîvân'ında kendi yazısıyla yazılmış kasîde, kıt'a, gazel, nazm, terkîb-i bent ve rubâî nazım şekillerinde şiirler bulunmaktadır.

Kısaca Mustafa Sıdkî, değişen şiirin farkında olan, devrinin akımlarına ilgisiz kalmayan ve diğer taraftan da geleneksel çizgiye saygısı olan 18. yüzyıl şairlerindendir.

İKİNCİ BÖLÜM

II. SIDKÎ DÎVÂNI, ÖZELLİKLERİ VE İNCELEMESİ

2.EDEBÎ İNCELEME: DÎVÂN'IN ŞEKİL VE İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Mustafa Sıdkî Dîvânı'nın edebî yönden incelemesi yapılırken ilk olarak şekil özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu bahiste, Dîvân'ın genel durumu ve vasıfları ele alınmıştır. Nazım şekilleri, vezin, uyak ve redif çeşitleri üzerinde açıklamalar verilip, bu açıklamalar hem sayısal verilerle hem de tablolarla desteklenmiş ve verilen bilgiler üzerinden yargılara varılmıştır. Son olarak ise manzumelerde tespit edilen çeşitli kusurlara dikkat çekilmiştir. Dîvân'ın içerik özellikleri bölümünde; nazım türleri, Mustafa Sıdkî Dîvânı'nın dil ve imlâ hususiyetleri, Dîvan'da geçen ayetler, söz sanatları, şairlerin Mustafa Sıdkî'ye tesirleri, Sebk-i Hindî Akımı'na yöneliş başlıkları altında çeşitli incelemelerde bulunulmuştur.

2.1.ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Mustafa Sıdkî Efendi Dîvânı'ndaki şekil özellikleri kısmında, şairin ele alınan Dîvân'ın genel durumu incelenecektir. Dîvân'da kullanılmış olan nazım şekilleri üzerinde bilgiler verilecek, ardından uyak ve redif ile ilgili veriler, tablolar halinde sunulacaktır.

2.1.1.Dîvân'ın Genel Durumu ve Vasıfları

Araştırmada ele alınan Dîvân, Süleymaniye Kütüphanesi'ne bağlı olan Atıf Efendi Kütüphanesi'nde, 2084 numarada kayıtlıdır. Dîvân'ın Millî Kütüphane Mf1994 A 4256 numarada bir mikrofilm kaydı bulunmaktadır. Bu mikrofilm, Atıf Efendi'deki Dîvân'dan elde edilmiştir. Kitabın dışı ebruli desende olup, sırtı kırmızı renktedir. Ebatları 200x127 mm olmakla birlikte, şiirler talik hat ile yazılmıştır. Her yaprakta 19 (bazen 18 ya da 20) satır bulunmaktadır. Eserin içinde Atıf Efendi Kütüphanesi'nin temellük kaydının yanı sıra bir de Mustafa Sıdkî'ye ait bir temellük kaydı vardır. Müellif hattı eser, 42 varaktır. Nazım

şekillerine göre şiirler sırasıyla 261 gazel, 1 terkîb-i bent, 4 kasîde ve 14 adet de diğer manzumeden oluşmaktadır. Bu nazım şekilleri Dîvân'da karışık olarak verilmekle birlikte tarafımızdan düzenlenerek sıraya konulmuştur. Gazellerin bazıları sayfa kenarlarına yazılmıştır.

Bazı dış müdahalelere uğradığı anlaşılan eserin bir ya da daha fazla varağı kayıptır. 50. gazelin ilk iki mısrasının olmayışı, kendisinden önce gelen en az bir yaprağın koptuğunu gösterir niteliktedir.[1] Dîvân'ın sayfa kenarlarının şiirleri tahrip edecek kadar derin kesilmiş olması da, eserin uğradığı diğer musibettir. Bu olumsuz özelliklerin dışında Dîvân'ın geneli oldukça sağlamdır.

Araştırmacı için ele alınıp incelenecek metnin seçimi kuşkusuz en önemli ve en zor aşamadır. Bu tezin konusunu teşkil eden Dîvân'ın seçiminde de bir takım zorluklarla karşılaşılmıştır. Bazı kaynaklarda[2] Atıf Efendi 2084'te kayıtlı olan Dîvân, *Sıdkî Emetullah Hanım*[3]'a ait olarak zikredilmiştir. Bir hanım şairin şiirlerini günümüz dünyasına kazandırmak amacıyla, şiirlerin ön okuması yapılmıştır. Sonuç olarak ise bu şiir defterinin Mustafa Sıdkî Efendi'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Burada öncelikle dikkat edilmesi gereken husus, Dîvân'daki temellük kayıtlarının verdiği bilgidir. Çünkü Dîvân'ın "1a" numaralı varağındaki temellük kaydı, bize bu eserin Mustafa Sıdkî Efendi'ye ait olduğunu kesin bir şekilde göstermektedir.

---

[1] Bkz; Varak No:8a

[2] Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki bilgi kaynaklarına göre Atıf Efendi 2084 numarada Kayıtlı Dîvân, Sıdkî Emetullah Hanım'a ait olarak gösterilmektedir. Ayrıca İslam Ansiklopedisi'nde, Süleymaniye Ktp. Hamidiye Kitaplığı No:1103'te kayıtlı olan Tosyalı Sıdkî Mustafa Paşa (diğer adıyla Ahmet Paşa) Dîvânı, Mustafa Sıdkî Efendi'ye ait olarak gösterilmiştir; bkz. İhsan Fazlıoğlu, "Mustafa Sıdkı(ö.1183/1769)", **TDVİA,** C:XXXI, İst., TDV, 2006, s.356-357. Sıdkî Mustafa Paşa için bkz. Mehtap Erdoğan, "**Sıdkî Paşa Dîvânı İnceleme-Transkripsiyonlu Metin"**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yay., 2005.

[3] Emetullah Hanım(ö.1694), Kadı Kâmetî-zâde Mehmet Efendi'nin kızıdır. Himmet Efendi'ye bağlanmıştır. Şiirlerinde Sıdkî mahlasını kullanır. Ayrıca Sıdkî, Emetullah Hanım için bkz: Hüseyin Vassâf, **Sefîne**, C:II, y.e.y., s.344; Murat Uraz, **Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz**, İst., Tefeyyüz Kitabevi, 1940, s.29; Murat Uraz,**Türk Edip ve Şairleri**, C:I, İst., Tefeyyüz Kitabevi, 1939, s.89; Salim Efendi, **Tezkiretü'l Sâlim**, İst., İkdam Matbaası, 1897/1898; Mehmed Sirâceddin, **Mecma'-ı Şuârâ ve Tezkire-i Üdebâ**, Haz:Mehmet Arslan, Sivas, Dilek Matbaası, 1994, s.48; Bedihan Tamsöz, **Osmanlıdan Günümüze Kadın Şairler Ansiklopedisi,** Ank., Ayyıldız yay., 1994, s.24-27; Nuran Altuner, "**Safâî ve Tezkiresi:İnceleme,Tenkidli Metin,İndex",** Basılmamış Doktora Tezi, C:II, İst., İÜ, 1989, s.461-463; Meral Altındal, **Osmanlıda Kadın**, İst., Altın Kitaplar, 1994, s.130-131; **TDEA**, C:III, İst., Dergah yay., 1986, s.130; **TDEA**, Haz: O. Cihat, F. Hazretkulov, C:IV, Ank., AKM yay., 2004, s.14.

Manzumelerde *Mevlevîliğ*e dair tabirlerin geçmesi de bir diğer ipucudur. *Mevlevî* bir şair olan Mustafa Sıdkî şiirlerinde yer yer *Mevleviliği* övmektedir.

N'ola ger faḳr-ıla istiġnā ṣatarsaḳ 'āleme

Ḫażret-i Mollā-yı Rūm'uñ Ṣıdḳî dervişānıyız (g.108/6)

Mevlevîyiz bir külāh u bir nemed besdir bize

Çekmeziz tāc u ḳabā ḳaydın çün abdāl olmuşuz (g.109/6)

Ḫażret -i Mollā-i Rūm'uñ bende-i dergāhıyız

Çekmişiz dünyādan el ey Ṣıdḳi hoş-ḫāl olmuşuz (g.109/7)

Hâlbuki *Sıdkî Emetullah Hanım*, *Bayrâmiyye* tarikatına mensuptur. Bu tarikatın şeyhlerinden *Himmet Efendi* için hanım şairin düştüğü tarih şöyledir:

Dedim târîh-i fevtin Sıdkî Mevlâ'dan olup mülhem

Bugün Himmet Efendi Adn'i kıldı kendüye me'vâ -sene 1095-[4]

Değinilmesinde fayda olan son bir özellik daha mevcuttur. Dîvân'daki şiirler incelendiğinde, yoğun bir Azerî şivesi özelliği dikkatleri celbetmektedir. İleride, "Mustafa Sıdkî Dîvânı'nın Dil ve İmlâ Hususiyetleri" başlığı altında daha ayrıntılı olarak açıklanacağı gibi, Mustafa Sıdkî Efendi, hayatının bir döneminde Mısır'da bulunmuştur. Şair, gerek Mısır'da kaldığı süre boyunca, gerekse de oraya giderkenki yolculuk sürecinde çevresindeki ortamın etkisi altında kalmış ve bunu şiirlerine büyük bir oranda yansıtmıştır. İşte bu durum, gerek *Fuzûlî* tesiri gerekse de Azerî şivesi özellikleri şeklinde şiirlere nüfuz etmiştir. Yukarıda verilen bilgilerden hareketle üslup açısından da şiirlerin Mustafa Sıdkî Efendiye ait olması mantığa uygun düşmektedir.

---

[4] Necdet Yılmaz, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf:Sûfîler, Devlet ve Ulemâ,** İst., OSAV, 2001, s.312-317. Himmet Efendi, Bayrâmiyye tarikatının Şemsiye koluna bağlı Himmetiyye şûbesinin kurucusudur. Ayrıca Himmet Efendi için bkz: Uşşâki-zâde[es-Seyyid İbrahim Hasib b. Abdülbaki Uşşakizade], **Zeyl,** y.y., y.e.y.,, t.y., s.562; Himmet Efendi, **Tarîkatnâme,** İÜ Ktp, TY, No:6389, vr. 174a; Nurettin Albayrak, "Himmet Efendi", **TDVİA**, C:XVIII, İst., TDV, 1998, s.57; Ethem Levent, "**Bolulu Himmet İntihâb ve Dîvânı"**, Basılmamış Doçentlik Çalışması, İst., 1998; Ayvansarâyî, **Tercümetü'l-Meşâyih**, vr.17a.

2.1.2.Nazım Şekilleri

Manzumeler sıralanırken önce kasîdeler, sonra gazeller, ardından terkîb-i bent ve en son olarak da diğer manzumeler şeklinde bir yol takip edilmiştir. Dîvân'ın aslında ise önce gazeller gelmektedir. Daha sonra sırasıyla bir terkîb-i bent ve diğer manzumelerin ilk 5'i yer almaktadır. 1 numaralı kasîdenin ardından, geriye kalan 6–14 arası manzumeler yazılmıştır. Dîvân en son olarak kasîdelerle tamamlanmıştır. Manzumelerin hepsi başlıksızdır. Tüm nazım şekilleri tarafımızca tespit edilip, klâsik dîvân tertibince kompoze edilmiştir. Dîvân'daki toplam beyit sayısı 1502'dir. Toplam manzume sayısı da 280'dir.

2.1.2.1.Kasîdeler

Belli bir amaçla yazılan manzume olarak tanımlanan kasîdenin sözlük anlamı; "kastetmek, yönelmek"tir. Ayrıca klâsik Türk şiirinde din ve devlet büyüklerini övmek için belli kurallara bağlı olarak yazılan uzun şiirlere kasîde denir.[5]

Şair Sıdkî'nin 4 adet kasîdesi vardır. Bunların ilki, nazım şekli bakımından incelendiğinde; uyak-redif düzeni, beyit sayıları gibi özellikleriyle kasîde sayılabilmektedir. Ancak bu manzume, kasîdenin bölümleri açısından ele alındığında; klâsik bir kasîdede mutlaka bulunması gereken bölümlerin bazılarını ihtiva etmemektedir.[6] 26 beyitlik şiir, zamandan şikâyetle başlamakta, *girizgâh* ve bir *medhîye* başlangıcı ile devam etmektedir. Manzumede *medhîye* bölümü, yarım kalmıştır. *Tegazzül, fahriye, tâc* ya da *dua* kısmı da bulunmadığı için bu şiir, yarım bir kasîde olarak değerlendirilmiştir. Konusu yönüyle ahlakî değerde bir manzumedir ve *nesîb* bölümünde[7] çeşitli öğütler verilerek yer yer zamandan şikâyet edilmektedir.

---

[5] Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 5. bs, Ank., TDK, 2000, s.122.
[6] Varak No:39b
[7] 17. gazele kadar olan kısım şiirin *nesîb* bölümüdür.

Şiir yarım olmasına karşın, şair bir takım süslemelerle bu manzumenin değer kazanmasını sağlamıştır. Bunlardan en çok göze çarpanı kasîdede azımsanmayacak derecede musammat beyit kullanılmış olmasıdır.

Ederse ol **edecekdir** seni bu ġamdan emîn
Olursa ol **olacaḳdır** bu zaḫma merhem-sāz (k.1/20)

O şehr-yār ki **ezdāda** verse ruḫṣat-ı cem'
Ederdi bir **arada** āşiyān kebūter ü bāz (k.1/23)

Tekāsül eyleme **et** kişver-i ḥaḳîḳata 'azm
Serāy-ı emn-i **iḳāmet** degil bu kūy-ı mecāz (k.1/8)

Zemāne **ḫalḳı** dutarken el üzre 'izzet ile
Beni ayaḳlara **ṣaldı** sipihr-i sifle-nüvāz (k.1/15)

Ne söyleyem **kime** aḥvālimi şikāyet edem
Ne bir refîk-i muvāfıḳ **ne** müşfik-i hem-rāz (k.1/17)

Bu gece **ṣubḥa** degin āh u nāle eyler iken
Erişdi hātif-i **ġayb-ıla** gūşuma āvāz (k.1/18)

Seḥāda dest-i 'aṭā-**baḫşı** kān-ıla tev'em
Keremde keff-i güher-**pāşı** baḥr ile enbāz (k.1/25)

Sümūm-ı ḳahr-ıla **'ādāya** berḳ-i 'işret-sūz
Nesîm-i luṭf-ıla **aḥbāba** bād-ı ġuṣṣa-güdāz (k.1/26)

Uyak şeması bakımından gelenekten ayrılmayan şiirde, musarra olan ilk beyit aynı zamanda “tunç uyak” ile kurulmuştur.

Göñül nedir bu tereddüd n’içün bu ḥırṣ ü bu **āz**

Ma‘îşet içün açarsın zemāne ḥalḳına **rāz** (k.1/1)

Mustafa Sıdkî’nin ikinci kasîdesi, Dîvân’da yer alan en uzun kasîdedir. Beyit sayısı 55’tir. Kasîdede 14. beyte kadar *nesîb*, 15. beyit *girizgâh*, 16–40. beyitler arası *medhîye*, 41. beyit gazele geçiş, 42–46 arası *tegazzül*, 47–50 arası *fahriye*, 51–53 duaya geçiş ve 54–55. beyitler de *dua* beyitleridir. Kasîdenin *tâc beyti* 51. beyte yerleştirilmiştir. Manzumede göze çarpan diğer özellikler ise aşağıda, örneklerle verilmiştir.

Musarra beyitler:

Cānā ne cefā ḳılsa n’ola cāna **ṣafādır**

Aġyār elemin çekdigimiz yā ne **belādır** (k.2/13)

Ol raḫş-ı felek seyri ki[?] hengām-ı **veġā[dır]**[?]

Her ḥal-ıla seyr eylese mānend-i **hümādır**[?] (k.2/31)

Ey şūḫ-ı sitemger revişiñ cevr ü **cefādır**

Aġyār-ı sitemkāra işiñ mihr ü **vefādır** (k.2/42)

Musammat Beyitler:

Tā ṭab‘-ı güher-**bārı** anıñ ma‘den-i dürdür

Tā dest-i dür-**efşānı** anıñ genc-i güşādır (k.2/23)

Sür‘atle direng **eyler-ise** sarsara beñzer

Aheste ḫırām **eyler ise** bād-ı ṣabādır (k.2/32)

Zehr-i **sitemiñ** gerçi ki bir mühlik elemdir

Şehd-i **sühȇniñ** [ü] lebiñ baña ʻaynı şifādır (k.2/8)

Tedbîr-i nevā-**beste** mühimmāt-ı ṣadāret

Āyin-i **ʻadāletle** güzîn-i vüzerādır (k.2/21)

Ahdinde **gedā** Mālik-i dinār ü diremdir

ʻAṣrında **fenā** ṣāḥibü'ṣ-ṣān-ı[?] ʻaṭādır (k.2/24)

Esrār-ı **ḫafî** zāt-ı şerîfinde ʻayāndır

Eṭvār-ı **celî** tabʻına ḫod cilve-nümādır (k.2/26)

Ol nîze-i ḫūn-**rîzi** ele aldığı demde

Gūyā yed-i **Mūsā'daki** ʻicāz-ı ʻaṣādır (k.2/33)

Aşḳında **hemîşe** bu ġazel vird-i zebānım

Dāim bu t**erennümle** dilim naʻme-sezādır (k.2/41)

Ey şūḫ-ı sitemger **revişiñ** cevr ü cefādır

Aġyār-ı sitemkāra **işiñ** mihr ü vefādır (k.2/42)

Konusu itibarıyla "Iydiye" başlığı uygun görülen üçüncü kasîdenin Dîvân'daki aslında böyle bir başlık yoktur. 22 beyitten oluşan manzume 17. beyte kadar *nesîb*, 18–19. beyitler *girizgâh*, 20–22. beyitler ise *medhîye* olarak yazılmıştır. *Medhîye* bölümünün yalnızca 3 beyit olacak şekilde kısa oluşu ve *fahriye, dua* bölümlerinin bulunmayışı, bu kasîdenin henüz tamamlanmamış olduğunu göstermektedir. Fakat bu manzumenin ardından gelen ve farklı bir uyakla-vezinle devam eden 18 adet beyit, kasîdedeki eksik kısımları tamamlar niteliktedir. Dolayısıyla iki bölüm birleştirilerek, tek bir şiir olarak

verilmiştir. Böylelikle manzumedeki beyit sayısı toplamda 40'a ulaşmıştır. 29. beyte kadar *medhîye*, 30- 37. beyitler arası *fahriye* ve 38–40. beyitler de manzumenin *dua* bölümünü oluşturmaktadır. Şairin mahlasıyla süslediği 38. beyit , "*tâc beyit*"dir.

Musarra Beyit:

O mey-i köhne ki bir içse ola tāze **cevān**

Ger gedā içse daḫı vermeye sulṭāna **selām** (k.3/15)

Musammat Beyitler:

Afitāb üstüne **med** lāzım olur diye meger

Çekdi altın-ıla **med** aña vü pür ahkām (k.3/4)

Ṭaylasān ucunu **gösterdi** meger kim bercis

Meh-i nev ṣanıp **añı** ḫalḳ ederler ikrām (k.3/6)

Āb-rū-yı **vüzerā** ṣāḥib-i iḥsān ü ʻaṭā

Maẓhar-ı feyż-i **Ḫudā** şuʻle-i mıṣbāḥ-ı ẓulām (k.3/20)

Taḳviyet-baḫş-ı **diyānet** meh-i burc-ı devlet

Şemʻ-i ḫalvet-geh-i **ʻiṣmet** şeh-i pür-dîn-i maḳām (k.3/21)

Ṣāḥib-i seyf ü **ḳalem** dāver-i Cemşîd-şiyem

Maʻden-i cūd-ı **himem** gevher-i baḥr-ı inʻām (k.3/22)

Ḳanı seniñ gibi **bir** server-i sütūde-ḫiṣāl

Ḳanı seniñ gibi **bir** ṣāḥib-i neseb-şehbāz (k.3/27)

Göründü **çeşmime** bî-perde şāhid-i mu'izz

Girip **taṣarrufuma** etmez oldu 'işve vü nāz (k.3/32)

Hemîşe cāh u **celāl-ıla** ķadriñ ola bülend

Müdām devlet ü **rif'atle** 'ömrüñ ola dırāz (k.3/40)

Dördüncü ve son kasîde, 49 beyitten oluşmaktadır. Konusu baht açıklığı, talihin iyiye dönmesidir. 10–17. beyitler arasında şairin sevgili (ki bu sevgili şairin *medhîye*de öveceği kişiden kasıttır) ile karşılıklı konuşmaları mevcuttur. 8 beyitlik bu kısım kasîdenin *girizgâh*ıdır. 18. beyitten 36. beyte kadar olan kısım ise *mehdîye*dir. *Medhiye*nin ardından 43. beyte kadar kasîdenin *fahriye* bölümü kaleme alınmıştır. 44–45. beyitler *dua*ya geçiştir. 46–49. beyitler ise kasîdenin son bölümü olan *dua*dır.

<u>Musammat Beyitler:</u>

Dedi ey 'āşıķ-ı **üftāde** sözü etme dırāz

Var ise sîm ü zeriñ e**yle** önümde teslîm (k.4/14)

Ṣāḥib-i ṭuġ' u **'alem** tāc-ı ser-i ehl-i himem

Menba'-ı cūd u **kerem** ma'den-i iḥsān-ı amîm (k.4/19)

'Adl ü **iḥsān-ıla** şāyeste-i ṣadr-ı devlet

Kerem ü **re'fet-ile** lāyıķ-ı tāc ü dihîm (k.4/21)

Nefesi **mürdeye** mis̱al dem-i cān-baḫş-ı Mesîḥ

Keremi **zindeye** şibh-i yed-i beyżā-yı kelîm (k.4/22)

Ol felek **mertebe** ḫurşîd-i 'Uṭārid-rā'yıñ [?]

Yaraşır **bezmine** nāhid-i felek olsa nedîm (k.4/24)

Emr ü **nehyinde** cihānıñ dilese[?] ķādirdir

Ki ķażā vü **ķadere** eyleye hükm-i ṭa'lîm (k.4/25)

Dest-i zer-**baḫşı** ķaçan sîm ü zer îs̱ār etse

Bir günüñ **ḫarcı** degil mā-ḥaṣl-ı heft-iķlîm (k.4/29)

Tîġ-ı ḫun-rîzin **eger** ķaṣd 'adūya çekse

Urmadın zaḫm **eder** zehre-i 'ādāyı dü-nîm (k.4/30)

Gülşen-i luṭfu **verir** bū-yı bahār-ı cennet

Āteş-i ķahrı **verir** ḫāṣiyet-i nār-ı ceḫîm (k.4/32)

2.1.2.2.Terkîb-i Bent

Mustafa Sıdki, Dîvân'ına bir de terkîb-i bent eklemiştir. Bu manzume, 6'şar beyitten mürekkep, 5 ayrı bentle kurulmuştur. Bentlerdeki 6. beyitlerin hepsi vasıta beytidir ve musarradır. Vasıta beyitlerinin üstünde kalan terkibhânelerdeki bütün dizeler, her bentte ayrı ayrı olmak üzere kendi aralarında uyaklanmıştır. Konusu, zamandan ve sevgilinin zulümlerinden, onun umarsızlığından şikâyettir.*"Feilātün Feilātün Feilātün Feilün"* vezniyle yazılan şiirin uyak ve redif şeması aşağıdaki gibidir.

Bent	Uyak ve Redif	Vasıta Beytinin Uyak ve Redifi
1. Bent	-ān**ım**	-āh**ımdan**
2. Bent	-ār **olma**	-ār **olma sakın**
3. Bent	-em **cānā**	-āz **ol**
4. Bent	-ār**ın olam**	-em **olasın**
5. Bent	-ān **etme**	-enî **(redif yok)**

Şekil 1: Terkîb-i Bent'in Uyak-Redif Şeması

2.1.2.3.Gazeller

Dîvân şiirinde beyitlerle kurulan nazım şekillerinin içerisinde yer alan gazel, "*kadın, aşk, güzellik, şarap, tabiat gibi konularda yazılmış belirli biçimdeki şiirlerin adıdır.*"[8] İlk beytinin kendi içerisinde kafiyelendiği, daha sonraki beyitlerin ilk mısrasının serbest, ikinci mısralarının ise ilk beytin kafiye düzenini takip ettiği gazelde; aşk, dünyanın zevklerinden tat alma, sevgili ve sevgilinin güzellikleri konularından bahsedilir ya da hikemî bir görüş etrafında şair düşüncelerini manzum bir şekilde anlatır.[9]

Dîvânlarda genel olarak esas merkezi teşkil eden ve bu şiir defterlerine hacim veren gazeller kısmı, Mustafa Sıdkî Efendi'nin maharetlerini en çok gösterdiği bölümdür. Gazeller bölümünde okuyanları karşılayan; Azerî-Çağatay şîvesi ve Eski Anadolu Türkçesi'nin gramer özellikleriyle birlikte, şairin bizzat kendisidir. Gazel şairi olarak adlandırabileceğimiz Sıdkî'ye ait Dîvân'ının ağırlık noktasını, 261 şiir ile gazeller oluşturur. Bunların otuz bir tanesi derkenarda yer alır. Gazeller uyak-rediflerinin son

---

8 Cem Dilçin, "Divan Şiirinde Gazeller", **Türk Dili: Divan Şiiri Özel Sayısı 415-416-417**, Ank., TDK, 1986, s.78.
9 Gazel nazım şeklinin genel özellikleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: M.A. Yekta Saraç, **Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye,** İst., 3F yay., 2007, s. 47-67.

harfine göre, Arap alfabesi düzeniyle sıralanmıştır. Alfabenin her harfinden gazel mevcuttur.

Harf	Gazel Sayısı Ve Yüzdesi	Harf	Gazel Sayısı Ve Yüzdesi	Harf	Gazel Sayısı Ve Yüzdesi	Harf	Gazel Sayısı Ve Yüzdesi
ا	12; %4.59	د	3; %1.14	ض	1; %0.38	ك	19; %7.27
ب	2; %0.76	ذ	1; %0.38	ط	1; %0.38	ل	12; %4.59
ت	8; %3.06	ر	49; %18.77	ظ	1; %0.38	م	30; %11.49
ث	2; %0.76	ز	27; %10.34	ع	4; %1.53	ن	20; %7.66
ج	4; %1.53	س	1; %0.38	غ	2; %0.76	و	3; %1.14
ح	3; %1.14	ش	6; %2.29	ف	2; %0.76	ه	19; %7.27
خ	1; %0.38	ص	3; %1.14	ق	6; %2.29	ى	19; %7.27

Şekil 2: Alfabetik Düzendeki Sayılarına ve Yüzdelik Oranlarına Göre Gazeller

Şair, Dîvân'da hemen hemen tüm gazelleri Arap alfabesi düzeniyle doğru bir biçimde yerleştirmiştir. Dîvân'ın teze aktarımı sırasında şairin yaptığı sıralama birebir takip edilmiş, yalnızca bir şiirde yer değişimi yapılmıştır. "Velehu" başlığı altındaki 24 numaralı gazel, aslen Dîvân'da 21. gazelin ardından gelmektedir. Ancak şiirler uyaklarına göre dizildiği için manzume, 24 numarada gösterilmiştir. Bu bakımdan 24. gazelin vezni, 21. gazelin vezniyle uyum içindeyken, kendinden önceki 23. numaralı gazelin vezniyle bir bağdaşıklığı yoktur.

Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda yer alan gazellerin beyit sayılarına göre tasnifi şu şekildedir.

Beyit Sayısı	Gazel Sayısı
3	1
5	225
6	18
7	15
8	2

Şekil 3: Beyit Sayılarına Göre Gazeller

Mustafa Sıdkî, konu olarak daha çok âşıkâne tarzda şiirler vücuda getirmiştir. Şairin Dîvân'da en çok aşkı işleyişinde, *Fuzûlî*'nin büyük bir tesiri söz konusudur. Ancak aşka ve aşkın getirdiği yoğun ızdıraba dair pek çok manzume ihtiva eden Dîvân'a, şairin naat türünde bir gazelle başlaması oldukça dikkat çekicidir. Konularına göre dört başlık altında toplanan gazeller aşağıdaki gibi örneklendirilebilir.

<u>Âşıkâne Gazel:</u>

1. Ḳanḳı gündür kim ġamıñ birle perîşān olmazam
   Firḳatiñden baḫt-ıla dest ü girîbān olmazam

2. Ġoncaveş ḫūnāb-ı miḫnetden dutuldu ḫāṭırım
   Gülmezem açılmazam gül gibi ḫandān olmazam

3. Niçe gündür olmuşam dūr ol ser-i kūydan dilā
   Ānıñ içün māil-i geşt-i gülistān olmazam

4. Ḳılma bezm-i ġayra teklîf ey perî ben hastayı
   Ölürüm hicriñle hem-bezm-i raḳîbān olmazam

5. Künc-i firḳat içre cānā Ṣıdḳi-i dil-ẖasta teg

   Ḳanḳı gündür kim ġamıñ birle perîşān olmazam (g.171)

&

1. Egerçi derde düşdüm lîk dermān eyledim peydā
   N’ola ger bülbül oldumsa gülistān eyledim peydā

2. Bihamdillāh ki tîre ḳoymadım kāşāne-i ‘aşḳıñ

   Rūẖ-ı dilber gibi şem‘-i şebistān eyledim peydā

3. Egerçi ẓulmet-i zülfüne düşdüm ol sitemkārıñ

   Erişdim leblerine āb-ı ḥayvān eyledim peydā

4. Yatıp ġam bisterinde çoḳ zamān zār u ża’îf oldum

   Bihamdillāh ki mürde cismime cān eyledim peydā

5. Daẖı ẖayl-ı belādan zerrece yoḳ bākim ey Ṣıdḳî

   Vücūdum mülküne bir şāh-ı ẖūbān eyledim peydā (g.5)

<u>Şûhâne Gazel:</u>

1. Çeşm-i şehlāsın görünce ol mehiñ cādū dedik

   Kākülün seyr edicek bir sünbül-i ẖoş-bū dedik

2. Ḫāṭırıñ almaz ele ‘uşşākınıñ bir vech-ile

   Ol sebebden ol meh-i bî-mihre biz bed-ẖū dedik

3. Teşne-leb ḳaldıḳ beyābān-ı ġam içre ey perî

Ḫançeriñ yalmānını gördük bir içim ṣu dedik

4. Māh-ı nev der ḳaşlarıñ yāyına erbāb-ı naẓar

   Yañlış etdik biz aña ey sîm-ber ebrū dedik

5. Göñlün arar ʻāşıḳıñ künc-i belāda Ṣıdḳiyā

   Ġamze-i ḫūn-rîz-i yāra nāvek-i dil-cū dedik (g.153)

&

1. Deheniñ ey meh eder ġonca-i ḫandān-ıla baḥs̱

   Kākül ü zülfüñ eder sünbül ü reyḥān-ıla baḥs̱

2. Mayil-i ḳaddiñ olan serve tenezzül ḳılmaz

   Sākin-i kūyuñ eder Ravża-i Rıḍvān-ıla baḥs̱

3. Zülf-i şeb-rengi götür ṣafḥa-i ruḫsārıñdan

   Eylesin māh-ı ruḫuñ mihr-i dıraḫşān-ıla baḥs̱

4. Beni ser-geşte ḳılan kākül-i ʻanber-būdurur

   Küfr-i zülfüñdür eden ey ṣanem îmān-ıla baḥs̱

5. Ṣıdḳi ol Yūsuf-ı gül-çehreden ayrı düşeli

   Künc-i ġam-ḫānem eder külbe-i aḫzān-ıla baḥs̱ (g.23)

Rindâne Gazel:

1. Sāķiyā gel beri ver mecmā‘-ı rindāna ķadeḥ
   Nāgeh bir neş‘e vere zümre-i yārāna ķadeḥ

2. Şarṭım oldur ki olam ḫāk-i reh-i pîr-i muġān
   Bozmasa ‘ahdini ger dursa bu peymāna ķadeḥ

3. Munṭazır cümle eḥibbā ki mey-i nāb içeler
   Kime feryād edelim gelmedi devrāna ķadeḥ

4. İsterem ḥalimi ‘arż etmegi luṭf et sāķi
   Ṣunma peyveste gel ol ġonca-i ḫandāna ķadeḥ

5. Rūz u şeb fikr ü taḥayyürdeyem ey Ṣıdķî müdām
   Dest-res niçe bulupdur leb-i cānāna ķadeḥ (g.30)

&

1. Hem-ķadeḥdir bize ol şūḫ-ı dil-ārā bu gece
   Bezmimiz oldu yine cennet-i me’vā bu gece

2. Yār hem-ḫāne ķadeḥ elde felek kāmınca
   Bir ‘acep devlete erdi dil-i şeydā bu gece

3. Başımız erse dilā nüh felege ķılma ‘acep
   Sāye ṣaldı bize ol ķāmeti bālā bu gece

4. Yine dîvāne göñül zülf ü ruḫuñ fikri ile

   Olacaḳdır güzelim ʻāleme rüsvā bu gece

5. Raḥm et ey āfet-i cān Ṣıdḳi-i āşüfte-dile

   Ṣaldı zülf-i siyehiñ başına sevdā bu gece   (g.237)

<u>Hikemî Gazel:</u>

1. Ger ḳaddiñe serv olsa muḳābil ʻacep olmaz

   Kim başı ṭışarıda ḥayā vü edep olmaz

2. Hicrān gecesi n'ola sürūr olmasa dilde

   Bir evde ki mātem ola ʻayş u ṭarab olmaz

3. Faḫr etme neseb birle k'olur ehl arasında

   Eṭvāra nazar da'vi-i asl u neseb olmaz

4. Ġam çekme eger luṭfu müdām olmasa Ṣıdḳî

   Gâhî olur iḥsānı anıñ rūz u şeb olmaz

5. Ṭālib degilim devletine dehr-i denîniñ

   Bir kimse ki ḳāniʻ ola anda ṭaleb olmaz   (g.88)

Şair, gazel nazım şeklinin farklı özelliklerini manzumelerinde sıklıkla kullanmıştır. Bu durum, onun bu nazım tekniğine ne denli vakıf olduğunu da göstermektedir. Manzumelerde tespit edilen ve gazel nazım şekline ait bir takım öğeler, örnekleriyle birlikte desteklenecek olursa, konu daha net anlaşılabilecektir.

<u>Zü'l-Metâlî-Musarra Gazel</u>: İlk beyti dışında, birden fazla beyti musarra olacak şekilde; 252–192–109–108–91–92–88–86–8. ve 6. gazelleri örnek olarak vermek mümkündür.

1. Biz ki hicrān ateşi içre yanıp ḫāl **olmuşuz**

   Ḳîl ü ḳāle meylimiz yoḳ ṣāḥib-i hāl **olmuşuz**

2. Biz ḳana'at ehliyiz tecrîddir āyinemiz

   Ṣanma ey ḫˇāce seniñ teg ṭālib-i māl olmuşuz

3. Geçmişiz manṣıb hevāsından tereddüd **ḳılmazız**

   Ṭa'n-ı 'adādan anıñ-çün fāriġü'l-bāl **olmuşuz**

4. Tekye-i 'aşḳ içre biz rind-i ḳalender **meşrebiz**

   Neyleriz çarḫ aṭlasın çün ḳāni'-i şāl **olmuşuz**

5. Cān verip aldıḳ metā'-ı vaṣl-ı yāri rāyegān

   Bildik alıp ṣatmaġıñ yolunu dellāl olmuşuz

6. Mevlevîyiz bir külāh u bir nemed besdir bize

   Çekmeziz tāc u ḳabā ḳaydın çün abdāl olmuşuz

7. Ḫażret -i Mollā-i Rūm'uñ bende-i **dergāhıyız**

   Çekmişiz dünyādan el ey Ṣıdḳi hoş-ḫāl **olmuşuz** (g.109)

&

1. Ḫayāl etmeñ ki ben ol ġamzesi cellādı terk **etdim**

   Velî cānımda ṭāḳat ḳalmadı feryādı terk **etdim**

2. Gümān etmeñ ki terk-i ‘aşḳın etdim derd-i düşmenle

   Füzūn oldu muḥabbet ṣanmañız mu‘tādı terk etdim

3. Çıḳıp ṣaḥrāya Mecnūn gibi vaḫşî ülfetin **dutdum**

   Ġam-ı ‘aşḳıñla cānā āşinā vü yādı terk **etdim**

4. Fünūn-ı ‘aşḳda meşk artırıp çoḳ üstād **oldum**

   Anıñ-çün sergüzeşt-i Vāmıḳ u Ferhād’ı terk **etdim**

5. Sen ey Ṣıdḳî ‘acep ḳılma eger ḫāmūş-ı hem olsam

   Çü gördüm gūş etmez dādımı şeh dādı terk etdim (g.192)

Redd-i Matla‘: g.45/1’in “Egerçi belde kemer başda tācımız yoḳdur” şeklinde nazma dökülen dizesi, aynı gazelin son dizesinde aynen tekrarlanmak suretiyle, hem ses uyumu oluşturmuş hem de redd-i matla’ meydana getirmiştir.

Egerçi belde kemer başda tācımız yoḳdur

Velîk kimseye hiç ihtiyācımız yoḳdur (g.45/1)

Tenezzül eylemeziz ‘izz ü cāha ey Ṣıdḳî

Egerçi belde kemer başda tācımız yoḳdur (g.45/5)

Hüsn-i Tahallus: Şairin kendisine mahlas olarak seçtiği “Sıdkî”, TDK’nın[10] sözlüğüne göre; “yüreği-içi temiz, doğru kimse” demektir. Yüreği temiz ve doğru kimselerin cennete gideceği bilgisinden hareketle, aşağıdaki ilk beyitte mahlasın gerçek anlamıyla kullanıldığı aşikârdır. 48. gazelde de benzer bir durum söz konusudur. Yüreği-içi temiz ve doğru

---

[10] (Çevrimiçi)http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=s%FDdk%FD&ayn=tam, 08 Haziran 2010.

kimselerin “iyi olmak” yönüyle ifade edilişi, şair Sıdkî’nin de dediği gibi yerinde bir söylem olacaktır.

Diyirler cennet içre kimseye hergiz ‘azāb olmaz
N’içün ḳūyuñda Ṣıdḳî bendeñe cānā ‘azāb etdiñ (g.156/5)

Dün demişsin yine her nev‘-ile yegdir Ṣıdḳî
İyi demişsin anı yegdir ey ‘āfet yegdir (g.48/5)

Gazellerde kimi zaman şairlerin mahlaslarını, son beyit olan “makta”da değil de, bir önceki beyitte, “hüsn-i makta”da kullandığı görülür. Dîvân’daki 88. gazel, buna güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Ġam çekme eger luṭfu müdām olmasa Ṣıdḳî
Gâhî olur iḥsānı anıñ rūz u şeb olmaz (g.88/4)

Ṭālib degilim devletine dehr-i denîniñ
Bir kimse ki ḳāni‘ ola anda ṭaleb olmaz (g.88/5)

Yek-Âhenk Gazel: 242. gazelde Mustafa Sıdkî, “âşık” tipinin nasıl olması gerektiğine dair bir manzume kaleme almıştır. Şiir, baştan sona kadar bu konu çerçevesinde bir anlam bütünlüğü sergilemektedir ve “etmeye” redifiyle bir kavram birliği vücuda getirilmiştir.

1. Āşıḳ oldur [kim] pür aşḳ yāra inkār etmeye
   Cān vere esrārını aġyāra iḳrār etmeye

2. Āferîn ol ‘āşıḳ-ı pāke ki rāh-ı ‘aşḳda
   Naḳd-i ‘ömrün ṣarf edip dildāra iẓhār etmeye

3. Ḳan yudup hicrāna ṣabr ede şikāyet ḳılmaya
   Āh edip ma‘şuḳuna her laḥẓa āzār etmeye

4. Şarṭ-ı ʻaşḳ oldur ki ʻāşıḳ kūy-ı dilberde görüp

   Mest-i ḫˇāb-ı nāz iken dildārı bî-dār etmeye

5. Maḳṣadım Ṣıdḳî odur dergāh-ı Ḫaḳ'dan kimseyi

   Böyle bir şūḫ-ı sitemkāra giriftār etmeye

<u>Yek-Âvâz Gazel</u>: Beyitlerin aynı güçte, aynı değer ve güzellikte olduğu 236. gazel, "yek-âvâz" olarak nitelendirilebilir.

1. Ṣaldı bir sūz āteş-i ʻaşḳıñ dil-i sūzānıma

   Kim yanar ser-tā-ḳadem her kim gelirse yānıma

2. Bāver etmezsiñ eger ʻaşḳıñda ḳanlar yutduġum

   Gel temāşā eyle ey meh çeşm-i ḫūn-efşānıma

3. Gör ġam-ı laʻliyle eşk-efşānlıġım bülbül-ṣıfat

   Billāh ey bād-ı ṣabā ʻarż et gül-i ḫandānıma

4. Niçe bir cellād-ı ġamzeñ ḳatlime tîġın çeker

   Māniʻ ol tā girmesin ol ḫūni cānā ḳanıma

5. Erdi eflāke fiġānım bülbül-āsā Ṣıdḳiyā

   Gūş dutmaz ol gül ammā nāle vü efġānıma

<u>Musammat Gazel:</u> Mustafa Sıdkî, 133. ve 202. gazellerde iç uyak oluşturmaya çalışmıştır. Şairin musammat gazel yazmaya çalışmış olması takdire şayandır. Ancak bu mevzuda

yeterince başarılı olamamıştır. Çünkü aşağıya alınan musammat gazellerde, ortadan ikiye bölünebilme ve bir kıta gibi görünebilme özelliği bulunmamaktadır.

1. Çarḫ-ı bî-dād-ıla **göñlüm** mülkü vîrān oldu ḥayf

   Cem' olmuş **ḫāṭırım** ġamdan perîşān oldu ḥayf

2. Bāġ-ı ümmîd içre **maḳṣūdum** gülü açılmadan

   Dāġ-ı hicrān-ıla **baġrım** lāleveş ḳan oldu ḥayf

3. Niçe ġayret **āteşine** yanmayam pervāne teg

   Bezm-i **aġyāra** o meh şem'-i şebistān oldu ḥayf

4. Ḥasret-i yād-ı **ruhuñla** bülbül-āsā rūz u şeb

   Hem-demim ey tāze gül **āh-ıla** efġān oldu ḥayf

5. Ṣıdḳiyā sūd etmedim sevdā-yı 'ālemden ne sūd

   Baḫt ise el vermedi 'ömr ise pāyān oldu ḥayf (g.133)

&

1. Ey şūḫ bu **evżā'ıña** ḳāil degilem ben

   Bu cevr [ü] **cefāya** müteḥammil degilem ben

2. Her laḥẓa niçün **bunca** teġāfüller edersin

   Vaṣl olmaz ise **hicriñe** ḳābil degilem ben

3. Āhım-ıla aġyārı **fenā** etmek olur lîk

Bir kimseniñ **āzārına** māil degilem ben

4. Mey içme güzel **sevme** dersin baña her dem

   Ṣūfî bu **tekellüflere** ʻāmil degilem ben

5. Cān vermek ise maṭlebiñ **ol** şūḫa ne māniʻ

   Ey Ṣıdḳi arada saña **ḥā'il** degilem ben (g.202)

2.1.2.4. Diğer Manzumeler

"Diğer Manzumeler" başlığı altında 14 ayrı şiir vardır. Bu şiirlerden en çok dikkat çekeni ilkidir. Zira şiir, 5 mısradan oluşmaktadır ve bütünüyle musarradır. Manzumelerde işlenen konular sırasıyla incelendiğinde şu şekildedir.

1. Zamandan şikâyet
2. Zamandan şikâyet
3. Sevgilinin zulümleri
4. Sevgilinin zulümleri
5. Sevgiliye duyulan hasret
6. Âşıklık halleri
7. Sevgiliye duyulan hasret
8. Ömrün sonu
9. Âşıklık halleri
10. Sevgilinin zulümleri
11. Sevgiliye duyulan hasret
12. Sevgilinin zulümleri
13. Âşıklık halleri
14. Dua

Dîvân'da yer alan bu manzumelerin ilk üçü *"Nazm"*, 4. ve 5. manzumeler *"Kıt'a"*, geriye kalanlar ise ahreb vezninden olan *"Rubâî"*lerdir.

2.1.3.Vezin-Uyak-Redif

2.1.3.1.Vezin: Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda hemen hemen edebiyatımızda yer alan bütün bahirlerin kullanıldığı görülmektedir. Dîvân'da on sekiz farklı vezin çeşidi kullanılmıştır. Bu durum aruz vezni konusunda şairin oldukça fazla bilgisi olduğu fikrini akla getirmektedir. Aruz kusuru sayılabilecek zihaf gibi unsurlara sıklıkla rastlanmasına rağmen, manzumelerde ciddi aruz hataları parmakla sayılacak kadar azdır.[11] Bu sebeple şairin aruz vezninin sekiz bahrinden on sekiz farklı vezni kullanmış olması, şair adına bir başarı olarak kabul edilebilir.

Aruz vezninde bir kusurdan çok ahenk unsuru olan imâle, bu özelliğine uygun olarak manzumelerde yer almıştır. Şairin, zihaf gibi birinci dereceden kusur sayılan bir hataya yer yer düştüğü olmuştur. Yine Mustafa Sıdkî'nin şiirlerinde sıklıkla karşılaştığımız bir aruz kusuru da meddir. Kapalı bir heceyi, bir kapalı bir açık hece şeklinde uzun okumak olarak tanımlanabilecek meddi şair, daha çok Farsça kelimelerde bir ahenk öğesi olarak kullanmıştır. Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda saptayabildiğimiz aruz kusurlarını ve bu kusurlara dair bazı çarpıcı örnekleri ise şöyle örneklendirebiliriz:

İmâle:

Ben selāmet rāhına vardıķça çeşm-i mest-i yār
'İşveler edüp **bañā** rāh-ı melāmet gösterir (g.54/2)

Zihaf:

Ġam leşkeri mülk-i 'aķlı pā-māl etdi
Hicrān sînemi zebānımı lāl etdi
Bir dem iki dem ķaldı ramaķ cāndan
Ġam **Şıdķi**'yi cānā ķatı bir hāl etdi (dm.8)

---

[11] Vezinlerde yapılan ciddi hatalar, tezin "Kusurlar(Vezin-Tekrarlar-Anlamda Bozukluk)" başlığı altında verilecektir.

Ṣalıpdır sūz-ı hicrān cānı**ma** āteşler ey hem-dem

Şafaḳ ṣan**ma** i**ḥāṭa** eyleyen çar**ḫı** şuā'ımdır (g.55/2)

Vasl:

Cān ver**mek i**se maṭle**biñ ol** şūḫa ne māni'

Ey Ṣıdḳi arada saña ḥā'il degilem ben (g.202/5)

Med:

Raḥm ḳıl ḥal-i dil-i zārıma baḳ sulṭānım

Beni ḳatl eyleyiben boynuña alma ḳanım (tb.1/5)

Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda aruz bahirlerinden en çok iki tanesinin; remel ve hezec bahirlerinin kullanıldığı görülmektedir. Manzumelerin 112 tanesi hezec ve diğer 104'ü de remel bahrinin çeşitli kalıplarıyla yazılmıştır. Bu iki bahir, Dîvân'ın %77.14'ünü teşkil etmektedir. Şairimizin üçüncü olarak üstünde durduğu bahir, muzârî' bahridir. Bu bahrin tek kalıbıyla toplam 35 tane manzume yazılmıştır. Bu sayı da Dîvân'ın % 12.45'ine tekâbül etmektedir.

Mustafa Sıdkî Efendi, aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, 78 adet şiirde *"Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün"* ve 62 adet şiirde de *"Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün"* vezinlerini kullanmıştır. Bu iki vezin, Dîvân'da en çok kullanılan iki vezindir. *"Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün"* vezni, Dîvân'ının %27.75'ine tekabül etmekle birlikte, Dîvân'nın önemli bir kısmının bu vezinle yazılmış olması açısından dikkat çekicidir. Pek çok Dîvân'da hiç kullanılmayan ya da çok az kullanılan bir vezin olan recez bahrinin *"Müfteilün Mefāilün Müfteilün Mefāilün"* vezni ile beş adet manzume yazılmış olması, şairin çeşitli vezinler kullanma hususunda gösterdiği bir titizlik olarak addedilebilir.

Bahirler	Vezinler	Kaside	Gazel	Terkîb-i Bend	Diğer Manzumeler
Hezec	Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün		78		
	Mefâîlün Mefâîlün Feūlün		3		
	Mefūlü Mefâîlü Mefâîlü Feūlün	1	19		2
	Mefūlü Mefāilün Feūlün		1		
	Mefūlü Mefâîlün Mefâîlün Fa‘				3
	Mefūlü Mefâîlü Mefâîlün Fa‘				2
	Mefūlü Mefāilün Mefāilün Fā‘				2
	Mefūlü Mefāilün Mefâîlü Fāūl				1
Rezec	Müfteilün Mefāilün Müfteilün Mefāilün		5		

Remel	Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün (Fā‘)		62		
	Fāilātün Fāilātün Fāilün		2		
	Feilātün(Fāilātün) Feilātün Feilātün Feilün(Fā‘lün)	2	35	1	2
Muzârî‘	Mefūlü Fāilātü Mefâîlü Fāilün		35		
Müctes	Mefāilün Feilātün Mefāilün Feilün	2[12]	14		1
Hafîf	Fāilātün(Feilātün) Mefāilün Feilün		4		
	Fāilātün Mefāilün Fa‘lāt				1
Mütekarib	Feūlün Feūlün Feūlün Feūlün		2		
Kâmil	Mütefāilün Feūlün Mütefāilün Feūlün		1		
Toplam		**4 %1.42**	**261 %93.21**	**1 %0.35**	**14 %5**

Şekil 4: Vezinlerine ve Yüzdelik Oranlarına Göre Şiirler

[12] 3. Kasîdeden sonra gelen ve "Mefāilün Feilātün Mefāilün Feilün" vezniyle devam eden 18 beyit, "Iydiye" başlığındaki 3. kasîdeye dâhil edilmiştir. Bu sebeple 5 ayrı vezinle toplamda "4 kasîde" vardır.

2.1.3.2.Uyak: "*Şiirde, mısra sonlarındaki ses benzeşmesine verilen ad*" [13] olarak tanımlanan uyak, dîvân şairi için bir musiki tamamlayıcısıdır. Şairler şiirlerini uyaklarla süsler, uyaklarla güçlendirir. Akılda kalıcılığı, bu mühim ses bütünleyicilerine borçludur şair. Bu unsur, şiirin anlam dünyasını belirlemesine ek olarak, şiirlerdeki anlatım gücünün arttırılmasında da önemli rol oynar. Bir edebî terim olarak uyak, özellikle Osmanlı harfleriyle yazılması konusunda pek çok ayrıntıya ve kendisine özgü bir terimler dünyasına sahip olmasıyla dikkat çeker.

Şiirlerdeki uyakların gramer yapıları önemli bir husustur. Çünkü şairler için, uyak olarak seçtikleri kelimelerin aynı gramer yapısında olması bir ustalık göstergesidir. "*Yani uyak, ad ise ad, sıfat ise sıfat, eylemse eylem olurdu.*"[14] Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda şair, uyak seçme konusunda kimi zaman sıkıntıya düşmüştür. 249. gazelde, redif ve uyaklara bakıldığında durum daha net anlaşılacaktır. *"…ölem gibi …ḳalam gibi …gezem gibi …elem gibi …çekem gibi …salam gibi …erem gibi"* şeklinde sıralanan uyaklı-redifli şiire bakıldığında *"öl-,kal-, gez-, çek- ve er-"* fiil kökü iken *"elem"* kelimesi isimdir. Buna benzer pek çok örnek mevcuttur.

Şairin uyak bahsinde yaşadığı bir diğer sıkıntı, yer yer tekrara düşmesidir. 225. gazelin 1. ve 3. beyitleri, redif ve uyak yönünden tamamen birbirinin aynıdır. Diğer beyitlerde ise "eyleme" redif, "ām" zengin uyaktır.

1. Ey göñül ol mehveşiñ vaṣlına iḳdām eyleme
   Halḳ arasında özüñ rüsvā vü **bed-nām eyleme**

2. Görmeyince ṭal'atın ḳarşıñda ol māhıñ dilā
   'Ayş ü 'işret ḳılma ḫoş-dil olma bayrām eyleme

---

[13] Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü,** 2. bs., Ank., Akçağ yay., 2004, s.251.
[14] Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 5. bs, Ank., TDK, 2000, s.67.

3. Ḥüsn-i ḫulḳ-ıla ser-āmedsin cihānda ey ṣanem

   Yaḫşı nāmıñ var iken kendiñi **bed-nām eyleme**

4. Ḳoyma alsın behre herkes ḫ̌ān-ı luṭfuñdan seniñ

   Ḥüsnüñüñ ḳadrini bil her dūna in'ām eyleme

5. Añlasa 'āşıḳlığıñ ol bî-vefā ḳılmaz naẓar

   Ṣabr ḳıl hicrāna Ṣıdḳî hāliñ 'ilām eyleme

Mustafa Sıdkî, eserinde her uyak çeşidini kullanmaya çalışmıştır. Daha çok zengin ve tam uyak kullanması, onun gelenekten ayrılmadığını ve genel uyak anlayışına bağlı kaldığını göstermektedir. Şairin şiirlerindeki uyak kullanımını bir tablo halinde kısaca aşağıdaki gibi özetleyip örneklendirebiliriz:

Redif	Yarım Uyak	Tam Uyak	Zengin&Tunç Uyak	Cinaslı Uyak	**Toplam**
Redifli	1[15]	83	141 (Zengin) 10 (Tunç)[16]		235 - %90.03
Redifsiz	3[17]	9	10 (Zengin) 3 (Tunç)[18]	1[19]	26 - %9.96
Toplam	4 - %1.53	92 - %35.24	164 - %62.83	1 - %0.38	**261=%100**

Şekil 5: Uyak-Rediflerine ve Yüzdelik Oranlarına Göre Gazeller

---

[15] 82. gazelde ayın harfi, yarım uyak olarak kullanılmıştır.
[16] 20–22–32–61–107–144–156–211–224–243. gazellerde, zengin uyakla birlikte tunç uyak mevcuttur.
[17] 126–129. gazellerde, ayın harfi yarım uyak olarak kullanılmıştır.
[18] 120–121–248. gazellerde, zengin uyakla birlikte tunç uyak mevcuttur.
[19] 226. gazelde, uyaklar cinaslıdır.

Yarım Uyak:

Ser-fürū eylemeden ġayrıya ö**l***mek yegdir*
Niçe gün aġlamadan bir gece gü**l***mek yegdir*(g.47/1)

Tam Uyak:

Erip faṣl-ı bahār açıldı ey dil her ṭaraf g**ül***ler*
Odur bā'iš ki feryād üzredir gülşende bülb**ül***ler* (g.49/1)

Olma her ḫār u ḫese gül gibi hem-d**em** *cānā*
Tā ki baş üzre saña yer ede 'āl**em** *cānā* (tb.2/1)

Ey ġonca-dehen bu ne teġāfül ne cef**ā***dır*
Senden baña her dem erişen renc ü ġın**ā***dır* (k.2/1)

Zengin Uyak:

Ben seniñ nāvek-i hicriñle dil-efg**ār***ıñ olam*
Pāy-bend-i ser-i zülfüñle siyehk**ār***ıñ olam* (tb.4/1)

Niçe demdir bende-i rindān-ı mey-n**ūş** *olmuşuz*
Bekleriz meyḫāneyi bir-ḥalḳa der-g**ūş** *olmuşuz* (g.89/1)

Ḫaṭın görmezse ol şūḫuñ göñül meyl-i ç**emen** *ḳılmaz*
Ruḫundan ayrı düşse dîde seyr-i yās**emen** *ḳılmaz* (g.94/1)

Tunç Uyak:

Göñül nedir bu tereddüd n'içün bu ḥırṣ ü bu **āz**
Ma'îşet içün açarsın zemāne ḫalḳına r**āz** (k.1/1)

Yanıñda pür imiş ey ġonca çünki ‘ām-ıla ẖā**ṣ**

Ġamıñla cānını kim verdi ise oldu ẖal**āṣ** (g.121/1)

Görene naġmeler eyler ġamıñla bülbül-i dil

Bu āh u nāleme ey ġonca sen de bir ḳulaḳ **āṣ** (g.121/3)

Cinaslı Uyak:

1. Ṣanma terk ede göñül ‘aşḳı sūzuñdan **yeñile**

   Nāṣiḥā cāhil imişsin vara ‘aḳlıñ **yeñile**

2. Rūz u şeb nerd-i muḥabbetde ḥarîf-i ‘aşḳa

   Niçe bir bu dil-i sevdāzede cānā **yeñile**

3. Düşe nā-geh ṭam‘a-ı ẖāma diye ‘uşşāḳı

   Dem-be-dem sā‘id-i simînini gizler **yeñ-ile**

4. Terk-i ‘aşḳ etmiş idim niçe zemānlar ammā

   Göñlüm ister o perî-peykeri sevmek **yeñile**

5. Bāġlar içre s̱emer verdi şüḳūfe Ṣıdḳî

   Sen de sîneñde olan penbe-i dāġıñ **yeñile** (g.226)

"Diğer Manzumeler" başlığı altında incelenen şiirlerin uyak-redif şeması ise aşağıdaki gibidir.

Manzume	Uyak ve Redif
1.	-ān**e beni**
2.	-āl **(redif yok)**
3.	-er **(redif yok)**
4.	-āni **(redif yok)**
5.	-îr **eyler**
6.	-ār**ım bu gece**
7.	-ān **çekerim**
8.	-āl **etdi**
9.	-ār**ıñ olsun**
10.	-ār **etdiñ**
11.	-ūr **oldum**
12.	-ā**dır**
13.	-am**la ḫoşam**
14.	-āc **etme**

Şekil 6: Uyak ve Rediflerine Göre Diğer Manzumeler

2.1.3.3.Redif: Dîvân şiirinin vazgeçilmez öğelerinden redif; "*mısralarda kafiye oluşturan seslerden (revi harfinden) sonra gelen, şekil ve anlam bakımından birbirine benzeyen ses ya da seslere*"[20] denir. Varlığı, uyağın mısradaki varlığına bağlı olan redif hususunda, Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda ince bir titizlik dikkat çeker:

Tîġ-ı ġam ile sîne-fiġārım **bu gece**
Āşüfte vü zār u bi-ḳarārım **bu gece**
Gūyā ki o gülden olmuşam dūr ey dil
Bülbül gibi sergeşte vü zārım **bu gece** (dm.6)

Redif ve uyakların sayısal verilerine bakıldığında, 26 gazelde yalnızca uyak tercih edilmiş, geriye kalan gazellerin tamamında redif kullanılmış olduğu fark edilmektedir. Bu redifler bazen ek hâlinde bazen sözcük veya sözcük öbeği hâlinde bazen de ek ve sözcük veya söz öbeği şeklinde karşımıza çıkar. Rediflerin 147'si tek kelime barındırmaktadır. 32'si iki kelimelidir. Geriye kalanlarsa sadece eklerden oluşmaktadır.

<u>Tek Kelimeli Redif:</u>

Her ḳaçan ṣoḥbetim ol mehveş-ile vāḳi' **olur**

Ḥayretimden baḳamam girye baña māni' **olur** (g.82/1)

Men āteş-i 'aşḳ ü çeşm-i pür ġam**la ḫoşam**

Mātemzede-i firāḳam u ġam**la ḫoşam**

El kendi ferāġatında 'ıyş eylemede

Men küşe-i miḥnet içre mātem**le ḫoşam** (dm.13)

<u>Çift Kelimeli Redif:</u>

Viṣāl olsa müyesser firḳat āḫir devlet **el verse**

---

[20] Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, 2. bs., Ank., Akçağ yay., 2004, s. 384.

Saña bir laḥẓa ḥālim ʻarżın etsem furṣat **el verse** (g.235/1)

Egerçi derde düşdüm lîk dermān **eyledim peydā**
N'ola ger bülbül oldumsa gülistān **eyledim peydā** (g.5/1)

Dîvân'da redif sayısı oldukça fazladır. Şair Sıdkî, 261 adet gazel yazmış ve bu gazellerin 235'inde redif kullanmıştır. Bu da bize şairin müzikalite sağlamak için rediflerden çok büyük ölçüde faydalandığını göstermektedir.

Dîvân şiirinin redifleri, Arapça ve Farsça kelimelerden çok Türk dilinin malzemesi kullanılarak vücuda getirilmiştir. "*Redif Dîvân şiirinin yerli olduğu, başka deyişle yerliyi en iyi bulduğu bir cephesidir*."[21] Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda, gazellerdeki rediflerin 153 tanesi Türkçe kökenli kelimelerden oluşmaktadır. Toplamda rediflerin 235 ayrı kelimeden teşekkül ettiği düşünüldüğünde, 153 Türkçe kökenli redif, yukarıdaki tespitin doğruluğunu gösterir niteliktedir.

Gerçi hem-meclisiñ olmaḳda şehā ḥālet **var**

Geceler kūyuñu geşt etmede çoḳ ḥikmet **var** (g.83/1)

Baġrımı laʻliñ ḫayāliyle daḫı ḫūn **eyleme**

Göñlümü zülfüñ hevāsı birle meftūn **eyleme** (g.238/1)

Esîr-i miḫnet ü cevr ü cefā pā-māl-i derd**iz biz**

Odur bāʻiş ki ey dil ʻālem içre rū-yı zerd**iz biz** (g.112/1)

---

[21](Çevrimiçi)http://www.edebiyatsanat.com/roman/64-divan-siiri/474-divan-siirinde-redif-ve-onemi.html. 08 Temmuz 2010.
(Çevrimiçi)http://www.edebiyatdiyari.com/divan_edebiyati/divan_siirinin_kafiye_yapi_ve_sistemi-t51.0.html. 08 Temmuz 2010.

2.1.4.Kusurlar (Vezin-Tekrarlar-Anlamda Bozukluk)

Bu bölümde şairin Dîvân'ında tespit edilen çeşitli vezin hataları, anlam kusurları ve bozuklukları ile tekrara düşülen mısralar üzerinde durulacaktır. İlk olarak vezin kusuru bulunan beyitler sıralanacaktır.[22] Ardından, anlamda oluşan düşüklükler ele alınacaktır. Son olarak ise manzumelerde tekrara düşülen beyitler verilerek açıklanmaya çalışılacaktır. Kelime kaynaklı hatalarda, hatalı kelime altı çizili ve kalın karakterde verilecektir.

Teraḥḥum ṣal o kāfir-i **bî-raḥmıñ** göñlüne zerrece
Ki küfr-i zülfü ġāret ḳılmasın îmānımı yā Rāb (g.13/4)

Ey göñül derdime nāle vü āh et
Yāri ḥāl **diliñden** āgāh et (g.20/1)

Yine bir tāze dilber sevmegi **dil arzū** eyler
Odur bā'iṡ ki durmaz dehri her dem cüst ü cū eyler (g.56/1)

Seni bir görmege ḳāni'dir ey meh ser-girān olma
Ṣaġınma Ṣıdḳi-i dil-ḫasta **vaṣlıñ arzū** eyler (g.56/5)

Göñül Ya'ḳūb'u ey Yūsuf-liḳā **vaṣl arzū** eyler
Ḳadem-rencîde ḳılsañ Külbe-i Aḥzān'a minnettir (g.59/3)

Eger yüz biñ naṣîḥat eyleseñ Ṣıdḳî'ye kār etmez
Kerem ḳıl düşme gel bu **arzu-yı ḫāma ey vā'iz** (g.125/6)

[22] Beyitlerde okunamayan kelimelerden kaynaklanan vezin kusurları bu bölüme dâhil edilmemiştir.

Ṣıdḳî ṣan'at-ı vücudum **olupdur esîr-i ġam**

Merhem ḳıl ey ṭabîb ki bimārıñam seniñ (g.145/5)

Ruḫuñ arzusu çıḳmaz dil-i zār-ı mübtelādan

Ḫaber-i viṣāliñ ey meh alayım meger ṣabādan (g.216/1)

Niçe ṣabr etmek olur bezmde mevcūd **olmayıcak**

Ṣūfiyā bāde-i ṣāfî ile rū-yı sāda (g.230/2)

Dîvân'da, ender de olsa sâkil ifade olarak ele alınabilecek ve anlam bakımından düşük olan beyitler de bulunmaktadır. Örneğin aşağıdaki ilk beyitte "eylese" fiilini anlamca tamamlayacak bir eylem gerekmektedir. İkinci beyitte de yine bir eylem eksikliği söz konusudur. Beytin anlamca düzelmesi için "dirilir" manasında bir sözcük bulunmalıdır.

Ger cezb ḳılıp **eylese** ey şūḫ 'acep mi

Çeşmiñ ki seniñ cādū-yı pür mekr ü veġādır (k.2/7)

O mey-i rūḫ-fezādan kim anıñ rāyiḥası

Eylese mürde-i ṣad-sāle eger istişmām (k.3/16)

Mustafa Sıdkî, manzumelerinde pek fazla tekrara düşmemiştir. Ve yaptığı tekrarlar toplamda 3 tanedir. Bunlardan ilki, g.53/4 ile g.72/2 arasındaki benzerliktir. Redifleri dışında, mısralar tamamen aynıdır:

Dutulmaz bende girmez degme zincîr ile baġlanmaz

Dil-i dîvānemi bend eyleyen ol tār-ı kāküldür (g.53/4)

Dutulmaz bende girmez degme zincîr ile baġlanmaz
Dil-i dîvanemi bend eyleyen ol tār-ı gîsūdur (g.72/2)

Benzer şekilde g.81/3 ile g.26/4'teki ilk mısraların tamamen aynı olduğu görülür:

Yār müstaġnî metā'-ı ṣabr kāsid baḫt bed
'Āşıḳa bundan ziyāde bir muṣîbet var mıdır (g.81/3)

Yār müstaġnî metā'-ı 'aşḳ ḳāsid baḫt bed
Eylemek ol ṭıfl-ı bî-pervā-ıla bāzār güç (g.26/4)

Yine bir mısraları tamamen aynı olan başka beyitler ise 230. ve 237. gazellerde bulunmaktadır.

Yār hem-ḫāne ḳadeḥ elde felek kāmınca
Bir 'acep devlete erdi dil-i şeydā bu gece (g.237/2)

Yār hem-ḫāne ḳadeḥ elde felek kāmınca
Ṣıdḳi bu bezmi meger bir de göre rü'yāda (g.230/5)

2.2. İÇERİK ÖZELLİKLERİ

2.2.1. Nazım Türleri

Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda yer alan şiirlerin konu bakımından pek fazla çeşit içerdiği söylenemez. Ancak bu şiirler konularına göre kümelenecek olursa; din dışı ve dinî şiirler olmak üzere ikiye ayrılır. Din dışı şiirlere örnek teşkil eden manzumeler, *medhiye* tarzındaki 4 adet kasîdedir.

Dîvânda, dînî-tasavvufî içerikli manzumelere de yer verilmiştir. *Hazreti Muhammed*'i övmek amacıyla yazılan *naatlar*, şair Sıdkî'nin 1. ve 17. gazellerinde kendisine yer bulur. Naatlar daha çok kasîde biçiminde yazılan bir tür olarak bilinse de, bir gazel şairi olan Mustafa Sıdkî, *naat* türünde gazeller yazarak klâsik çizginin bir adım dışına çıkmıştır. Genel olarak *naatlar* dîvânların başında *tevhid* ve *münacat*'tan sonra gelir. Fakat şairin Dîvân'ında *tevhid* ve *münacat* bulunmamaktadır. Ve şairin Dîvân'ına bir *naatla* başlaması onun dîvân tertibi kurallarına bağlı kaldığını gösterir.

Gazellerdeki mazmunların taşıdığı anlam katmanlarında bol bol dînî unsurlar bulmak mümkündür. Özellikle 108. ve 109. gazellerde görülen yoğun tasavvuf mefhumları, şairin tasavvufa verdiği önemi ispatlar niteliktedir.

"Diğer Manzumeler" başlığı altında verilen şiirlerden 2.'sinin konusu, zamandan şikâyet olmakla birlikte, *Enbiyâ* ve *Ârâf* sûrelerinden iki ayet içermesi yönüyle dînî şiirlerden sayılabilir. Yine aynı şekilde bu manzumelerden sonuncusu olan 14. şiir, şairin Allah'a yakarışı olması ile dikkat çekmektedir.

2.2.2.Mustafa Sıdkî Dîvânı'nın Dil ve İmlâ Hususiyetleri

Dil, iletişim kurma aracı olmasının yanı sıra bir toplumun millî hayatının yansıması, kültür ve geleneklerinin taşıyıcısı, düşünüş tarzı, inançları ve hafızasıdır, geçmişi şimdiye ve geleceğe bağlayan bir köprüdür.[23]

Dilin en güzel şekilde ifade edildiği alanlardan biri olan edebiyat dili ise; tüm estetiğiyle gönülleri çekip alan, şiir dilini içinde barındıran bir ana güvertedir. Güvertenin en narin unsuru denilebilecek dümen, kelimelere benzetildiğinde, dümeni kullanan ve seyrin yönüne karar veren kaptan da şairin kendisi olacaktır.

Kaptanımız Mustafa Sıdkî, sözcük kullanımında, klâsik edebiyatın çizgilerini aşmadan, şiir dilinin öngördüğü kalıp ve kurallara uyarak, başarılı bir seyir sürdürmüştür. Seyrek de olsa rastlanılan hatalar, belki de her sanatkârın eserinde bilerek yaptığı ve imza niteliği taşıyan ufak hatalardır.

"Mustafa Sıdkî Dîvânı'nın Dil ve İmlâ Hususiyetleri" başlığı altında ele alınacak olan bu bölümde amaç; 18. yy. şairi olan Mustafa Sıdkî'nin Dîvân'ındaki dil özelliklerini saptamaktır.

2.2.2.1. Dil Unsurları

Mustafa Sıdkî Efendinin şiirlerindeki dil hususiyetlerine bakıldığında en çok göze çarpan; onun Azerî-Çağatay-Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini barındıran, deyim ve ikilemeler yönünden zengin bir dille karşımıza çıkmasıdır. Geniz *n*'sinin kullanımı(iñgledügüm), bazı eklerdeki ünlülerde görülen yuvarlaklaşma(olupdur), arka damak ünlüsü *h*'nın kelime içlerinde kullanılması(yahşı) şiirlerde görülen Eski Anadolu

---

[23] Muhammet Nur Doğan, **Eski Şiirin Bahçesinde**, İst., Alternatif Düşünce yay., 2005, s.57-58.

Türkçesi özelliklerinin bazılarındandır.[24] Evde kelimesinin yazımının îvde "ايوده " şeklinde oluşu da bize şairin Çağatay şivesi kullandığı izlenimi vermektedir. Ve gerek birinci tekil kişi zamirinin zaman zaman "men" şeklinde oluşu, gerekse *-anda* zarf-fiil ekinin Azerbaycan Türkçesi için karakteristik bir gerundium eki olarak şiirlerde kullanımı, Azerî şivesi özelliklerinin Dîvân'da yer bulduğunun göstergeleridir.

Metinde karşılaşılan ilginç bir dil özelliği; yazarın "sevem" kelimesini sürekli olarak "sîvem" şeklinde uzun ünlüyle yazmasıdır. Bu durum "sev-" fiil kökünün geçtiği tüm kelimelerde gözlenmektedir. (g.31/2, g.56/1 g.40/3, g.93/5, g.107/4, g.129/1, g.147/3, g.202/4, g.207/1)

Dil özelliği olarak gösterilebilecek diğer bir husus da "vurmak" kelimesinin, Eski Anadolu Türkçesi özelliğini korur biçimde "urmak" şeklinde kullanımıdır(g.84/4, g.114/2, g.130/1–4, g.228/3).

Baḥr-ı girişme mevcler **urmaḳdadır** dilā

Yārıñ ġażabla etdigi çîn-i cebîn degil (g.160/3)

Cān verip kākülünüñ tārına āh eylemedim

Urmadı bencileyin kimse muḥabbetden dem (g.190/4)

Tîġ-ı ḫun-rîzin eger ḳaṣd 'adūya çekse

Urmadın zaḫm eder zehre-i 'ādāyı dü-nîm (k.4/30)

Demek fiil köküne gelen şimdiki zaman ekinin ilginç bir kullanımına 156. gazelin 5. beytinde şu şekilde rastlıyoruz:

---

[24] Leyla Karahan, "Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi", **Turkish Studies/Türkoloji Dergisi I,** C:1, S:1, Ank., 2006, s.9–18.

Diyirler cennet içre kimseye hergiz ‘azāb olmaz

N’içün ḳūyuñda Ṣıdḳî bendeñe cānā ‘azāb etdiñ (g.156/5)

Yine demek fiili, g.168/3’teki kullanımında vezin zorunluluğu sebebiyle aşağıdaki gibi kısaltılmıştır.

Diñ aḥvālim ol dilber-i kîne-cūya

Ki şāyed ola mübtelāsına māil (g.168/3)

Dîvân’da seyrek de olsa müstensihin dalgınlığından kaynaklanan harf hataları bulunmaktadır. Yer yer, isimden isim yapım eki –lık’ın son harfinin kaf ile bitmesi gerekirken kef ile bittiği görülür. Bu gibi kullanımlarda metne dipnot düşülüp, durumun gerekli izahı yapılmıştır ve metnin transkripsiyon alfabesine aktarımında bu gibi hatalar düzeltilmiştir.

Bazı kelimelerin yazımında da yanlışlıklar vardır: g.33/3’te geçen dür-bārıñ kelimesi, yanlışlıkla “دوربارك” şeklinde uzun u ile yazılmıştır[Varak No: 5b]. Dikkate çarpan bir diğer imla hatası da; g.34/1’de misal kelimesinin yazımında yapılmıştır. Kelime “مصلى” şeklinde yazılmıştır [Varak No: 5b]. 68. gazelin 4. beytinde “ḳulunuñ” kelimesinde de bir yazım yanlışı mevcuttur. Kelime; “ قيلونك ” şeklinde yazılmıştır[Varak No:10b]. g.80/4’te “vefasızlık” kelimesindeki isimden isim yapım ekinin (-lık) yazımında yanlış imla vardır. Ek, kaf’la bitmesi gerekirken kef’le bitirilmiştir[Varak No: 12a]. g.98/1’de geçen “ülfet” kelimesi “ اولفت ” şeklinde uzun ünlüyle yazılmıştır[Varak No:14a]. g.133/1’de “Perîşân” kelimesi “ پرشان ” şeklindedir[Varak No:19a].

Şiirlerde geçtiği tespit edilen bazı önemli dil hususiyetleri aşağıdaki gibidir:

1. Görülen/bilinen geçmiş zaman eki *–dı*, kimi zaman dar-yuvarlak ünlülerle (-u, -ü) yazılmış (g.125/3, g.127/5, g.132/2) kimi zaman da düz-dar ünlülerle (-ı, -i) gösterilmiştir(g.64/1-3-5, g.129/1, g.136/3, 137/2, g.140/5). Ayrıca bu ek, her seferinde sedalı konsonantla yazılmıştır.

Va‘de ver**düñ** rūz u vaṣla et**diñ** inkār ey ṣanem

Yoġ-imiş teşḫîṣ ḳıl**dım** ‘ahd ü peymānıñ seniñ (g.141/5)

Yeter āġyār-ıla yār eyle**düñ** cānānımı yā Rāb

Ya rām et yārımı ben zāra ya al cānımı yā Rāb (g.13/1)

Kime ‘arż eyler ise eylesin ruḫsārın ol meh-rū

Benim ḫod aġlamaḳdan görmez **oldı** çeşm-i giryānım (g.195/7)

2. Öğrenilen geçmiş zaman eki *-updur/-üpdür* şeklinde ifade edilmektedir:

Fikr-i ruḫuñla āteş-i hicr içre yanmadan

Ṣıdḳî-i dil-şikeste **olupdur** kebāb-ı sürḫ (g.32/5)

Ṭîġ-ı sitemiñ ḳanımı bî-cürm **döküpdür**

D‘avā ederin arada ‘aşḳıñ ḥakem olsun (g.201/4)

3. İstek kipinin kullanımı için aşağıdaki beyitler örnek olarak verilebilir.

Saña dād eylerdim ey meh ġayr ẓulm etse baña

Kim feryād **eyleyem** sen baña bî-dād eylediñ (g.146/3)

Hicrān ġamıyla ölmedin ey Ṣıdḳi derd-ile

Yā Rab **görem** mi bir daḫı rūy-ı nigārımı (g.253/5)

Ḥuṣūl-i ma‘rifetullāh’a ṭālib ol şeb u rūz

Ger **olayım** der iseñ sırr-ı ġayba maḥrem-i rāz (k.1/7)

4. Geniş zaman kipinin yazımında dar-yuvarlak ünlüler(-u, -ü) kullanılmıştır.(g.6/1, g.64/1-2-3-4-5, g.74/1-2-3-4-5, g.114/1, g.125/3, g.137/4)

Bāzār-ı hicr germ **ḳalursa** bu mertebe

Verür cihānı āteşe Ṣıdḳî bir āh-ı serd (g.35/5)

Biñ kere ḫāk-i reh-güzeriñde **yatur** görüp

Çeşmim yaşını dāmen-i luṭfuñla silmediñ (g.157/4)

Nihāl ḳāmetiñ ey meh eder ṭūbāya istiġnā

Leb-i la'liñ **ḳılur** cām-ı mey-i ṣahbāya istiġnā (g.6/1)

Aġyāra gül gibi **açılur**sın velî baña

Öldüm ġam-ı firāḳ-ıla hergiz açılmadıñ (g.157/2)

Beni öldürdü felek miḥneti def'-i ġam içün

Yetür ey sāḳi-i gül-çehre şarāb-ı gül-fām (k.3/13)

Geniş zamanın olumsuzunun 1. tekil ve çoğul kişisinde *–mez/-maz* ekinin kullanımına rastlanır.

N'ola ermezse elim dāmānıña ġam **çekmezem**

Dutarım maḥşer günü elbette dāmānıñ seniñ (g.141/3)

Geh iñler geh ṣadāsı çıḳmaz ey meh **bilmezem** hergiz

Ki bîmār-ı ġam-ı 'aşḳıñ mıdır yā mürdedir göñlüm (g.194/3)

Ḳılmazız aṣlā tenezzül māha minnet **çekmeziz**

ʻĀlemi ḳıldı münevver çün bizim ḥurşîdimiz (g.102/2)

Geniş zaman kipinin olumsuzunda zaman zaman ses düşmesi olduğu görülür.

Görünce hālimiz der niçe ʻibret **alma mısın**
Nedir bu etdügüm āh u fiġān-ı şevke-ţırāz (k.1/13)

5. *–a* ekindeki gelecek zaman fonksiyonu, şair Sıdkî'nin şiirlerinde de bulunmaktadır.

Fikr eylemedim kim baña bir āfet-i cāndır

Ol şūḫ-ı cefā-pîşeyi dildār **ola** ṣandım (g.196/4)

Ṣanma terk **ede** göñül ʻaşḳı sūzuñdan yeñile

Nāṣiḥā cāhil imişsin vara ʻaḳlıñ yeñile (g.226/1)

Düşe nā-geh ṭamʻa-ı ḫāma diye ʻuşşāḳı

Dem-be-dem sāʻid-i simînini gizler yeñ-ile (g.226/3)

Tā niçeye dek aña teġāfül **ḳılasın**
Ḳurbānıñ olam ne nāz ü istiġnādır (dm.12/2)

Ṣanma kim **etmeye** eṡer nālemiz ey ṣanem saña

Āheni mum teg ederiz nāle-i ṣubḥgāhımız (g.107/3)

6. Emir kipi eki olan *–gil*, şiirlerde yer yer kullanılmıştır:

Ya **vergil** destime dāmānın ol şūẖ-ı sitemkārıñ

Ya ķurtar dest-i ġamdan raḥm ķıl dāmānımı yā Rāb (g.13/2)

Ḫudāyā derd-i ‘aşķın vermege sen **görmegil** lāyıķ

Aña kim yoluna Ṣıdķî gibi cānın fedā ķılmaz (g.101/5)

Emir kipinin 3. tekil kişisi dar-yuvarlak ünlülerle(-u, -ü) yazılmıştır. Etmesün(g.128/5), gezmesün(g.130/4), çeksün(g.130/5), olmasun(g.132/5) kelimeleri buna örnek olarak verilebilir.

Ẓālim ü kāfir ü bî-raḥm ü mürüvvetsizsin

Olmasun dehrde bir kimse giriftār saña (g.10/5)

İkinci çoğul ikinci kişi ekinin kullanımı iki şekilde karşımıza çıkar:

Demeñ aḥvāle vāķıf olmayıp yüz döndürür ġamda

Bilir bîmārı ḥālin ol ṭabîb ammā devā ķılmaz (g.101/4)

Dehānı sırrını āġyār **ṣanmañ** fehm eder yārıñ

Ki ‘aķl-ı ẖurde-dān derkinde ‘āciz sırr-ı müphemdir (g.73/6)

‘Ayb **eylemeñiz** ‘aşķını fāş etsem o şūẖuñ

Müşkil görünür ‘āşıķa inkār-ı muḥabbet (g.15/2)

7. Gerundium eki olan *–(y)ıp*, istisnasız bir şekilde şiirlerin tümünde *–(y)up* şeklinde yuvarlak ünlüyle yazılmıştır.

Yine mestāne destārın **egüp** tebdîl-i ṣūretler

Gezer mi geceler biñ nāz-ıla ol māh-ı tābānım (g.195/3)

Sāḳi ḫūn-āb-ıla dîdem pür **ḳılup** ‘arż eyledi

Her ḳaçan kim arzu-yı bāde vü cām eyledim (g.203/3)

Rūz-ı viṣāle ermeden hicriñ ile ölem gibi

Dîde-i intiẓār **açup** ḥaşre degin ḳalam gibi (g.149/1)

8. Gerundium eklerinin biri de; –*dükd*e’dir.(g.110/5, g.254/5)

Niçe **gördükde** seni aġyār-ıla āh etmesin
‘Āşıḳ-ı şūrîde ḳandan ḳandan ey meh bunca tāb (g.14/4)

Demem saña ki vefā eyle **söyledikde** baña
Sitem olursa da olsun hemān tekellüm ḳıl (g.167/2)

Ne vardır bir refîk-i müşfiḳim ol kūya **vardıḳda**

Ne ḫod bir hem-demim var āh-ı āteş-bārdan ġayrı (g.247/2)

9. Gerundium eklerinden bir diğeri –*dıkça*’nın yazımında, –*dukça* şeklinde dar-yuvarlak ünlüler kullanılmıştır.

Yeşil destār u gülgūn cāmeler giy**dükçe** nāz-ıla
Ḳırarsın ‘ālemi bir ḫışm-ıla ey şūḫ-ı bî-pervā (g.8/2)

Teġāfül **ḳıldıġıñca** dilde artar miḥnet ü derdim

Sen inṣāf eyle ḳaddim bār-ı miḥnetden bükülsün mi (g.260/3)

10. Mustafa Sıdkî'nin şiirlerinde *–icek* zarf-fiil(gerundium) ekinin kullanımına rastlamak mümkündür.(g.64/2, g.77/1, g.134/1, g.135/1-2-3-4-5).

Gūş **eyleyicek** naẓmımı dem-beste ḳalırlar
Gūyā ki sözüm 'aḳd-i lisān-ı şu'arādır (k.2/49)

Midḥat āḫir **olucaḳ** sözde du'ā evlādır
Çün bilirsin şu'arāya budur āyin-i ḳadîm (k.4/45)

Nāz-ıla ḫırām **edicek** ol serv ḳabā-pūş
Āşūb-ı felek durdu diye ġulġule düşdü (g.252/3)

Göricek yār-ıla aġyārı müşkilkārdır 'āşıḳ
Añı ol vech-ile seyr etmeden bîzārdır 'āşıḳ (g.134/1)

11. Eski Anadolu Türkçesi eklerinden biri olan *-uban/-üben* gerundium(zarf-fiil) eki, şiirlerde yer yer kullanılmıştır.

Raḥm ḳıl ḥal-i dil-i zārıma baḳ sulṭānım
Beni ḳatl **eyleyüben** boynuña alma ḳanım (tb.1/5)

N'ola ben ḫasta-diliñ derdine dermān **edüben**
Edesin ḫal-i dil-i zārıma elṭāf-ı 'amîm (k.4/36)

12. Partisip eklerinden *–dık,* zaman zaman *–duk* olarak yuvarlak ünlülerle karşımıza çıkmaktadır: Kalduk(g.153/3), etdük(g.153/4).

Baḳduġumca ḳaddiñe her laḥẓa artar rif'atim

Zülfüñe ḳılsam naẓar efzūn olur cem'iyyetim (g.198/1)

Olmaduḳ zerre ḳadar dehrde hergiz ḫoşnud

Geleli mülk-i 'ademden bu ḫarāb-ābāda (g.232/4)

Emri ne baña nāfiz olursa eṡer eyler

Ol **yazduġı** aḥkām hemān ḥükm-i ḳażādır (k.2/27)

13. *–an* partisip eki *–da* lokatif ekiyle birleşince zaman zarfı anlamı vermektedir. Bu ek, Azerbaycan Türkçesi için karakteristik bir gerundium ekidir.[25]

Ḳurtaranda yaḳamı hicrān elinden bir nefes

Dest-i ġayret dutmasa çāk-ı girîbānım benim (g.193/2)

14. *Eski Türkçede –GalI şeklinde sebep ifade edip "–mAk için" anlamında kullanılan –AlI zarf-fiili … Batı Türkçesinde "-dAn beri" manasında kullanılmıştır… Anlamında süreklilik ifadesi vardır*:[26]

Görelden ḳaşlarıñ yāyını meydān-ı muḥabbetde

Melāmet yāyını çekmekde çoḳ üstād olupdur dil (g.163/3)

Gitdi ārāmım **verelden** dil o şem'-i ser-keşe

Ṣanmañ iḳdām eyleyip ibrām-ıla rām eyledim (g.203/2)

---

[25] Gürer Gülsevin, "Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:II, S:2, Afyon, 2001, s.122–143.
[26]Hayrullah Kahya, "Karamanlıca Zarf-Fiil Eklerinden Örnekler", **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi,** S:19, Konya, 2008, s.131–152**.**

Gedā-yı kūyuñ **olaldan** cihāna şāh oldum

Tefāḫür eylerem ey Ṣıdḳi 'izz ü cāhımdan (g.211/5)

İzārın seyr **edelden** oldum ol serviñ hevādārı

Ne cevr eylerse etsin olmuşam zîrā giriftārı (g.251/1)

15. Ettirgen fiil yapan eklerden *–dır* ve *–(ı)r*'ın bulunduğu örneklerde, "ünlülerde yuvarlaklaşma"(-u, -ü)nın devam ettiği görülmektedir.

Yandurdı yaḳdı cānımı cānā ġam-ı firāḳ

Rüsvā-yı 'ālem etdi beni 'ālem-i firāḳ (g.136/1)

Yaġduran başıña sitem ṭāşın

Hep zebānıñ belāsıdır göñlüm (g.197/3)

Fünūn-ı 'aşḳda meşk **arturup** çoḳ üstād oldum

Anıñ-çün sergüzeşt-i Vāmıḳ u Ferhād'ı terk etdim (g.192/4)

Ṣoñra üftādeleriñ āhı çıḳar eflāke

Getürür çarḫ da kerrūbileri feryāda (g.231/4)

Eger 'ādā-yı cefā-pîşe olursa münkîr

Etdürem anlara evṣāf-ı ḥamîdiñ tefhîm (k.4/47)

16. Ek fiil olarak da bilinen bildirme eki *–dır*, geniş zaman çekimine girdiğinde *–durur* şeklinde bir kullanımla karşımıza çıkabilmektedir. Ayrıca bu ek, her seferinde hem yuvarlak vokalle hem de yumuşak(sedalı) konsonantla yazılmıştır.

Yā Resūl'allāh yā ḫayre'l-beşer yüz şükr kim
Çeşm-i ḫūn-efşānıma mihrüñ**durur** veren żiyā (g.1/4)

Yārdan biñ derd ü ġam görsem şiķāyet ķılmazam
Yoķdurur şimdi belā çekmekde aķrānım benim (g.193/6)

Baḫt-ı **siyāhdandurur** ey dil şikāyetim
Yoķdur şikāyetim sitem-i rūzigārdan (g.205/4)

Bildirme ekinin yazımında kimi zaman "nasihatdir, meşakkatdir, demdir" şeklinde bir kullanım varken, kimi zaman da "yegdür" şeklinde, ek fiildeki vokalin ünlü uyumuna girmediği bir kullanım karşımıza çıkar.

17. Tamlayan(muzafunileyh) ekinin yazımında, dar-yuvarlak ünlüler de kullanılmıştır:

Ġamıyla cān ver o şūḫ-ı **sitemgerüñ** zîrā
Şehîd-i 'aşķ olana budur ey göñül mi'rāc (g.28/3)

18. İkinci tekil kişi iyelik ekinin vokallerinin yazımında ikili kullanım söz konusudur:

Ben seniñ nāvek-i **hicrüñle** dil-**efgārıñ** olam
Pāy-bend-i ser-i **zülfüñle siyehkārıñ** olam (tb.4/1)

Bilmem kime şekvā edeyin dest-i ġamıñdan
Ben zāra **işüñ** cevr ü cefā ġayra vefādır (k.2/10)

19. Birinci tekil şahıs ekinde, m>n değişimi olduğu görülmektedir:

Bilmem kime şekvā **edeyin** dest-i ġamıñdan
Ben zāra işiñ cevr ü cefā ġayra vefādır (k.2/10)

Men‘ eder eşk-ile nezzāre-i ruḫsārıñdan
Düşmenimdir **n'ideyin** dîde-i ḫūn-bār benim (g.177/3)

İsterin ḳurtarayın dām-ı ġamıñdan cānım
Dest-i ġayret dolaşıp dutmadadır dāmānım (tb.1/1)

Ṭîġ-ı sitemiñ ḳanımı bî-cürm döküpdür
D‘avā **ederin** arada ‘aşḳıñ ḥakem olsun (g.201/4)

Bir niçe gün belā-y-ıla yār olmaḳ **isterin**
Ya‘ni o şūḫa ‘āşıḳ-ı zār olmaḳ **isterin** (g.220/1)

20. *–ebilmek* yeterlilik kurallı birleşik fiil ekinin olumsuzunda bu ekin düşmediği, kendisini koruduğu görülür:

Benimle **edebilmez** kimse Ṣıdḳî
Ṭarîḳ-i ġamda da‘vā-yı muḥabbet (g.16/6)

Edebilmezler dehānıñla miyānıñ vaṣfını
Bir yere cem‘ olsa yüz biñ ḫurde-bîn ü mū-şiḳāf (g.132/3)

Kimse yoḳ aḥvālimi ‘arż **edebilmem** n'eyleyem
Bir iki gün oldu Ṣıdḳî yārdan āzürdeyem (g.178/5)

Efġān ki ‘aşḳ metnini şerḥ **edebilmedik**

Ḥal olmadı bu meṡ’elemiz bir kitābda (g.241/6)

21. *-ıcı/-ici* fiilden isim yapım ekidir. Anlam açısından *-an /en* partisip eki gibidir:

Geceler ṣubḥa degin derd-ile bî-dārıñ olam

Yoluña cān **verici** ‘āşıḳ-ı dîdārıñ olam (tb.4/4)

22. Kimi kelimelerin başlarında, *t>d* konsonantlarının değiştiği görülür:

Ditrer el **dutmaz** ayaḳ yoḳ dilde tābım sāḳiyā

Neş’e-yi la‘l-i lebinden böyle maḫmūr olmuşam (g.199/4)

Biñ **dürlü** ḫile eyledim ey Ṣıdḳi āḫirî

Can verdim olmadım o sitemkāra āşinā (g.4/5)

Ol ḳadar vardır dilimde ḫārḫār-ı arzu

Kim **dükenmez** etseler biñ yıl şümār-ı arzu (g.22/1)

Etme ḫarābe mülk-i dili ḫayl-ı hicr ile

Dut kim cihāna şāhsın ey meh ‘adālet et (g.19/2)

Dutuşdu āteş-i hicrāna cān-ı miḫnet-ālūdum

Müyesser etmedi baḫt-ı bed ammā hîç maḳṣūdum (g.184/1)

23. Eski Türkçe dönemi özelliklerinden; kelime başında *d-* konsonantının bulunmayıp ve yerine *t-*‘nin kullanıldığı bir takım kelimeler, Mustafa Sıdkî’nin şiirlerinde mevcuttur.

Ṭoludur ġoncaveş ḫūn-āb-ı ġamla sînem ey hem-dem

Cehilden ʻālemiñ yüzüne ben gül gibi ḫandānım

Ṭolar nevāle-i cūduyla intihā-yı cihān

Ḳaçan-ki etse ṭarîḳ-i seḫāvete āġāz (k.3/2)

Nedir bu deñli tereddüd n'içün meger ki seni

Ḳanāʻat olsa **ṭoyurmaz** mı yoḳsa nān ü piyāz (k.1/5)

Dür dendānıña nisbet güheri bulmaḳ içün

Yine ġavvās-ı dilim baḥr-ı ḫayāle **ṭaldı** (g.256/3)

Nāz-ıla ḳarşıdan ol şūḫ nümāyān oldu

Serv teg **ṭurmuş** idi gevher-ḫırāmān oldu (g.259/1)

Ṭurduḳça cihān devlet ü ʻömrü ola efzūn

Kim bayḳara-yı ʻaṣr melāz-ı büleġādır (k.2/55)

24. *–y-* ve *–n-* yardımcı seslerinin işaret/kişi zamirlerine eklenmesiyle oluşan ünsüz türemesi olayında ikili bir kullanım söz konusudur:

N'ola ger Kūhken ü Ḳays cihāndan gitti-ise

Biz daḫı vādiʻ-i ʻaşḳ içre **olardan** eseriz (g.90/2)

Eger ʻādā-yı cefā-pîşe olursa münkîr

Etdirem **anlara** evṣāf-ı ḥamîdiñ tefhîm (k.4/47)

25. *İle* kelimesinin yazımında henüz Eski Türkçe dönemi özelliğinin sürdürüldüğü görülür[27]:

Münevver et cemāli şem'i **birle** künc-i ġam-ḫānem

Miṡāl-i rūz-ı vaṣl eyle şeb-i hicrānımı yā Rāb (g.13/5)

Ruḫ u la'liñ ḫayāli **birle** cānā künc-i firḳatda

Hemîşe sînemi sūzan edip çeşmim pür āb etdiñ (g.156/3)

26. İşaret(gösterme) sıfatlarının birkaçında Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinin devam ettiği gözlenmektedir.

Şarṭım **oldur** ki olam hāk-i reh-i pîr-i muġān

Bozmasa 'ahdini ger dursa bu peymāna ḳadeḥ (g.30/2)

27. Ünlü düşmesi olayına "*uyuku>yuku*" kelimesi örnek olarak verilebilir. Ayrıca bu kelime Azerî Türkçesi özelliklerindendir:

Dün luṭf-ıla añmış seni ol şūḫ-ı cefā-cū

Miḫnet **yuḳusundan** meger ey baḫt uyandıñ (g.154/4)

28. Akuzatif ekleri ise zaman zaman hemze ile gösterilmiştir: Bādeyi (g.125/5), tersā-zādeyi(g.125/5), perîyi(g.144/4), üftadeyi(g.182/4), kimseyi(g.242/5), şūrîdeyi(g.247/1) Sıdkî'yi(dm.8/2), mürdeyi(k.2/9), meygedeyi(k.3/9) vb. kelimelerde bu durum mevcuttur.

[27] Ayrıntılı bilgi için bkz: Birol İpek, "Türk Dilinde Vasıta Hali", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S:23, Konya, Bahar–2008, s.63–97.

29. Farsça tamlama gramerine göre tamlama öğeleri arasına konan *-i'*nin imlasında bazen hemzeler kullanılmış(g.245/3, tb.1/1), bazen de hiçbir işaret konmamıştır(g.186/5, tb.2/1).

30. Zaman zaman vezin zorunluluğu nedeniyle şiirlerdeki bazı kelimelerde, ünlü birleşmesi sonucu bir takım kısaltmalar olmuştur: k'andan-k'aña (g.39/5, g.113/4), v'eger(g.74/5, k.3/15), v'ey(tb.1/1), olardan(g.90/2), k'oldu(k.4/20), k'eylediñ(g.93/4), n'ola(g.95/3, g.96/1-2-3-4-5, g.108/6, g.124/4), k'etdi(g.128/3), k'ol(g.26/2), k'ola(g.129/3, g.168/7), n'etseñ(g.149/6), n'ideyin(g.177/3), k'aynı(k.2/8), n'eyleyem(g.178/5, g.195/1, g.245/1), n'eydügin (g.219/1), n'içün(g.260/5) sözcükleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

31. Dîvân'da geçen; eksük(g.14/3, dm.2/1, k.4/17), nāzük(g.64/5), ayru(g.14/5), deñlü(g.24/3, g.73/7, k.1/5), berü(g.30/1), diyü(g.38/2, g.21/5, g.7/5, g.112/3), eyü(g.48/5), kapu(g.59/1, g.211/4, dm.14/1), karşu(g.59/2, g.259/1), kendü(g.154/1, g.184/3, dm.13/2), kanlu(g.206/4) gibi kelimler tezde, metnin genelinde uygulanan usule bağlı kalmak için eksik, nazik, ayrı, deñli, beri, diye, iyi, kapı, karşı, kendi, kanlı olarak yazılmıştır.

32. Güni(g.34/4, g.141/3), gözi(g.72/5), lutfı(g.88/4), kurı(91/2), Ya'ḳūb'ı(g.94/2), 'ömri(g.96/1, k.2/55), dutdı(g.96/3), kūyı(g.107/1), mülki(g.133/1), dūnı(g.143/3), kāküli(g.149/3), murgı(g.243/4), yüri(g.258/4)) vb. kullanımlarda ünlü uyumu göz önüne alınarak kelimeler; günü, gözü, lutfu, kuru, Ya'ḳūb'u, 'ömrü, dutdu, kūyu, mülkü, dūnu, kākülü, murgu, yürü vb. şeklinde yazılmıştır.

33. Çağırma edatlarından; ey, ya, i, kullanılmıştır. Bunların yanı sıra ah, diriğ, dirigā, hayf, hayfā, efsus kelimelerinin kullanımına da rastlanmaktadır.

34. Soru edatlarından; ne, niye, kanı, kankı, kimi, acep, acaba, niçe, neden, n'içün, n'ola, n'idelim, kaçan, nedir, kanda, kandan, nite, vb., Dîvân'da kullanılmaktadır.

'Ārif odur 'ācūze-i dehre başılmayıp

Dünyāya **niçe** gelmiş ise gide böyle merd (g.35/4)

Örneklerden anlaşılacağı üzere, kimi eklerde karışık bir kullanım söz konusudur. Metin 18. yüzyılın ilk yarısına ait olduğu için bu tezde, eklerin yazımı hususunda ünlü uyumu gözetilmiştir.

2.2.2.2.Eski Anadolu Türkçesi Özellikleri

Şiirler incelendiğinde şairin Eski Anadolu Türkçesi özelliği taşıyan kelimelere sık sık yer verdiği fark edilmektedir. Bu dil özelliğinin bariz işaretlerinden biri, damak *n*'sidir ve bu harfi içeren kelimeler nun-kef harfleriyle gösterilmiştir. 64. gazelin ilk beytinde *İñledigim* kelimesinin yazımının; " اینكلدوكم " [Varak No: 9b] ve g.136/4'te geçen *beñzeye* sözcüğünün; " بنگزهیه " şeklinde olması[Varak No:19b], bizlere şairin Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini kullandığını ispatlayan unsurlardan yalnızca iki tanesidir. Bunların yanı sıra Dîvân'daki diğer kullanımlar aşağıdaki gibidir:

Ṣıdḳi-i zārı viṣāle **irgür** ey leylî-liḳā

Meskenim Mecnūn gibi ṣaḥrā vü hāmūn eyleme (g.238/5)

Dem-i vaṣlında yāriñ cānı teslîm etmediñ Ṣıdḳî

Çek **imdi** miḫnet-i hicrānı kim saña gerekdir bu (g.223/5)

Bilmez **kimesne** nükte-i sırr-ı dehānıñı

Çoḳ ‘ālimi bu mes’elede mülzem eylediñ (g.143/4)

Cān verip kākülünüñ tārına āh eylemedim

Urmadı **bencileyin** kimse muḥabbetden dem (g.190/4)

Der-idim ṣabr-ıla **dözmek** olur hicrāna birḳaç gün

Ben añı ẓannederdim Ṣıdḳi āsān böyle müşkilmiş (g.119/6)

Vermeyip cān o mehiñ hicrine **döydüñ** Ṣıdḳî

Āferîn ḥavṣalaña yaḫşı taḥammül ḳıldıñ (g.150/5)

Ṣabr ederdim ḥaşre dek bār-ı belā-yı firḳate

Döyse derd-i ‘aşḳa ey dil çıḳmasa cānım benim (g.193/4)

Ṣaralmış rengi dönmüş çekmeden bād-ı ḫazān cevrin

Gülistān-ı ġam içre bir gül-i pejmürdedir göñlüm (g.194/2)

Revāc-ı ḳıṣṣa-i Mecnūn verir aḥvālimiz ṣūfî

Ṣaġınma vādi-i ‘aşḳ içre bir bî-hūde gerdiz biz (g.112/4)

Terk edem derdim ser-i kūyuñ velî ey ġonca-fem

Ḫār-ı ḥasret **çizginip** çevremde dāmānım dutar

Dutulmaz bende girmez **degme** zincîr ile baġlanmaz

Dil-i dîvānemi bend eyleyen ol tār-ı kāküldür (g.53/4)

Ez bes ki ḫasta oldu ḫayāl-i viṣāl-ile

Egninde cāmesin göricek dil kefen bilir (g.64/2)

Teşne-leb ḳaldıḳ beyābān-ı ġam içre ey perî

Ḫançeriñ **yalmānını** gördük bir içim ṣū dedik (g.153/3)

Görürsün ḫār-ıla ol ġonca-i ḥamrāyı **ṭanmazsın**

Biz ey bülbül taḥammül ḳılmazız şūrîdeyiz senden (g.207/4)

'Arż-ı ḥāle fırṣat el vermez taḥammül ḫodmuḥal

Cāna **yetdim** ḥāṣılı endîşe-i aġyārdan (g.214/4)

Görmedim hergiz **oñulmuş** ola zaḫm-ı sînemi

Sūzen-i elmās-ıla gūyā kim olmuş dūḫte (g.227/4)

Cān verip kākülünüñ tārına āh eylemedim

Urmadı **bencileyin** kimse muḥabbetden dem (g.190/4)

Ṭaylasān ucunu gösterdi meger kim bercis

Meh-i nev ṣanıp añı ḫalḳ ederler ikrām (k.3/6)

Beni öldürdü felek miḥneti def'-i ġam içün

Yetür ey sāḳi-i gül-çehre şarāb-ı gül-fām (k.3/13)

2.2.2.3.Azerî-Çağatay Şivesi Özellikleri:

Mustafa Sıdkî'nin şiirlerinde Azerî-Çağatay şivesi özelliklerine rastlanmaktadır. Mesela g.88/2'de geçen "Evde" kelimesinin yazımı " ایوده ", g.194/1'deki "gezer" kelimesinin yazımı ise " کیزر " şeklindedir. Bu da bize şairin Çağatay şivesi kullandığı izlenimi vermektedir.

Şairin manzumelerinde ilk göze çarpan dil özelliklerinden birisi de şiirlerdeki Azerî şivesi kullanımıdır. Örneğin; birinci tekil kişi zamirinin zaman zaman "men" şeklinde oluşu ve *-anda* zarf-fiil ekinin Azerbaycan Türkçesi için karakteristik bir gerundium eki olarak şiirlerde kullanımı, Azerî şivesi özelliklerinin Dîvân'da yer bulduğunun göstergeleridir. Bu dil özelliklerinin yanı sıra Mustafa Sıdkî'nin bağlı olduğu ekolün de bu anlatım tarzı üzerindeki etkisi büyüktür. Zira şair, şiirlerini överken açık açık; "Bağdat örfündenim" [28] der ve özellikle de *Fuzûlî*'nin şiirlerine benzer şiirler yazar. [29] Manzumelerden tespit edilen tüm özellikler, Mustafa Sıdkî'nin "Bağdat Ekolü" etkisi altında olduğunun ispatı niteliğindedir. Bu açıdan bakıldığında şairin hayatının bir döneminde Kahire'ye gitmiş olması oldukça manidardır. Mustafa Sıdkî, gerek Mısır'da kaldığı süre boyunca, gerekse de oraya giderkenki yolculuk sürecinde çevresindeki ortamın etkisi altında kalmış ve bunu şiirlerine büyük bir oranda yansıtmıştır.

Mustafa Sıdkî Efendinin şiirlerindeki Azeri Türkçesi özelliklerine örnek olacak şekilde aşağıdaki beyitleri vermek mümkündür.

Dün luṭf-ıla añmış seni ol şūḫ-ı cefā-cū
Miḫnet **yuḳusundan** meger ey baḫt uyandıñ (g.154/4)

Diyirler cennet içre kimseye hergiz ‘azāb olmaz
N'içün ḳūyuñda Ṣıdḳî bendeñe cānā ‘azāb etdiñ (g.156/5)

---

[28] Bkz: 3. kasîde 33. beyit
[29] Fuzûlî'nin Mustafa Sıdkî'ye olan etkisi için bkz: "Şairlerin Mustafa Sıdkî'ye Tesirleri"

Ya'ḳūb **teg** āh eyledigim künc-i ġam içre

Raḥm eyle var ol Yūsuf-ı Ken'āna 'ayān ḳıl (g.161/4)

Biḥamdillāh bu günler ḳayddan āzād **olupdur** dil

Verip cān küşteye bir ġamzesi cellād olupdur dil (g.163/1)

Ḳıldı Mecnūn ḫāne terkin ben cihān terkin ḳılıp

Yine **men** 'asrımda Ṣıdḳî böyle bir nām eyledim (g.203/8)

Ger girye ḳılmasam deme efsürde **olmuşam**

Ḳorḳum budur ki ġarḳ ede dehri yem-i firāḳ (g.136/3)

Cefāya başladıñ gūyā **ḳılıpsın**

Benimle etdigiñ 'ahdi ferāmūş (g.117/4)

Ḫınādan elleri ol dil-rübānıñ lālegūn olmuş

O ġamdan reşk-ile 'āşıḳlarınıñ bağrı ḫūn olmuş (g.116/1)

Ḫarābat erlerine münkir olup şek getirmişsin

Ḳalupsın cehl vādisinde ey zāhid ne şekdir bu (g.223/4)

Benem maḫmūr-ı ṣaḥbā-yı muḥabbet

Muḳîm-i ṣaḫn-ı ṣaḥrā-yı muḥabbet (g.16/1)

Şöyle bî-tāb-ı ġam-ı 'aşḳ **olmuşam** kim zerrece

Ḳoymadı ṭāḳat dilimde ey göñül efgār-ı ṣulḥ (g.29/3)

Vermeyip cān o mehiñ hicrine döydüñ Ṣıdḳî

Āferîn ḥavṣalaña **yaḫşı** taḥammül ḳıldıñ (g.150/5, g.151/3)

Ġoncaveş ḫūnāb-ı miḫnetden dutuldu ḫāṭırım

Gülmezem açılmazam gül gibi ḫandān **olmazam** (g.175/2)

Men āteş-i ʻaşḳ ü çeşm-i pür ġamla **ḫoşam**

Mātemzede-i **firāḳam** u ġamla **ḫoşam** (dm.13/1)

Rūz u şeb fikr ü **taḫayyürdeyem** ey Ṣıdḳî müdām

Dest-res niçe bulupdur leb-i cānāna ḳadeḥ (g.30/5)

Dutalım ḳādir imişsin baña cevr eylemege

Çünki **maġlūbuñam** ey şūḫ mürüvvet yigdür (g.48/3)

Etmişem taḥḳîḳ derd-i hicr-ile **ben ḫastayı**

Bülbül eyler Ṣıdḳiyā āḫir gül-i ruḫsār-ı yār (g.37/5)

Fikr-i zülf ü ruḫuñ ey meh baña hem-dem besdir

Neylerem ġayrıları bir iki maḥrem besdir (g.41/1)

Ġamzeñ ki tîġ çekmededir ḳasdıma müdām

Ġam çekmem ayılır **bilirem** mest-i nāzdır (g.79/3)

O şūḫ-ı bî-vefādan ey göñül olmaḳ cüdā müşkil

Niçe ṣabr **eyleyem** ḥadden füzūn derdim devā müşkil (g.164/1)

Daḫı bundan ziyāde ṣabr olur mu kimsede cānā
Müyesserken viṣāliñ **olmuşam** hicrānıña ḳāni‘ (g.126/4)

N'ola ermezse elim dāmānıña ġam **çekmezem**
Dutarım maḥşer günü elbette dāmānıñ seniñ (g.141/3)

Raḥm eyle ey ṣanem ki **giriftārıñam** seniñ
Āşüfte ḥāl-i zülf-i siyehkārıñam seniñ (g.145/1-2-3-4-5)

Ehl-i ṣafā cāmı nūş etmede yārānı ile
Benem ancaḳ hedef-i tîr-i belā vü ālām (k.3/12)

2.2.2.4.Şiirlerde Halk Ağzının Kullanımı:

Devrin edebiyatında yerli söyleyişlerin revaç bulması, halk ifadelerine sıklıkla yer verilmesi *"Mahallileşme Akımı"*nın başlıca özelliklerindendir. *Nedim, Galip* gibi büyük şairlerin bile hece vezniyle şiirler yazması ya da şarkı türünde ürünler vermesi, bu akımın yüzyılın şairleri arasında ne denli rağbet bulduğunun ispatı niteliğindedir. Mustafa Sıdkî'nin şiirleri *"Mahallileşme Akımı"* etrafında incelenecek olursa;

- Şair Sıdkî'nin şiirlerinde dîvân estetiğiyle halk söyleyişinin kaynaştığı görülür.

Seniñ zikr olunurken yaḫşı nāmıñ ey perî-peyker
Raḳîb-i dîve uyduñ ḫalḳ arasında **yaman olduñ** (g.151/3)

Gerçi vardır şekeriñ leẕẕeti ammā **güzelim**

Ṣanma la'liñ gibi 'ālemde şekervār leẕîẕ (g.36/4)

Ḫoş gelir 'āşıḳa rü'yā-yı cemāliñ cānā

'Āşıḳ-ı pāk olana nitekim dîdār leẕîẕ (g.36/5)

Etme ġılmān vaṣfın ey zāhid ben divāneye

Yeg gelir seyr-i ḫubāndan bir nefes didār-ı yār (g.37/4)

Dün demişsin yine her nev'-ile **yegdir** Ṣıdḳî

İyi demişsin anı **yegdir** ey 'āfet **yegdir** (g.48/5)

Günümüz geçdi ġam u ḥasret ile **vāy bize**

Elimizde ḳomadı çarḫ-ı felek şey görelim (g.176/2)

- Şiirlerde zaman zaman yalın bir söylem kullanılmıştır.

Ṣorarlarsa eger maḥşer gününde ḳātilim Ṣıdḳî

Baḳıp ḥasret gözüyle yāra derd ile diyem būdur (g.72/5)

- Halk felsefesini, halk gelenek ve göreneklerini yansıtan deyim ve atasözleri, Sıdkî'nin şiirlerinde zengin bir şekilde kullanılmıştır.

Ey şehsüvār-ı ḥüsn benim **dest-gîrim ol**

Kim pā-māl-i şîve-i reftārıñam seniñ (g.145/3)

Iżṭırāb etmekden ise ṣabr yegdir Ṣıdḳiyā

Lāzım olur **feth-i bābü'ṣ-ṣabru miftāḥü'l-ferec** (g.25/5)

- 20. gazel ve 36.,49. gazeller *Türkî-i Basit Akımı*'na en yakın şiirlerdir.

2.2.2.5.Mustafa Sıdkî'de İlginç Söyleyişler:

Mustafa Sıdkî, manzumelerinde az rastlanan deyişlere yer vermiştir. Örneğin aşağıdaki beyitte yer alan söylem, çok sık rastlanılan "âh-ı sehergâh" tamlamasının müteradifidir. Fakat şairimiz burada "nale-i sehergâh" diyerek, genelin dışında bir ifadeyi kullanmayı tercih etmiştir.

Yāra 'aşḳıñ es̱er ede der iseñ

Āh-ı şeb **nāle-i seḥergāh** et (g.20/2)

Şairin kullandığı ve ilginç söyleyişler olarak kabul edilebilecek diğer söylemler ise aşağıdaki gibidir:

'Ārif odur 'ācūze-i dehre **baṣılmayıp**

Dünyāya niçe gelmiş ise gide böyle merd (g.35/4)

Baña luṭf eyle ey cefā-pîşe

Reşkden ġayrıyı **cigergāh et** (g.20/3)

Ey dil saña göstermese yüz ol meh-i bî-mihr

Bir āh-ıla baḫtıñ gibi **dünyāyı siyāh et** (g.22/3)

Şuā'ından baḳılmaz ol mehin ḥüsnüne zîrā kim

Baḳılmaḳ rū-be–rū ḫurşîd-i pür-envāra müşkildir (g.51/2)

Sefer 'azmine ol meh güyiyā **āheng dutmuşdur**

Odur bā'iṡ ki göñlüm terk-i nām u neng dutmuşdur (g.66/1)

Sırr-ı 'āşḳı niçe pinhān edeyin ey Ṣıdḳî

Ben nihān **eyledigimce** bu ḫaber şāyi' olur (g.82/5)

Çekdiñ eliñi kākül-i dilberden anıñ çün

Evvelki gibi ey dil-i şeydā **çekeriñ** yoḳ (g.137/3)

Tîġ-ı sitemle rişte-i 'ömrüm kesip velî

Sen ḳūy-ı ġayra varmadan ey meh **kesilmediñ** (g.157/3)

Bu ne endūh u ġam u derd ü elemdir yā Rab

Kim demişdi ki bu miḫnetlere dil **ṭuş olsun** (g.204/4)

2.2.2.6.Atasözleri ve Deyimler:[30]

Atasözleri ve deyimler bir devrin ve milletin düşüncelerini, yaşayışlarını, inanışlarını, geleneklerini göstermesi bakımından en değerli örneklerdir. Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda bol bol deyim ve bazı atasözleri bulunmaktadır. Özellikle deyimler açısından şiirlerde büyük bir zenginlik söz konusudur. Fakat atasözlerinin sayısı, deyimlere nispeten parmakla sayılacak kadar azdır. 18 yy. Osmanlı toplumunun benliği ve damgası niteliğindeki atasözü ve deyimlerin Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda bulunanları aşağıdaki gibidir.

Abaya girmek: g.2/5

Ağızdan çıkmak: g.29/5

Ah etmek/eylemek: g.14/4, g.18/1, g.20/1, g.22/5, g.53/1, g.55/1, g.59/5, g.78/4, g.103/3, g.114/5, g.161/4, g.179/2, g.190/4, g.204/5, g.215/2, g.251/5, k.1/13–18

Âhını almak: g.151/5

Ahenk etmek: g.27/5

Akın salmak: g.61/3

Aklı başından gitmek(bî-hūş olmak): g.89/2

Aklı(başı) başka yerde/dışarıda olmak: g.88/1

Aklını başından almak(kararını almak)/medhūş kılmak: g.93/4, g.117/1

Âleme(dünyaya) gelmek: g.1/3

Âlemi kırmak: g.8/2

---

[30] Atasözleri ve deyimlerin tespitinde temel alınan kaynaklar:

M. Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ank., Akçağ yay., 1999.

Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: I Atasözleri Sözlüğü**, İst., İnkılap yay., 1988.

Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: II Deyimler Sözlüğü**, İst., İnkılap yay., 1988. Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler,** Ank., TDK, 1965.

Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C:I-II-III, İst., MEB, 2004. E. Kemal Eyüboğlu, **Onüçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde Ve Halk Dilinde Atasözleri Ve Deyimler**, C:I-II, İst., Doğan Kardeş Matbaacılık, 1975.

Nurettin Albayrak, **Türkiye Türkçesinde Atasözleri**, İst., Kapı yay., 2009.

Allah için/Billāh: g.123/2

Arif olan anlar: g.60/4

Artık düşmek: g.16/5

Ateşe vermek: g.248/2

Ateş(t)e yak(n)mak(nara yakmak): g.8/5, g.44/2, g.97/2, g.138/2, g.208/4 g.218/4, g.248/2

Avare düşmek: g.9/4

Ayağa düşmek: k.4/9

Ayağa salmak: k.1/15

Ayağını eteğine çekmek: g.52/3

Ayağını merdane basmak:g.120/5

(Bir yerden)Ayağını kesmek: g.63/3, g.106/3, g.119/2

Ayak basmak: g.120/5, g.247/4, tb.2/5

Ayak öpmek: g.235/5, g.261/5

Ayakta kalmak: g.19/3

Ayrı düşmek(cüda düşmek): g.9/1, g.14/5, g.23/5, g.94/1, g.142/5

Bağrını delmek: g.211/1

Bahtı açılmak: k.1/19

Baş eğmek(ser-fürū eylemek): g.47/1, g.108/4, tb.2/2-5

Başı göğe ermek: g.57/2, g.237/3

Başına gün(eş) doğmak: g.34/2

Başına taç olmak: g.28/4, k.2/25

Başına taş yağmak: g.197/3

Başı(n) için: g.190/3

Baş(ı) üstünde yeri olmak: g.62/1, tb.3/1

Baş vermek: g.69/2

Bel bağlamak: g.6/3

Boy/kāmet göstermek: g.122/3, g.140/1

Boynuna (birinin) kan(ını) almak: tb.1/5, g.182/4, tb.1/5

Boyun eğmek/eğdirmek: 84/3, g.203/1-2, g.233/3

Boyu/beli(ni) bük(ül)mek: g.80/5, g.143/5, g.148/1, g.155/3, g.177/1, g.196/2, g.214/3, g.217/1, g.251/4, g.257/2

Can çek(iş)mek: dm.7/2

Canına geçmek: g.190/5

Can(ını) almak: g.13/1, g.58/5, g.69/5

Can bulmak: g.4/2, g.68/3

Can(ı) çıkmak: g.81/2, g.188/5, g.193/4, g.206/1, g.209/5, g.210/3, g.215/1, g.256/2

Canından usanmak: g.154/5, g.196/1

Can vermek/teslim etmek, can vermek/can bahşetmek: g.4/5, g.13/7, g.15/5, g.25/4, g.27/2, g.28/3, g.29/1, g.37/2, g.38/4, g.44/1, g.59/1, g.94/3-4, g.109/5, g.136/5, g.140/1-4, g.150/5, g.155/5, g.156/2, g.163/1-5, g.184/4, g.190/4, g.202/5, g.205/5, g.219/5, g.223/5, g.231/5, g.242/1, g.247/5, g.251/5, tb.4/4, dm.10/2, k.4/1

Can(ı) sarf etmek(harcamak)/feda etmek: g.9/5, g.101/5

Cihana gelmek: k.4/33

Çare kılmak: g.14/1

Damanı(eteğini) kurtarmak: g.13/2, g.141/3

Dem (v)urmak: g.84/4, g.190/4

Derde düşmek: g.5/1

Derde salmak: g.44/5, g.114/2

Derman eylemek: g.5/1

Dert çekmek(gussa-gam çekmek): g.7/2, g.7/5, g.11/3, g.26/5, g.38/2, g.64/3, g.73/2, g.76/2, g.76/5, g.79/3, g.88/4, g.90/3, g.97/3, g.130/5, g.141/3-4, g.151/5, g.159/1, g.165/4, g.182/3-5, g.212/5, g.219/1, g.228/5, g.253/1

Dertle komak: g.28/2, g.146/5

Dillere destan olmak: g.151/1

Dostluk/arkadaşlık etmek(muvāneset etmek): g.35/3

Dünyaya/cihana gelmek: g.98/1, g.209/1

Eğri bakmak: g.25/3

El almak: g.108/5

El çekmek: g.109/7, g.137/3, k.1/6, k.2/14

Elden ko(y)mak: g.195/6

Ele geçmek/girmek: g.87/1-2-3-4-5

Elinden tutmak(dest-gîr olmak): g.19/3, g.145/3, k.1/22

El üstünde tutmak: k.1/15

El vermek: g.31/2, g.31/4, g.133/5, g.214/4, g.235/1-2-3-4-5, g.261/1-2-3-4-5

El yumak: g.210/2

Emin olmak: k.4/34

(Birinin)Emrine girmek: k.3/10

Esir etmek: g.257/3, k.2/37

Eteğini çekmek: g.212/4

Eteğini tutmak: g.147/5, tb.1/4

Etrafını almak: tb.3/4

Farz olmak: g.132/4

Faydası(sudmend) olmak: g.150/4

Feda etmek: g.258/5

Feryada getirmek/gelmek: g.3/4, g.46/1, g.231/4

Feryat/figan/efgān/dād etmek(kılmak, eylemek): g.9/4, g.18/2, g.30/3, g.33/2, g.55/1, g.103/3, g.105/2, g.114/3, g.125/3, g.136/2, g.146/1-3, g.147/1-2, g.179/2, g.215/2-4-5, g.216/4, k.1/13

Fırsatı kaçırmak(fevt etmek): g.32/2

Gark etmek: g.32/4, g.136/3

Gece gündüz: g.16/2

Girye kılmak: g.136/3

Gölgesini esirgemek: g.13/6

Gönül(ü)nü almak: g.29/3, g.153/2, g.256/1

Gönül(dil) bağlamak: g.40/2, g.51/1, g.72/2, g.115/2, g.139/5, g.196/3

Gönül(dil) vermek: g.11/5, g.15/4, g.75/5, g.90/4, g.103/2, g.117/3, g.164/4, g.196/3, g.198/3, g.204/6, g.208/3, g.257/6

Göz açamamak: g.95/4

Göz açtırmamak. g.110/3

Gözden bırakmak: g.256/1

Göze görünmek: k.3/10

Gözleri kan çanağına dönmek(ḫūn-bār olmak): g.47/5, g.69/2

Gözüne uyku girmek: g.14/5

Gurbete düşmek: g.47/2

Gün geçirmek: g.101/2

Ḫāk-ile yeksān olmak/etmek: g.139/2

Halel vermek: g.125/4

Hali harap olmak/eylemek: g.156/1

Haram olmak: g.38/3, g.149/4

Harap olmak: g.14/1

Haşre dek: g.54/3, g.136/5, g.183/4, g.188/5, g.193/4, g.195/8, g.229/2, g.241/1–7, g.149/1

Havsalası almamak(dar olmak): g.97/2

Hedef/āmāc/menzil olmak: g.25/3, g.28/1, g.130/4

Hırkayı başına çekmek: g.91/2

Hū dutmak: g.96/3, g.98/2, g.147/4, g.191/5, g.230/4

Huri (gibi): g.43/2

İbret almak: k.1/13

İki (çift) söz etmek: g.82/2

İş tutmak(karger dutmak): g.53/3

Kadrini bilme(me)k: g.99/2, g.203/5, g.212/5, g.225/4, tb.2/2-4

Kâm almak: g.95/1

Kana boyamak: g.154/3

Kana girmek: g.22/4

Kan(lı) ağlamak(yaşlar dökmek): g.18/5, g.31/5, g.32/4, g.59/5, g.161/2, g.166/4, g.169/1, g.179/5, g.205/3, g.206/3, g.210/5, g.229/4, g.233/4, g.244/1, tb.3/5

Kan içmek: g.22/4

Kan dökmek: g.74/1

Kanına girmek: g.136/4

Kan revān içinde(hun-āgāşte): g.94/4

(Birini)Kapıdan sürmek: g.20/4

(Birinin)Kapısında yer edinmek: g.121/2

Karanlıkta bırakmak(Tîre komak): g.5/2

Kâr kılmak: g.18/3

Kebap etmek: g.14/1, g.32/5

Kendinden geçmek(med-hūş olmak): g.89/4

Keramet göstermek: g.54/1

Kıl/mū gibi: g.119/4

Kılıç çekmek: g.79/3, g.236/4

Kır(ıp) geçirmek: g.83/2

Köle(bende) olmak: g.59/1

Köşeye çekilmek/girmek: g.27/3

Kulağa erişmek(gelmek): g.34/1

Kulağına küpe(mengūş) olmak: g.204/6

Kulak asmak: g.121/3

Kulak tutmak: g.77/3

Kurban olayım: dm.12/2

Külahını havaya atmak: 107/1

Kül etmek: g.218/2

Laf(ı) komak: 84/4, k.2/51, k.3/16

Laf olmak: g.132/2

Lazım olmak: g.25/5

Lezzetini çıkarmak: g.210/3

Mazur görmek/tutmak: g.91/3

Mecali kalmak/olmak: g.127/2

Merhem olmak: g.145/5

Minnet duymak/çekmek: g.102/2

Müjde vermek: k.4/23

Nasibini al(ma)mak: g.38/4

Necata çıkmak(kurtuluşa ermek): g.9/2

Ne çare: g.50/5, g.104/2

Ne fayda(ne sūd): g.21/4, g.45/2, g.106/5, g.125/3, g.133/5, g.167/5, g.211/3, g.217/4, g.250/4

Nesi var nesi yok(mā-melek) harcamak/sarf etmek/nā-būd etmek: g.138/4, g.149/4-5

Nispet etmek/eylemek: g.98/4, g.107/2, g.188/3, k.2/45

Ortaya koymak(isar etmek): g.18/5

(Birinin uğrunda-yolunda)Ömrünü sarf etmek/harcamak: g.45/2, g.242/2

Ömür geçirmek: g.96/1, g.183/2

Payını almak: g.225/4

Ramak kalmak: dm.8/2

Renk vermek: g.26/3

Reva görmek: g.213/3

Sabaha kadar/dek: g.134/4, g.147/1, g.158/4, g.210/4, g.212/2, tb.2/3, tb.4/4, k.1/18

Sabır, rahata kavuşmanın anahtarıdır: g.25/5

Sabrı gelmek: g.136/2

Takat-i Eyüp ömr-i Nuh: g.31/2

Selam vermek: k.3/15

Sevaba dâhil olmak(sevaba girmek): g.19/4

(Yüreğini-kendini)Siper etmek/tutmak: g.90/1

Sitem çekmek: g.10/7, g.46/2

Söz/güftār etmek: g.7/2, g.33/3

Sözünden dönmek(peymān şikenlik etmek): g.70/6, g.113/2

Şehit olmak: g.27/2

Şifa vermek: g.164/5

Şüphe (gümān) etmek: g.192/2

Tāb getirmek: k.2/34

Takat getirmek/götürmek: g.130/5, g.132/5

Takat komak: g.29/4

Taklit eylemek: g.26/3

Toprak olmak: g.106/3, g.131/2, g.162/2, g.241/4, g.254/3

Tuğra çekmek: k.3/7

Tuş olmak: g.204/4

Tut ki(Dut kim): g.10/2, g.19/2, g.48/3, g.83/5, g.135/2

Ümit kesmek(nevmîd eylemek): g.9/2, g.21/5, g.34/5, g.40/2, g.106/3, g.113/2, g.126/2, g.166/5, g.169/2, g.186/3, g.214/2, g.222/3, g.234/7, g.260/2

Perişan düşmek: g.9/4

Vakit geçirmek: g.47/4, k.1/3

Vatan tutmak/kılmak: g.58/4, g.94/5

Vedā etmek: g.128/1–5

Yabana atmak: dm.1/2

Yaka yırtmak: g.162/3, k.2/43

Yanıp yakılmak: g.7/4, g.119/1, g.136/1, g.212/2, g.250/1-2-3-4-5, g.260/1

Yarım kalmak(nîm-res olmak): g.113/4

Yazık olmak: g.133/1–2–3–4–5

Yele vermek: g.230/1, g.232/3, g.233/5

Yer etmek: k.3/1

Yerle bir olmak(hâke yeksan olmak): g.24/1, g.200/5

Yola(rāha) varmak/gitmek: g.54/2

Yol göstermek(reh-nüma olmak): g.1/2, g.54/2

Yolu düşmek: g.210/4

Yoluna toprak olmak: g.30/2

Yüreğine/diline ateş salmak/düşmek: g.114/1, g.142/1

Yüreğini/hātırını (birine) açmak: g.110/2

Yüreğini dağlamak: g.130/1–4

Yüreği kanamak: g.116/1

Yüz döndürmek: g.80/2, g.85/3, g.215/5

Yüz göstermek: g.22/2, g.85/3

Yüz sürmek: g.124/5, k.2/53

Yüz tutmak: g.201/3

Zahmet çekmek: g.234/3

Zerre kadar: g.93/2, g.190/2, g.228/5, g.232/1, k.2/29

Ziyan(żāyi‘) etmek/olmak: g.96/3, g.141/6, g.147/1, g.184/2

Bunların yanı sıra “Zemane sana yapacağını yapmadan, sen zemaneye yapacağını yap”, “Şehitler kefensiz gömülür”, “Dert, söyledikçe artar”, “Kabenin kapısı kâfirlere açılmaz”, “Ayna bakmakla pas tutmaz” gibi veciz sözler de manzumelerde yer almaktadır.

Zemāne bā-tū ne-sāzed tubā zemāne be-sāz: k.1/10

Şehitler kefensiz gömülür: g.27/2, g.94/4

Dert, söyledikçe artar: g.57/4

Kabenin kapısı kâfirlere açılmaz: g.110/4

Ayna bakmakla pas tutmaz: g.123/5

2.2.2.7.İkilemeler:

Şiirlerde, anlamı pekiştirmek ve ses açısından bir ahenk oluşturmak amacıyla kullanılan ikilemelerden Mustafa Sıdkî Dîvânı’nda kullanılanlar şunlardır:

‘Abîr ü müşg: g.72/3

Āb ü tāb: g.24/4

‘Ahd ü peymān: g.141/5

‘Ahd ü vefā: g.135/3

Ah u figān: g.84/1

Asl u neseb: g.88/3

‘Ayş ü ‘işret: g.225/2

Ayş u nūş: g.152/5

Bāl ü per: g.71/2, g.180/2

Berg ü bār: g.131/4

Bîş ü kem: g.98/5

Cā-be-cā(yer yer): g.49/2

Cām u piyāle: g.175/3

Cān u dil: g.122/5, tb.4/3, k.4/40

Cevr ü cefā: g.35/2, g.53/2, g.83/3, g.112/1, g.202/1, g.219/2, k.2/10, k.2/42

Çîn-be-çîn: g.115/2

Cism ü cān: g.106/3

Cüst ü cū: g.174/4

Cūş u hurūş: g.70/5

Çāk çāk: g.215/5

Dem-be/ā-dem g.52/4, g.54/5, g.57/3, g.69/4, g.70/7, g.84/2, g.97/5, g.104/4, g.116/5, g.122/1, g.139/2, g.140/2, g.162/1, g.167/4, g.205/3, g.206/5, g.226/3, dm.1/1, k.2/17

Derd ü ġam/ġam u derd: g.55/3, g.66/3, g.83/4, g.90/3, g.100/1, g.144/3, g.193/6, g.197/3, g.245/4

Derd ü mihnet: g.95/5, g.146/2, g.159/1

Dil ü cān: g.66/2, g.78/3, g.128/2, g.218/3, g.258/5, dm.9/2

Dūn u denî: tb.5/6

Dūr u mehcūr: g.73/5, g.116/4

Dūş-ber/be-dūş: g.117/6, k.4/11

Dün ü gün: k.2/46

Dür ü güher: k.2/28

Feryād u fiġān: g.78/2

Fikr ü tahayyür: g.30/5

Gece gündüz(rūz u şeb/şeb u rūz): g.16/2, g.30/5, g.88/4, g.97/3, g.133/4, g.206/3, g.216/2, tb.3/5, k.1/7

Gelip gitmek: g.39/3

Güft ü gū: g.174/4

Ḫāliṣ u muḫliṣ: g.121/5

Ḫam-ender-ḫam: g.143/2

Ḫār u ḫes: g.113/3, g.245/6, tb.3/1

Hāṣ u ‘ām: g.120/2, g.121/1, g.125/2

Ḥile vü mekr: k.3/1

‘İşve vü nāz: k.3/10

‘İzz ü cāh(makam mevki): g.45/5, g.90/5, g.211/5

Ḳadd ü ḳāmet: g.68/1

Kandan kandan: g.14/4

Keş-ā-keş: g.98/3

Ḳîl ü ḳāl: g.109/1, g.200/4

Laḥẓa laḥẓa: g.198/4

Leb-ā/ber-leb: g.84/2, g.104/4, g.166/4, k.3/18

Medh ü senā: k.2/46

Miḫnet ü endūh/ġam: g.47/3, g.71/5

Mihr ü vefā: g.35/2

Murġ u semek: g.149/2

Müşk ü anber: g.63/2

Nām u neng/Neng ü nām: g.66/1, g.243/1

Kandan kandan: g.14/4

Nūr u żiyā: k.4/48

Para pul(dirhem ü dinar): g.26/5, k.2/24

Pāre pāre: g.216/4

Pey-ā-pey: 176/1

Rū-be–rū: g.51/2

Sabah akşam(ṣubḥ u mesā/şām): g.33/3, g.95/5, k.2/18, k.2/54

Ser-ā/be-ser: g.42/5, g.55/4, g.87/3, g.140/5

Ser-tā-pā: g.218/3

Ser-tā-ḳadem: g.236/1

Şeb-tā-ṣubḥ/seher: 111/3, g.214/5

Şeb u rūz/ Rūz u şeb: g.142/5, g.226/2, k.2/20

Şekîb ü sabır: g.28/1

Tek ü pū: g.112/3

Tek ü tāz: k.3/3

Terk ü tecerrüd: g.100/4

Tāb u ṭāḳat: g.197/4

Tāb u tüvān: g.80/3

Tāc ü dihîm: k.4/21

Vara vara: g.131/1

Yār u nedîm: k.4/13

Yer gök: g.129/3

Yer yer: g.172/2

Zevk ü ṣafā: g.71/1

2.2.3.Ayetler[31]

Osmanlı Devleti'nde din, hayatın büyük bir gerçeği olarak yaşanan bir unsurdur. Ve bu unsur, yaşamın her alanında olduğu gibi, şairin düşünce dünyasının bir ürünü olan şiirlerinde de kendisine yer bulur. Nitekim Mustafa Sıdkî'nin *Kur'ân* kaynaklı çeşitli iktibâslarla örülü manzumeleri, bu din olgusunu en güzel ve net şekilde yansıtmaktadır. Dîvân'da dört adet ayet vardır. Bunlar;

- *'leyse alel a'gmā ḥarec[ün]'* (g.25/2)

Fetih suresi 17. ayet: "**Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur. (Bunlar savaşa katılmak zorunda değillerdir.)** Kim Allah'a ve Peygamberine

---

[31] Ayetlerle ilgili geniş bilgi için bkz: Süleyman Ateş, **Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri** , İst., Milliyet Gazetecilik, 1995; (çevrimiçi)http://www.diyanet.gov.tr/kuran/default.asp, 06 Haziran 2010.

itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim de yüz çevirirse, onu elem dolu bir azaba uğratır."

- *'āyet-i yühyi'l-mevtā'* (g.99/4)

Şurâ suresi 9. ayet: "Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Hâlbuki gerçek dost Allah'tır. **O, ölüleri diriltir.** O, her şeye hakkıyla gücü yetendir."

- *'belhum aḍall'* (dm.2/2)

Araf suresi 179. ayet: "Andolsun biz, cinler ve insanlardan, kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar **hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar**. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir."

- *'lā-yüselü 'ammā yef'al'* (dm.2/2)

Enbiyâ suresi 23. ayet: "O, yaptığından dolayı sorgulanamaz **fakat onlar sorgulanırlar**."

2.2.4.Söz Sanatları

Söz sanatları, şiirlere canlılık vererek, derinlik katan önemli bir unsurdur. Dîvânlara sanat ruhu üfleyen söz sanatları hususunda, normal bir bireyden farklı olarak, şairin sözü söyleme tarzı ön plana çıkar.

> *"Dîvân şiirinde bir şairin ne söylediği kadar nasıl söylediği de önemlidir. Şairler sözü güzel ve etkili söylemenin kuramsal çerçevesini belâgat kitaplarından; yolunu yordamını ise ustaların eserlerinden öğrenirlerdi. Eskiler sözü bir güzele benzetir, edebî sanatları da güzelin süsü olarak değerlendirirlerdi."*[32]

---

[32] İsmail Hakkı Aksoyak, Muhsin Macit, "Edebî Sanatlar", **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, 4. bs., Ank., Grafiker yay., 2006, s. 273.

Klâsik şiirin vazgeçilmez öğelerinden biri olan söz sanatları, her şairde olduğu gibi Mustafa Sıdkî'nin mısralarına da dantel misali işlenen bir estetik öğesidir. Söze anlam ve ahenk katma amaçlı kullanılan edebî sanatlar açısından, şairimizin geleneğe bağlı kaldığını söylemek mümkündür. Özellikle gazellerinde, söz sanatları açısından başarılı bir kullanım sergilemiştir.

Şair, pek çok farklı sanat kullanmış; bol bol mecazlar yapmış, anlam sanatları bahsinde titizlik göstermiş ve başarılı olmuş, fakat sözle ilgili sanatlara fazla rağbet göstermemiştir.

Bu bölümde incelenecek olan söz sanatları; "mecazlar", "anlamla ilgili sanatlar" ve "sözle ilgili sanatlar" olmak üzere üç bölümde ele alınacaktır. Şairin kullanmış olduğu sanatlar ve bunları kullanış tarzı, beyitler üzerinde gösterilmeye çalışılacaktır.

2.2.4.1.Mecazlar

Teşbih:

Ne ḫilḳatsın ey meh kim olmuş cihānda
Kelāmıñ kerāmet sözüñ naṣṣ-ı ḳāṭı‘ (g.129/2)

Erdi eflāke fiġānım bülbül-āsā Ṣıdḳiyā
Gūş dutmaz ol gül ammā nāle vü efġānıma (g.236/5)

Bir naḫl-ı dil-ārāya müşābihdir ol āfet
Dökülse ḳadinden n'ola evrāḳ-ı girişme (g.240/2)

Nāz-ıla ḳarşıdan ol şūẖ nümāyān oldu

Serv teg ṭurmuş idi gevher-ẖırāmān oldu (g.259/1)

Men ol murġ-ı semender-ẖaṣletim ʻālemde ey Ṣıdḳî

Ki āteş içre her dem cilve ḳılmaḳ iẖtirāʻımdır (g.55/5)

İstiare:

Esîr-i derd-i hicr et vaṣla maġrūr etme ey **meh-rū**

Nev-āmūz-ı muḥabbettir göñül ḳorḳum bu ẖū eyler (g.56/2)

Sensiz ey **ġonca-dehen lāleye** baḳdım ammā

Gözüme her biri bir aḥker-i sūzān oldu (g.259/4)

Gülü ẖār-ıla görünce eleminden **bülbül**

Niçe āh eylemesin yā niçe ẖāmūş olsun (g.204/5)

Meger ṭaʻn-ı raḳîb-i ẖārdan āzürdedir ey **gül**

Degil bî-hūde her dem **ʻandelîb-i zārıñ** efġānı (g.244/3)

Ya serv-i dil-rübā ya sebze-i nev-ẖîz-i gülşendir

Yeşil destārla seyr eylese ol **ṭūṭi-i gūyā** (g.8/3)

Mecaz-ı Mürsel:

Ol **şahbāz-ı ḥüsn** ki ʻanḳāyı ṣayd eder

Murġ-ı dilim ʻacep mi olursa şikār aña (g.12/4)

Bulmuşam ḫūn-ābe-i dāġ-ı cigerle perverîş

Ṭıfl-ı eşk-i ḥasretem dāmān-ı ġamdır meskenim (g.187/2)

Tārāc ḳıldı **cünd-i ġamıñ** ṣabr u ṭāḳatim

Ḫūnî nigāhıñ eyledi yaġmā ḳarārımı (g.253/4)

Ġam leşkeri mülk-i ʻaḳlı pā-māl etdi
Hicrān sînemi zebānımı lāl etdi (dm.8/1)

<u>*Kinâye:*</u>

Zemāne ḫalḳı **dutarken el üzre** ʻizzet ile

Beni ayaḳlara ṣaldı sipihr-i sifle-nüvāz (k.1/15)

Olma her ḫār u ḫese gül gibi hem-dem cānā

Tā ki **baş üzre saña yer ede** ʻālem cānā (tb.3/1)

De ġamzeñe **ḳan içmege** çok eylemesin meyl
Yoḳ yere yeter **ḳana girip** bunca günāh et (g.22/4)

Çekmişiz bāşımızı ḫırḳaya tecrîdleriz

ʻĀlemiñ salṭanatın bir ḳuru ġavġā biliriz (g.91/2)

Teşhis:

Dil-i āzādı esîr etdi o zülf-i pür-ḫam
Kākülüñ fikri beni ḳıldı perîşān u verem (g.190/1)

2.2.4.2.Anlamla İlgili Sanatlar

Îham:

Ne çāre ḥükm-i ḳażāya taḥammül et ki müdām
Bu gerdiş üzre **döner** devr-i çarḫ-ı şoʻbede-bāz (k.1/11)

Ey dil saña göstermese yüz ol meh-i bî**-mihr**
Bir āh-ıla baḫtıñ gibi dünyāyı siyāh et (g.22/2)

Niçe mey-ḫᵛār olup mest-i **müdām** olmayam ey hem-dem
Elinde yār dāim bāde-i gül-reng dutmuşdur (g.66/4)

Miyānıñ vaṣlına aġyārı ermiş derler ammā yoḳ
Biz anı ey ṣanem hiç görmeziz **nā-dîdeyiz** senden (g.207/3)

Denilmez söylenilmez şerḥ olunsa daġ-ı **ḥayrātımız**
O bî-dādı ki her laḥẓa baña ol tünd-ḫū eyler (g.56/4)

Tevriye:

Dün demişsin yine her nev'-ile yegdir **Ṣıdḳî**
İyi demişsin anı yegdir ey 'āfet yegdir (g.48/5)

İstihdâm:

Çünki müyesser olmadı kām-ı dil āḫir ey ṣanem
La'l-i lebiñ ġamı ile cām-ı ecel **çekem** gibi (g.249/4)

Tenâsüb:

Görmeyelden ḥüsnün ol **Yūsuf-**ruḫuñ **Ya'ḳūb** teg
Niçe demdir **külbe-i aḥzān**-ı ġamdır meskenim (g.187/3)

Ahdinde gedā **Mālik-i dinār ü diremdir**
'Aṣrında fenā ṣāḥibü'ṣ-ṣān-ı 'aṭādır (k.2/24)

Nālemiz dil **sūz** u **germ** olsa ta'accüp eylemeñ
Sînemizden baş veren āh-ı ebr-i **āteş**-bārdır (g.69/2)

Zevḳ-i **şarābı** biz biliriz biz ki görmüşüz
'Aks-i lebiñi **cām-ı muṣaffāda sāḳiyā** (g.3/2)

Merhem etmez arzu **mecrūḥ-ı** tîġ-ı 'aşḳ olan
Cān verir **dermān** temennā eylemez **bîmār-ı** yār (g..37/2)

Leff ü Neşr:

Ṣaḳın ‘arż etme **ġamzeñle ḳaşıñ** al cānını cānā
Bu ṣulḥa rāżıdır Ṣıdḳî ne **tîr** ü ne **kemān** ister (g.58/5)

Tecâhül-i Ârif:

Göñül murġunu ey meh bend eder ḳayd-ı ġam-ı ‘aşḳa
Meger zülf-i siyāhıñ dām ẖālin dāne olmuşdur (g.65/4)

Hüsn-i Ta'lîl:

Leb-i cānān-ıla baḥs̱ etdügiçün Ṣıdḳıyā bāde
Anıñ çün ḳahr edip Îzid anı ẖalḳa ḥarām etdi (g.243/5)

Meger ṭa‘n-ı raḳîb-i ẖārdan āzürdedir ey gül
Degil bî-hūde her dem ‘andelîb-i zārıñ efġānı (g.244/3)

Baḥr-ı girişme mevcler urmaḳdadır dilā
Yāriñ ġażabla etdigi çîn-i cebîn degil (g.160/3)

Mübalağa:

Luṭf-ıla aġyār elin ol dem ki cānānım dutar
Yeryüzün seyl-i sirişkim çarẖı efġānım dutar (g.52/1)

Ger öñün bend etmesem ẖār-ı müjemle dem-be-dem

‘Ālemi bir demde seyl-i çeşm-i giryānım dutar (g.52/4)

Teẓad:

Ruḫ-ı la‘liñden ayrı künc-i firḳat içre ey meh-rū

Ne demdir kim dilimde **āteş** ü dîdemde **nem** yoḳdur (g.39/4)

Dil-i mecrūḥa ‘ilāc eylemezem ey Ṣıdḳî

Zaḫm-ı **nev köhne** olan zaḫmıma merhem besdir (g.41/5)

Görüp hāk-i rehiñde ḥālimiz ṣor ey perî-peyker

Bizi aġyār gibi ṣanma **bî-derd ehl-i derdiz** biz (g.112/2)

Tekrîr:

Ḳanı seniñ gibi bir server-i sütūde-ḫiṣāl

Ḳanı seniñ gibi bir ṣāḥib-i neseb-şehbāz (k.3/27)

Dün demişsin yine her nev‘-ile **yegdir** Ṣıdḳî

İyi demişsin anı **yegdir** ey ‘āfet **yegdir** (g.48/5)

Nidâ:

1. **Yā** şefî‘ el-müznibîn **yā** ḥāmi-i rūz-ı cezā

   Yā Resūle’l-mürselîn **yā** kāşif-i sırr-ı Ḫüdā

2. Olmasañ sen Ḥaḳḳ'a yol bulmazdı kimse **yā** nebî

   Sālikān-ı rāh-ı Ḥaḳḳ'a sensin olan reh-nümā

3. Enbiyālardan n'ola ger ṣoñra gelseñ 'āleme

   İbtidā sensin ḥaḳîḳatde **şehā** hem intihā

4. **Yā** Resūl'allāh **yā** ḫayre'l-beşer yüz şükr kim

   Çeşm-i ḫūn-efşānıma mihrüñdurur veren żiyā

5. Raḥm ḳıl aḥvāline Ṣıdḳî gedānıñ ḥaşrde

   'Özr-ḫˇah et luṭfuñu pūşîde ḳıl 'aybın **şehā** (g.1)

<u>*İstifhâm:*</u>

1. **Nedir** bunca sitem rindān-ı mey-āşāma ey vā'iẓ

   Nedir bā'iṡ bu deñli ḫalḳdan düşnāma ey vā'iẓ

2. **N'içün** teşn'i edersin her zemān ḫalḳa meger İzid

   Seni gönderdi mi ıṣlāḥ-ı ḫāṣ u 'āma ey vā'iẓ

3. **Nedir** bî-hūde feryād etdigiñ kürsîde her laḥẓa

   Ne sūd ammā alırsın bunca la'net-nāme ey vā'iẓ (g.125)

<u>Telmih:</u>

Çāre ḳıl ḫastalarıñ derdine bir dem cānā
Tā saña demek ola ʻÎsî-yi Meryem cānā (tb.3/3)

Ol nîze-i ḫūn-rîzi ele aldığı demde
Gūyā yed-i Mūsā'daki ʻicāz-ı ʻaṣādır (k.2/33)

Nefesi mürdeye mis̱al dem-i cān-baḫş-ı Mesîḥ
Keremi zindeye şibh-i yed-i beyżā-yı kelîm (k.4/22)

N'ola ger Kūhken ü Ḳays cihāndan gitti-ise
Biz daḫı vādiʻ-i ʻaşḳ içre olardan eseriz (g.90/2)

<u>İrsâl-i Mesel:</u>

Iżṭırāb etmekden ise ṣabr yegdir Ṣıdḳiyā
Lāzım olur **feth-i bābü'ṣ-ṣabru miftāḥü'l-ferec** (g.25/5)

Ḳopar ṣal penbe-i daġıñ dilā cān verdigiñ demde
Şehîd-i ḫançer-i ʻaşḳ olduñ ey ʻāşıḳ **kefenden geç** (g.27/2)

Raḥm edip söyletme her laḥẓa beni ser-geşteyi
Söyledikçe ey ṣanem **derd ol ḳadar efzūn olur** (g.57/4)

Der-i dildārda bir bāb-ıla aġyāra yer yoḳdur

Bu **Ka‘be ḳapısıdır zümre-i küffāra açılmaz** (g.110/4)

Āyine baḳmaġla dutmaz jeng ey meh sen daḫı
N’ola ger ruḫsārıñ etseñ Ṣıdḳi-i nālāna ‘arż (g.123/5)

<u>*İktibas:*</u>

Çünki rif‘atda imiş ṭāife-i **‘belhum aḍall’**
Bilmezem ḥażret-i **‘lā-yüselü ‘ammā yef‘al’** (dm.2/2)

La‘liniñ vaṣfıdurur **āyet-i yühyi’l-mevtā**
Ol sebebden lebiñ ‘icāz-ı Mesîḥā biliriz (g.99/4)

Ṭāñ mı kim zāhid ḳoyup kūyuñ dilerse cenneti
N’eylesin ma‘żūrdur **leyse alel a’gmā ḥarec[ün]** (g.25/2)

2.2.4.3.Sözle İlgili Sanatlar

<u>*Cinas:*</u>

1. Ṣanma terk ede göñül ‘aşḳı sūzuñdan **yeñile**
   Nāṣiḥā cāhil imişsin vara ‘aḳlıñ **yeñile**

2. Rūz u şeb nerd-i muḥabbetde ḥarîf-i ‘aşḳa
   Niçe bir bu dil-i sevdāzede cānā **yeñile**

3. Düşe nā-geh ṭam'a-ı ḫāma diye 'uşşāḳı
   Dem-be-dem sā'id-i simînini gizler **yeñ-ile**

4. Terk-i 'aşḳ etmiş idim niçe zemānlar ammā
   Göñlüm ister o perî-peykeri sevmek **yeñile**

5. Bāġlar içre s̱emer verdi şüḳūfe Ṣıdḳî
   Sen de sîneñde olan penbe-i dāġıñ **yeñile** (g.226)

<u>İdgam:</u>

Biñ **kerre** ḫāk-i reh-güzeriñde yatur görüp

Çeşmim yaşını dāmen-i luṭfuñla silmediñ (g.157/4)

<u>Aliterasyon:</u>

Göñül bir ṭūṭi-i ḫo**ş**-naġme vü **ş**eker-**ş**ikendir kim

Seniñ teg bir büt-i **ş**ekker-leb ü **ş**îrîn-zebān ister (g.58/2)

Bir ādı ṣā**nı** **n**ā-peydā ġarîb olmaḳ diler gö**ñ**lüm

Diyār-ı 'aşḳda cā**n**ā **ne** **n**ām ü **ne** **n**işā**n** ister (g.58/3)

2.2.5.Şairlerin Mustafa Sıdkî'ye Tesirleri

Şairlerin şiire başladıkları yıllarda, hatta başlamadan önce, eski ve yeni şairlerin dîvânlarını okumaları, kısmen de olsa ezberlemeleri ve onların şiirlerine nazire yazmaları vb. eylemler, şair olmanın başlıca şartlarından sayılmaktadır. Şair Sıdkî'de de durumun böyle olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. *Fuzûlî, Taşlıcalı Yahya Bey, Nefî, Âşık Ömer, Niyâzî-i Mısrî ve Balıkesirli Râsih,* Mustafa Sıdkî'nin beğenip etkisi altında kaldığı şairlerden en çok göze çarpanlardır.

Dîvân incelendiğinde, Mustafa Sıdkî'nin herhangi bir şairden iktibas yaptığı ya da bir şairin şiirine nazire yazdığı görülmez. Onun izlediği yol, bunlardan daha dolambaçlıdır. Çünkü Mustafa Sıdkî, doğrudan değil de, kelimelerle oynayarak, eskiyi anımsatan yeni manzumeler-dizeler vücuda getirerek, şairlerin kendi üzerindeki etkisini sürdürmeyi tercih etmiştir. Bunu yaparken de iki usul takip etmiştir: Ya yukarıda adı geçen şairlerin meşhur şiirlerine benzer manzumeler kaleme almıştır ya da berceste özellik gösteren beyitleri anımsatan dizeleri Dîvân'ına nakşetmiştir.

Mustafa Sıdkî'yi etkileyen şairler arasında, klâsik şiirin büyük ustası *Fuzûlî* başta gelmektedir. Bu noktada, Mustafa Sıdkî'nin *Fuzûlî*'nin şiirlerine benzer şiirler yazışı ile şairin hayatının bir döneminde *Kahire*'ye gitmiş olması arasında güçlü bağlar olduğunu söylemek faydalı olacaktır. Dîvân'da tespit edilen ve *Fuzûlî* tesiri bulunan şiirlerin sayısı ile niteliklerine bakıldığında, durum daha net bir şekilde anlaşılabilecektir.

Mustafa Sıdkî, Azerî şivesinin en önemli temsilcilerinden sayılan şair *Fuzûlî*'ye olan sevgisini, onun meşhur "*Su Kasîdesi*"ne benzer bir dizeyle ortaya koymaktan çekinmez. Nitekim 231. gazelde;

Ab-ı Dicle çekilip gitmedesin Baġdād'a
N'ola ben ḫasta-dili anda getirseñ yāda (g.231/1)

Deyişinde, şairin Bağdad'a(*Fuzûlî*'ye) olan özlemini dile getirdiğine rastlamak mümkündür.

"Şairlerin Mustafa Sıdkî'ye Tesirleri" başlığı ile verilen bu bölümde, öncelikle Mustafa Sıdkî'yi etkileyen şairlerin beyitleri-şiirleri italik yazı stiliyle verilecek, hemen ardına da şairimizin verilen şiirle benzerlik taşıyan beyti-şiiri eklenecektir.

Ne meyl-i Külbe-i Aḥzān ne seyr-i ṣoḥbet-i yārān

Ne ṭa'n-ı zāhid-i nādān ne ceng ü ne cidālüm var (Taşlıcalı Yahya Bey)

Ne seyr-i ġonca vü ne cānib-i gülzāradır meylim

Tekellüf ber-ṭaraf ol serv-i ḫoş reftāradır meylim (g.186/1)

&

Cihân fânîdür ey Yaḥyā Hüve'l-Ḥayyu Hüve'l-Bāḳî

Degişmem aṭlas-ı çarḫa benüm bir köhne şālum var (Taşlıcalı Yahya Bey)

N'ola girsek 'abāya Ṣıdḳi-i bî-çāre teg yegdir

Cihānıñ aṭlasından hırḳa-i peşmînemiz cānā (g.2/5)

&

Rîze-i elmās eker her açtığı zahma o şûh

Lûtfu var olsun eder ihsān ihsān üstüne (Balıkesirli Râsih)

Cerāḥat-ı ġama elmās-ı rîzedir merhem

Beni ḳo derdim ile ey ṭabîb etme 'ilāc

&

Māh-ı nev sanma felekde göricek peykānını

Ditredi Behrām elinden düşdü zerrîn-hançeri (Nefî)

Meh-i nev şeklidir evc-i semāda görünen

Havfdan ṣaldı ya ḫod hançerin aldı Behrām (k.3/5)

&

Bu gün ben bir güzel gördüm

Yeşiller giymiş ağ üzre

Aklımı başımdan aldı

Durabilmem ayağ üzre (Âşık Ömer)

Yeşiller giymiş ol ṭūṭî-ṣıfat ey dil çemenlenmiş

Ḳızarmış lebleri meyden ʻaḳîḳ-āsā yemenlenmiş (g.115/1)

&

Süzme çeşmiñ gelmesün müjgān müjgān üstüne

Urma zaḫm-ı sîneme peykān peykān üstüne

Rîze-i elmās eker her açtıġı zaḫme o şûḫ

Luṭfu var olsun eder iḥsān iḥsān üstüne

Yārdan mehcûr iken düşdüm diyār-ı ġurbete

Dehr gösterdi baña hicrān hicrān üstüne

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler ḥaḳḳımda

Eylemişler Rāsiḫ'e bühtān bühtān üstüne (Balıkesirli Râsih)

1.Bes ki sensîz eylerem efġān efġān üstüne

Dilde artar her nefes ḥırmān ḥırmān üstüne

2.Ḫane-i dilden ḫayāliñ geçmeden hicriñ ḳonar

Muttaṣıl ḫālî degil mihmān mihmān üstüne

3.Bir oñulmaz yaradır derd-i muḥabbet ey ṭabîb

Çekme zaḥmet eyleme dermān dermān üstüne

4.Ġam degil bîġānelik etse sükān-ı kūy-ı yār

Vaḳt olur kim incitir yārān yārān üstüne

5.Nāvekiñle ṭabla-yı sînem delipdir ḳıl ḥazer

Ey ḳāşı yā degmesin peykān peykān üstüne

6.Bende-i dîreng olurum ey şeh-i ḫūbān baña

Lāyıḳam ger eyleseñ iḥsān iḥsān üstüne

7.Zevḳ-i vaṣl-ı yārdan Ṣıdḳî kes ümmîdiñ saña

Gelmeden ḫālî degil hicrān hicrān üstüne (g.234)

&

Ey musavvîr yār timsāline sûret vermedün

Zülf ü ruh çekdüñ velî tāb u terāvet vermedün (Fuzûlî)

Güzel tasvir edersin hatt u hal-i dilberi ammā

Füsūn u işveye geldikçe ey Behzād n'eylersin (Fuzûlî)

Ey musavvir yār taṣvîrine taḳlîd eyleyip

Reng-i rū vermişsin ammā ḳuvvet-i güftār güç (g.26/3)

&

Sizde adet bu mudur, böyle olur mu yārlık

Hani ey zalim, bizimle ahd u peymān ettiğin? (Fuzûlî)

Beni ḳatl etmege ʻahd eylemiş ihmāl eder niçün

Meger kim etdigi ʻahdinden ol meh-pāre dönmüşdür (g.70/6)

&

Akl dun-himmet sadā-yı tā'ne yer yerden bülend

Baht kem-şefkat belā-yı ışk gün günden füzûn (Fuzûlî)

ʻAcep mi ḳaṭʻ-ı ümmîd eylesem zevḳ-i viṣālinden

Nigārım pür cefā baẖtım zebūn ü ser-nigūn ṭāliʻ (g.126/2)

&

Çıkma yārum geceler aġyār ta'nından sakın

Sen meh-i evc-i melāhetsen bu noksandur sana (Fuzûlî)

Çıḳma yārim gece aġyār-ıla seyrān etme

Ṣıdḳi-i ġamzedeniñ çeşmini giryān etme (tb.5/1)

&

Ey geyüp gül-gün dem-ā-dem azm-i cevlān eyleyen
Her taraf cevlān edüp döndükce yüz kan eyleyen (Fuzûlî)

Yeşil destār u gülgūn cāmeler giydükçe nāz-ıla
Ḳırarsın ‘ālemi bir ḫışm-ıla ey şūḫ-ı bî-pervā (g.8/2)

&

Çerh tek bed-mihrliğ resmini bünyād eyledün
Yahşi adun var iken döndün yaman ad eyledün (Fuzuli-Leyla vü Mecnun'dan)

Ḥüsn-i ḫulḳ-ıla ser-āmedsin cihānda ey ṣanem
Yaḫşı nāmıñ var iken kendiñi bed-nām eyleme (g.225/3)

&

Dost bî-pervā felek bî-rahm ü devran bî-sükûn
Dert çoh hem dert yoh düşmen kavî tāli' zebûn (Fuzûlî)

Yār müstaġnî metā‘-ı ṣabr kāsid baḫt bed
‘Āşıḳa bundan ziyāde bir muṣîbet var mıdır (g.81/3)

&

Hāk-i pāyine yetem der ömrlerdir muttasıl
Başını taştan taşa urup gezer āvāre su (Fuzûlî)

Ab-ı Dicle çekilip gitmedesin Baġdād'a
N'ola ben ḫasta-dili anda getirseñ yāda (g.231/1)

&

Mende Mecnun'dan füzûn āşıklık isti'dādı var
Āşık-ı sādık menem Mecnun'un ancak adı var (Fuzûlî)

Ġam u derdim muḥabbet içre Mecnūn'dan çün efzūndur
N'ola 'aşķımla ey Leylî-veşim ger iftiẖār etseñ (g.144/3)

Ķıldı Mecnūn ḥāne terkin ben cihān terkin ķılıp
Yine men 'asrımda Ṣıdķî böyle bir nām eyledim (g.203/8)

&

Suya versin baġ-ban gül-zārı zahmet çekmesin
Bir gül açılmaz yüzün tek verse min gül-zāre su (Fuzûlî)

Şimden gerü ne ġam ki benem bāġbān-ı 'aşķ
Gül gibi tāze dāġ-ıla bāġ etdi sînemi (g.255/3)

&

Dem-ā-dem aks alur mir'āt-i 'ālem kahr u lutfunda
Anun çün geh küdûret zāhir eyler geh safā peydā (Fuzûlî)

Her kesāfet kim iẕāfet gösterir āyînede,
Ol küdûret tozını silüp mücellā olmuşuz (Niyâzi-i Mısrî)

Aşıkın gönlüne bak mir'ata bakmaksa garaz
Yoktur ey meh ol safa mazur tut ayinede. (Nefî)

Muḥabbet ehliyiz kimseyle yoķdur kînemiz cānā
Küdūret ẖāṣıl etmez ṣafdır āyinemiz cānā (g.2/1)

&

Fuzûlî şive-i ihsānın ister bir gedāyındır

Dirildikçe seg-i kûyun ölende hāk-i pāyındır

Gerek öldür gerek ko hükm hükmün rāy rāyındır

Gözüm cānım efendim sevdiğim devletli sultānım (Fuzûlî)

Dil-i bîmārımız kim bend-i zülf-i tābdarınıñdır
Gerek öldür gerek ḳoy dest ü pāyına şikārıñdır (g.80/1)

&

Secdedür her kanda bir büt görsem āyînüm menüm

Hāh kāfir hāh mü'min dut budur dînüm menüm (Fuzûlî)

Gel ey nāṣiḥ beni men‘ eyleme cām-ı muṣaffādan

Gerek mü'min gerek kāfir dutarsın dut ḳadeḥ-nūşam (g.189/2)

&

Hāsılum yoh şer-i kûyunda belādan gayrı
Garazum yoh reh-i ışkunda fenādan gayrı

Ney-i bezm-i gamem ey āh ne bulsan yele ver
Oda yanmış kuru cismümde hevādan gayrı

Perde çek dîdeme hicrān günü ey kanlu yaşum
Ki gözüm görmeye ol māh-likādan gayrı

Yetti bî-keslügüm ol gayete kim çevremde
Kimse yoh çizgine girdāb-ı belādan gayrı

Ne yanar kimse mana āteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapum bād-ı sabādan gayrı

Bozma ey mevc gözüm yaşı habābın ki bu seyl
Koymadı hîç imâret bu binâdan gayrı

Bezm-i ışk içre Fuzûlî niçe āh eylemeyüm
Ne temettü' bulunur neyde sadādan gayrı (Fuzûlî)

1.Ḳarār etmez göñül bir yerde kūy-ı yārdan ġayrı
Kim añlar bülbül-i şūrîdeyi gülzārdan ġayrı

2. Ne vardır bir refîk-i müşfiḳim ol kūya vardıḳda
Ne ḫod bir hem-demim var āh-ı āteş-bārdan ġayrı

3. Ne ümmîd-ile vaṣlıñ gözleyip ṣabr eyleyem hicre
Ne gördüm senden ey meh bî-sebeb āzārdan ġayrı

4. Naṣîbim olmasın cām-ı mey-i vaṣlıñdan ey sāḳî
Ayaḳ bir yere baṣṣam ḫāne-i ḫammārdan ġayrı

5. Ġam-ı hicriyle yāriñ cān verirsem künc-i firḳatda
Kim aġlar baña Ṣıdḳî dîde-i ḫūn-bārdan ġayrı (g.247)

2.2.6.Sebk-i Hindî Akımı'na Yöneliş[33]

"Sebk" kelimesi, bir şeyi eritme, kalıba dökme, kalıp, tarz ve üslup anlamlarındadır. Edebî terim olarak ise Sebk, bir ibarenin tarz ve tertibi demektir. *Sebk-i Hindî*; Hint tarzı, Hint yolu ve üslubu anlamlarında kullanılan bir kavramdır. Bu akımın doğduğu yer konusunda çeşitli ihtilaflar vardır. Genel yargı ise İran'da doğmuş olduğu noktasında yoğunlaşmaktadır. Afganistan, Hindistan, İran ve Osmanlı edebî havzalarında etkisini gösteren bu akımın ilk mümessilleri hususunda da bir takım tartışmalar söz konusudur.[34] Bu üslûbun önem arz eden isimleri arasında; *Örfî-i Şirazî, Feyzî-i Hindî, Sa'îb-i Tebrizî, Şevket-i Buharî*, *Bîdil-i Azîmâbâdî* ve *Mirza Esedullâh Han Galip* gibi şairler bulunur. Osmanlı sahasında ise *Nâilî, Neşâtî, Fehim, Şehrî, İsmetî, Nâbî, Nedim* ve *Şeyh Galip*'i *Sebk-i Hindî* Akımı'nın tesirinde şiirler yazan şairlere örnek olarak göstermek mümkündür.[35]

Anlamın söze üstün geldiği bu akımın en belirgin özellikleri; manada kapalılık-giriftlik-soyutluk, hayallerde derinlik, yeni kelime ve tabirlerin kullanımı, zincirleme tamlama ve redif sayılarında görülen bariz bir artış, mübalağa-telmih-istiare-kinaye-mecaz-ı mürsel gibi anlama yoğunluk katan söz sanatlarına sıklıkla yer verilmesidir. Tasavvuf, ızdırap, çekilen acılar, insanın iç dünyasındaki çırpınışlar ve hüzün bu akımda en çok işlenen konulardır.

Yukarıda verilen bilgiler konuya giriş amaçlı olup, okuyucuya adı geçen akıma dair genel bilgilerden bir özet sunmaktan ibarettir. "Sebk-i Hindî Akımı'na Yöneliş" başlığı altında ele alınacak olan bu bölümdeki asıl amaç ise, mahzun ve kendini saklayan bir akım olan *Sebk-i Hindî*'nin, Mustafa Sıdkî Efendinin şiirlerinde nasıl ve ne yönde ortaya

---

[33]Konu hakkında geniş bilgi için bkz:Mustafa İsen, "Divan Şiirinde Bir Akım: Sebk-i Hindî", **Yönelişler**, S:6, İst., Bürde yay., 1981, s.7-11; Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I: Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindî**, İst., Turkuaz yay., 2006.

[34] Bu üslubun ilk mümessilleri ve tam olarak ne zaman ortaya çıktığı konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz: Şener Demirel, "17. Yüzyıl Sebk-i Hindî Şairlerinden Nâilî ve Fehîm'in Şiirlerinde Somutlaştırma", **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I: Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindî**, Haz:Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, İst., Turkuaz yay., 2006, s.36-38.

[35]A. Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi,** İst., Dergâh yay., 2007, s.419-420. Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, 9. bs., Ank., Akçağ yay., 2003, s.180-181.

çıktığını tespit etmektir. İncelemenin daha kolay anlaşılabilmesi için, akımın özellikleri söz ve anlam olarak iki alt başlığa ayrılmıştır.

2.2.6.1.Anlamla İlgili Özellikler

Manada İncelik: *Sebk-i Hindî*'de (özellikle tamlamalarda) somuttan soyuta yapılan geçişlerle yaşanan değişim, anlamda incelmeye neden olmuştur.

Teşne-leb vādi-i ḥayretde revā mı ki ḳalam
Reşk ederken sözüme āb-ı ḥayāt ü tesnîm (k.4/41)

Yegāne ser-bülend āş[i]yān-ı çarḫ-ı serîr
Meh-i sipihr-i kerem server-i hümā-pervāz (k.1/21)

Ol revnaḳ-ı bāzār-ı ʻadālet ki dem-ā-dem
ʻĀdāya işi ḳahr ü eḥibbāya seḫādır (k.2/17)

Kapalılık: Zincirleme tamlamaların, Arapça-Farsça kelime kullanımının artması, telmih-teşbih-istiare gibi söz sanatlarına yer verilmesi, şiirlerin güç anlaşılmasına sebep olmuş ve anlama bir kapalılık getirmiştir.

Ol ṣaff-der-i Cem rütbe ki āvāze-i ʻadli
Meşhūr-ı cihān-gūş-ı zed-i şāh u gedādır (k.2/16)

Bu pendi gūşuña al fāriġ ol tefekkürden
Zemāne bā-tū ne-sāzed tubā zemāne be-sāz (k.1/10)

Görmeyelden ḥüsnün ol Yūsuf-ruḫuñ Yaʻḳūb teg
Niçe demdir külbe-i aḥzān-ı ġamdır meskenim (g.187/3)

Izdırap: Şairlerin yaşadığı devrin ve içinde bulunduğu çevrenin olanakları ya da zorlukları son derece hassas ruhlu sanatçıların manzumelerinde pek çok kez yer bulmaktadır. 18. yy.da Osmanlı'da yaşanan huzursuzluklar bu dönemin edebiyatına layıkıyla yansımış olmasa da, klâsik edebiyatın izin verdiği ölçülerde yaşananları Mustafa Sıdkî'nin

şiirlerinde takip etmek mümkündür. Sosyal hayatta hissedilen huzursuzluk onun şiirlerinde de renk vermiştir.

1. Dökerse ḳanımızı tîġ-ı yāra kim dayanır
   Keserse başımızı Zülfiḳār'a kim dayanır

2. Semend-i nāza binip çignedirse ʿuşşāḳı
   Taʿaccüp eylemeñ ol şehsüvāra kim dayanır

3. Raḳîb taʿnasına ṣābırız biz ol büt içün
   Gül olmayınca dilā cevr-i ḫāra kim dayanır

4. Eger bu ḥāl-ıla ḳalsa eder cihānı ḫarāb
   Ḳuluna ẓulm edici şehr-yāra kim dayanır

5. Taḥammülüñ siteme ḥadden aşdı ey Ṣıdḳî
   V'eger ne bunca ġam-ı rūzigāra kim dayanır (g.74)

Bir şiir üslubu olan *Sebk-i Hindî'*de, iç dünyaya yöneliş, insan ruhunun çektiği acılar ve duyulan derin bir ızdırap Sıdkî'nin şiirlerinde en çok işlenen konulardandır.

Çıḳdı sensiz felege dūd-ı dil-i sūzānım
Yandı hicr āteşine sîne-i pür-efġānım (tb.1/2)

Oldu zülf-i siyehiñ rāh-zen-i îmānım
Ṣaldı girdāba beni dîde-i ḫūn-efşānım (tb.1/3)

İsterin ḳurtarayın dām-ı ġamıñdan cānım
Dest-i ġayret dolaşıp dutmadadır dāmānım (tb.1/4)

Mübalağalı Deyişler: Anlatımda hayal gücünden faydalanılması, mübalağalı deyişlerin sayıca artmasını sağlamıştır.

Luṭf-ıla aġyār elin ol dem ki cānānım dutar
Yeryüzün seyl-i sirişkim çarḫı efġānım dutar (g.52/1)

Ger öñün bend etmesem ḫār-ı müjemle dem-be-dem
ʿĀlemi bir demde seyl-i çeşm-i giryānım dutar (g.52/4)

Tezatlı/Aykırı Söylemler: Hint tarzını benimseyen sanatkârların bir hayli farklı ve hayal açısından oldukça başarılı uygulamalar sergiledikleri alanlardan birisi de tezat sanatıdır. Hatta Mustafa Sıdkî de dâhil olmak üzere bu sanatı tek bir tamlamanın içinde kullanacak kadar ileri götüren şairler olmuştur.[36]

Gül bahçesi manasına gelen gülistan kelimesi somut ve olumlu bir kelimedir. Gam sözcüğü ise gülistan kelimesinin tersine soyut ve olumsuzdur. Şair bu iki zıt sözcüğü tek bir tamlama içinde kullanmıştır.

Ṣaralmış rengi dönmüş çekmeden bād-ı ḫazān cevrin

Gülistān-ı ġam içre bir gül-i pejmürdedir göñlüm (g.194/2)

Eski Türk edebiyatında su pek çok kere, hayat kaynağı, yaşam, doğum, yaratılış, temizlik, günahlardan kurtulma vb. olumlu anlamlar taşıyan ve kutsal olarak addedilen bir unsurdur. Ancak Sıdkî, "âb-ı ġam" tamlamasıyla biri olumlu diğeri olumsuz iki öğeyi bir araya getirerek tezat sanatını kullanmıştır.

Laḥẓa laḥẓa serv-i ḳāmetler ġamıyla ḫāk olur

Āb-ı ġamla gūyiyā olmuş muḫammer ṭıynetim (g.198/4)

Tasavvuf: Anılan şiir üslubunda, dış dünyadan içe dönülmesi ve ızdırabın işlenişi, tasavvuf unsur ve mefhumlarının şiirlerde yer bulmasını sağlamıştır. Çünkü tasavvuf, çekilen acının ve ızdırabın dile getirilmesi için en uygun zemini hazırlamaktadır. Gerçek hayattaki çalkantılar şiirlerdeki tasavvufla sükûn bulmuştur. Fakat burada üzerinde durulması gereken hassas bir nokta vardır. Zira *Sebk-i Hindî Akımı* çerçevesinde şiir yazan pek çok şair, tasavvuf konusunu bir mutasavvıf gibi amaç olarak değil, daha çok araç olarak kullanmıştır.[37] Bu noktada, şairin tasavvufa bağlılığına dikkat edilmesi gerekir. Nitekim şair Sıdkî'nin şiirlerinde görülen tasavvufla, onun *Mevlevî* tarikatına bağlılığı

---

[36] Ayrıntılı bilgi için bkz: Şener Demirel, **a.g.m.,** s.35-88.
[37] Mine Mengi, **a.g.e.**, s.180-181.

arasındaki sıkı ilgiyi manzumelerden takip etmek mümkündür. Onun şiirlerindeki tasavvuf bir araç olmaktan daha ötedir.

Biz esîr-i ġurbetiz yār-ı vaṭandan geçmeziz
Bir iki gün bu ḫarābe tekyeniñ mihmānıyız (g.108/4)

Biz ḳanaʿat ehliyiz tecrîddir āyinemiz
Ṣanma ey ḫˇāce seniñ teg ṭālib-i māl olmuşuz (g.109/2)

Geçmişiz manṣıb hevāsından tereddüd ḳılmazız
Ṭaʿn-ı ʿadādan anıñ-çün fāriġü'l-bāl olmuşuz (g.109/3)

Çekmişiz bāşımızı ḫırḳaya tecrîdleriz
ʿĀlemiñ salṭanatın bir ḳuru ġavġā biliriz (g.91/2)

Alışılmamış Bağdaştırmalar/Somutlama: Şiir dilinin zenginliklerinden biri olan alışılmamış bağdaştırmaları Mustafa Sıdkî'nin şiirlerinde bulmak mümkündür.

Peyman-şikenlik etdi çün ol mehveş ey göñül
Miḳrāż-ı ġamla rişte-i ümmîdi sen de kes (g.113/2)

Teşne-leb ḳaldıḳ beyābān-ı ġam içre ey perî
Ḫançeriñ yalmānını gördük bir içim ṣū dedik (g.153/3)

Anlamda-Hayallerde Giriftlik/Karmaşıklık ve Derinlik: Zincirleme tamlamalarla ortaya konan anlatımlar, şiirlerin anlamına hem derinlik hem de zenginlik katmaktadır. Mustafa Sıdkî'nin Dîvân'ında bu gibi uzun tamlamalara rastlanmakla birlikte, 17. ve 18. yy. şairlerine oranla[38] *Sebk-i Hindî Akımı*'nın özelliklerini yansıtacak kadar belirgin bir kullanım bulunmamaktadır. Adı geçen akımın pek çok özelliği Mustafa Sıdkî'nin şiirlerinde geçse de, şairin uzun tamlamalar yönünden daha sade bir yol izlediği görülmektedir. Aşağıdaki beyitler en uzun ve karmaşık tamlamalara örnek olarak gösterilebilecek nadir tamlamalardandır.

---

[38] Şenel Demirel, **a.g.m.,** s.68.

Ey meh-i burc-ı ma’delet gevher-i dürc-i ma’rifet

Mihr-i seyr-i menzilet nāci-i ehl-i ma‘ṣiyet (g.17/1)

Server-i ḳıble-āsitān hādi-i rāh-ı dāstān

Mürsel-i āḫirü’z-zamān şāfi‘-i rūz-ı āḫıret (g.17/4)

Mübtelā-yı reviş-i şîve-i reftārıñ olam

Küşte-i tîġ-ı ġam-ı ġamze-i ḫūn-ḫ̌ārıñ olam (tb.1/4)

Benem maḫmūr-ı ṣahbā-yı muḥabbet

Muḳîm-i ṣaḫn-ı ṣaḥrā-yı muḥabbet (g.16/1)

2.2.6.2.Sözle İlgili Özellikler

Sözün Dar ve Kısa Oluşu: Üç şekilde temin edilmiştir.

a) Günlük Kelimelerin Şiirlerde Yer Alması: Günlük dilde kullanılan bazı tabir ve deyişlerin şiirlerde yer bulması *Sebk-i Hindî*’nin özellikleri arasında gösterilmektedir. Mustafa Sıdkî Efendi, 18. yy.da etkisini sürdüren akımın bu özelliğine duyarsız kalmamış ve şiirlerinde günlük deyişlere yer vermiştir.

Bu ne endūh u ġam u derd ü elemdir yā Rab

Kim demişdi ki bu miḫnetlere dil ṭuş olsun (g.204/4)

Tā niçeye dek aña teġāfül ḳılasın

Ḳurbānıñ olam ne nāz ü istiġnādır (dm.12/2)

Götürülmez deme aġyār aradan ey Ṣıdḳî

Çekme ġam kim anı bir na‘ra-yı yā Hū götürür (g.76/5)

Dün demişsin yine her nev'-ile yegdir Ṣıdḳî

İyi demişsin anı yegdir ey 'āfet yegdir (g.48/5)

Ḫoş gelir 'āşıḳa rü'yā-yı cemāliñ cānā

'Āşıḳ-ı pāk olana nitekim dîdār leẕîẕ (g.36/5, g.36/3)

Ṣorarlarsa eger maḥşer gününde ḳātilim Ṣıdḳî

Baḳıp ḥasret gözüyle yāra derd ile diyem būdur (g.72/5)

Günümüz geçdi ġam u ḥasret ile vāy bize

Elimizde ḳomadı çarḫ-ı felek şey görelim (g.176/2)

b) Yeni Kelime ve Terkipler Oluşturmak: Adı geçen akımda üzerinde sıklıkla durulan öğelerinden biri, yeni kelime ve terkipler oluşturmaktır. Manzumelerde bu tip ilginç kullanımlara seyrek de olsa rastlamak mümkündür.

Çok kullanılan ve bilinen *āh-ı sehergāh* tamlaması yerine Sıdkî'de değişik olarak *nale-i sehergah* tamlaması kullanılmıştır.

Yāra 'aşḳıñ es̱er ede der iseñ

Āh-ı şeb nāle-i seḥergāh et (g.20/2)

Ciğer yakmak, derde uğratmak manasında kullanılan *cigergāh et-* tabiri, şiirlerde fazla rastlanılmayan bir deyiştir.

Baña luṭf eyle ey cefā-pîşe

Reşkden ġayrıyı cigergāh et (g.20/3)

c) Söz Varlığından En Uygun Kelimelerin Seçilmesi ve Kullanılması: Pek çok dîvânda sıkça kullanılan *dünyayı karart-* söylemi yerine, Mustafa Sıdkî Dîvânı'nda dünyayı *siyah et-* tabirine yer verilmiş olması, sözde seçicilik ve nüanslarda farkındalık açısından şairin kelime seçimindeki bilinç düzeyini göstermektedir.

Ey dil saña göstermese yüz ol meh-i bî-mihr
Bir āh-ıla baḫtıñ gibi dünyāyı siyāh et (g.22/3)

Yine şairin söz seçimindeki bir inceliğine örnek olarak *bakmak* anlamında kullanılan *bakılmak* kelimesi gösterilebilir. Kelimenin dilbilgisel yapısına bakıldığında *"–l"* dönüşlülük çatı ekinin burada kullanılması, söze son derece ince bir anlam güzelliği katmaktadır.

Şuā'ından baķılmaz ol mehin ḥüsnüne zîrā kim
Baķılmaķ rū-be–rū ḫurşîd-i pür-envāra müşkildir (g.51/2)

Az Sözle Birden Fazla Anlam İfade Etmek:

a) Kelime Çıkarmak ve Kaldırmak: Bir şairin ustalığını kanıtlayan unsurlardan birisi de anlatımı uzatmadan, en kısa yoldan verebilmektir. Mustafa Sıdkî, dil alanındaki maharetini bu hususta kullanmaktan geri durmamıştır. Örneğin; *Sıkıntı çekmek* manasına gelecek şekilde kullanılan *çekeriñ* deyişi, az sözle ifadeyi dile getirmek için yapılan bir kısaltmadır.

Çekdiñ eliñi kākül-i dilberden anıñ çün
Evvelki gibi ey dil-i şeydā çekeriñ yoķ (g.137/3)

Bir yere gitmez olmak anlamında kullanılan *ayak kesmek* değimi ise g.157/3'te ifade edilirken yalnızca *kes(il)mek* şeklinde kısa bir anlatımla kullanılmıştır.

Tîġ-ı sitemle rişte-i 'ömrüm kesip velî
Sen ķūy-ı ġayra varmadan ey meh kesilmediñ (g.157/3)

b) Telmih: Yalnızca bir kelime/tamlamayla uzun bir olayı, bir hikâyeyi anlatmak için kullanılan telmih sanatına örnek olacak şekilde g.76/2'de geçen *Elde terazi götürmek* ve

Eyyūb söylemlerini gösterebiliriz. Çünkü bu iki kelimeyle hem Hz. Eyüp'ün sabrının denendiği meşhur hastalık ve başına gelen tüm maceralar anlatılmakta hem de Hz. Yakup'un oğlu Hz. Yusuf'tan ayrılışının ardından çektiği sıkıntılarla birlikte Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından bir kuyuya atılıp orada bırakılması, yoldan geçen bir kervanın onu kurtarması ve pazarda satması vs. tüm hadiseler telmih yoluyla anlatılmaktadır.

Ġam-ı Eyyūb-ile derd-i dilimi çekmek için
Çarḫ mi'yārı müdām elde terāzū götürür (g.76/2)

c) Teşbih-İstiare-Mecaz-ı Mürsel-Kinâye: Söz sanatları, şiirlere canlılık vererek, derinlik katan önemli bir unsurdur. Aynı zamanda anlatımı yoğunlaştırarak, az kelimeyle birden çok mana ifade etme babında, şairlerce çokça kullanılan bir yöntemdir.

Erdi eflāke fiġānım bülbül-āsā Ṣıdḳiyā
Gūş dutmaz ol gül ammā nāle vü efġānıma (g.236/5)

Meger ṭa'n-ı raḳîb-i ḫārdan āzürdedir ey gül
Degil bî-hūde her dem 'andelîb-i zārıñ efġānı (g.244/3)

Ġam leşkeri mülk-i 'aḳlı pā-māl etdi
Hicrān sînemi zebānımı lāl etdi (dm.8/1)

Olma her ḫār u ḫese gül gibi hem-dem cānā
Tā ki baş üzre saña yer ede 'ālem cānā (tb.3/1)

d) Zengin Uyak ve Redifler: Tüm manzumeler incelendiğinde, şairin Dîvân'ının redif ve zengin uyak yönünden ne denli zengin olduğu hemen fark edilecektir. Şairin daha çok zengin ve tam uyak kullanması, onun gelenekten ayrılmadığını ve genel uyak anlayışına bağlı kaldığını göstermektedir. Dîvân'da redif sayısı da oldukça fazladır. Mustafa Sıdkî, 261 adet gazel yazmış ve bu gazellerin 235'inde redif kullanmıştır.

Ben seniñ nāvek-i hicriñle dil-efg*ār***ıñ olam**
Pāy-bend-i ser-i zülfüñle siyehk*ār***ıñ olam** (tb.4/1)

&

Tîġ-ı ġam ile sîne-fiġ*ār*ım **bu gece**
Āşüfte vü zār u bi-ķar*ār*ım **bu gece**
Gūyā ki o gülden olmuşam dūr ey dil
Bülbül gibi sergeşte vü z*ār*ım **bu gece** (dm.6)

Mustafa Sıdkî'nin şiirlerinde Hint üslûbunun pek çok özelliğini bulmak mümkündür. Ancak var olan tüm ibareler, manzumelerde dağınık ve pek güçlü olmayan bir tarzdadır. Onda mevcut olan etki, 18. asırda yaşayan pek çok şairde rastlanabilecek türdendir. Şair, bu akımı daha çok kişisel anlatım tarzına renk katacak bir zenginlik öğesi olarak kullanmıştır. Nitekim k.3/33'te bu konudaki tavrını net bir şekilde ortaya koymaktadır:

Güzîde şā'ir-i şîrîn-zebān-ı Baġdād'am
Demem ki feyżi-i Hind'em ya 'örfi-i Şîrāz (k.3/33)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. METİN, GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARMA

3.1.METİN TESPİTİYLE İLGİLİ HUSUSLAR

Metin tespitinde izlenen yol şu şekildedir:

1.Dîvân üzerinden yapılan çalışmalarda Süleymaniye Kütüphanesi Atıf Efendi 2084'te kayıtlı tek nüshalık metin esas alınmıştır.
2.Okuyanların kolaylıkla anlayabilmeleri için şiirlerin bugünkü Türkçe ile nesre çevirileri verilmiştir.
3. Şiirler Arap alfabesine göre düzenlenmiştir.
Sözlük olarak Ferit Devellioğlu'nun *Osmanlıca-Türkçe Lûgat*[1]'i, Şemseddin Sâmi'nin *Kâmûs-ı Türkî*'si[2], *Yeni Tarama Sözlüğü*[3] ve *Lügat-ı Cûdî*[4] kullanılmıştır. Deyim ve atasözlerinin tespiti sırasında Ali Tanyeri, Ömer Asım Aksoy, Mehmet Zeki Pakalın, Kemal Eyüboğlu ve Nurettin Albayrak'ın sözlüklerinden faydalanılmıştır.[5]
4.Çeviri yazıda yazım birliği için, İsmail Ünver'in çeviri yazı üzerine yaptığı tespitlerden oluşan makale esas alınmıştır.[6]
5.Çalışmada kasîdeler için "k.", gazeller için "g.", terkîb-i bent için "tb." ve diğer manzumeler için "dm." kısaltmaları kullanılmıştır. Tezin, metin bölümündeki açıklamalarda verilen manzumeleri ifade etmek için, adı geçen şiirin ve beytin

---

[1] Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Haz:Aydın Sami Güneyçal, 18. bs., Ank., Aydın Kitabevi yay., 2001.
[2] Şemseddin Sâmi, **Kâmûs-ı Türkî,** İst., Enderun Kitabevi, 1989.
[3] **Yeni Tarama Sözlüğü**, Haz:Cem Dilçin, Ank., TDK, 1983.
[4] İbrahim Cûdî Efendi, **Lügat-ı Cûdî**, Haz: İsmail Parlatır, Belgin Tezcan Aksu, Nicolai Tufar, Ank., TDK, 2006.
[5] M. Ali Tanyeri, **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ank., Akçağ yay., 1999.
Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: I Atasözleri Sözlüğü**, İst., İnkılap yay., 1988.
Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: II Deyimler Sözlüğü**, İst., İnkılap yay., 1988.
Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler,** Ank., TDK, 1965.
Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C:I-II-III, İst., MEB, 2004.
E. Kemal Eyüboğlu, **Onüçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde Ve Halk Dilinde Atasözleri Ve Deyimler**, C:I-II, İst., Doğan Kardeş Matbaacılık, 1975.
Nurettin Albayrak, **Türkiye Türkçesinde Atasözleri**, İst., Kapı yay., 2009.
[6] İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **AÜDTCF Türkoloji Dergisi,** S:11, Ank., 1993, s. 51-89.

numarası araya “/ ” işareti konularak verilmiştir. (Örnek:g.5/3:beşinci gazelin üçüncü beyti gibi.)

6.Nüshada boş bırakılan ya da vezin zarureti gereği eksik olan yerlere tarafımızdan yapılan eklemeler köşeli parantez [ ] içinde gösterilmiştir.

7.Metinde çeşitli sebeplerden dolayı okunamayan yerler üç noktayla gösterilmiş ve böyle durumlarda açıklama amaçlı dipnotlar verilmiştir. Aynı şekilde, nesre çevirilerde anlamın çıkarılamadığı yerlerde […] işareti kullanılmıştır. Vezne uymayan, okuma sırasında emin olunamayan, anlamı çıkarılamayan kelime ve kelime gruplarının yanına köşeli parantez içerisinde soru işareti [?] konmuştur.

8.Vezin problemi olan mısralar dipnot gösterilerek belirtilmiştir.

9.Manzumelerde geçen “ışk”, “mahabbet” gibi Arapça asıllı kelimeler, şiirlerin yazıldığı 18. yüzyılda “aşk”, “muhabbet” şeklinde kullanılmaya başlandığından, “aşk”, ve “muhabbet” şeklinde yazıya aktarılmıştır.

10. Kapalı /e/ olarak kabul edilen ve yazıda ye “ ى ” ile gösterilen /e/ vokalleri günümüz Türkçesine yaklaştırılarak yazılmıştır.(Örnek: it->et-)

11. Gerundium eki olan *–(y)Ip*’ın son harfi eski yazılı metinde istisnasız olarak “ب”-/b/ harfiyle yazılmıştır. Ancak metni yeni harflere aktarırken bu ek, günümüz Türkçesine yaklaştırılarak /p/ harfiyle bitecek şekilde yazılmıştır. Benzer şekilde kimi eklerin yazılışında günümüz Türkçesine yakın söylemler kullanılmıştır. (Örnek: oldı>oldu, etdürem>etdirem, işüñ>işiñ, kapu>kapı, lutfı>lutfu… vb.)

12. Uyak-redife bağlı olarak kelimelerin okunuşunda tam bir ses birliğine gidilmemiştir, sözcüğün genel söyleyişi korunmuştur. (Örnek: “istirah**at**” sözcüğü uyak sebebiyle “inây**et**” sözcüğüyle uyum oluştursun diye “istirah**et**” şeklinde okunarak inceltilmemiştir.)

13. Metinde bitişik yazılan Farsça ön ve son eklerin(çekim ekleri hariç) aralarına; “-” işareti konulmuştur. (Örnek: Bî-pervā, mey-āşām) Farsça yapım eki işlevi gören, ancak zamanla kalıplaşarak eklendiği kelimeyle bitişik yazılan; “-hâne, -zār” gibi ekler, kelimeye bitişik yazılmıştır. (Örnek: meyhâne, gülzār). Bu konuda Kemal Yavuz’un çalışması; “*Kenzü’l-Küberâ*”dan faydalanılmıştır.[7]

14. Metinde kelimeye bitişik yazılmış olan “ile” bağlacı, kelimeyle bağlacın arasına “-” işareti konularak yazılmıştır. (Örneğin; reyḥān**-ıla**)

---

[7] Kemal Yavuz, **Şeyhoğlu Kenzü’l-Küberâ ve Mehekkü’l-Ulemâ**, Ank., AKM, 1991.

15. *Vâv-ı ma'duleler*, üst karakter hâlinde yazılmıştır. (Örnek: bāde-ḫˇār)

16. Vezin gereği düşen vokaller yerine " ' " işareti konulmuştur.(Örnek: ne ola> n'ola)

17. Şiirlerin transkripsiyon alfabesine çevirisi sırasında, metinde mevcut olan yazım hataları düzeltilmiş, düzeltmelere dair gerekli dipnotlar düşülmüştür.

18. Manzumelerde geçen ve imlâ kurallarına uymayan ya da yazımı değişik olan kelimeler hakkında açıklayıcı dipnotlar verilmiştir. (Örnek: sev- >sîv-)

3.2.TRANSKRİPSİYONLU BİLİMSEL METİN VE GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE ÇEVİRİSİ

3.2.1. Kasîdeler

1.KASÎDE[8]

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Göñül nedir bu tereddüd n'içün bu ḥırṣ ü bu āz

   Ma'îşet içün açarsın zemāne ḫalḳına rāz

2. Hevā-yı manṣıb u cāh-ile söyle niçeye dek

   Ne dilde zevk-i 'ibādet ola ne şevḳ-i namāz

3. Hemîşe fikr-i ma'îşetle geçe evḳātıñ

   Nedir bu ṭūl-ı emel bu ümîd ü derd-i dırāz

4. Ḳanā'at eyleyip āfāḳa nāz mümkin iken

   Ne lāzım eylemek enbār-ı dehre 'arż-ı niyāz

5. Nedir bu deñli tereddüd n'içün meger ki seni

   Ḳanā'at olsa ṭoyurmaz mı yoḳsa nān ü piyāz

6. Cenāb-ı Ḥaḳḳ'a tevekkül edip taḥammül ḳıl

   Hevā-yı nefsden el çek cihāndan et iġmāz

---

[8]Bu kaside 26 beyit olup zamandan şikâyetle başlamakta, girizgâh ve medhiye ile devam etmektedir. Tegazzül, fahriye, tac ya da dua kısmı bulunmadığı için yarım bir kasîde olarak değerlendirilmiştir.[Varak No:39b]

7. Ḥuṣūl-i ma‘rifetullāh’a ṭālib ol şeb u rūz

Ger olayım der iseñ sırr-ı ġayba maḥrem-i rāz

8. Tekāsül eyleme et kişver-i ḥaḳîḳata ‘azm

Serāy-ı emn-i iḳāmet degil bu kūy-ı mecāz

9. Budur zemāneniñ aḥvāli ey dil olma melūl

Mekānıñ olsa eger kim nişîb ü gāh firāz

10. Bu pendi gūşuña al fāriġ ol tefekkürden

Zemāne bā-tū ne-sāzed tubā zemāne be-sāz

11. Ne çāre ḥükm-i ḳażāya taḥammül et ki müdām

Bu gerdiş üzre döner devr-i çarḫ-ı şo‘bede-bāz

12. Hemîşe ma‘rifet ehlini ḫāksār ḳılıp

Eder sitāre-i cemāli mihr-ile dem-sāz

13. Görünce ḥālimi zerrece ‘ibret alma mısın

Nedir bu etdigim āh u fiġān-ı şekve-ṭırāz

14. Bu deñli fażl u hüner bā-vücūd-ı dāniş ile

Müdām eşk-feşānım hemîşe sîne-güdāz

15. Zemāne ḫalḳı dutarken el üzre ‘izzet ile

Beni ayaḳlara ṣaldı sipihr-i sifle-nüvāz

16. Şikāyet eylesem āteş yaġar zebānımdan

Gören ṣanır beni bu ḥālet-ile āteş-bāz

17. Ne söyleyem kime aḥvālimi şikāyet edem

Ne bir refîk-i muvāfıḳ ne müşfik-i hem-rāz

18. Bu gece ṣubḥa degin āh u nāle eyler iken

Erişdi hātif-i ġayb-ıla gūşuma āvāz

19. Ki ey belāzede şād ol açıldı ġonca-i baẖt

Kim oldu ḥāliñe vāḳıf seniñ o ser-efrāz

20. Ederse ol edecekdir seni bu ġamdan emîn

Olursa ol olacaḳdır bu zaẖma merhem-sāz

21. Yegāne ser-bülend āş[i]yān-ı çarẖ-ı serîr

Meh-i sipihr-i kerem server-i hümā-pervāz

22. Semer-i şāh-ı şehîdān muḥîṭ-i ‘ālem-i cūd

Mürebbi-i fużalā dest-gîr-i ehl-i niyāz

23. O şehr-yār ki ezdāda verse ruẖṣat-ı cem‘

Ederdi bir arada āşiyān kebūter ü bāz

24. O şehsüvār ki zîr-i sümm-i semendi içün

Yaraşır eylese çarẖ aṭlasını pāy-endāz

25. Seḥāda dest-i ‘aṭā-baẖşı kān-ıla tev’em

Keremde keff-i güher-pāşı baḥr ile enbāz

26. Sümūm-ı ḳahr-ıla ‘ādāya berḳ-i ‘işret-sūz

Nesîm-i luṭf-ıla aḥbāba bād-ı ġuṣṣa-güdāz

1. Gönül niçin tereddüt ediyorsun, sendeki bu hırs ve açgözlülük nedir? (Sırf) Geçinmek için devrin halkına sırrını açıyorsun.

2. Makam mevki arzun ne zamana kadar sürecek, söyle! (Böyle giderse) Gönülde ne ibadet zevki ne de namaz huzuru ve şevki kalacak.

3. Zamanını nasıl geçineceğim diye düşünerek harcamaktasın; sendeki bu hadsiz istek, bu ümit ve bu büyük dert nedir?

4. Aza kanaat edip ufuklara bile sözünü geçirme imkânı varken, bu dünya ambarını arzulamak (ona minnet etmek) niye gereksin?

5. Bu kadar tereddüt nedir, ne içindir? Eğer sende aza kanaat etme kabiliyeti olsaydı (bir parça) ekmekle soğan seni doyurmaz mıydı?

6. Yüce Allah'a rıza gösterip her şeyi ona bırak ve sabırlı ol; nefsin heveslerinin peşini bırak ve bu dünya nimetlerine gözünü yum.

7. Bilinmez sırlara ulaşıp ben de bir sır sahibi olayım dersen, gece gündüz demeden Allah'ı tanıyıp anlamayı iste.

8. Tembellik etme ve gerçeklerin ülkesine gitmek için çabala; çünkü burası mecazî mekandır, oturulacak güvenli bir yer değildir.

9. Ey gönül üzülme! İster (yokuş) çıkıyor ister iniyor ol, hiç fark etmez; devrin hali budur.

10. Zemane sana yapacağını yapmadan, sen zemaneye yapacağını yap; bu öğüdü iyi dinle ve artık düşünmekten vazgeç.

11. Allah'ın takdir ettiği kazaya razı ol; zaten yapacak başka bir şey de yoktur. Çünkü hokkabaz felek sürekli bu şekilde döner durur(ve dönekliğine devam eder).

12. (Felek) Hep irfan ehlini yerle bir edip, lütuf yıldızını güneşle dost eder; bu yüzden irfan ehlinin yıldızı hiç gülmez.

13. Benim ettiğim bu şikâyet dolu ahlar ve feryatlar nedir? Bu halimi görüp de zerre kadar olsun ibret almaz mısın?

14. Bu kadar erdemli, hünerli ve böyle bilgiliyken bile durmadan gözyaşı döküyorum ve yüreğim yanıyor.

15. Zamanın halkı bana değer verip beni böylesine el üstünde tutarken, alçak tabiatlı kimselerden yana olan felek beni ayaklar altına aldı.

16. (Halimden) Şikâyet edersem, dilimden ateş yağar ve beni bu vaziyette görenler benim ateş hokkabazı olduğumu zanneder.

17. Ne söylesem, halimden kime şikâyet etsem bilmiyorum; çünkü ne (yanımda olacak) sadık bir dostum ne de şefkatli bir sırdaşım var.

18. Bu gece sabaha kadar ah edip inlerken gaipten bir ses kulağıma geldi.

19. Ey felaketlere maruz kalan kişi! Artık mutlu ol; çünkü talihinin goncası açıldı ve o pek muhterem (kişi) senin halini öğrendi.

20. Bu dertten seni kurtaracaksa o kurtaracaktır ve bu yaraya merhem olacaksa yine o olacaktır.

21. Feleğin tahtının yuvası ve biricik ulusu, Hüma kanatlıların önderi, cömertlik göğünün ayı!

22. Şehitler sultanı Hz. Hüseyin'in soyunun meyvesi, cömertlik âleminin kuşatıcısı, erdemli kişilerin öğretmeni ve yalvaranların elinden tutan

23. O padişah, tezatlıklara bir araya gelme izni verirse, (işte o anda) şahinle güvercin aynı yuvaya gelir.

24. Felek, o süvarinin atının toynağının değeceği her yere atlastan kumaşını serse münasiptir; gökyüzü bir kumaş misali onun atının ayaklarına serilmelidir.

25. Verdiği bahşişlerle gösterdiği cömertlik (adeta) bir madene eştir(kardeştir), onun mücevher saçan avucunun içi ihsan etme yönüyle deryalara denktir.

26. O, kahır zehirlerini ve eğlenceyi bozan şimşeği düşmanlara; samimiyet yelini ve sıkıntı gideren rüzgârı da dostlara gönderir.

2.KASÎDE

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Ey ġonca-dehen bu ne teġāfül ne cefādır

   Senden baña her dem erişen renc ü ġınādır

2. Ṣaldın bizi bir baḥr-ı muḥîṭe kim o baḥrıñ

   Var-ısa eger saḥili girdāb-ı belādır

3. Bir derde beni ṣaldı firāḳıñ kim o derdiñ

   Bir ḫaṣmı cihānda var-ısa nām-ı devādır

4. Ġamzeñ alamaz murġ-ı dili dām-ı belādan

   Ṣayyādı anıñ zülf-i girihgîr-i dü-tādır

5. Fikr-i dür-i dendān-ıla ebrū-yı kemānıñ

   Cevriñ çekeli ey ṣanem Allah güvādır

6. Dîdem ṣadef [ü] gevher-i baḫr-i[?] sitemdir

   Sînem hedef-i nāvek-i dildūz-ı cefādır

7. Ger cezb ḳılıp eylese ey şūḫ ‘acep mi

   Çeşmiñ ki seniñ cādū-yı pür mekr ü veġādır

8. Zehr-i sitemiñ gerçi ki bir mühlik elemdir

   Şehd-i süḫeniñ [ü] lebiñ baña ‘aynı şifādır

9. Bir cür‘ası biñ mürdeyi iḥyā eder ey meh

Cām-ı mey-i la'liñ ne 'acep rūḫ-ı fezādır

10. Bilmem kime şekvā edeyin dest-i ġamıñdan

Ben zāra işiñ cevr ü cefā ġayra vefādır

11. Sen ḳıldıġıñ āzār yaraşmaz mı baña kim

Çekindiceginñ aġyāra mı[?] yā ne revādır

12. Bu maṭla'-ı ġarrāyı ne ḫoş söylemiş inşād

Kim şāhid-i aḥvāl-i men-i bî-ser ü pādır

13. Cānā ne cefā ḳılsa n'ola cāna ṣafādır

Aġyār elemin çekdigimiz yā ne belādır

14. Terk eyle bu evżā'ı bu bî-dāddan el çek

Cevr etme baña ḥālime raḥm et ki fenādır

15. Yoḳsa varıp aḥvālimi 'arż eylerim ey meh

Bir adile kim hükmü muîn-i żuafādır

16. Ol ṣafder-i Cem rütbe ki āvāze-i 'adli

Meşhūr-ı cihān gūş-zed-i şāh u gedādır

17. Ol revnaḳ-ı bāzār-ı 'adālet ki dem-ā-dem

'Ādāya işi ḳahr ü eḥibbāya seḫādır

18. Ol gülbün-i gülzār-ı sa'ādet ki vücūdu

Ḫurşîd gibi lāzime-i ṣubḥ u mesādır

19. Ol peyrev-i pür ān-ı keseb-ḫāne-i …

Kim ḫāk-i rehi sürme-i çeşm-i fużalādır

20. Pāşā-yı felek-mertebe kim şeb u rūz[9]

Ḫāk-i derine mihr-ile meh nāṣiye-sādır

21. Tedbîr-i nevā-beste mühimmāt-ı ṣadāret

Āyin-i ʿadāletle güzîn-i vüzerādır

22. Düstūr-ı mükerrem ki kemāl-i kereminden

Faḳr ehli gedālar bir alay ehl-i ġınādır

23. Tā ṭabʿ-ı güher-bārı anıñ maʿden-i dürdür

Tā dest-i dür-efşānı anıñ genc-i güşādır

24. Ahdinde gedā mālik-i dinār ü diremdir

ʿAṣrında fenā ṣāḥibü'ṣ-ṣān-ı[?] ʿaṭādır

25. Ḫışt-ı deri bir gevher-i nā-yābdır añı

Şāhān-ı cihān bāşına tāc etse revādır

26. Esrār-ı ḫafî zāt-ı şerîfinde ʿayāndır

Eṭvār-ı celî tabʿına ḫod cilve-nümādır

27. Emri ne yaña nāfiz olursa es̱er eyler

Ol yazdığı aḥkām hemān ḥükm-i ḳażādır

---

[9] Mısranın vezninde bir problem mevcuttur.

28. Eş‘ār-ı dil-ārāsı o ġāyetde ki ‘Örfî

Cārūb-keş-i dür [ü] güher olsa sezādır

29. Aġyār-ıla yoķ zerre ķadar besti[?] zîrā

Ol mihr-i cihān-tābdır aġyār sühādır

30. Ol salṭanat-ārā-yı şehin-şāh-ı cihāndır

Ol ṣaff-şiken-i ma’reke-i rūz-ı veġādır

31. Ol raḫş-ı felek-seyr …. hengām-ı veġā [?]

Her ḥal-ıla seyr eylese mānend-i hümādır [?]

32. Sür‘atle direng eyler-ise sarsara beñzer

Aheste ḫırām eyler ise bād-ı ṣabādır

33. Ol nîze-i ḫūn-rîzi ele aldıġı demde

Gūyā yed-i Mūsā’daki ‘icāz-ı ‘aṣādır

34. Bir ḥamlesine düşman anıñ tāb getirmez

Bu ķudret-ile ķuvvet aña dād-ı Ḫudā’dır

35. Ṣadrā mülükā dādgerā ‘adl-şü‘ārā

Zātıñ ki seniñ mehbiṭ-i envār-ı hüdādır

36. Başıñ-çün işit derd-i dilim ḥalime raḥm et

Şefķatla naẓar eyler iseñ baña revādır

37. Bir āfet-i devrāna esîr etdi beni dil

Kim ġamzesi sāḥir nigehi ẖūş-rübādır

38. Bir şūẖ-ı dil-āşūb ki mestāne ẖırāmı

Ḥayret-figen-i ʻaķl-ı tamām-ı hükemādır

39. Ben ẖod niçe iẓhār edeyin derd-i derūnum

Bir āfet-i cān-sūza ki eṭvārı cefādır

40. Ben ʻāşıķ-ı bîçiz[?] o perî olsa zer-dōst

Bilmem ki ne çāre edem aẖvāl-i fenādır

41. ʻAşķında hemîşe bu ġazel vird-i zebānım

Dāim bu terennümle dilim naʻme-sezādır

42. Ey şūẖ-ı sitemger revişiñ cevr ü cefādır

Aġyār-ı sitemkāra işiñ mihr ü vefādır

43. Ez bes ki girîbānımı çāk etmezem ey büt

Kim görse benim pîrehenim der ki ķabādır

44. […][10]

Bir mehveş-i ferruẖ-ruẖ u ferẖunde-liķādır

45. Aġyāra ṣaķın eyleme nisbet bizi cānā

Terk eyle bu bî-dādı ki bî-hūde edādır

---

[10] Sayfanın kenarı kesik olduğu için mısra okunmamaktadır.[Varak No:41a]

46. İnṣāfımı taḳdîm ede ʻaġyār-ı cefākār

Ben zāra ki kārım dün ü gün medḥ ü s̱enādır

47. Ben cevher-i āyine-i idrāk-i vücūdum

Feyż-i nefesim mıṣḳale-i vernik-zedādır

48. Bir nādire-gū muẖter‘-i ṭarz-ı cedîdim

Ṭavr-ı suẖenim nāsiẖ-i şi‘r-i ḳudemādır

49. Gūş eyleyicek naẓmımı dem-beste ḳalırlar

Gūyā ki sözüm ʻaḳd-i lisān-ı şuʻarādır

50. Ben Ḫıżr-ı Sikender pey-i ser-çeşme-i cānım

Feyż-i suẖenim reşkde āb-ı beḳādır

51. Şimden gerü taṭvîl-i kelām eyleme Ṣıdḳî

Söz āẖiridir lāfı ḳo hengām-ı duʻādır

52. Pāşā-yı felek-rütbeye maʻlūmdur aḥvāl

Ceyb-i gezi derd-i tehi-deste devādır

53. Sür ʻacz yüzün dergeh-i sübḥāna niyāz et

Şāyed ki ḳabūl eyleye Ḫaḳ Celleʻalādır

54. İḳbāli müsāʻid ola düşmenleri maḳhūr

Tā mihr ü ḳamer revnāḳ-ı her ṣubḥ u mesādır

55. Ṭurduķça cihān devlet ü ʻömrü ola efzūn

Kim bayķara-yı ʻaṣr melāz-ı büleġādır

1. Ey gonca ağızlı sevgili! Bu nasıl bir anlamazlıktan geliş ve nasıl bir zulümdür? Senden her an bana gelen şey, sıkıntı ile bıkkınlıktır.

2. (Sevgilinin aşkı) Bizi öylesine bir okyanusa saldı ki; o okyanusun sahili, herhalde bir felaket girdabıdır.

3. Senin ayrılığın bana öyle (zor) bir dert verdi ki; o derdin düşmanı(olacak bir panzehir) bu dünyada varsa, onun adı devadır.

4. Senin yan bakışın (bile) gönül kuşunu bela tuzağından çekip kurtaramaz; çünkü onun avcısı, kat kat ve kıvrım kıvrım olan zülüftür.

5. Ey güzeller güzeli sevgili! Senin yay gibi eğri kaşlarının ve inci gibi beyaz dişlerinin düşüncesiyle (ne kadar) eziyet çektiğime Allah şahittir.

6. Gözüm, sitem denizinin sedefi ve mücevheridir; gönlüm ise senin zulmünün gönül delen oklarının hedefidir.

7. Ey şen şakrak sevgili! Senin hile etmede ve savaşmada hünerli olan o cadı gözlerin beni cezbedip kendine çekiyorsa buna şaşırmamak gerek.

8. Senin bana ettiğin zulümlerin zehri öldürücü bir elemdir; fakat bal gibi tatlı olan sözlerin ve dudağın bana aynı ölçüde şifadır.

9. Ey ay gibi güzel sevgili! Senin şarapla dolu bir kadehi andıran al dudağın cana can katarsa buna şaşırmamak gerek; çünkü o şarabın bir damlası binlerce ölüyü yeniden diriltir.

10. Katlandığım dertleri kime şikâyet etsem bilmiyorum; işin gücün ağlayıp duran bana eziyet etmek, başkalarına ise vefa göstermektir.

11. Senin ettiğin zulümler bana yakışmıyor mu da, çekinip durduğun yabancılara bu zulümleri münasip görüyorsun?

12. İki mısrası da uyaklı bu şiiri makamıyla okuyan kişi, ne güzel söylemiştir; çünkü ayaktan ve baştan geçmiş benim gibi bir zavallının haline (o da) şahittir.

13. Sevgili ne kadar eziyet derse etsin bana zevktir; fakat yabancıların elemini çekmek ise tam bir felakettir.

14. Böyle davranmayı bırak ve yaptığın adaletsizlikleri terk et. Bana zulmetme ve acı; çünkü çok kötü bir durumdayım(yokluk içindeyim).

15. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! (Bana acı)Yoksa halimi gidip, güçsüzlere ve zayıflara yardımcı hükümler vermesiyle adalet gösteren birine anlatırım.

16. Ki o kişi, düşman saflarını delip geçen Cem'in rütbesine sahiptir ve adaletiyle meşhurdur; padişah ve köleler tarafından işitilen ünüyle dünyaca bilinmektedir.

17. O, adalet pazarının güzelliğidir ve uğraşı ise zaman zaman düşmanları kahretmek ve dostlara cömertçe davranmaktır.

18. O, saadetin gül bahçesinin kök saldığı yerdir ve gece ve gündüzün olması için güneş ne denli gerekliyse, onun varlığı da böyle lüzumludur.

19. O, izzetin kazanç kapısının güzellik dolu takipçisidir[?]; onun yolunun toprağı, erdem sahiplerinin gözüne sürme olur.

20. O felek mertebeli paşanın kapısının toprağına ay ile güneş gece gündüz demeden alınlarını koyup secde ederler.

21. O, sadrazamlığın gereği yepyeni ve bağlayıcı tedbirler alır ve adalet usulünü gözeten vezirlerin seçkinlerindendir.

22. O, kanundan ayrılmayan bir vezirdir ve onun cömertliğinin bolluğu sayesinde fakir köleler, zenginleşmiş bir topluluğa dönmüştür.

23. Onun sonuna kadar (cömert olan ve) mücevherler saçan tabiatı bir inci madenine benzer, inci saçan eli ise (herkese) açık bir hazinedir.

24. Onun devrinde yaşayan köleler para pul sahibidir ve onun asrında onun gibi cömertlik sahibi biri daha yoktur.

25. Onun kerpiç kapısı bulunmaz bir cevherdir ve onu cihanın hükümdarları başına taç etse münasiptir.

26. Onun gizli sırrı, şerefli kişiliğinden bellidir ve onun açıkça görülen tavırları, kendi kendine naz eder. [?]

27. Emri ne tarafa nüfuz ederse, hemen bana tesiri dokunur; çünkü onun yazdığı hükümler anında gerçekleşip kaza olunur.

28. Gönüller süsleyen şiirleri öylesine değerlidir ki, 'Örfî'nin onun inci ve mücevher değerindeki şiirlerinin tozunu alması uygundur.

29. Onun yabancılarla zerre kadar bağı yoktur; çünkü o, evreni aydınlatan güneş gibiyken, yabancılar onun yanında süha yıldızı gibi ufacık ve sönük kalır.

30. O, yeryüzündeki şahlar şahının saltanatının süsüdür. O, savaş meydanlarında düşman saflarını yaran güçlü bir yiğittir.

31. Güzergâhı felek olan atı, savaş vakti gezip dolaşır; o at her nasıl gezerse gezsin tıpkı bir hüma kuşuna benzemektedir.

32. (Onun atı) Hızla giderken durduğunda çıkan ses, gümbürdeyen bir rüzgârı andırır; yavaşça yürürse, (tatlı tatlı esen) sabah rüzgârına benzer.

33. O, kanlar döken mızrağını eline aldığı zaman; sanki (o mızrak) Hz. Musa'nın elindeki asanın mucizesini gösterir.

34. Düşman, onun bir tek hamlesine bile güç yetiremez; bu güç ve kuvvet ona Allah'ın vergisidir.

35. Ey sadrazam, ey hükümdarım, ey adaletli ve şairlere adil davranan kişi! Senin zatın, hidayet nurlarının ineceği yerdir.

36. Başın için, gölümdeki derdi duy ve halime acı; bana merhametle bakmayı uygun gör.

37. Gönlüm beni güzeller güzeli bir yâre tutsak etti ve (o güzelin) göz süzüşü büyüleyici, bakışı ise akılları baştan alır.

38. Gönüller karıştıran o şen şakrak sevgili, kendinden geçercesine yürüyüşüyle aklıselim âlimlerin bile aklını başından alarak, onları hayrete düşürür.

39. Can yakıcı bir afet olan yâre içimdeki derdi nasıl anlatsam bilemiyorum; çünkü onun her tavrı bir zulümdür.

40. Ben (zaten) değersiz bir aşığım, peri gibi güzel o sevgili de cimrileşirse ne yaparım hiç bilmiyorum, çünkü yokluk içindeyim.

41. Aşkın uğrunda hep bu şiiri söyleyip duruyorum; işte gönlüm(dilim) hep bu şekilde şarkılar söylemektedir.

42. Ey zalim ve neşeli sevgili! Senin yürüyüşün hem zulüm hem de eziyettir; fakat zalim yabancılara sevgi ve vefa göstermektesin.

43. Ey put gibi güzel sevgili! Gömleğimi (senin uğrunda) az yırtmadım; işte bu yüzden (iplik iplik ayrılan) gömleğimi kim görse, onun bir keçe parçası olduğunu söyler.

44. O, mübarek yüzlü ve yanağı uğurlu ay gibi güzel bir sevgilidir.

45. Ey sevgili! Sakın bizi yabancılarla kıyaslama ve bu adaletsizliği bırak; çünkü bu boş bir tavırdır.

46. Zalim yabancılar (dertle) ağlayıp duran bana, benim (onlara gösterdiğim) merhameti göstersin; çünkü benim işim her gün (o şahı) övmektir.

47. Ben, bedendeki akıl aynasının mücevheriyim; nefesimin bereketi, (akıl aynasına) vernik vurup (onu) parlatan bir köseledir.

48. Nadir rastlanan sözler söylerim, yepyeni tarzda bir yoldayım ve söz söyleme tarzım, eskilerin söylediği şiirlere nasihat eder tarzdadır.

49. Şiirlerimi duyanların sesi soluğu kesilir; sanki benim sözlerim şairlerin diline bağ olmuştur.

50. Ben, İskender'in arkadaşı Hızır'ım ve hayat pınarının işaretiyim; sözümün bereketi (insanları) kıskandırmak bakımından ebedî(yete ulaştıran) bir suya benzer.

51. Sıdkî! Artık bundan sonra sözü uzatma; sözün sonu gelmiştir ve konuşmayı bırak; çünkü vakit, dua vaktidir.

52. O felek rütbeli paşaya halimiz iletilmiştir; onun elbisesinin cebi, eli boş dert sahiplerine bir çaredir.

53. Aciz yüzünü Allah'ın katına çevirip sür ve ona yalvar; Allah'ın şanı ne yücedir ki, inşallah (dualarımızı) kabul eyler.

54. (Onun)Bahtı açılsın, düşmanları kahrolsun; güneşle ay, onun her gecesini ve gündüzünü aydınlatsın.

55. O, belagat sahiplerinin sığınağı, devrin şiir meclislerinin başkanıdır ve dünya durdukça kısmeti ve ömrü bol olsun.

3. KASÎDE-‘IYDİYE

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Nedir ol māh-ı feraḥ-baḫş müzd-i fer-cām

   Nedir ol māh-ı nev-i ol felek-i mînā-fām

2. Ḳalem-i ṣun‘ı tıraş etdi ‘uṭārid gūyā

   Meh-i nev oldu aña pāre-i ḳaṭṭ-ı aḳlām

3. Yoḳsa nāhid-i felek destine mıżrāb aldı

   Almaġa naġme-i nāzikle göñülden ārām

4. Afitāb üstüne med lāzım olur diye meger

   Çekdi altın-ıla med aña vü pür ahkām

5. Meh-i nev şeklidir evc-i semāda görünen

   Havfdan ṣaldı ya ḫod hançerin aldı Behrām

6. Ṭaylasān ucunu gösterdi meger kim bercis

   Meh-i nev ṣanıp añı ḫalḳ ederler ikrām

7. Yoḳsa altın ḳalem alıp ele şān vermek içün

   Çekdi tuġrāsını çarḫ üzre şeh-i heftün-bām

8. Yoḳsa bu ol meh bir feyżdurur kim olmuş

   Āḫir-i şehr-i ṣıyām evvel-i şevvāl-i kirām

9. Zāhidā fetḥ-i der-i meygedeyi ḳılma ‘acep

Benzemez mi meh-i nev hey’et-i miftāḥa tamām

10. Pîr-i meyḫāne mubāḥ etdi şarāb-ı nābı

Oldu ‘ıyş ehline şimden gerü bir nehr-i ḫırām

11. Gitdi māh-ı Ramażān oldu ṣalā cām-ı meye

Ḳıldılar ṣoḥbete rindān-ı ḳadeḥ-nūşu ḳıyām

12. Ehl-i ṣafā cāmı nūş etmede yārānı ile

Benem ancaḳ hedef-i tîr-i belā vü ālām

13. Beni öldürdü felek miḥneti def‘-i ġam içün

Yetir ey sāḳi-i gül-çehre şarāb-ı gül-fām

14. Ne şarāb içsem eger ḳaṭresini zāhid-i ‘aṣr

Mest olup meygede küncün ede yıllarla maḳām

15. O mey-i köhne ki bir içse ola tāze cevān

Ger gedā içse daḫı vermeye sulṭāna selām

16. O mey-i rūḫ-fezādan kim anıñ rāyiḥası

Eylese mürde-i ṣad-sāle eger istişmām

17. Mest olup ‘arṣa-i maḥşerde geze bî-pervā

Aña seyrān-geh ola ma‘reke-i rūz-ı ḳıyām

18. Bir iki cām-ı leb-ā-leble dimāġım ter ḳıl

Kim alıp destime bir dem ḳalem-i tîz-ḫırām

19. Edeyin vaṣfın o pāşā-yı celîlü'l-ḳadriñ

Kim anıñ bende-i dergāhıdurur ḫāṣılı 'ām

20. Āb-rū-yı vüzerā ṣāḥib-i iḥsān ü 'aṭā

Maẓhar-ı feyż-i Ḫudā şu'le-i mıṣbāḥ-ı ẓulām

21. Taḳviyet-baḫş-ı diyānet meh-i burc-ı devlet

Şem'-i ḫalvet-geh-i 'iṣmet şeh-i pür-dîn-i maḳām

22. Ṣāḥib-i seyf ü ḳalem dāver-i Cemşîd-şiyem

Ma'den-i cūd-ı himem gevher-i baḥr-ı in'ām

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)[11]

23. Hezār ḥile vü mekr etse 'ömrü olduḳça

Yanında yer edemez cem'-i müfsid ü ġammāz

24. Ṭolar nevāle-i cūduyla intihā-yı cihān

Ḳaçan-ki etse ṭarîḳ-i seḫāvete āġāz

25. Bülend-meded-i ümîdān midḥatiñ vāsi'

Semend-i ṭab'ım ederse 'acep midir tek ü tāz

26. Seni ḳoyup kimi medḥ eyleyem ḳaṣîdemde

Ḳanı seniñ gibi bir şehr-yār-ı bende-nevāz

---

[11] 22. beyitten sonra gelen 18 adet beyit, ıydiye kasîdesindeki eksik kısımları tamamlar niteliktedir. Bu sebeple iki bölüm birleştirilerek, tek bir şiir olarak verilmiştir.

27. Ḳanı seniñ gibi bir server-i sütūde-ḫiṣāl

Ḳanı seniñ gibi bir ṣāḥib-i neseb-şehbāz

28. Bu ḥüsn-i ḫulḳ-ıla ḫalḳıñ yegāne serverisin

'Acep mi olsañ eger 'ālem içre sen mümtāz

29. Refî'-i menziletā gerdiş-i sipihr-maḥal

Ben şikeste dili ḳıldı derd-ile dem-sāż

30. Hümā-yı evc-i belāġat benem velî gerdūn

Şikest edip perimi bağladı reh-i pervāz

31. Olup zemānede ḥüsn-i edā-ile meşhūr

A'rūs-ı nazmıma yoḳ iḥtiyāc-ı 'arż-ı cihāz

32. Göründü çeşmime bî-perde şāhid-i mu'izz

Girip taṣarrufuma etmez oldu 'işve vü nāz

33. Güzîde şā'ir-i şîrîn-zebān-ı Baġdād'am

Demem ki feyżi-i Hind'em ya 'örfi-i Şîrāz

34. Benimle fenn-i me'ānîde baḥs̱ eden gelsin

Elinde var ise ger ḥükmü eylesin ibrāz

35. Meta'-ı şi'rimiñ olsaydı ger ḫarîdārı

Olaydı ger baña memdūḥ ser-i süḫan-perdāz

36. Olurdu ṣıyt u ṣadām-ıla gūş-ı gerdūn-per

Ṭolardı gevher-i naẓmımla Mıṣr u Şām u Ḥicāz

37. Sükūta varmaġım evlā ki kimse gūş etmez

Kerāmet olsa eger sözlerim v'eger 'icāz

38. Du'āya başla ḳo lāf u güzāfı ey Ṣıdḳî

Söz āḫirinde du'ādır ṭarîḳ-i ehl-i niyāz

39. Nite ki gāh bahār ola gāh faṣl-ı ḫazān

Mürūr-ıla nite kim gāh kış ola geh yāz

40. Hemîşe cāh u celāl-ıla ḳadriñ ola bülend

Müdām devlet ü rif'atle 'ömrüñ ola dırāz

1. (Gönüllere)Ferahlık veren ve parlayan kadehlerin mükâfatı olan o ay nedir?[?] O mavi renkli gökyüzünün yeni (doğmuş) ayı (hilali) nedir?

2. Sanki Utarit(Merkür) yaptığı kalemi tıraşladı ve hilale dönen ay, ona kesilmiş bir kalem parçası oldu.

3. Yoksa feleğin çalgıcısı olan Venüs, güzel bir nağmeyle gönlü eğlendirmek için eline mızrap mı aldı?

4. O, güneşin üzerine (ışın) yaymak gerekir diye, tam bir hükümle göğe altından bir med çekti.

5. Göğün tepesinde görünen şey, yeni doğan aydır ya da Behram(Merih yıldızı) korkusundan hançerini düşürmüş veya eline almıştır.

6. Bercis(Müşteri yıldızı) sarığının omzuna sarkan ucunu gösterdi diye, (bunu görenler hemen) hilal doğdu zannedip ikramlara başlarlar.

7. Yoksa yedi katlı semanın hükümdarı, altın kalemini eline alıp şan vermek için feleğin üzerine tuğrasını mı çekti?

8. Yoksa bu ay, öylesine bolluk ve berekete sahiptir ki; cömert Şevval ayından önce, Ramazan ayından sonra gelmektedir.

9. Ey zahit! Meyhane kapısının açıldığını görünce şaşırma; (baksana) yeni ay tam anlamıyla anahtara benzemiyor mu?

10. Meyhanenin pîri, saf şarabı bize mubah etti ve artık bundan sonra şarap, eğlence düşkünleri için akan bir nehir olmuştur.

11. Ramazan ayı bitti ve şarap kadehi için 'gel' çağrısı verildi; kadehleri deviren rintleri ayağa kaldırıp sohbetlerine kattılar.

12. Zevkine düşkün kişiler, dostlarıyla birlikte kadehlerinden yudumlamaktadır; fakat yalnız ben bela ve elem oklarının hedefiyim.

13. Ey gül yüzlü saki! Feleğin eziyetleri beni öldürdü ve bendeki bu sıkıntıyı defetmek için gül renkli şaraptan getir.

14. Devrin zahidi benim içtiğim şarabın bir damlasını içseydi, kendinden geçerek yıllarca meyhaneleri kendine makam edinip oraya saplanıp kalırdı.

15. O eski şarap, (içenini) genç bir delikanlıya çevirir; eğer onu bir köle içerse artık o köle, sultana bile selam vermez olur.

16. Yüz yılık bir ölü, ruh verip ölüleri dirilten o şarabın kokusunu alsa [diriliverir].

17. (İçtiğim şaraptan tadan kimseler) Kendinden geçip umarsızca mahşer arsasında gezer ve kıyamet gününün mücadele alanı olan bu mekân, (o kişilerin) seyrettiği mekân olur.

18. Ağzına kadar dolu bir iki kadehle zihnimi tazeleyince, hızlı yazan kalemi bir anda elime almak isterim.

19. Dergâhına herkesin kul olduğu o kudretli, yüce paşanın sıfatlarını sayıp dökeyim: Herkes onun dergâhının kuludur.

20. O, vezirlerin en şereflisi, kerem sahibi, bahşiş veren, Allah'ın bereketlerine nail olan, karanlık kandillerin ışığıdır.

21. Saadet burcunun ayı, diyanetin sağlamlaştırıcısı, masumiyet halvetgâhının mumu, makamı din üzere dolup taşan bir padişahtır.

22. Kalem ve kılıç sahibi, Cemşit tabiatlı bir hükümdar, himmet yönüyle (tam bir) cömertlik madeni ve nimet denizinin mücevheridir.

23. Bin türlü hile ve oyun çevirseler de, onun ömrü oldukça fesatlarla fitnecilerin hiçbiri onun yanında yer edemez.

24. O, ne zaman cömertlik yolunda ilerlemeye başlarsa, dünyanın sonuna kadar her yer onun cömert bağışlarıyla dolar.

25. Tabiatımın atı öteye beriye koşturursa şaşırmayın; çünkü o(paşa), ümitle bekleyenlerin büyük yardımcısıdır ve bu sebeple ona olan övgüler çoktur.

26. Seni bırakıp da kasidemde kimi öveyim? Zira senin gibi kullarını koruyup kollayan bir hükümdar var mıdır?

27. Senin gibi huyu suyu övülen bir önder ve asil soylu bir kimse var mıdır?

28. Yaratılışının güzelliğiyle halkın tek önderisin; işte bu sebeple âlemde seçkin biri olarak tanınmaktasın ve bu duruma şaşırmamak gerekir.

29. Yüce mertebeli ve mekânı dönüp duran feleğin katında olan o sevgili, zaten kalbi kırılmış olan beni dert ile arkadaş etmiştir.

30. Ben, güzel söz söyleme yönümle en yücelerde uçan Hüma kuşuna benzerim; fakat felek benim kanadımı kırıp, uçuş yolumu kapamıştır.

31. Tarz güzelliği yönümle meslektaşlarım arasında ün saldım ve (bu sebeple) şiirimin gelin kızına çeyiz sermeye gerek duymuyorum.

32. Mana güzeli, perdesiz ve engelsiz bir şekilde gözüme görününce, emrime girdi ve artık bana naz etmeyi bıraktı.

33. Ben, Bağdat'ın tatlı dilli şairlerinin seçkinlerindenim; fakat Şiraz örfündenim ya da Hint üslubunun bereketine sahibim demiyorum.

34. Anlam ilminde benimle rekabet etmek isteyenler gelsin ve elinde ne hükmü(mahareti) varsa göstersin.

35. Şiirimin alıcısı olsaydı, (o müşteri) güzel söz söylemede en önde olduğum için, beni methederdi.

36. Devredip dönen feleğin kulağı benim sesim ve şöhretimle; Mısır, Şam ve Hicaz da şiirimin mücevherleriyle dolardı.

37. Sözlerim keramet ya da mucize kabilinden bile olsa kimse dinlemez; o yüzden (bu noktadan sonra) susmak daha iyidir.

38. Ey Sıdkî! Boş konuşmayı bırak da duaya başla; çünkü sözün bittiği yerde dua etmek yalvarıp yakaran kimselerin yoludur.

39. Nitekim ister bahar olsun ister sonbahar, ister kış olsun ister yaz, (hepsi) geçip gidecektir.

40. Dostluk ve saadetle (geçmesini temenni ettiğim) ömrün daima uzun olsun; makam ve yücelik bakımından kıymetin çok olsun.

4.KASÎDE

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ḫamdülillāh ki elṭāf-ı ḫüdāvendigerîm

   Verdi ben ḫastaya cān olmuş iken ‘aẓm-i remîm

2. Geldi hengām feraḥ buldu nihāyet ġam-ı dil

   Vārid oldu dil-i miḥnetzedeye zevḳ-i ‘aẓîm

3. Ġālibā oldu telāfî ṣadedinde gerdūn

   Ki ġam u ġuṣṣa gidip geldi dem-i nāz ü na‘îm

4. Yine bir şevḳ es̱eri dilde hüveydādır kim

   Ḫüsn-i ta‘bîrine ‘ācizdir anıñ ṭab‘-ı teslîm

5. Münzevî olmuş iken künc-i belā vü ġamda

   Derd-ile olmuş [iken] kūşe-i ‘uzletde mukîm

6. Mültefit oldu müdārāya ṭabîb-i ḥikmet

   Ṣıḥḥat ümmîdin eder oldu dil-i zār ü saḳîm

7. Yeñi başdan yine mi‘mār-ı ḳażā sa‘y ḳılıp

   Etmek ister dil-i vîrānımı gūyā termîm

8. Suḫte olmuş iken teff-i semūm-ı ġamdan

   Gülşen-i ḫāṭırıma esti yine bād-ı nesîm

9. Başı üzre yer eder oldu baña ehl-i cihān

Ayaġa düşmüş iken ben gibi bir dürr-i yetîm

10. Dün bu zevķ-ile ser-i kūyuna vardım yāriñ

Ki edem ġayrılarıñ üstüne şāyed taķdîm

11. Gördüm aġyār-ıla ol ġonca-femi dūş-be-dūş

Dedim ey dilber-i müşgîn-resen [ü] nāfe-şemîm

12. Bizim gibi bir esîriñ var iken ʻālemde

Ne revādır saña hem-dem ola aġyār-ı le'îm

13. Ben edem būd-ı ḥayātım reh-i ʻaşkıñda nis̱ār

Ḥāliyā ġayr ola bezmiñde seniñ yār u nedîm

14. Dedi ey ʻāşıķ-ı üftāde sözü etme dırāz

Var ise sîm ü zeriñ eyle önümde teslîm

15. Ber ʻaliyy[?] olsañ eger sîm ü zeriñ olmayıcaķ

Saña ḫūbān-ı cihān zerrece ķılmaz tekrîm

16. Dedim ey şūḫ-ı perî-zāde baña zerķından

Dāimā muḫlis olur merd-i suḫān senc-i[?] fehîm

17. Dedi çün[12] dergeh-i pāşāya taķarrüb bulduñ

Eksik olmaz saña şimden gerü hergiz zer ü sîm

18. Niçe pāşā o şehin-şāh-ı cihān-ı muʻizz

---

[12] Çün kelimesinin yazımında, cim harfinin noktası yazılmamıştır.[Varak No:42a]

Ki melek-pāye-i iclāline eyler ṭa'ẓîm

19. Ṣāḥib-i ṭuġ' u 'alem tāc-ı ser-i ehl-i himem

Menba'-ı cūd u kerem ma'den-i iḥsān-ı amîm

20. Āsmān pāye felek mertebe Ya'ḳūp Pāşā

K'oldu devrinde anıñ ẓulm mekr ü fitne 'adîm

21. 'Adl ü iḥsān-ıla şāyeste-i ṣadr-ı devlet

Kerem ü re'fet-ile lāyıḳ-ı tāc ü dihîm

22. Nefesi mürdeye mis̱al dem-i cān-baḫş-ı Mesîḥ

Keremi zindeye şibh-i yed-i beyżā-yı kelîm

23. Ḥilmi aḥbāba verir müjde-i āb-ı kevser

Ġażabı ḫayl-ı 'adūya içirir mā'-ı ḫamîm

24. Ol felek mertebe ḫurşîd-i 'Uṭārid-rā'yıñ [?]

Yaraşır bezmine nāhid-i felek olsa nedîm

25. Emr ü nehyinde cihānıñ dilese[?] ḳādirdir

Ki ḳażā vü ḳadere eyleye hükm-i ṭa'lîm

26. Fi'l-mes̱el ger ḳalem alsa eline kātib-i ṣun'

Eylemek istese evṣāf-ı cemîlîn taḳsîm

27. Ṭolar erḳām seḫāsıyla anıñ safḥa-yı çarḫ

Bāḳi evṣāfını ʻadd etmek olur emr-i ʻaẓîm

28. Olsa bu ʻaṣrda görseydi ʻaṭā vü keremin

Ḥātim olurdu anıñ dergeh-i cevrinde muḳîm

29. Dest-i zer-baẖşı ḳaçan sîm ü zer îs̱ār etse

Bir günüñ ẖarcı degil mā-ẖaṣl-ı heft-iḳlîm

30. Tîġ-ı ẖun-rîzini eger ḳaṣd ʻadūya çekse

Urmadın zaẖm eder zümre-i ʻādāyı dü-nîm

31. Dehre ṣalardı fenā ġamze-i dildūz-ı bütān

Ḳahramān-ı ġażabı etmese bir pāre ḥalîm

32. Gülşen-i luṭfu verir bū-yı bahār-ı cennet

Āteş-i ḳahrı verir ẖāṣiyet-i nār-ı ceẖîm

33. Gelmesin diye cihāna daẖı mes̱el oldu

Geleli ʻāleme ol māder-i eyyām-ı ʻaḳîm

34. Yoḳ ʻacep olmasa mülkünde anıñ fitne vü şer

Dāimā emîn olur fitneden erkān-ı ḥaṭîm

35. Ṣadr-ı H̱üsrev revîşā H̱ıżr-ı Skender menişā

Ey vücūduñ es̱er-i ʻāṭıfet-i Rabb-i Raḥîm

36. N'ola ben ẖasta-diliñ derdine dermān edüben

Edesin ḫal-i dil-i zārıma elṭāf-ı ʻamîm

37. Bir benim gibi suḫen-senc [ü] meʻāni-perver

Ne revādır ki çeke fāḳa ile renc-i elîm

38. Bir seniñ gibi kerem-ṣāḫibe mādiḥ olam

Baña inṣāf mı aġyār ede baḫṣ-ı taḳdîm

39. Şuʻarā olmasa ʻālemde eger sulṭānım

Zikr olunmazdı daḫı nām-ı büzürgān-ı ḳadîm

40. Sen de ben bendeñe luṭf eyle ki cān u dilden

Nām-ı nîkle edeyin ṣafḫa-yı dehre terḳîm

41. Teşne-leb vādi-i ḥayretde revā mı ki ḳalam

Reşk ederken sözüme āb-ı ḥayāt ü tesnîm

42. Ġarażım daʻvi-yi is̱bāt-ı hünerdir yoḳsa

Degilem ehl-i ṭamaʻ gibi ḥarîṣ-i tefhîm

43. Her kimiñ var ise naẓmında belāġat gelsin

Eylerem nükte-şināsāna ṣalā-yı taʻmîm

44. Ṣıdḳiyā daʻviyi ḳo lāf ü güzāf etme yeter

Niçe bir eyleyesindir[?] tefāḫür-i taʻẓîm

45. Midḥat āḫir olucaḳ sözde duʻā evlādır

Çün bilirsin şu‘arāya budur āyin-i ḳadîm

46. Ṣıdḳ u iẖlāṣ-ıla devlet-i pāşāya du‘ā

Ola kim ede ḳabūl anı ẖudāvend-i ‘alîm

47. Eger ‘ādā-yı cefā-pîşe olursa münkîr

Etdirem anlara evṣāf-ı ḥamîdiñ tefhîm

48. Nitekim şems ü ḳamer dehre vere nūr u żiyā

Nitekim çarẖ ola seyyār ü zemîn ola muḳîm

49. Mesnedi ṣadr-ı vezāret ola iḳbāli bülend

Dāġ-ı fermānı ile cebhe-i ẖaṣm ola vesîm

1. Allah'a şükür, hükümdarımın lütuflarına nail oluyorum; o, çürümüş bir kemiğe (yığınına) dönmüş olan benim gibi bir hastaya can verdi.

2. Bir aralık, gönlümün gamı en sonunda refaha erdi ve sıkıntılara uğrayarak yaralanan gönlüme büyük bir zevk geldi.

3. Galiba felek (aramızdaki) meseleyi telafi etmiş oldu; çünkü dert ve sıkıntı gitti, (yerine) nazlanma ve bollukta yaşama zamanı geldi.

4. Gönlümde yine bir sevinç belirmeye başlamıştır; çünkü kendini (tamamıyla) teslim eden bir yaratılış bile o sevgiliyi güzelce anlatmaya yetmez.

5. Gam ve bela köşesine çekilip bir başıma bu halde otururken ve inziva köşesinde dertle ikamet ederken

6. Hikmet tabibi yüzüme gülüp bana iltifat eder oldu; işte bu sebeple ağlayıp duran hasta gönlüm sağlığına kavuşmak için ümitlenmeye başladı.

7. Kaza mimarı tekrar yeni baştan gayret edip, virane gönlümü sanki onarmak istiyor.

8. Derdin sıcak rüzgârının hararetiyle yanmışken, hafif(ve serin) bir rüzgâr yine gönlümün gül bahçesine esti.

9. Büyük bir inciye benzeyen benim gibi biri ayağa düşmüşken; dünya halkı benim için başları üzerinde yer ayırır oldu.

10. Dün, bu zevkle sevgilinin mahallesinin başına gittim ve kendimi başkalarının üzerinde olacak şekilde takdim edeyim istedim.[?]

11. (Fakat)O gonca ağızlı sevgiliyi yabancılarla diz dize omuz omuza gördüm ve yâre dedim ki; ey saçı misk gibi güzel kokulu sevgili!

12. Bu dünyada bizim gibi bir esirin varken; o alçak yabancıların sana dost olması hiç uyar mı?

13. Ömrümün (tüm) varlığını senin aşkının uğrunda harcasam da; şimdilerde mecliste başkaları senin dostun olacaktır.

14. Sevgili şöyle cevap verdi; Ey zavallı âşık! Sözü uzatma da, altın ile gümüşün varsa önüme ser.

15. Büyük bir kimse bile olsan, altın ile gümüşün olmadan, bu dünyanın güzelleri sana zerre kadar olsun saygı göstermezler.

16. Ben de ona dedim ki; ey peri kızı gibi güzel olan şen şakrak sevgili! İkiyüzlü olmaktansa anlayışı ölçen ve mertçe söylenen sözler (bana) daha samimi gelir.

17. Sevgili dedi ki; o paşanın kapısına yaklaştığın için, bundan sonra sana verilecek altın da gümüş de eksik olmaz.

18. Pek çok paşa, cihanın o kıymetli hükümdarının yüce ve melek payesine saygı gösterir.

19. O, sancak ve tuğ sahibi ve gayret gösterip çalışanların başının tacıdır; cömertlik kaynağı ve herkese bağışta bulunan bir madendir.

20. Rütbesi yüksek, felek mertebeli Yakup Paşa'nın devrinde zulüm, hile ve fitne yok olmuştur.

21. O, adaleti ve iyilikleriyle devletin sadrazamlığına yakışır; cömertliği ve merhametiyle de taçlara layıktır.

22. Onun nefesi Hz. İsa'nın ölülere can veren nefesine benzer ve cömertliğiyle de yaşayan kimselere Hz. Musa'nın (mucize gösteren) beyaz eli gibi gelir.

23. Onun yumuşak tabiatı, (adeta) dostlara ölümsüzlük suyunun müjdesini verir; gazabı ise düşman topluluklarına (cehennemdeki gibi) kaynar sular içirir.

24. O felek mertebeli ve düşüncesi (feleğin kâtibi) Utaridinki (Merkür) gibi makul olan o güneşin meclisine, (feleğin dansözü) Zühre (Venüs) dost olursa münasiptir.

25. Dilediğinde, cihanın tüm emir ve yasakları onun hükmü altındadır; kaza ile kadere hükmetmeyi öğretir.

26. Mesela yaratılışın kâtibi eline kalem alsa ve senin güzel vasıflarını bölüm bölüm yazmak istese;

27. Feleğin levhası onun cömertliğini anlatan yazılarla dolar; onun geriye kalan vasıflarını saymak da büyük bir iştir.

28. Keşke bu devride yaşasaydı ve senin verdiğin bahşişlerle cömertliğini görseydi; böylelikle onun zulüm dolu kapısında oturup kalmam da bir nihayet bulurdu.

29. Onun altın saçan eli her ne zaman altın ile gümüş saçmaya başlasa, (o saçıların miktarı) tüm dünyanın çalışıp didinerek bir günde meydana getirebileceği bir şey değildir.

30. Kan döken kılıcını düşmanların canına kastedercesine çekerse, daha vurmadan o düşman cemiyetini yaralayıp iki büklüm eder.

31. O, Kahraman gibi cesur tabiatının gazabı bir parça yumuşamasaydı; güzellikleriyle puta benzeyenlerin gönülleri delip geçen yan bakışları dünyaya yokluk(ölüm) saçardı.

32. Onun bir gül bahçesini andıran lütufları, cennet çiçeklerinin kokusunu verir; kahrının ateşi ise cehennem ateşinin tesirini gösterir.

33. O bereketsiz(kısır) günlerin anası dünyaya geldiğinden bu yana, bir daha (dünyaya onun gibi biri) gelmesin diye anlatılır oldu.

34. Onun mülkünde fitne ve şer yoksa şaşırmamak gerekir; çünkü kadıların ileri gelenleri daima fitneden emin ve korkusuz olur.

35. Ey hükümdarın sadrazamı olma yolunda giden, tabiatıyla İskender'in Hızır'ına benzeyen ve esirgeyen Allah'ın karşılıksız sevgi gösteren bir eseri olan kişi!

36. Benim gibi gönlü hasta birinin derdine derman olsan ve ağlayan gönlümün haline acıyıp herkese gösterdiğin o yakınlığı (bana da) göstersen ne olur?

37. Benim gibi anlam seven ve sözü seçen birinin fakirlik ve acılarla dolu sıkıntılar çekmesi hiç yakışık alır mı?

38. Senin gibi cömert birini övmek istiyorum; fakat yabancıların (methiyelerini sana nasıl) takdim ettiklerinden bahsedişi, bana yapılmış bir haksızlık değil midir?

39. Padişahım! Bu dünyada şairler olmasaydı, eskiden beri büyük olan adının sözü bile edilmezdi.

40. Sen de ben kuluna içtenlikle yakınlık göster; böylece güzel bir ünle bu dünyanın sayfasına adını yazayım.

41. Cennet ırmağı ile ölümsüzlük suyu benim sözlerimi kıskanırken, hayret vadisinde susuz kalmak bana yakışır mı?

42. Benim amacım hüner göstermedeki davamı ispatlamaktır; yoksa açgözlü kimseler gibi (nasıl da) hırslı olduğumu anlatmak değildir.

43. Kim şiir söylemede kusursuz ve düzgünse, gelsin; nükteden anlamada maharetli kişilere alenen meydan okuyorum.

44. Ey Sıdkî! Artık bu mesele hakkında konuşmayı bırak; zira daha ne zamana kadar büyüklenip övüneceksin?

45. Methiyenin bitiminde dua etmek daha iyidir; çünkü şairlerce eskiden beri uygulanan geleneğin bu olduğunu biliyorsun.

46. Bilgisi ezelî ve ebedî olan Allah, olur da duamızı kabul eder diye doğruluk ve iyilikle, Yakup Paşa'nın saadeti için dua edelim.

47. Zulmetmeyi adet edinen düşmanlar inkâr ederse, senin övülmeye değer vasıflarını onlara (bir bir) anlattırmayı istiyorum.

48. Nitekim güneş ile ay dünyayı nurlandırıp aydınlatmakta, felek(gökyüzü) dönüp dolaşmakta ve yeryüzü ise sabitçe durmaktadır.

49. (Yakup Paşa'nın) Makamı vezirlik, kısmeti bol olsun; fermanının damgası ile de düşman cepheleri damgalansın.

3.2.2. Terkîb-i Bent

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1.

1. Ey büt-i ġonca-leb ü tāze gül-i ḫandānım

   V'ey meh-i serv-ḳad ü Ḫüsrev-i 'ālişānım

2. Çıḳdı sensiz felege dūd-ı dil-i sūzānım

   Yandı hicr āteşine sîne-i pür-efġānım

3. Oldu zülf-i siyehiñ rāh-zen-i îmānım

   Ṣaldı girdāba beni dîde-i ḫūn-efşānım

4. İsterin ḳurtarayın dām-ı ġamıñdan cānım

   Dest-i ġayret dolaşıp dutmadadır dāmānım

5. Raḥm ḳıl ḥal-i dil-i zārıma baḳ sulṭānım

   Beni ḳatl eyleyiben boynuña alma ḳanım

6. Ṣaḳın ey şūḫ-ı cefā-pîşe benim āhımdan

   Raḥm ḳıl ḥāliñe feryād-ı seḥergāhımdan[13]

---

[13] Ayrıca; "Ṣaḳın ey şūḫ-ı cefā-cū benim efġānımdan / Ḫazer et nāle vü āh-ı şerer-efşānımdan" Nesir cümlesi: "Ey zalim sevgili! Benim feryatlarımdan, inleyişlerimden ve kıvılcım saçan ahlarımdan kork." [Varak No:38a]

1. Ey dudaklarıyla bir goncaya benzeyen güzeller güzeli ve gülümsemesiyle yeni açılmış bir gülü andıran sevgili! Ey servi gibi uzun boylu, ay kadar güzel olan yüce padişahım, Hüsrev'im!

2. Senden ayrılınca cayır cayır yanan gönlümün dumanı feleğe çıktı; feryatlar eden gönlüm ayrılık ateşiyle yandı.

3. Sevgilinin kara saçı, imanıma yol gösteren bir rehber oldu ve beni kanlı yaşlar saçan gözümün girdabında boğulmaya terk etti.

4. Canımı yârin aşkının derdinin tuzağından kurtarmayı istesem de; kıskançlığın eli, eteğime dolanarak, bana engel olmaktadır.

5. Padişahım, bana bir bak ve ağlayıp inleyen gönlümün haline acı; beni katledip de kanımı boynuna bulaştırma, günahımı üzerine alma.

<u>Vasıta Beyti:</u>

6. Ey zalimliği adet edinen neşeli sevgili! Benim ahımdan kork ve seher vakti ettiğim feryatlı dualardan sakın da bari kendine acı.

2.

1. Ey gül-i bāġ-ı ḥayā hem-dem-i her ḫār olma

   Şem'-i kāşāne-i aġyār-ı sitemkār olma

2. Ḥüsnüñüñ ḳadrini bil şāhid-i bāzār olma

   Degme bir kimseye baş egme vefādār olma

3. Geceler ṣubḥa degin ġayr-ıla bî-dār olma

   İmtiḥān etmedigiñ kimse ile yār olma

4. 'Āşıḳıñ ḳadrini bil çoḳ da dil-āzār olma

   Dāḫil-i bezm-i sitem-pîşe-i 'aġyār olma

5. Baṣma her bāġa ḳadem gül gibi bî-'ār olma

   Ser-fürū eyleme aġyāra hevādār olma[14]

6. Saña cānım diyene cān-ıla yār olma ṣaḳın

   Ṭıflsın dāne görüp dāma şikār olma ṣaḳın

[14] Ayrıca; "Serv-i āzādsın ey şūḫ giriftār olma", Nesir cümlesi; "Ey şen şakrak sevgili, sen hür bir servisin, kimseye tutulayım deme." [Varak No:38a]

1. Ey edep bağının gülü! Diken tabiatlı kimselerle dostluk etme; o zalim yabancıların evine mum olma.

2. Güzelliğinin kıymetini bil ve iffetli ol da; rastgele birine boyun eğme, (kimseye) vefa gösterme.

3. Geceden sabahlara kadar başkalarıyla uykusuz kalma; sınamadığın kimseyle dost ya da sevgili olma.

4. Âşıklarının kıymetini bil ve kalplerini çok fazla kırma; eziyet etmeyi huy edinen yabancıların meclisine girme.

5. Gül gibi arsızlaşıp öyle her bahçeye adımını atma; yabancılara boyun eğme ve arzularının peşinde koşma.

Vasıta Beyti:

6. Sana 'canım' diyenlerle samimi bir dostluk kurma; sen daha çocuksun, buğday tanesi görüp de bir tuzağa av olma sakın.

3.

1. Olma her ḫār u ḫese gül gibi hem-dem cānā

   Tā ki baş üzre saña yer ede ʻālem cānā

2. Etme bî-derdleriñ zaḫmına merhem cānā

   Meclisiñde ḳoma aġyārı mükerrem cānā

3. Çāre ḳıl ḫastalarıñ derdine bir dem cānā

   Tā saña demek ola ʻÎsî-yi Meryem cānā

4. Ne revā ʻāşıḳıñ eṭrāfın ala ġam cānā

   Ṣoḥbet-i vaṣlıñ ile ġayr ola ḫürrem cānā

5. Rūz u şeb aġlaya ḳan dîde-i pür-nem cānā

   Ḥarem-i vaṣlıña aġyār ola maḥrem cānā

6. Yeter aġyār-ıla ey ġonca-dehen dem-sāz ol

   Ḳonma her alçaġa şehbāz-ı hümā-pervāz ol

1. Ey sevgili! Herkes başının üzerinde senin için bir yer açana kadar, gülün yaptığı gibi sen de önüne gelen her çalı çırpıyla dost olma.

2. Ey yâr! Meclisinde yabancılara itibar ederek, dertsizlerin yarasına merhem olma.

3. Ey sevgili! Bir an olsun, senin aşkınla hastalananların derdine derman ol da, böylelikle sana Hz. Meryem'in İsa'sı denilsin.

4. Ey sevgili! Sana kavuşmanın sohbetiyle başkalarını gülümsetirken, âşığın dertle kuşatılması hiç yakışık alır mı ?

5. Ey yâr! Gözyaşları saçan gözüm gece gündüz demeden kan ağlamaktadır; çünkü sana kavuşulan yerde başkaları seninle sırdaş olmuştur.

<u>Vasıta Beyti:</u>

6. Ey gonca ağızlı sevgili! Yabancılarla arkadaş olduğun yeter; artık hüma kanatlı bir şahin gibi ol ve her alçağa konma.

4.

1. Ben seniñ nāvek-i hicriñle dil-efgārıñ olam

   Pāy-bend-i ser-i zülfüñle siyehkārıñ olam

2. Mübtelā-yı reviş-i şîve-i reftārıñ olam

   Küşte-i tîġ-ı ġam-ı ġamze-i ḫūn-ḫˇārıñ olam

3. Arzumend-i leb-i la'l-i güher-bārıñ olam

   Cān u dil birle seniñ zār u giriftārıñ olam

4. Geceler ṣubḥa degin derd-ile bî-dārıñ olam

   Yoluña cān verici 'āşıḳ-ı dîdārıñ olam

5. Bister-i ġamda yatur ḫasta vü bîmārıñ olam

   Ya'ni bir 'āşıḳ-ı ser-küşte dil-efgārıñ olam

6. Ne revā sen varıp aġyār-ıla hem-dem olasın

   Ḫūb-revlikde ḫuṣūṣā ki müsellem olasın

1. Yârin ayrılığının okuyla gönlü yaralanan bir âşık olmayı ve onun kara saçı ile zülfünün de ayağıma bağ olmasını istiyorum.

2. Nazlana nazlana giden sevgilinin o yürüyüşüne (delicesine) tutulmak ve kana susamış yan bakışının (çektiği) gam kılıcıyla ölmeyi arzuluyorum.

3. Sevgilinin mücevher saçan al dudağını arzulamaktayım; hem canım hem de gönlümle onun için ağlayayım ve ona (böyle bir tutkuyla) tutulup kalayım.

4. Geceler boyunca gün ağarana dek senin kederinle uyku nedir bilmeyeyim ve o güzel yüzüne âşık olup senin uğrunda öleyim istiyorum.

5. Dert döşeğinde yatıp yârin aşkının hastası olmayı arzuluyorum, yani kelleyi teslim edip uğrunda ölmeyi kabullenen, gönlü yaralı bir âşık olayım.

Vasıta Beyti:

6. Bilhassa güzel yürüme hüneri sana verilmiş bir yetenektir; fakat (böylesine bir hünere sahipken) yabancılarla dost olmak sana yakışır mı?

5.

1. Çıḳma yārim gece aġyār-ıla seyrān etme

   Ṣıdḳi-i ġamzedeniñ çeşmini giryān etme

2. Leb-i şekker-şikeniñ her söze ẖandān etme

   Şem‘-i ruẖsārıñı her bezme fürūzān etme

3. Cānımı āteş-i ḥırmān-ıla sūzān etme

   Daġıdıp zülfüñü ‘aḳlımı perîşān etme

4. Güher-i ḥüsnüñü her nākese erzān etme

   Dil-i ma‘mūrumı hicrān-ıla vîrān etme

5. Dutup aġyār elini geşt-i gülistān etme

   ‘Andelîb-i dil-i ‘āşıḳları nālān etme

6. Mū-miyānıñ ḥazer et ḳuçmaya her dūn u denî

   Ḳoma aġyārı der-āġūş ede ol sîm teni

1. Ey sevgilim! Geceleri (dışarı) çıkıp yabancılarla gezinme ve senin aşkınla yaralanan Sıdkî'yi ağlatma.

2. Sözleriyle ağzından şeker saçan sevgili! Söylenen her söze gülme ve ışıltısıyla bir muma benzeyen yanağınla her meclisi aydınlatma.

3. Yüreğimi yokluk ateşinde yakma; zülfünü dağıtıp da aklımı başından alma, beni perişan etme.

4. Bir mücevheri andıran güzelliğini, önüne gelen her cimriye layık görme; imar olmuş gönlümü ayrılığınla yıkma.

5. Yabancıların elini tutarak gül bahçesinde dolanma da bir bülbüle benzeyen âşıklarının gönlünü ağlatma.

Vasıta Beyti:

6. Dikkat et! Her aşağılık şahsiyet senin incecik belini kucaklamasın; yabancıların senin gümüş gibi beyaz tenli bedenine sarılmasına izin verme.

3.2.3. Gazeller

1.ḤARFÜ'L-ELİF

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Yā şefî' el-müznibîn yā ḥāmî-i rūz-ı cezā

   Yā Resūle'l-mürselîn yā kāşif-i sırr-ı Ḫüdā

2. Olmasañ sen Ḥaḳḳ'a yol bulmazdı kimse yā nebî

   Sālikān-ı rāh-ı Ḥaḳḳ'a sensin olan reh-nümā

3. Enbiyālardan n'ola ger ṣoñra gelseñ 'āleme

   İbtidā sensin ḥaḳîḳatde şehā hem intihā

4. Yā Resūl'allāh yā ḫayre'l-beşer yüz şükr kim

   Çeşm-i ḫūn-efşānıma mihrüñdurur veren żiyā

5. Raḥm ḳıl aḥvāline Ṣıdḳî gedānıñ ḥaşrde

   'Özr-ḫ˘ah et luṭfuñu pūşîde ḳıl 'aybın şehā

1. Ey günahkârların şefaatçisi, ey hesap gününün sığınağı! Ey peygamberlerin peygamberi, ey Allahü Teâlâ'nın sırlarını bilip açıklayan!
2. Ey Allah'ın peygamberi! Sen olmasaydın Allah'a giden yolu kimse bulamazdı. Mevla'nın yolunda gidenlerin kılavuzu sensin.
3. Peygamberlerden sonra cihana geldiysen bunda ne var; sen hem başlangıçsın hem de en son peygambersin.
4. Ey Allah'ın peygamberi, ey insanların en hayırlısı! Ağlarken kan saçan gözümü şükürler olsun senin güneşin aydınlatmaktadır, ben seninle görüyorum.
5. Ey padişah! Bu dilenci Sıdkî'nin durumuna o toplanma gününde acı. Af dileyenlerin özrünü kabul et ve ayıplarını ört.

2.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Muḥabbet ehliyiz kimseyle yoḳdur kînemiz cānā

   Küdūret ḥāṣıl etmez ṣafdır āyinemiz cānā

2. Degil cāy-ı ta'accüp nālemiz cān-sūz u germ olsa

   Hemîşe āteş-i 'aşḳıñla pürdür sînemiz cānā

3. Temennā etmeziz zevḳ-i viṣāliñ hicre mu'tādız

   Ezelden firḳatiñdir hem-dem-i dirînemiz cānā

4. Ḥazer ḳıl nālemizden ḥüsne maġrur olma zîrā kim

   Yanıpdır āteşiñle sîne-i bî-kînemiz cānā

5. N'ola girsek 'abāya Ṣıdḳi-i bî-çāre teg yegdir

   Cihānıñ aṭlasından ḫırḳa-i peşmînemiz cānā

1. Ey sevgili! Biz aşkla doluyuz, kimseye garazımız yoktur; gönül aynamız da paslı değil, parlaktır.
2. Ey sevgili! Bizim inlememiz sızlamamız can yakıcı ve sıcak olsa, buna şaşılmaz, çünkü bizim sinemiz senin aşk ateşinle doludur.
3. Biz ayrılığa alışmışız; kavuşmayı istemeyiz, zaten eskiden beri ayrılığınla arkadaşlık âdetimiz olmuştur.
4. Ey yâr! Güzelliğinle kibirlenme, inleyip ağlamalarımızdan çekin. Çünkü saf gönlümüz senin ateşinle yanmaktadır.
5. Ey sevgili! Zavallı Sıdkî gibi yün aba giymişsek bunda ne var? Bizim yünden hırkamız, dünyanın atlasından daha değerlidir, üstündür.

3.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. La'liñ ḫumārıyız bize ver bāde sāḳiyā

   Bā'iṡ nedir bu mertebe bî-dāda sāḳiyā

2. Zevḳ-i şarābı biz biliriz biz ki görmüşüz

   'Aks-i lebiñi cām-ı muṣaffāda sāḳiyā

3. Ver cām-ı lāle-gūnu içilsin meger ki dil

   Bu bezmi bir daḫı göre rü'yāda sāḳiyā

4. Nūş eyle mey ki ruḫlarıñı gül gül eylesin

   Bülbülleriñ getir yine feryāda sāḳiyā

5. Çoḳdan esîr-i dām-ı ġamıñdır teraḥḥum et

   Luṭf eyle ḳıyma Ṣıdḳî-i nā-şāda sāḳiyā

1. Ey şarap sunan! Bu derece adaletsizliğe sebebiyet veren nedir? Biz al renkli dudaklarının sarhoşuyuz, bize şarap sun.
2. Ey saki! Şarabın zevkini biz biliriz. Çünkü biz saf kadehin içinde, dudağının yansımasını da gördük.
3. Ey şarap dağıtan! Lale renkli kadehi ver de (şarap) içelim, böylece gönül bu meclisi rüyada bir daha görsün.
4. Ey saki! Şarap iç de yanakların gül gibi kızarsın ve bu âşıklarını yeniden feryada getir.
5. Ey saki! Bu bahtsız Sıdkî'ye bir iyilik yap, ona acı, çünkü o çoktan beri senin gam tuzağının esiri olup sana sırılsıklam âşıktır.

4.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ey dil ger olmaḳ ister iseñ yāra āşinā

   Evvel gerekdir olasın aġyāra āşinā

2. Pā-māl-i ḫayl-ı ḥasret esîr-i belā gerek

   Her kim dilerse olmaḳ o ġaddāra āşinā

3. ʻArż-ı muḥabbet edeli ol serv-ḳāmete

   Yüz derd ü miḫnet oldu dil-i zāra āşinā

4. Zülfüñ ġamıyla deyr-i muḥabbetde ey ṣanem

   Küfre muḳayyed oldum ü zünnāra āşinā

5. Biñ dürlü ḥile eyledim ey Ṣıdḳi āḫirî

   Can verdim olmadım o sitemkāra āşinā

1. Ey gönül! Şayet sevgiliyle yakınlık kurmak istersen en önce onun yanındaki rakiplerle tanışmalısın.
2. Her kim o acımasız sevgiliyi tanımak isterse (bunun için) hasret dalgalarının altında belalara tutulmalıdır.
3. O servi boylu sevgiliye âşık olalı, inleyen gönlüm yüzlerce sıkıntı ve kederle tanıştı.
4. Ey güzelliğiyle putları andıran sevgili! Bu aşk mabedinde kara saçına bağlandım ve zünnarı da tanıdım.
5. Ey Sıdkî! Sonunda binlerce hileye başvurdum, canımı da verdim fakat o zalim sevgili bunu anlayıp bilmedi.

5.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün   Me fā î lün)

1. Egerçi derde düşdüm lîk dermān eyledim peydā

   N'ola ger bülbül oldumsa gülistān eyledim peydā

2. Bihamdillāh ki tîre ķoymadım kāşāne-i 'aşķıñ

   Rūḫ-ı dilber gibi şem'-i şebistān eyledim peydā

3. Egerçi ẓulmet-i zülfüne düşdüm ol sitemkārıñ

   Erişdim leblerine āb-ı ḥayvān eyledim peydā

4. Yatıp ġam bisterinde çoķ zamān zār u żaʼîf oldum

   Bihamdillāh ki mürde cismime cān eyledim peydā

5. Daḫı ḫayl-ı belādan zerrece yoķ bākim ey Ṣıdķî

   Vücūdum mülküne bir şāh-ı ḫūbān eyledim peydā

1. Belaya düştüm ama çaresini de buldum. Bülbül oldum, buna şaşırmayın çünkü gül bahçesi meydana getirdim.
2. Allah'a hamdolsun, yârin yanağı gibi, geceyi aydınlatan parlak bir mum yaktığım için sevda köşkünü karanlıkta bırakmadım.
3. O zalim sevgilinin zülfünün karanlığına düşsem de sevgilinin dudaklarına kavuştum ve ölümsüzlük suyunu akıttım.
4. Dert döşeğinde yatıp epey ağladım ve zayıf düştüm. Allah'a şükür, ölü bedenime ruh verdim.
5. Ey Sıdkî! Bela yığınlarından zerre kadar korkum yoktur. (Çünkü) Vücut mülkünde, güzeller şahını buldum.

6.

(Me fā î lün   Me fā î lün   Me fā î lün   Me fā î lün)

1. Nihāl ķāmetiñ ey meh eder ṭūbāya istiġnā

   Leb-i la'liñ ķılar cām-ı mey-i ṣahbāya istiġnā

2. Teraḥḥum ķıl ki yoķdur ṭāķatim bār-ı ġam-ı 'aşķa

   Yeter etdiñ şehā ben bî-ser ü bî-pāya istiġnā

3. Bugün bel baġladım bir kāfiriñ zünnār-ı 'aşķıyla

   Ki eyler her zamān biñ nāz ile 'Îsā'ya istiġnā

4. Demem aġyāra luṭf u baña cevr eyler o bed-ḫūyî

   Bir āfetdir k'eder aḥbāba vü 'ādāya istiġnā

5. Ġamıñla aġlamaķdan dehrde bî-'itibār oldum

   Nedir ey sîm-ber bunca men-i şeydāya istiġnā

6. Bizim çarḫ-ı felekden zerrece yoķ kāmımız Ṣıdķî

   Anıñ çün eyleriz dünyā vü mā-fîhāya istiġnā

1. Ey aya benzeyen sevgili! Senin fidan boyun (cennetteki) tuba ağacına istiğna gösterir. Kırmızı dudağın da sabah şarabının kadehini küçük görür.

2. Ey padişahım! Bana acı, benim aşk derdinin yükünü çekmeye gücüm yoktur. Benim gibi ayaktan ve baştan geçmiş bir zavallıyı hiçe saydığın yetmez mi?

3. Bugün bin bir türlü cilveyle Hz. İsa'ya gereksinim duymayan bir kâfirin beline doladığı kuşağın sevdasını ümit ettim.

4. Kötülüğü huy edinen o sevgili bana eziyet ediyor ve yabancılara ihsanda bulunuyor demem; zaten onun huyu dosta ve düşmanlara yüksekten bakmaktır.

5. Ey gümüş göğüslü! Derdinle gözyaşı döke döke bu dünyada değerim kalmadı. Uğrunda çılgına dönen bu âşığına nazlanışın nedendir?

6. Sıdkî! Biz dönen felekten zerre kadar istekte bulunmadık, işte bu yüzden dünyaya ve ahirete ilgi duymayız.

7.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. ʿĀşıḳ kim ola ṣoḥbet-i dildārdan cüdā

   Beñzer o bülbüle k'ola gülzārdan cüdā

2. H̱ūnābe-nūş edip niçe yıl ġuṣṣa çekmişem

   Bir söz edince la'l-i leb-i yārdan cüdā

3. Öldüm bu arzū-y-ıla bir laḥẓā görmedim

   Ey şūh̲-ı işveger seni aġyārdan cüdā

4. Yandım yaḳıldım āteş-i hicrāna ḥāṣılı

   Düşdüm diyār-ı firḳata ġam-h̲ˇārdan cüdā

5. Derdim ziyādedir diye ġam çekme Ṣıdḳiyā

   Mümkin degil ṭabîb ola bîmārdan cüdā

1. Sevgilinin sohbetinden uzak kalan âşık, gül bağından ayrı düşmüş bülbüle benzer.
2. Yârin lâl taşı gibi kırmızı dudağından başka bir söz edince, kanlı gözyaşlarımdan içip içip uzun yıllar sıkıntı çektim.
3. Ben sevgiliye kavuşmak arzusu ile ölüp ölüp dirildim fakat ey işve dolu sevgili, seni yabancılardan bir an ayrı görmedim.
4. Kısaca söylemem gerekirse ben ayrılık ateşiyle tamamen yandım yakıldım; fakat yine de onun gamını çekerek ayrılık ülkesine düştüm.
5. Ey Sıdkî, tasam çoktur diye üzülme; çünkü derdine derman olacak o sevgilinin, o tabibin hastadan uzak kalması imkânsızdır.

8.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Yeşil destārıñ üzre sürḫ renk ey serv-i müsteṡnā

   Görünen ʻaks-i ruḫsārıñ mıdır yā ġonca-i ḥamrā

2. Yeşil destār u gülgūn cāmeler giydükçe nāz-ıla

   Ḳırarsın ʻālemi bir ḫışm-ıla ey şūḫ-ı bî-pervā

3. Ya serv-i dil-rübā ya sebze-i nev-ḫîz-i gülşendir

   Yeşil destārla seyr eylese ol ṭūṭi-i gūyā

4. Ne mümkindir seniñle baḥṡ ede her şūḫ-ı ʻāşıḳ-küş

   Müsellemdir saña ey sîm-ber āyîn-i ʻistiġnā

5. Sitem nārına yaḳma Ṣıdḳi'yi pervāneveş raḥm et

   Saña bir ʻāşıḳ-ı dildādedir ey şem'-i bezm-ārā

1. Ey eşi benzeri olmayan servi! Yeşil serpuşun üstünde al renkte görünen şey, yanağının aksi midir yoksa kırmızı bir gül müdür?

2. Sen umursamaz sevgili! Yeşil sarık ve gül renkli elbiseleri nazlana nazlana üzerine giydiğin vakit kimseden çekinmeden bütün âlemi kırar geçersin.

3. O konuşan papağan, yeşil bir sarıkla etrafa bakınsa, bu ya (güzelliğiyle) gönlü kapıveren bir servidir ya da gül bağının yeni yetişmiş bir yeşilliğidir.

4. Ey gümüş gerdanlı! Âşık öldüren her şuhun seninle konuşabilmesinin imkânı yoktur. Nazlanma merasimi (yalnız) sana vakfedilmştir.

5. Ey meclisi süsleyen mum! Sıdkî'yi pervane gibi cefa ateşinde yakma, ona acı. O, sana gönlünü kaptırmış bir âşıktır.

9.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Aġla ey dil düşdüñ ol şîrîn-şemāyilden cüdā

   Küşte-i tîġ-ı ġam olduñ lîk ķātilden cüdā

2. Zevraķ-ı dil kesdi ümidin necāta çıķmadan

   Ġarķa-i girdāb-ı ḥırmān oldu sāḥilden cüdā

3. Ṭıynetim ġuṣṣayla ķılmış perveriş mi'mār-ı ṣun'

   Bir binā-yı derdim ammā āb-ıla gilden cüdā

4. Niçe feryād etmeyem hem-cāne-i cānān iken

   Düşmüşem avāre vü āşüfte menzilden cüdā

5. Naķd-i cān ṣarf eyledim Ṣıdķî yolunda ol mehiñ

   Olmaz ammā n'eyleyim hergiz erāzilden cüdā

1. Ey gönül! O yüzü ve huyu güzel sevgiliden ayrılışın sebebiyle ağla. Seni öldüren bir katil değil, aşk kılıcıdır.

2. Gönül kayığı kurtuluşa ermekten umudunu kesti. Kıyıdan uzaklardaki mahrumiyet girdabında alabora oldu.

3. Yaratan, benim tabiatımı gam ve kederle beslemiş, işte ben toprak ve sudan ayrılmış bir dert binasıyım.

4. Nasıl inleyip sızlamayayım? Ben yârin can dostu iken asıl yerimden ayrıldım, başıboş ve perişan bir duruma düştüm.

5. Sıdkî, o ay gibi sevgilinin yolunda maddî manevî bütün varlığımı harcadım; o ise asla kötü kimselerle düşüp kalkmaktan çekinmedi; benim de bu durumda elimden bir şey gelmiyor.

10.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Çünki ma'lūmdur aḥvāl-i dil-i zār saña

   Ben ne ḥācet kim edem ḥalimi iẓhār saña

2. Ey ṭabîb-i dil ü cān sende gerekdir teşḫîṣ

   Dutalım kim diyemez derdini bîmār saña

3. Gāh ẓulm eyle geh 'adl ṭarîḳini gözet

   Dutalım mülk imiş ey meh dil-i efgār saña

4. Tîġ-ı cevr ile ḳamu 'ālem āzār etmek

   Ġālibā resmdir ey şūḫ-ı sitemkār saña

5. Ẓālim ü kāfir ü bî-raḥm ü mürüvvetsizsin

   Olmasın dehrde bir kimse giriftār saña

6. 'Ādet etdiñ baña cevr etmegi ey ġonca-dehen

   Ṣanki bu 'ādeti ta'lim eder aġyār saña

7. Sitemiñ bunca çekip ḥālini 'arż eylemedi

   Ṣıdḳi-i sūḫte-dil vermedi āzār saña

1.İnleyen gönlümün durumu senin tarafından bilindiği için sana halimi açıktan anlatmaya gerek yoktur.

2.Ey tabip! Hasta sana sıkıntısını söyleyemese de, gönüldeki derdi anlayıp teşhis etmek senin vazifendir.

3.Ey ay gibi güzel sevgili! Fikirlerin toplandığı gönlü, senin malın sayalım; sen ister zulüm et, istersen adaletli davran.

4.Ey güzelliğiyle öldüren sevgili! Bakışlarının kılıcı ile bütün âlemi incitmek herhalde senin âdetindir.

5.Sen zalimden, kâfirden, merhametsizlerden de betersin, hiç iyilik yapmazsın; dünyada hiç kimse sana gönül verip tutulmasın.

6.Ey gonca ağızlı! Bana eziyet etmeyi huy edindin. Sanki bunu sana, bana düşman olan yabancılar öğretiyor.

7.Bu kadar eziyet ve sitemlerine katlandı ve yine de hâlini bildirmediği için, bu gönlü yanık Sıdkî, seni rahatsız etmedi.

11.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Şem'-i ruḫūña suḫte pervāneyim şehā

   Bāl u perimi yaķmaz isem yā neyim şehā

2. Pā-māl-i ḫayl-ı hicriñ olursam 'acep degil

   Genc-i nihān-ı ḥüsnüñe virāneyim şehā

3. Yoķdur cihānda Vāmıķ u Mecnūn'a nisbetim

   Hicrān ġamını çekmede merdāneyim şehā

4. La'l-i lebiñ ḫayāli ile mest-i şevķ olup

   Yıllardurur ki sākin-i meyḫāneyim şehā

5. Zencîr-i zülfüñe vereli Ṣıdķî gibi dil

   Āşüfte-ḥāl ü 'āşıķ-ı divāneyim şehā

1. Ey padişah! Yanağının mumunda yanmış pervaneyim. (Uğrunda) Kolumu kanadımı yakmazsam ben ne olurum?
2. Ey şahım! Ayrılık dalgalarının altında kalırsam şaşırma. Zaten ben senin güzelliğinin gizli hazinesi sebebiyle harap oldum.
3. Ey hükümdar! Bu âlemde Vamık ve Mecnun'la kıyaslanamam. (Zira) Ayrılık kederini çekmede (onlardan daha) cesurum.
4. Ey hakan! Dudağının hülyasıyla şevke gelip kendimi unuttuğumdan, senelerdir meyhaneye devamlı gelmekteyim.
5. Ey kağan! Zincire benzeyen saçına gönül vereli, Sıdkî gibi perişan ve deliye dönmüş bir âşık oldum.

12.VELEHU

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ol bî-vefā ki cevr ü cefādır şi‘ār aña

   Bir kimse yoḳ ki ḥālim ede āşikār aña

2. Bir fitne-cū ki dāyim işi nāz u ‘işvedir

   Elbette bî-vefālıḳ olur iftiḫār aña

3. Derd-i muḥabbetiyle o şūḫ-ı sitemgeriñ

   Eşkim o baḥrdır ki bulunmaz kenār aña

4. Ol şahbāz-ı ḥüsn ki ‘anḳāyı ṣayd eder

   Murġ-ı dilim ‘acep mi olursa şikār aña

5. Lāyıḳ degil ki luṭf umasın Ṣıdḳi yārdan

   Teslîm olmayınca tamām iḫtiyār aña

1. İşi gücü bana eziyet etmek olan o vefasız sevgiliye, hâlimi bildirecek ve açıklayacak bir kimse yoktur!
2. Uğraşı, sürekli cilvelenip nazlanmak olan sevgili fitne çıkarmak istiyor; zaten vefasızlık onun için bir övünç vesilesidir.
3. O sitemde bulunan şen şakrak sevgilinin aşkının verdiği azapla döktüğüm gözyaşları, uçsuz bucaksız bir okyanus olmuştur.
4. Anka Kuşu'nu (bile) avlayan o güzellik doğanı, gönül kuşumu avlamış olsa, buna şaşılır mı?
5. Sıdkî, senin sevgiliden lütuf ve ihsan ümit etmen, iradeni büsbütün onun eline vermeyince uygun düşmez ve gerçekleşmez.

13. ḤARFÜ’L-BĀ’

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Yeter aġyār-ıla yār eylediñ cānānımı yā Rāb
   Ya rām et yārımı ben zāra ya al cānımı yā Rāb

2. Ya vergil destime dāmānın ol şūḫ-ı sitemkārıñ
   Ya ḳurtar dest-i ġamdan raḥm ḳıl dāmānımı yā Rāb

3. Ḳoma Ya’kūb-veş giryān olam çeşm-i güher-bārım
   Baña bir daḫı göster Yūsuf-ı Ken‘ānımı yā Rāb

4. Teraḥḥum ṣal o kāfir-i bî-raḥmıñ göñlüne zerrece[15]
   Ki küfr-i zülfü ġāret ḳılmasın îmānımı yā Rāb

5. Münevver et cemāli şem‘i birle künc-i ġam-ḫānem
   Miṡāl-i rūz-ı vaṣl eyle şeb-i hicrānımı yā Rāb

6. Başımdan sāyesin kim ḳılma ol ḫurşid-i raḫşānın
   Hemîşe pür żiyā ḳıl ol meh-i tābānımı yā Rāb

7. Ḳoma Ṣıdḳî gibi cān vereyin dām-ı meşaḳḳatde
   Benimle hem-dem et ol āfet-i devrānımı yā Rāb

[15] Bu dize, vezne uymamaktadır.

1. Ey Allahım! Sevgilimi başkaları ile dost ettin, buna son ver yahut da onun için aşk ıztırabından inleyen ben âşıka onu kısmet et, değilse benim canımı al.

2. Ey Tanrım! Ya o işkenceyi huy edinen şen şakrak sevgilinin eteğini elime ver ya da bana acı ve bu aşk derdinin elinden eteğimi kurtar.

3. Hz. Yakup gibi inciler saçan gözlerimden yaşlar akıtma; ne olur ey Allahım, Kenan ilinin Yusuf'una benzeyen o sevgilimi bana bir daha göster!

4. Ya Rab! O merhametsiz sevgilinin gönlüne, zerre kadar da olsa merhamet ver de; zülfünün siyahlığı imanımı yağmalamasın.

5. Allahım! Dert dolu evimin bucağını onun güzelliğinin mumuyla nurlandır da ayrılık gecemi kavuşma günü gibi yap.

6. O güneş gibi ışık saçan sevgilinin gölgesini başımdan eksik etme; ey Allahım, o ışık veren ay gibi sevgilimin devamlı ışık vermesini sağla.

7. Ey Rabbim! Sıdkî gibi çile tuzağında can vermeme müsade etme. Zamanın afeti olan o sevgilimi benimle arkadaş kıl.

14.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Etdiñ ey meh āteş-i hicrānla baġrımı kebāb

   Āb-ı vaṣlıñ çāre ḳılmazsa olur ḥalim ḫarāb

2. Ḫār-ıla hem-ṣoḥbet olma ey gül-i baġ-ı sitem

   Nālesinden bülbül-i şeydānıñ eyle ictināb

3. Mużṭarip olsam ʻacep mi miḫnet-i hicrān-ıla

   Eksik olmaz ḫāṭır-ı ʻāşıḳda hergiz ıżṭırāb

4. Niçe gördükde seni aġyār-ıla āh etmesin

   ʻĀşıḳ-ı şūrîde ḳandan ḳandan ey meh bunca tāb

5. Senden ayrı düşeli künc-i belāda zār olup

   Girmez oldu Ṣıdḳi-i ġam-dîdeniñ çeşmine ḫˇāb

1. Ey aya benzeyen yâr! Yüreğimi ayrılık ateşiyle kavurup kebaba çevirdin. Eğer vuslat suyu çare etmezse benim halim harap olur.

2. Ey cefa bahçesinin gülü! Dikenle yârenlik edip konuşma, deli gibi olan ve bülbüle benzeyen bu âşığın inleyişinden çekin.

3. Ayrılık acısıyla ızdırap çekiyorsam buna şaşılmaz; çünkü âşığın gönlünden dert hiç eksik olmaz.

4. Âşık, yabancı biri ile seni birlikte görünce nasıl inleyip sızlamasın? Ey ay yüzlü sevgili, buna kim dayanabilir?

5. Senden ayrıldığından bu yana, gam köşesinde ağlaya ağlaya derde düşen Sıdkî'nin gözüne uyku girmez oldu.

15.ḤARFÜ’T-TĀ’

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Ger dilde füzūn olmasa ās̱ār-ı muḥabbet

   Eyler mi-idim ol büte iẓhār-ı muḥabbet

2. ‘Ayb eylemeñiz ‘aşḳını fāş etsem o şūḫuñ

   Müşkil görünür ‘āşıḳa inkār-ı muḥabbet

3. Yer ḳalmadı inkāra çü ben rūz-ı ezelden

   Etdim o perî çehreye iḳrār-ı muḥabbet

4. Dil verdiñ o ġonca-dehene ey dil-i şeydā

   Çekseñ ‘acep olmaz eger āzār-ı muḥabbet

5. Cān verdi ġam-ı la’liñ ile Ṣıdḳi-i bîmār

   Gūş etmedi senden yine güftār-ı muḥabbet

1. Sevgilinin aşkının tesiri gönlümde gitgide artmasaydı, o put gibi güzele sevgi gösterisinde bulunur muydum?

2. Yâre âşık olduğumu açıklarsam beni kınamayınız; zaten âşık için sevgisini saklamak, aşkını inkâr etmek mümkün değildir.

3. Ben sevgiliye elest gününden beri âşığım ve o peri yüzlüye sevgimi söyledim, bunu inkâr edemem.

4. Ey deli gönül! O gül ağızlı sevgiliye gönül verdin. Eğer aşk yüzünden incinirsen buna şaşmamak lazım.

5. Aşkınla hastalanan Sıdkî al dudaklarının derdiyle can verdi, buna rağmen senden bir sevgi sözü bile duymadı.

16.

(Me fā î lün Me fā î lün Fe ū lün)

1. Benem maḫmūr-ı ṣahbā-yı muḥabbet

   Muḳîm-i ṣaḫn-ı ṣaḥrā-yı muḥabbet

2. Başımdan eksik olmaz gece gündüz

   Hevā-yı ʿaşḳ u sevdā-yı muḥabbet

3. Hemîşe ʿaşḳ-ıla meşhūr-ı dehrem

   Baña müşkildir iḫfā-yı muḥabbet

4. Yazılmış ismime rūz-ı ezelden

   Berāt-ı ʿaşḳ-ı ṭuġrā-yı muḥabbet

5. Baña ʿālemden artıḳ düşdi ḥiṣṣe

   O gün kim oldum miʿmār-ı muḥabbet

6. Benimle edebilmez kimse Ṣıdḳî

   Ṭarîḳ-i ġamda daʿvā-yı muḥabbet

1. Ben aşk şarabının mahmuruyum. Sevda çölünün ortasında oturuyorum.
2. Aşk hevesi ve sevgi arzusu gece gündüz başımdan gitmez.
3. Aşk yüzünden dünyada meşhur oldum; âşıklığımı gizlemek bana zor gelir, bu mümkün değildir.
4. Elest gününden beri benim adıma sevgi tuğrasının aşk beratı yazılmıştır.
5. Bana herkesten fazla hisse düştüğü için, o gün aşk mimarı oldum.
6. Sıdkî! Dert yolunda kimse benimle sevda mücadelesine girişemez.

17. VELEHU

(Müf te i lün Me fā i lün Müf te i lün Me fā i lün)[16]

1. Ey meh-i burc-ı ma'delet gevher-i dürc-i ma'rifet

   Mihr-i seyr-i menzilet nāci-i ehl-i ma'ṣiyet

2. Server-i elṭafı[?] sūr-ı mih-ter-i [?] Hāşimî-neseb

   Āteş-i cān-ı Ebū-Leheb şāh-ı serîr-i ma'delet

3. Ḳāmi'-i [?] müşrikîn din-i nāsiḫ din-i müşrikîn

   Şem'-i sirāce-i[?] yaḳîn mālik-i mülk-i mevḥibet

4. Server-i ḳıble-āsitān hādi-i rāh-ı dāstān

   Mürsel-i āḫirü'z-zamān şāfi'-i rūz-ı āḫıret

5. Ey şeh-i mülk-i baḫr u berr Ṣıdḳi-i zāra ḳıl naẓar

   Ḳoyma ġarîb ü der-be-der ḥalime eyle merḥamet

1. Ey adalet burcunun ayı, marifet sandığının mücevheri, güneş kadar yüksek payeli, günahkârların şefaatçisi!
2. Haşimî soyunun büyük[?] şöleni, iyilik yapanların önde gideni, Ebu Leheb'in canını yakan ateş, adalet tahtının hükümdarı!
3. Şirk koşanların yok edicisi[?], nasihatçilerin dini[?], müşriklerin dini[?], lütuf mülkünün sahibi, hakîkat[?] kandilinin ışığı.
4. Kıble tarafına çeken önder, hak yolunun rehberi, ahir zaman peygamberi, ahiret günün şefaatçisi.
5. Ey deniz ve kara varlıklarının padişahı! Ağlayan Sıdkî'yi gör de halime acı, beni kimsesiz ve derbeder halde bırakma.

---

[16] Vezne uygun düşecek şekilde, şiirden önce gelmesi gereken velehu denilebilecek bir şiir yoktur.

18.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Göñül her laḫẓa sîneñ çāk edip yüz nāle vü āh et

   Ġam-ı pinhāñımı bu nev'-ile dildāra iẓhār et

2. Nedir beyhūde efġān etdigiñ kūyunda her laḥẓa

   Yeter ḫaˇb-ı ṣafādan ol mehi her gece bî-dār et

3. Nedir bunca sitem rindān-ı mey-āşāma ey zāhid

   Naṣîḥat kār ḳılmaz bunlara gel terk-i āzār et

4. Yeter aġyār olan bî-derde merhem-baḫş ol ey meh-rū

   Ṭabîb ol 'āşıḳ-ı dil-ḫastanıñ derdine timār et

5. Leb-i la'liñ añıp ol mehveşiñ ḳan aġla ey Ṣıdḳî

   Dem-i vaṣlına ermek ḳaṣdına cān u dil îs̱ār et

1. Gönül! Her an göğsünü yırtıp, yüzlerce feryat ve ah edip inle ve sızla. Böylece gizli derdimi sevgiliye göster.
2. Sevgilinin mahallesinde yok yere ettiğin feryatlar nedir? Artık o ay gibi güzeli uykusundan uyandırıp durma.
3. Ey zahit! Şarap içen rintlere ettiğin bunca sitem nedir? Bunlara öğüt fayda vermez, gel, incitmeyi bırak.
4. Ey ay yüzlü! Derdi kederi olmayan yabancılara merhem olduğun kâfi, doktor ol ve gönlünde aşk derdi olan âşığın derdine derman ol.
5. Ey Sıdkî! O ay parçasının kırmızı dudaklarını anıp, kanlı gözyaşı dök ve ona kavuşacağın vakte kadar canını ve gönlünü ortaya koy.

19.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ol bî-vefāyı sevmeden ey dil ferāġat et

   Bir laḥẓa ḫ͘āb-ı rāḥata var istirāḥat et

2. Etme ḫarābe mülk-i dili ḫayl-ı hicr ile[17]

   Dut kim cihāna şāhsın ey meh ʻadālet et

3. Künc-i belāda ṣalma beni dest-gîrim ol

   Ḳaldım ayaḳda raḥm ḳılıp bir ʻināyet et

4. Gelmez ḳıyāma ḳāmetiñi görmese imām

   Luṭf et s̱evāba dāḫil ol ey meh iḳāmet et

5. Ol serv-ḳāmetiñ ġam-ı hicriyle Ṣıdḳiyā

   Ṣabr eyle derd-i ġurbete ḳaç gün seyāḥat et

1. Ey gönül, o vefasız sevgiliyi sevmekten vazgeç de bir an olsun rahat bir uykuya var ve dinlen.
2. Ey ay yüzlü güzel! Bütün dünyaya hükmettiğini düşün, adaletli davran ve ayrılık dalgalarıyla gönül ülkesini yıkma.
3. Elimden tut ve beni bela köşesinde bırakma. Şaşkın durumda ayakta kalakaldım, merhamet göster ve yardım et.
4. Ey ay gibi güzel! İmam, senin boyunu görmeyince, (namaza durmak için) ayağa kalkmaz. Yanımıza gelip (namaza) oturarak bizlere bir iyilikte bulun ve sen de sevap kazan.
5. Ey Sıdkî! O servi boyludan ayrı düşmenin verdiği kederle yolculuğa çık ve ayrılık derdine sabreyle.[?]

[17] Ḫayl-ı hicr ile: ayrıca, "dest-i ẓulm-ıla" [Varak No: 3b]

20.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ey göñül derdime nāle vü āh et

   Yāri ḥāl diliñden āgāh et[18]

2. Yāra ʿaşḳıñ es̱er ede der iseñ

   Āh-ı şeb nāle-i seḥergāh et

3. Baña luṭf eyle ey cefā-pîşe

   Reşkden ġayrıyı cigergāh et

4. Sür ḳapıñdan raḳîb-i rū-siyehi

   Beni cānā ḳabul-i dergāh et

5. Ṣıdḳiyā ḳūy-ı yāra varsañ eger

   Şuʿle-i āhı hādî-i rāh et

1. Ey gönül, ah ve vah ederek inleyip sızla, gönlümün halinden sevgilime haber ver.
2. Eğer sevgiliye aşkının tesir etmesini istiyorsan, geceleri ah et ve seher zamanı da ağlayıp sızla.
3. Ey eziyeti kendine huy edinen sevgili! Bana acıyıp yakınlık göster, kıskançlık sebebiyle başkalarının ciğerini yak, onları derde uğrat.
4. Ey sevgili! Yüzü kara olan rakibi kapından uzaklaştır ve dergahına beni kabul et.
5. Ey Sıdkî! Olur da sevgilinin mahallesine gidersen, ahının ışıklarını yol gösterici yap.

---

[18] Bu mısranın vezninde sorun mevcuttur.

21.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. O serv-i dil-rübānıñ ṭarz-ı reftārındadır ḥikmet

   O şîrîn lebleriñ nāzıyla güftārındadır ḥikmet

2. Degil ʻîcāz-ı ʻÎsā mürdeler iḥyā eden her dem

   O şūḫuñ zāhidā laʻl-i güher-bārındadır ḥikmet

3. Egerçi bülbül-i şeydānıñ efġānında ḥālet var

   Velî ʻaşḳ ehliniñ feryād-ıla zārındadır ḥikmet

4. Dilā gözyaşı ile beslediñ ol naḫl-i reyyānı

   Ne sūd ammā ki anıñ mîve vü bārındadır ḥikmet

5. Erilmez diye vaṣl-ı yāra Ṣıdḳî kesme ümîdiñ

   Hemān ol şūḫ-ı şehr-āşūbuñ iḳrārındadır ḥikmet

1. Hikmet, o gönüller kapan sevgilinin yürüyüş şeklinden, onun tatlı dudaklarından çıkan sözlerden ve nazından meydana gelmektedir.
2. Ey zahit! Ölüleri sürekli dirilten mucize, Hz. İsa'nın mucizesi değildir; hikmet, o şen şakrak sevgilinin inciler saçan al dudağındadır.
3. Tutkun bülbülün feryadında dikkate değer bir hal varsa da, (asıl) hikmet ve marifet, âşıkların feryatları ile ağlayışlarındadır.
4. Ey gönül! O susamış fidanı gözyaşı ile suladın, bundan bir şey çıkmaz, asıl hikmet onun meyve ve yapraklarında görünür.
5. Ey Sıdkî! Sevgiliye kavuşulmaz diyerek hemen ümidini yitirme. Hikmet, şehri fesada veren o yârin açıklamalarında kendini gösterir.

22.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. ‘Ömrüm yeter ey meh ġam-ı hicriñle tebāh et

   Öldüm baña bir gūşe-i çeşmiñle nigāh et

2. Ey dil saña göstermese yüz ol meh-i bî-mihr

   Bir āh-ıla baẖtıñ gibi dünyāyı siyāh et

3. İsterse sitem eylesin isterse ‘adālet

   Dil mülküne ol şūẖ-ı perî-zādeyi şāh et

4. De ġamzeñe ḳan içmege çok eylemesin meyl

   Yoḳ yere yeter ḳana girip bunca günāh et

5. Gūş eylemez efġānıñı ol şūẖ-ı cefā-cū

   Ey Ṣıdḳi-i ġam-dîde yeter nāle vü āh et

1. Ey ay kadar güzel sevgili! Ayrılık derdiyle ömrümü tükettiğin canıma yetti; artık ölüyorum, hiç olmazsa bana gözünün ucuyla olsun bir kez bak.
2. Ey gönül! O şefkatsiz sevgili sana yüz göstermezse, bir ah çekerek bu dünyayı bahtın gibi kapkara eyle.
3. O peri çocuğunu gönül ülkesine padişah eyle de orada ister adaletle isterse de zulümle hükümdarlık yapsın.
4. Yan bakışlarına söyle de kan içmek için zulme yönelmesin; boşu boşuna kan döküp günah işlemesin.
5. Ey dert üstüne dert görmüş Sıdkî! Ah vah edip ağlayıp sızladıkların yeter; o her zaman eziyet ve cefaya sapan sevgili, senin bu feryatlarını duymazdan gelir, bunları bırak.

23. ḪARFÜ'S̱-S̱Ā

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Deheniñ ey meh eder ġonca-i ḫandān-ıla baḥs̱

   Kākül ü zülfüñ eder sünbül ü reyḥān-ıla baḥs̱

2. Mayil-i ḳaddiñ olan serve tenezzül ḳılmaz

   Sākin-i kūyuñ eder Ravża-i Rıḍvān-ıla baḥs̱

3. Zülf-i şeb-rengi götür ṣafḥa-i ruḫsārıñdan

   Eylesin māh-ı ruḫuñ mihr-i dıraḫşān-ıla baḥs̱

4. Beni ser-geşte ḳılan kākül-i 'anber-būdurur

   Küfr-i zülfüñdür eden ey ṣanem îmān-ıla baḥs̱

5. Ṣıdḳi ol Yūsuf-ı gül-çehreden ayrı düşeli

   Künc-i ġam-ḫānem eder külbe-i aḫzān-ıla baḥs̱

1. Ey ay gibi güzel sevgili! Dudağın, yeni açılacak gonca ile iddialaşır; perçemin ve zülfün ise sünbül ve reyhanla yarışır.

2. Senin boyuna meyledenler, servi ağacına dönüp bakmazlar; mahallende oturanlar da, cennetin hâkimi olan Rıdvan ile bahse girişirler.

3. Gece renkli saçını yüzünden çek de, aya benzeyen yanağın, ışık saçan güneşle bahse tutuşsun.

4. Ey put gibi güzel sevgili! Beni serseme çeviren senin anber kokan kâkülündür; zülfünün karalığı da imanımla bahse tutuşmuştur.

5. Sıdkî! O gül yüzlü Yusuf'tan ayrıldığımdan beri dert evimin köşesi, (Hz. Yakup'un) hüzün dolu kulübesi ile yarışır oldu.

24.VELEHU

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Hevā-yı kākülüñdür dil perîşān olmaġa bā'iṡ

   Ḫayāl-i ḳāmetiñdir ḫāke yeksān olmaġa bā'iṡ

2. Görür kūyuñda lā-yaḳ'îl cānā 'acep ḳılma

   Lebiñ keyfiyyetidir mest ü ḫarāb olmaġa bā'iṡ

3. Şeb-i firḳatde ey meh şu'le-i āhdır[?] …[19]

   Bu deñli şem'-i ruḫsārıñ firūzān olmaġa bā'iṡ

4. Ġarażgülzār-ı ḥüsn-i yāra āb ü tāb vermekdir

   Gözüm merdümleri ey Ṣıdḳi miḥrbān olmaġa bā'iṡ

5. Biḥamdillāh fiġān u nāle-i cān-sūzumu[?] olmuş

   Hele bir pāre ol kāfir müslümān olmaġa bā'iṡ

1. Gönllerin perişan olmasına sebep, onların senin kahkülüne olan arzusudur. Yerle bir olmalarının nedeni de boyunun hayalidir.

2. Ey sevgili! Mahallende dalgın dalgın dolaşırsam buna hayret etme. Dudağının hali, kendimizden geçip perişan olmamıza neden oluyor.

3. Ey ay gibi güzel sevgili! Ayrılık gecesinde gönül derdiyle ettiğim ahların alevi; muma benzeyen yanağının ışık saçmasına sebeptir.

4. Ey Sıdkî! Gözbebeklerimin (yaşlar döküp) sevgi göstermesinin amacı yârin güzelliğinin gül bağına tazelik vermektir.

5. Allah'a hamdolsun, can yakan ağlayışlarım ve feryatlarım kabul edilmiş olduğundan, o sevgili, biraz selâmete çıkmış oldu.

---

[19] Dizenin sonu okunamamıştır.

25. ḤARFÜ’L-CİM

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. N’ola her dem ṭavf-ı kūyuñ-çün ger eylersem ḥucac

   Ṭavf-ı kūyun farżdır ‘āşıḳlara mānend-i ḥac

2. Ṭāñ mı kim zāhid ḳoyup kūyuñ dilerse cenneti

   N’eylesin ma‘żūrdur *leyse alel a’gmā ḥarec[ün]*[20]

3. İsterim kim sînesi āmāc-ı tîr-i ġam ola

   Ey kemān ebrū saña bir kerre her kim baḳsa kec

4. Bunca cevr etdiñ baña ṣabr eyleyip cān vermedim

   Görmedim dünyāda ben teg çābük u sen teg elec[?][21]

5. Iżṭırāb etmekden ise ṣabr yegdir Ṣıdḳiyā

   Lāzım olur feth-i bābü’ṣ-ṣabru miftāḥü’l-ferec

1. Ey sevgili! Hacıların kabeyi tavaf etmeleri gibi ben de senin bulunduğun yerde dönüp durursam ne çıkar; âşıklar için hacdaki tavaf gibi senin mahalleni tavaf mutlaka lazımdır.
2. Zahid, senin mahallen yerine cenneti dilerse onu ayıplamayın; neylesin, **‘***Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur. (Bunlar savaşa katılmak zorunda değillerdir*)’ ayet-i kerimesindeki gibi o da bir özür sahibidir.
3. Ey kaşları yaya benzeyen sevgili! Kim sana bir defa yan baksa, ben onun göğsünün gam oklarına hedef olmasını dilerim.
4. Bana çok eziyet ettin (ama) ben sabredip canıma mukayyed oldum. Benim gibi sevgili için kendini feda eden, hareketli birini ve senin gibi ağırdan alan, aldırış etmeyen birini görmüş değilim.
5. Ey Sıdkî! Izdırap çekmektense buna sabretmek iyidir; zaten sabır, rahata kavuşmanın anahtarıdır.

---

[20] Fetih sūresi 17. ayet*:* *“**Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur.*** **(Bunlar savaşa katılmak zorunda değillerdir.)** *Kim Allah’a ve elçiye itaat ederse, Allah onu alt tarafından ırmaklar akan bahçelere sokar. Kim de yüz çevirirse onu da acı bir azaba uğratır.”* Ateş, Süleyman: **Kur’ân-ı Kerîm Tefsîri** , C:V, İst., Milliyet Gazetecilik, 1995, s.2474-2475. (çevrimiçi)http://www.diyanet.gov.tr/kuran/default.asp, 06 Haziran 2010.

[21]Kelimenin yazımı “ الج ” şeklindedir.[Varak No:4b]

26.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Yār cevr eyler baña her dem eder aġyār güç

   Müşkil işdir kim eder aġyār güç dildār güç

2. Eyle hem-dem baña teklîf-i gülşen k'ol mehiñ

   Ḫaṭṭ-ı nev-ḫîzinden ayrı seyr-i sünbülzār güç

3. Ey musavvir yār taṣvîrine taḳlîd eyleyip

   Reng-i rū vermişsin ammā ḳuvvet-i güftār güç

4. Yār müstaġnî metā'-ı 'aşḳ ḳāsid baḫt bed

   Eylemek ol ṭıfl-ı bî-pervā-ıla bāzār güç

5. Şi're aldanmaz cihān mehveşleri ġam çekme kim

   Vaṣla ermek Ṣıdḳiyā bî-dirhem ü dinār güç

1. Sevgili bana eziyet eder, yabancılar da zulüm yapar; başkalarının ettiği zulüm de sevgilinin hakka riâyet[?] etmemesi de çok zor bir iştir.
2. Ey dost! Bana o ay gibi güzelin gül bahçesini teklif et; onun yenice filizlenen ayva tüylerinden başka bir sünbül bahçesini seyretmem olanaksızdır.
3. Ey ressam! Yârin sūretini yaparak (eserine onun) yüzünün rengini verebilmişsin amma sözünün kuvvetini vermen çok zordur.
4. Sevgili umursamaz, aşk metâı bozuk, baht kötü; işte o pervasız sevgiliyle bu durumdayken alış veriş yapmak mümkün değil.
5. Ey Sıdkî! Boşuna dertlenip durma, bu dünyanın güzelleri senin şiirlerine kanmaz. Parasız pulsuzken onlara kavuşman imkânsızdır.

27.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ḳadiñ seyr eyle ol şūḫuñ dilā serv-i çemenden geç

   Ruḫuna ḳıl naẓār ey dîde seyr-i yāsemenden geç

2. Ḳopar ṣal penbe-i daġıñ dilā cān verdigiñ demde

   Şehîd-i ḫançer-i ʻaşḳ olduñ ey ʻāşıḳ kefenden geç

3. Göñül Yaʻḳub-āsā ṣabr ḳıl hicrānına andan

   Girip künc-i ġama ol Yūsuf-ı gül-pirehenden geç

4. Yeter teşniʻi ḳo nāṣiḥ geçilmez kūy-ı cānāndan

   Demek mümkin midir bir bülbüle kim gel çemenden geç

5. Sefer ʻazmine ol meh çünki āheng etdi ey Ṣıdḳî

   Ġarîb-i deşt-i ġam ol sen daḫı zevk ü vaṭandan geç

1. Ey gönül! Çimenlikteki serviyi bırak da o şen şakrak sevgilinin boyuna bak. Ey gözüm! Yasemin seyrini boşver de sevgilinin yanağına bak.
2. Ey gönül! Can verdiğin vakit, yarandaki pamuğu çıkarıp at. Ey âşık! Sen sevgilinin hançer bakışlarının şehidisin, kefeni bırak; çünkü şehitler kefensiz gömülürler.
3. Gönül! Hz. Yakup'un yaptığı gibi sen de ayrılık elemine sabret de, sonra dert köşesine girip, o gül kokulu gömleğin sahibi Hz. Yusuf'un gömleğinden vazgeç.
4. Ey nasihat veren kişi! Sevgilinin mahallesinden ayrılmak mümkün değil, bizi kınama; senin böyle yapman bülbüle 'gel çimenlikten vazgeç' demeye benzer.
5. Ey Sıdkî! O ay parçası sevgili, sefer düzenlemeye karar verdi. Sen de keder çölünün garibi ol ve vatanından, zevklerinden vazgeç.

28.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Şekîb ü ṣabrımı ḫūbān çün eyledi tārāc

   ‘Acep yoķ olsam eger tîr-i firķata āmāc

2. Cerāḥat-ı ġama elmās-ı rîzedir merhem

   Beni ķo derdim ile ey ṭabîb etme ‘ilāc

3. Ġamıyla cān ver o şūḫ-ı sitemgeriñ zîrā

   Şehîd-i ‘aşķ olana budur ey göñül mi‘rāc

4. Daḫı benim gibi yoķ bir esîr-i miḫnet-i hicr

   ‘Acep yoķ olsam eger şāh-ı ‘aşķ başına tāc

5. Ķapıñda Ṣıdķi-i bî-çāre derdmendiñdir

   Teraḥḥum eyle aña etme ġayrıya muḥtāc

1. Güzeller, benim sabrımı yağmaladıkları için ayrılık oklarına hedef olursam buna şaşmayın.
2. Ey tabip! Keder yarasına sürülecek merhem elmas tozudur. Beni derdimle yalnız bırak, yarama ilaç bulmaya çabalama.
3. Ey Gönül! O zalim sevgilinin aşkı ve derdiyle can ver; çünkü aşk şehidinin miracı böyle olur.
4. Benim gibi, ayrılık sıkıntısının tutsağı olan biri daha yoktur. Aşk padişahının başı üzrerinde taç olursam şaşırmayın.
5. Zavallı Sıdkî senin kapında dertlenip durur, ona merhamet et ve onu başkalarına muhtaç bırakma.

29. ḤARFÜ’L-ḤĀ

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Hicr-ile cān versem ol meh eylemez iḳrār-ı ṣulḥ

   Lebiñ üstād-ı cihāndır etmede inkār-ı ṣulḥ

2. Āteş-i hicrāna yaḳsam cismimi pervānevār

   Etmez ol şem‘-i cihān-ārā baña iẓhār-ı ṣulḥ

3. Göñlün almaz ‘āşıḳ-ı şeydānıñ incinmiş meger

   Yoḳsa ḳılmışdır o meh ‘uşşāḳa istiġfār-ı ṣulḥ

4. Şöyle bî-tāb-ı ġam-ı ‘aşḳ olmuşam kim zerrece

   Ḳoymadı ṭāḳat dilimde ey göñül efgār-ı ṣulḥ

5. Ġālibā rencîdedir ben mübtelādan Ṣıdḳiyā

   Çıḳmaz aġzından anıñ-çün ol mehiñ güftār-ı ṣulḥ

1. Ben ayrılık yüzünden ölsem bile o ay yüzlü sevgili benimle barışmaz. Senin dudağın, barışı reddetme yönüyle, dünyada üstat olmuştur.
2. Bir pervane gibi varlığımı ayrılık ateşinde yaksam bile, cihanı süsleyen ve meclisi aydınlatan o mum gibi sevgili bana yakınlık göstermez.
3. Aya benzeyen o güzel, deliye dönmüş âşıklarının gönlünü alırdı almasına ama onlara kırgındır; zaten kırgın değilse o, âşıklarını affedip bağışlar.
4. Ey gönül! Ben aşk derdiyle öyle halsiz düşmüşüm ki barışma derdi gönlümde zerre kadar olsun dayanma gücü bırakmamıştır.
5. Galiba sevgili, kendisine aşkla tutkun olan benden incinmiştir; bu sebeple o ay gibi yârin ağzından barış sözü çıkmıyor.

30.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Sāḳiyā gel beri ver mecmā‘-ı rindāna ḳadeḥ

   Nāgeh bir neş‘e vere zümre-i yārāna ḳadeḥ

2. Şarṭım oldur ki olam ḫāk-i reh-i pîr-i muġān

   Bozmasa ‘ahdini ger dursa bu peymāna ḳadeḥ

3. Munṭazır cümle eḥibbā ki mey-i nāb içeler

   Kime feryād edelim gelmedi devrāna ḳadeḥ

4. İsterem ḥalimi ‘arż etmegi luṭf et sāḳi

   Ṣunma peyveste gel ol ġonca-i ḫandāna ḳadeḥ

5. Rūz u şeb fikr ü taḥayyürdeyem ey Ṣıdḳî müdām

   Dest-res niçe bulupdur leb-i cānāna ḳadeḥ

1. Ey saki! Beri gel ve bir araya toplanan rintlere kadeh sun da bu şarap kâsesi dostlar meclisine ansızın bir sevinç yaysın.
2. Bu şarap kadehi durduğu yerde dursa ve sözü bozmasa meyhane pirinin yolunda toprak olurum.
3. Dostlarımın hepsi saf şaraptan içmeyi bekler. (Elden ele) Devreden kadeh bize gelmedi, biz (şimdi) kime feryad edelim?
4. Ey şarap sunan! Halimi dile getirmeyi istiyorum, bana yakınlık göster. Tebessüm eden o gonca güle ardı ardına kadehler sunmayı bırakarak bize müsaade et.
5. Ey Sıdkî! Sevgilinin dudağına kadeh ulaşacak mı diye gece gündüz düşünce ve hayretler içinde kaldım.

31.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. İçse o şūḫ-ı māh-liḳa bāde-i ṣabūḥ

   Seyr-i cemāli ‘āşıḳda olur ġıdā-yı rūḥ

2. Ümmîdim oldurur ki sevem[22] yāri ḥaşre dek

   Ger el verirse ṭāḳat-ı Eyyūb ü ‘ömr-i Nūḥ

3. Ḥall edemez mesā’il-i ‘aşḳı faḳîh-i vaḳt

   ‘Ömrü olunca diḳḳat edip yazsa biñ şürūḥ

4. El verse cām-ı la‘liñi nūş eylemek seniñ

   Cām-ı şarāba etmek olur tevbe-i Naṣūḥ

5. Ṣabr eyle derd-i firḳata ḳan aġla Ṣıdḳiyā

   Bāb-ı viṣāl-i yāra müyesser degil fütūḥ

1. Ay suretli o şen şakrak sevgili sabah şarabından içerse, onun güzelliğini seyretmek âşıklarının ruhuna gıda olur.
2. Eğer fırsat olur da Hz. Eyüp’ün sabrı ve Hz. Nuh’un ömrü bana bağışlanırsa ben, sevgiliyi toplanma gününe değin sevme ümidindeyim.
3. Fıkıhta derin bilginler, ömürleri oldukça, dikkat kesilip binlerce şerh yazsalar, aşk meselesini asla çözemezler.
4. Senin al renkli kadehe benzeyen dudaklarından içmek mümkün olsaydı, şarap kâsesine kesin olarak tövbe etmek gerekirdi.
5. Ey Sıdkî! Ayrılık derdine kan ağlayarak sabret; çünkü sevgiliye kavuşacağın kapıyı açmak kolay değildir.

---

[22] Sevem: “ سیوم ” şeklinde yazılmıştır. [Varak No: 5a]

32. ḤARFÜ’L-H̱Ā’ (H̱I)

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ol ġonca kim yüzüne dutupdur nikāb-ı sürẖ

   Ṣan kim güneş yüzün bürüyüpdür seḥāb-ı sürẖ

2. Gül devri geldi fırṣatı fevt etme sāḳiyā

   Pür eyle sāġarı ki içilsin şarāb-ı sürẖ

3. Ta‘rif-i la‘liñ etmege gülşende ‘andelîb

   Almış eline gül varaḳından kitāb-ı sürẖ

4. La‘l-i lebiñ firāḳı ile ḳanlar aġlarım

   Ḳorḳum budur ki ġark ede dünyāyı āb-ı sürẖ

5. Fikr-i ruẖuñla āteş-i hicr içre yanmadan

   Ṣıdḳî-i dil-şikeste olupdur kebāb-ı sürẖ

1. Yüzüne kırmızı bir örtü tutan o gonca, yüzü kırmızı bulutla örtülen bir güneşe benzer.

2. Ey saki! Güllerin açılma vakti geldi, fırsatı kaçırma; kadehleri doldur da kırmızı şarap içilsin.

3. Bülbül, gül bahçesinde senin dudağının tarifi için eline, gül varağından kırmızı bir kitap almış gibidir.

4. Lal taşına benzeyen dudağından ayrı düşeli kan ağlamaktayım. Gözyaşlarımdan oluşan bu kırmızı suyun dünyayı garketmesinden korkuyorum.

5. Kalbi kırık Sıdkî, senin yanağının düşüncesiyle ayrılık ateşinde yandığı için, ateşte kanlı yaş döken kebaba benzer.

33. ḤARFÜ’D-DAL

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ey ṣabā dildāra var aḥvālim iẓhār et meded

   Mülk-i dil ḥālinden ol şāhı ẖaberdār et meded

2. Gūş ḳılsın āh [u] feryādım fiġān ḳıl ‘andelîb

   Mest-i ḫˇab-ı nāz iken dildārı bî-dār et meded

3. Ṭūṭi-i dil la‘l-i dür-bārıñ[23] diler ṣubḥ u mesā

   Ey şeker-leb aña bî-dād etme güftār et meded

4. Nāṣiḥā rindān-ı mey-nūşa nedir bunca sitem

   Gūş etmezler sözüñ gel terk-i āzār et meded

5. Zaẖmnāk-i nāvek-i dil-dūz u ġamzeñdir şehā

   Ṣıdḳi-i dil-ẖastanıñ derdine timār et meded

1. Ey sabah rüzgârı! Bana yardımcı ol da sevgiliye halimi anlat, gönül ülkesinin durumundan o güzeller padişahına haber gönder.
2. Ey bülbül! Feryat edip acı acı bağırarak naz uykusundaki sevgiliyi uyandır da; benim feryatlarımı işitmesine yardım et.
3. Gönül papağanı, akşam sabah senin inci saçan dudaklarını ister; ey şeker dudaklı ona haksızlık etme, söz söyleyerek yardım et.
4. Aman ey nasihatçi! Şarap içen rintlere ettiğin bunca sitem nedir? Onlar senin sözünü işitmez, gel de onları rahatsız etmekten vazgeç.
5. Ey şahım! Yan bakışlarının gönül delen okuyla yaralandım; imdadıma yetiş de gönlü yaralı Sıdkî’nin derdine derman ol.

---

[23] dür-bārıñ: “ دوربارك” şeklinde fazladan bir “و” vav harfiyle yazılmıştır. [Varak No: 5b]

34.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Seḥer mis̱āli[24] bugün gūş-ı cāna erdi nevîd

   Ki ey belāzede şād ol erişdi mevsim-i ʻîd

2. Gelir o serv-i sehî et nis̱ār ayağına cān

   O tîre-baḫt gidip doğdu başına ḫurşîd

3. Teraḥḥum eyle baña ey perî cefā niçe bir

   Ġamıñla ağlamadan görmez oldu çeşm-i ümîd

4. Dediñ ki ʻıyd günü dest-būsa el veririm

   Yeter teġāfülü ḳo çünkim oldu vaʻde baʻîd

5. Nedir bu deñli sitem şimdi Ṣıdḳi-i zārı

   Gel eyleme şeref-i dest-būsdan nevmîd

1. Bugün seher vakti gibi, can kulağıma bir müjde geldi; ey belaya uğrayan gönül, sevin (çünkü) bayram zamanı geldi.
2. O servi gibi boyu olan sevgili geliyor, yoluna canını ver, artık kara bahtım kötü talihim gitti ve başıma güneş doğdu.
3. Ey peri gibi güzel sevgili! Bu kadar cefa etme, bana acı, senin aşkının derdi ile ağlamaktan ümit gözüm görmez oldu.
4. Bayram günü öpmek için elimi veririm, dedin; artık beni görmezden gelmeyi bırak verdiğin sözden gitgide uzaklaşıyorsun.
5. Şimdi ağlayan Sıdkî'ye ettiğin bunca işkence yetmedi mi? Artık yeter, elini öpme şerefinden Sıdkî'nin ümidini kesme.

---

[24] Kelimenin yazımı: "مصلی" şeklindedir. [Varaka No: 5b]

35.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Dönmez çü kāmım üzre benim çarḫ-ı lāciverd

   Olsam ‘acep mi deşt-i melāmetde reh-neverd

2. Bî-derd fehm ķılmasa aḥvālimi ne ġam

   Bilmez bu derdimi benim illā ki ehl-i derd

3. Ķays’a vuḥūş her dem edermiş muvāneset

   ‘Āşıķ odur ki kūşe-i ‘uzletde ola ferd

4. ‘Ārif odur ‘ācūze-i dehre başılmayıp

   Dünyāya niçe gelmiş ise gide böyle merd

5. Bāzār-ı hicr germ ķalırsa bu mertebe

   Verir cihānı āteşe Ṣıdķî bir āh-ı serd

1. Bu lacivert renkli felek benim gönlümce dönmüyor. Artık ben melâmet çölünde yürürsem hayrette kalmayın.
2. Dertsizler, benim halimden anlamazsa buna üzülmem; onların benim derdimi bilmeleri için derde düşmeleri, âşık olmaları gerekir.
3. Vahşi hayvanlar Mecnun’la dostluk edip, onunla birlikte yaşarmış. (Hâlbuki) Gerçek âşık, yalnızlık köşesine çekilerek tek başına duran kişidir.
4. Gerçek arif, kocakarıya benzeyen dünyanın peşinde koşmaz; dünyaya nasıl çıplak gelmişse öyle gider.
5. Sıdkî! Ayrılık pazarı bu derece kızışırsa, (senin) soğuk bir ahın cihanı ateşe verir.

36. Ḥ̲ARFÜ’Z̲-Z̲AL

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Oldu şîrîn lebiñ ey şūẖ şekervār lez̲îz̲

   Gūş oluñsa deheniñden n’ola güftār lez̲îz̲

2. Ġayrdan mihr ü vefā telẖdir ey dil ammā

   Ne ķadar cevr ü cefā etse olur yār lez̲îz̲

3. H̲oş gelir zehr-i ġam-ı hicriñ ey meh ben zāra

   Nitekim ‘āşıķa vaṣl-ı leb-i dildār lez̲îz̲

4. Gerçi vardır şekeriñ lez̲z̲eti ammā güzelim

   Ṣanma la‘liñ gibi ‘ālemde şekervār lez̲îz̲

5. H̲oş gelir ‘āşıķa rü’yā-yı cemāliñ cānā

   ‘Āşıķ-ı pāk olana nitekim dîdār lez̲îz̲

1. Ey şen şakrak sevgili! Senin tatlı dudağın şeker gibi oldu; senin ağzından tatlı sözler çıkıp işitilse ne güzel olur.
2. Ey gönül! Başkasından gelen sevgi ile vefa acıdır ancak sevgili ne kadar zulmederse etsin bana bunlar tatlı gelir.
3. Ey ay gibi güzel sevgili! Yârin dudağına kavuşmak, âşığa tatlı geldiği gibi ayrılığının kederli zehri, ağlayıp duran bana güzel geliyor.
4. Güzelim! Gerçi şekerin lezzeti vardır fakat bu âlemde senin kırmızı dudağın gibi şekere benzeyenin ve tatlısının olacağını zannetme.
5. Ey sevgili! Güzel yüzünün rüyası âşığın hoşuna gider; ancak gönlü temiz âşık için sevgilinin güzelliği çok tatlıdır.

37. ḤARFÜ’R-RĀ

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Gözdedir her dem ẖayāl-i nergis-i bahār-ı yār

   Başdadır dāyim hevā-yı zülf-i ‘anber-bār-ı yār

2. Merhem etmez arzu mecrūḥ-ı tîġ-ı ‘aşḳ olan

   Cān verir dermān temennā eylemez bîmār-ı yār

3. Ṭayy ederdim şevḳ-ıla bir demde iki ‘ālemi

   Anı taḥḳîḳ eylesem kim ḳandadır ās̱ār-ı yār

4. Etme ġılmān vaṣfın ey zāhid ben divāneye

   Yeg gelir seyr-i ẖubāndan[25] bir nefes didār-ı yār

5. Etmişem taḥḳîḳ derd-i hicr-ile ben ẖastayı

   Bülbül eyler Ṣıdḳiyā āẖir gül-i ruẖsār-ı yār

1. Sevgilinin baharda açan nergislerinin (saçlarının) hayali gözlerimin önünden hiç gitmez; yârin anber kokulu zülfünün hevesi de devamlı başımdadır.
2. Aşk kılıcıyla yaralanan kişi, merhem istemez; hatta âşık (bu yolda) canını verir de, derman talep etmez.
3. Sevgilinin izleri nerededir diye araştırsam; bu arzu ile bir anda iki cihanı gezip dolaşırım.
4. Ey zahid! Tüyleri yeni yeni biten o delikanlının vasıflarını benim gibi bir deliye anlatma; çünkü sevgilinin yüzünü bir nefeslik zamanda görmek, güzelleri seyretmekten evladır.
5. Ey Sıdkî! En sonunda anladım ki, yârin yanağındaki gül, ayrılık derdi çeken benim gibi bir hastayı bülbüle çevirir.

---

[25] Kelimenin yazımı “ خباندن ” şeklindedir. [Varak No: 6a]

38.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ḫāṭır-ı ‘āşıḳ ki her dem ġam temennāsındadır

   Meyl-i ‘işret eylemez mātem temennāsındadır

2. Derd-i ‘aşḳ-ı yār efzūndur diye ġam çekme kim

   Böyle derdiñ ey göñül ‘ālem temennāsındadır

3. Leẕẕet-i ḫūn-ābe-i ḥasret ḥarām olsun aña

   Ol ki şükrüñ ḳılmayıp zemzem temennāsındadır[26]

4. Bî-naṣîp olsun ilāhî zaḫm-ı tîġ-i ‘aşḳdan

   Kim ki cānın vermeyip merhem temennāsındadır

5. ‘Ālemi seyl-āba verdi ṭurfa ḥāletdir yine

   Dîdemiz her laḥẓa Ṣıdḳî nem temennāsındadır

1. Her dakika âşığın gönlü dert arzusundadır; eğlenmeye meyletmez, sevgiliye kavuşmanın derdi ile yanar yakılır.
2. Ey gönül! Yâre âşık olmanın derdi çoktur diye kederlenme; bütün herkes böyle bir derdi çekmeyi arzu etmektedir.
3. (Haline) Şükretmeyip zemzem dileyenlere, hasretle dökülen kanlı gözyaşlarının lezzeti haram olsun.
4. Allah'ım! Canını vermekten çekinen ve kendisine iyileşmek için çare arayan kimseler, aşk kılıcının yarasından kısmetini alamasın.
5. Sıdkî! Âlemi sele veren gözümüz, sürekli ağlamak ister; bu, (şimdiye dek) görülmemiş yeni bir durumdur.

---

[26] Ayrıca: "Ol ki cān ḳaydın çekip merhem temennāsındadır." Nesir cümlesi: "Can kaygısı çekip merhem dileyenler" [Varak No: 6b]

39.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ne gündür kim dilimde sūz-ı ‘aşḳıñdan elem yoḳdur

   Ne şebdir kim vücūd-ı miḫnet-ālūdumda ġam yoḳdur

2. N’ola ben gibi cānā ‘andelîb olmazsa ‘ālemde

   Gülistān-ı melāhat içre sen teg ġonca-fem yoḳdur

3. Egerçi geldi gitdi niçe Vāmıḳ niçe Ḳays ammā

   Benim teg şimdilik bir ‘āşıḳ-ı s̱ābit-ḳadem yoḳdur

4. Ruḫ-ı la‘liñden ayrı künc-i firḳat içre ey meh-rū

   Ne demdir kim dilimde āteş ü dîdemde nem yoḳdur

5. Esirge Ṣıdḳi-i bîmārı üftāden esîriñdir

   Seniñ başın çün ey meh k’andan özge bir ḳasem yoḳdur

1. Bu gün, aşkın yakışından elem duymayan bir gönlün günüdür; bu gece de sıkıntı içindeki bir vücudun gam ve kedere yer vermediği bir gecedir.
2. Ey sevgili! Cihanda benim gibi bir bülbül yoksa bunda şaşılacak ne var? (Zira) Güzelliğin gül bahçesinde senin gibi gonca ağızlı bir sevgili bulunmamaktadır.
3. (Bu dünyaya) Pek çok Vâmık ve Mecnun geldi geçtiyse de, şimdilik benim gibi ayak direyen bir âşık bulunmamaktadır.
4. Ey ay yüzlü sevgili! Al renkteki dudaklarından ayrılalı, ayrılık köşesindeyim. Bu, gönlümde ateşin bulunmadığı ve gözümde yaşın kuruduğu nasıl (ne tuhaf) bir zamandır.
5. Ey aya benzeyen sevgili! Sana tutkun olan zavallı Sıdkî senin esirindir, onu esirge; (zira) senin başın için bundan başka bir yeminim yoktur.

40.

(Me fā i lün   Fe i lā tün Me fā i lün Fa‘lün)

1. Ġamıñla ḫasta göñül derdmendiñ olmuşdur

   Teraḥḥum eyle aña müstemendiñ olmuşdur

2. Keser ümîdini āzādelik hevāsından

   O dil ki beste-i müşgîn-kemendiñ olmuşdur

3. Esirge sevdigim[27] ol ‘āşıķ-ı fütādeyi kim

   Esîr-i ķāmet-i bālā-bülendiñ olmuşdur

4. Ḫalāṣ edem der idim ‘aşķdan dil-i zārı

   Ne çāre neyleyeyin pāy-bendiñ olmuşdur

5. Geçilmek olmaz o mehden ne çāre ey Ṣıdķî

   Ķabūl-i ḫāṭır-ı müşkil-pesendiñ olmuşdur

1. Aşkının kederi ile hastalanan gönül, dert sahibi olmuştur. Dertli olduğu için ona merhamet ve ilgi göster.
2. Misk kokulu (saçının) kemendine bağlanan gönül, kurtulma hevesinden ümidini kesmiştir.
3. Sevdiğim! Uzun boyunun tutsağı olan o çaresiz ve düşkün âşığını esirge.
4. Ağlayıp inleyen gönlü aşktan kurtarayım diyordum, (ama) ne çare! (O da) Senin ayağına bağ olmuştur, (bu durumda ben) neyleyeyim?
5. Ey Sıdkî! Güç beğenen yâri kabullendiğin için o ay gibi güzel sevgiliden vazgeçemiyorsun, artık çaresizsin.

---

[27] Sevdigim: “سيودكم " şeklinde yazılmıştır. [Varak No: 6b]

41.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Fikr-i zülf ü ruḫuñ ey meh baña hem-dem besdir

   Neylerem ġayrıları bir iki maḥrem besdir

2. Dem-be-dem ḥāl-i dil-i zārım cānā şāhid

   Āh-ı cān-sūzum ile dîde-i pür-nem besdir

3. Bu teġāfül niçe bir bunca sitem niçeye dek

   Ġaražıñ cevr ise ey ruḫ-ı mücessem besdir

4. Murġ-ı dil ṣaydına beyhūde eder çeşmiñ sa'y

   Dāne vü dām aña ol ḫāl-ıla perçem besdir

5. Dil-i mecrūḥa 'ilāc eylemezem ey Ṣıdḳî

   Zaḫm-ı nev köhne olan zaḫmıma merhem besdir

1. Ey ay gibi sevgili! Yanağının ve zülfünün düşüncesi bana dostlukta kâfidir. Başkalarını neyleyeyim, bana bir iki sırdaş yeter de artar bile.
2. Zaman zaman ağlayan yüreğimin haline sevgili de şahittir; yanan gönlümden çıkan ahlar ve ağlayan gözüm (buna) kâfidir.
3. Ey ilgisiz (mat) yüzlü sevgili; bu görmezlikten gelişin daha ne kadar sürecek, bunca sitem ne vakte dek sürecek? Gayen bana eziyet etmekse bu da yeter, buna da razıyım.
4. Gözlerin, gönül kuşunu avlamaya boşuna yeltenir; zaten o gönül, senin yüzündeki benlere düşerek saçının teline takılmış ve sana av olmuştur.
5. Ey Sıdkî! Yaralı gönlüme ilaç sürmüyorum; çünkü eski yaramın üstüne (açılacak) yeni (bir) yara merhem için bana yeterlidir.

42.

(Me fā î lün Me fā î lün Fe ū lün)

1. Dehānıñ ġonca-i sîr-āba beñzer

   Leb-i la'liñ şarāb-ı nāba beñzer

2. Gören ebrūlarıñ der ey meh-i nev

   Ya ṭāḳ-ı K'abe yā mihrāba beñzer

3. Aṣar her tārı üzre niçe biñ dil

   Müselsel kākülüñ ḳullāba beñzer

4. Dil-i bîmārıñ aḥvāli ruḫuñla

   Kitāb-ıla[?] hemān mehtāba beñzer

5. Saña meclisde iẓhār etdi ḥālin

   Bugün Ṣıdḳî ḳatı bî-tāba beñzer

1. Ağzın suya kanmış bir goncaya; dudağının kırmızılığı da saf şaraba benzemektedir.

2. Ey yeni ay! Kaşlarını gören; "Bunlar ya Kâbe'nin takına(kemerine) veya mihraba benzer" diye söyler.

3. Zincir gibi uzanan ve çengele benzeyen saçının her bir teline sayısız gönül asılır.

4. Sevgilinin yanağını gören gönlü hasta aşığın durumu; (sararıp solmak yönüyle) kitaba ve dolunaya benzemektedir.

5. Ey sevgili, sana mecliste halini anlatan Sıdkî bugün çok yorgun görünmektedir.

43.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ḳaddiñ yanında serv-i ḫırāmāna kim baḳar

   La'liñ ḳatında ġonca-i ḫandāna kim baḳar

2. Bezmiñde ġayrı dilbere ḫūr olsa baḳmazın

   Mehtāba ḳarşı necm-i dıraḫşāna kim baḳar

3. Seyr-i diyār-ı yār müyesserdir ey göñül

   Ḫuld-ı berîne Ravża-i Rıḍvān'a kim baḳar

4. Ḫançer çekince ḳatline 'uşşāḳ-ı bî-diliñ

   Başına kim muḳayyed olur cāna kim baḳar

5. Mevcūd iken o şūḫ-ı sitem-beste dehrde

   Sen söyle Ṣıdḳi Yūsuf-ı Ken'ān'a kim baḳar

1. Boyunun yanında salınan serviye kim bakar? Senin al renkli dudağını gören hiç goncaya dönüp bakar mı?
2. Huri bile olsa senin meclisindeyken başka güzellere bakmam; mehtap dururken parlayan yıldızlara kim bakar?
3. Ey gönül! Yârin memleketini gezmek var iken; cennet bahçesine ve yüce cennete kim dönüp bakar?
4. (Sevgili) Gönlünü yâre kaptırmış âşıkların katli için hançer çekince, kim başının derdine düşer, canını kim esirger?
5. Sıdkî, söyle! Sitemiyle gönül bağlayan o şen şakrak sevgili dünyada iken, güzelliğiyle meşhur Yusuf'a kim bakar?

44.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Öldüm ġam-ı firāḳ-ıla ey bî-vefā yeter

   Cān verdim imtiḥān ise ger müdde‘ā yeter

2. Her laḥẓa ṭa‘na āteşe yaḳmaġıñ niçün

   Bî-cā teġāfül etdigiñ ey meh baña yeter

3. Derler ki müşk-zülfüñe nisbet ḳılar özün

   Ḳorḳum budur ki bu ḫaber ey meh saña yeter

4. Almaz gözüne küḥl-ı Ṣıfāhān’ı zerrece

   ‘Āşıḳ olana ḫāk-i rehiñ ṭūṭiyā yeter

5. Ṣıdḳî-i dil-şikeste saña bir esîrdir

   Ṣaldıñ bu deñli miḫnete ey meh-liḳā yeter

1. Ey vefasız, ayrılık derdiyle öldüm, bu bana kâfi! Eğer bu bir imtihan ise (bu uğurda) canımı verdim, artık iddiaya gerek yok.
2. Ey aya benzeyen sevgili! Her an beni ayıplaman, ateşe atman nedendir? Beni yersiz bir şekilde anlamazdan gelişin yeter.
3. Güzel bir koku olan miskin, senin zülfüne nisbet kıldığını söylerler; ey ay yüzlü sevgili, bu haberin sana ulaşmasından korkuyorum.
4. Âşık olanlar Isfahan sürmesini gözüne zerre kadar olsun sürmezler; çünkü sürme için senin yolunun toprağı o âşıklara yeterlidir.
5. Ey ay yüzlü sevgili! Gönlü kırık Sıdkî senin esirin olmuştur; onu sayısız sıkıntılara düşürdün, artık buna son ver.

45.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fa'lün)

1. Egerçi belde kemer başda tācımız yoķdur

   Velîk kimseye hiç ihtiyācımız yoķdur

2. Meta'-ı 'ömrü o şūḫuñ yolunda ṣarf etdik

   Ne sūd zerrece ammā revācımız yoķdur

3. O şūḫ māyil-i āzār ü biz muķayyed-i 'aşķ

   Bu derde ṣabrdan özge 'ilācımız yoķdur

4. Mizāc alışdırırız her kim olsa biz ammā

   Raķîb-i keç-rev ile imtizācımız yoķdur

5. Tenezzül eylemeziz 'izz ü cāha ey Ṣıdķî

   Egerçi belde kemer başda tācımız yoķdur

1. Gücümüz kuvvetimiz olmadığı gibi padişah da değiliz; buna rağmen kimseye muhtaç değiliz.
2. Hayat sermayesini o sevgilinin uğrunda harcadık; fakat böyle olmasına rağmen ne çare; zerrece değerimiz olmadı
3. O sevgili azarlama ve paylamaya yöneldi; biz ise aşk tutkunuyz, bu aşk derdine ilaç yalnız sabrımız olacaktır.
4. Biz kim olursa olsun onunla huyumuzu uydurmaya çalışırız; fakat doğru gitmeyen rakip ile anlaşmamız mümkün değildir.
5. Ey Sıdkî! Makam ve mevkiye tenezzül eylemeyiz; zaten bizim belimizde kemer, başımızda da tacımız yoktur.

46.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Saña dil bülbülü ey gül-ruẖum feryāda gelmişdir

   Teraḥḥum ḳıl ki miskîn dest-i ġamdan dāda gelmişdir

2. Ruẖuñ şem'ine ḳarşı ṣubḥa dek pervāneye yanmaḳ

   Sitem çekmek ġamıñla bu dil-i nā-şāda gelmişdir

3. Ṣaġınmañ vādi-i 'aşḳ içre dil beyhūde devr eyler

   Revāc-ı ḳıṣṣa-yı Mecnūn'a istişhāda gelmişdir

4. Ne deñli cevrederseñ eyle şāhım 'āşıḳ-ı bî-dil

   Belā-yı derd-i 'aşḳı çekmege āmāde gelmişdir

5. Görüp erbāb-ı ma'ni saña ta'yîb etmesin Ṣıdḳî

   Bu şi'r-i dil-keşiñ zîrā ki ẖayli sāde gelmişdir

1. Ey gül yanaklı yârim! Gönül bülbülü senin için feryat etmektedir ve bu miskin, artık çektiği dertler yüzünden haykırıp figan etmeye başlamıştır, ona merhamet göster.
2. Pervaneye düşen, sevgilinin muma benzeyen yanağının karşısında Sabaha kadar yanmaktır; bu mutsuz gönle de yârin gamını çekmek kalmıştır.
3. Aşk vadisindeki gönlümün lüzumsuz yere dolaştığını sanmayın; çünkü Mecnun kıssasına gösterilen ilgi, gönlümün bu uğraşını haklı çıkarmaktadır.
4. Ey hükümdarım! Bana ne kadar eziyet edersen et; gönlünü sana veren âşık, senin sevdanın verdiği derdin belasını çekmeye hazırdır.
5. Sıdkî! Gönlü çekip alan bu şiir oldukça yalındır; fakat manadan anlayan kişiler bu sebeple senin şiirini görüp ayıplamasın, çünkü yalın bir dille yazılan şiirler de gönle hoş gelebilir.

47.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)[28]

1. Ser-fürū eylemeden ġayrıya ölmek yegdir

   Niçe gün aġlamadan bir gece gülmek yegdir

2. …bildin ise ġurbete düşdükde kişi

   …edip menzil-i maķṣūdunu bulmak yegdir

3. …durmaķdan ise cāh-ile sîm ü zer içün

   Varıp miḫnet ü endūh-ıla ṣabr etmek[?] yegdir

4. …ḫırmānda geçirmekden ise evķātı

   …ser-rişte-i ṣaḥrā-yı ġam ölmek yegdir

5. …olmaķdan ise sāġar-ı ṣaḥbā Ṣıdķî

   Dîde-cāmı hele ḫūn-āb-ıla ṭolmak yegdir

1. Kimine göre baş eğmektense ölmek, kimine göre de günlerce ağlamaktansa bir gece olsun gülmek daha iyidir.
2. Gurbete düşen kişi […] amacının menzilini bulmak daha üstündür.
3. Makam mevki ile altın ve gümüş için […] durmaktansa varıp, keder ve dert için sabır göstermek daha münasiptir.
4. Vaktini ümitsizlikle geçirmektense, dert çölünün bir ucunda ölmek daha güzeldir.
5. Sıdkî! Şarap kadehinin [boş] [29] kalmasındansa; göz kâsesinin kanlı göşyaşlarıyla dolması daha uygundur.

[28] Bu gazelde üç noktayla gösterilen alanlar okunmamaktadır. [Varak No: 7b]
[29] Bu kelime, anlam bakımından cümleye uyduğu için konulmuştur.

48.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ey perî ʻāşıḳ-ı şeydā ile ülfet yegdir

   Çün muḥibbiñdir o maḥzūna muḥabbet yegdir

2. Cemʻ-i[?][30] sîm içün aġyāra tenezzülden ise

   Yine ʻāşıḳlara ġam-ıla meveddet yegdir

3. Dutalım ḳādir imişsin baña cevr eylemege

   Çünki maġlūbuñam ey şūḫ mürüvvet yegdir

4. Mülk-i dil ẓulm ü taʻaddî ile vîrān oldu

   Şehlere ẓulmden āyin-i ʻadālet yegdir

5. Dün demişsin yine her nevʻ-ile yegdir Ṣıdḳî

   İyi demişsin anı yegdir ey ʻāfet yegdir

1. Ey peri gibi güzel sevgili! Aşktan çılgına dönen âşıkla arkadaş olman iyidir; çünkü o senin gerçek dostundur ve o mahzuna sevgi göstermen çok güzel olur.
2. (Sırf) Gümüş toplamak[?] için yabancılara tenezzül etmektense, yine yâri kederle sevmek âşıklar için daha uygundur.
3. Ey şen şakrak sevgili! Bana eziyet etmeye gücün yetse bile, acıyıp insaf etmen münasiptir; çünkü ben zaten (daha en başta) sana mağlup oldum.
4. Gönül mülkü, zulüm ve adaletsizlik yüzünden harap oldu; zaten zulümdense adil olmak (senin gibi) padişahlara daha çok yaraşır.
5. Ey fitneci sevgili! Dün; ʻHer halükarda Sıdkî üstündür’ demişsin ve böyle söylemekle çok iyi etmişsin.

---

[30] Kelime tam olarak okunamamıştır.[Varak No:7b]

49.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Erip faṣl-ı bahār açıldı ey dil her ṭaraf güller

   Odur bā'iṡ ki feryād üzredir gülşende bülbüller

2. Gören sînemde dāġ-ı ḫūn-feşānım ẓan eder cānā

   Belā kuhsārı üzre cā-be-cā bitmiş ḳaranfiller

3. Meded cānā perîşān etme her dem kākülüñ zîrā

   Perîşān olsa cem'iyyet mi ḳor dilde o kāküller

4. Bahār eyyāmıdır gel bāġa mey iç 'işret et sāḳi

   Saña 'aşḳ ehli eyler durmadan zîrā tevessüller

5. Yeter cevr etdiñ ey meh Ṣıdḳi-i şeydāya raḥm eyle

   Nedir bu nāzlar bu şîveler bunca teġāfüller

1. Ey gönül! Bahar vakti geldi ve her tarafta güller açıldı; bu sebeple bülbüller gül bahçelerinde ötüp feryat etmeye başlamak üzeredir.

2. Ey sevgili! Bağrımda kan saçan yaralarımı gören herkes, bela dağında yer yer karanfiller bittiğini zanneder.

3. Ey sevgili, medet! Saçlarını dağıtıp durma; çünkü onlar etrafa dağıldıkça gönlümde toplu bir şey kalır mı sanıyorsun.

4. Ey şarap dağıtan kişi! Vakit bahar vaktidir, bağa gel ve sen de (gönlünce) şarap içip eğlen; çünkü âşıklar ancak elden ele dolaşan şarapla sevgiliye kavuşur.

5. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Bu nazlar, bu işveler ve böylesine görmezden gelişler nedir böyle? Zaten senin aşkınla deliye dönen Sıdkî'ye yaptığın bunca eziyet yeter de artar bile, ona (biraz da) merhamet et.

50.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. …

   …

2. …

   …[31]

3. Var ey bād-ı ṣabā pîr-i muġāna ‘arż-ı ḥāl et kim

   Murādım bir niçe gün sākin-i meyḫāne olmaķdır

4. Nedir şūrîdelik temkîn gerek ‘āşıķda ey mecnūn

   Muḥabbetden ġaraż ṣanma hemān dîvāne olmaķdır

5. Ṭabî‘at münḥarifdir iḫtilāṭ-ı ḫalķdan Ṣıdķî

   Ne çāre n’eyleyim ‘āşıķ işi bîgāne olmaķdır

1. […]

2. […]

3. Ey sabah rüzgârı! Uzun zamandan beri meyhane sakini olmayı arzulamakta olduğumu gidip meyhanenin pîrine söyle de halimi arz et.

4. Bu dağınıklıklar âşıkta olmamalı, âşık dediğin; ey deli, ey tutkun, temkinli olur; sevgiden maksadın delirmek olmadığını bilmen gerekir.

5. Sıdkî! Halkın içine karışmaman tabiata uygun değildir; ancak âşıklığın kimsesizlik olduğunu da bilmen gerekir.

---

[31] Dîvânın varağı kopmuş olduğu için bu gazelin ilk iki beyti eksiktir.[Varak No:8a]

51.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Göñül bend eylemek ol zülf-i müşgîn-tāra müşkildir

   Ḥazer ḳıl ey göñül dil bağlamaḳ zünnāra müşkildir

2. Şuā'ından baḳılmaz ol mehin ḥüsnüne zîrā kim

   Baḳılmaḳ rū-be–rū ḫurşîd-i pür-envāra müşkildir

3. Ne deñli ḳātil olsa ġamze-i ḫūbān ḳolay ammā

   Taḥammül ṭa'ne-i aġyār-ı bed-girdāra müşkildir

4. Temennā-yı viṣāl-i yār ü istilā-yı derd-i 'aşḳ

   Ġulüv edince ey dil 'āşıḳ-ı bî-māra müşkildir

5. Ederse nāz u istiġnā o şūḫ-ı bî-vefā Ṣıdḳî

   Getirmek anı yüz biñ cehd-ile güftāra müşkildir

1. Sevgilinin o misk kokulu saçına gönül bağlamak güçtür; ey gönül, o papaz kuşağına benzeyen saça bağlanmak senin için zordur, ondan vazgeç.
2. Nur saçan güneşe bakıp onunla yüz yüze gelmek nasıl kolay değilse, parlaklığı dolayısıyla o ay parçasının güzelliği de göz kamaştırır, ona bakmak da zordur.
3. Güzellerin yan bakışı ne denli öldürücü olsa da (onlara dayanmak) kolaydır. Fakat tavrı kötü olan yabancıların ayıplamasına tahammül etmek oldukça zordur.
4. Ey gönül! Sevgiliye kavuşma isteği ve aşk derdinin istilası haddi aşınca, bu durum çaresiz âşık için müşküldür.
5. Sıdkî, o vefasız sevgili nazlandığı ve sana tenezzül etmediği sürece, bin türlü gayret de olsa onu zorla konuşturmak kolay değildir.

52.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Luṭf-ıla aġyār elin ol dem ki cānānım dutar

   Yeryüzün seyl-i sirişkim çarḫı efġānım dutar

2. Terk edem derdim ser-i kūyuñ velî ey ġonca-fem

   Ḫār-ı ḥasret çizginip çevremde dāmānım dutar

3. Çekmek isterdim muḥabbet pāyını dāmānıma

   Dest-i ġayret men‘ edip çāk-ı girîbānım dutar

4. Ger öñün bend etmesem ḫār-ı müjemle dem-be-dem

   ‘Ālemi bir demde seyl-i çeşm-i giryānım dutar

5. Niçe ifşā eyleyem rāz-ı derūnum Ṣıdḳiyā

   Ḳorḳarım dehri ser-ā-ser sūz-ı pinhānım dutar

1. Sevgilimin yabancıların elini tutarak onlara yakınlık gösterdiği an, gözyaşımın seli yeryüzünü kaplar, feryatlarım da feleğe ulaşır.

2. Ey gonca ağızlı! Mahalleni terk edeyim diyordum; ancak etrafımı çeviren hasret dikenleri eteğimi bırakmıyor.

3. Sevgi ayağını eteğimin altına almak isterdim; ancak gayret eli buna karşı gelerek yırtık yakama yapışır.

4. Zaman zaman kirpiğimin dikeniyle gözyaşlarımın önüne bent çekmezsem, ağlayan gözümün seli dünyayı kaplar.

5. Ey Sıdkî! Yüreğimdeki sırrı nasıl ortaya dökeyim? Ancak gizli aşkım dünyayı baştanbaşa kaplar diye korkuyorum.

53.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Göñül āġāz-ı āh u nāle eyle mevsim-i güldür

   Ki ol gül gūş edip efġānıñı sansın ki bülbüldür

2. Şikāyet ķılma ey dil ol mehiñ cevr ü cefāsından

   Taḥammül eyle zîrā pîşe-i ʻāşıķ taḥammüldür

3. Ḥadeng-bāz ü istiġnāsı yāriñ kārger dutmaz

   Beni ķatl eyleyen her laḥẓa şemşîr-i teġāfüldür

4. Dutulmaz bende girmez degme zincîr ile baġlanmaz

   Dil-i dîvānemi bend eyleyen ol tār-ı kāküldür

5. Niçe taʻrif edem ol şūḫ-ı şehr-āşūbu ey Ṣıdķî

   Yüzü gül çeşmi nergis ķaddi serv zülfü sünbüldür

1. Gönül! Gül mevsimidir, ah vah ile inleyip sızlamaya başla; o güle benzeyen sevgili feryadını duyup seni bülbül gibi âşık sansın.

2. Ey gönül! O aya benzeyen sevgilinin eziyetlerinden ve zulmünden şikâyet etme, bunlara tahammül eyle; çünkü âşığın mesleği(tuttuğu yol) tahammüldür.

3. Sevgilinin ok atıp oyun yapması ve nazlanması iş yapmaz. Beni her an öldüren şey, sevgilinin dönüp bakmamasıdır.

4. Deli gönlüm tutulup zapt edilmez, hiçbir zincir ile bağlanmaz. Onu bağlayan sadece sevgilinin saçının telidir.

5. Ey Sıdkî! Şehri fitneye veren o şen şakrak sevgiliyi nasıl anlatayım; yüzü gül, gözü nergis, boyu servi, zülfü sümbüldür.

54.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ger ḳıyām etse ḳadiñ ẖalḳa ḳıyāmet gösterir

   Bir tekellüm eylese la'liñ kerāmet gösterir

2. Ben selāmet rāhına vardıḳça çeşm-i mest-i yār

   'İşveler edip baña rāh-ı melāmet gösterir

3. Bekleriz rāh-ı viṣāl-i yāri rūz-ı ḥaşre dek

   Görelim 'āyine-i devrān ne ṣūret gösterir

4. Mühre-i iḳbāli geh nihān edip geh āşikār

   Ḥoḳḳabāz-ı çarẖı gör ẖalḳa ne ṣan'at gösterir

5. Ger cefā tîġıyla cismin dem-be-dem çāk eyleseñ

   Ṣanma Ṣıdḳî 'acz ile rūy-ı şikāyet gösterir

1. Ey sevgili eğer ayağa kalkıp boyunu göstersen, halka kıyamet (nasıl zuhur eder) göstermiş olursun; lal taşına benzeyen dudakların bir konuşsa keramet gösterir.

2. Ben doğruluk yoluna gittikçe, sevgilinin sarhoş gözü türlü türlü işveler edip bana melâmet yolunu gösterir.

3. Toplanma gününe dek sevgiliye kavuşmak için yol gözleriz. Bakalım, feleğin aynası bize neler gösterecek?

4. Mühre benzeyen ağzını bir saklayıp bir gösteren sevgili feleğin oyuncusu gibi halka marifetlerini sergilemektedir.

5. Zaman zaman zulüm kılıcıyla Sıdkî'nin vücudunu parçalasan da, (sakın) kendi durumundan bir zavallı gibi şikâyet edeceğini sanma.

55.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ruḫuñdan ayrı hicrān hem-rehim ḥırmān metā‘ımdır

   ‘Acep yoḳ āh u efġān eylesem rūz-ı vedā‘ımdır

2. Ṣalıpdır sūz-ı hicrān cānıma āteşler ey hem-dem

   Şafaḳ ṣanma iḥāṭa eyleyen çarḫı şuā‘ımdır

3. Beni öldür ḫalāṣ et ey perî bu derd ü ġamdan kim

   Ġam-ı ‘aşḳıñla cān teslîmin etmek irtifā‘ımdır

4. Şerîkim ‘aşḳ vādisinde Mecnūn-ı belā-keşle

   Beyābān-ı muḥabbet ser-be-ser ey dil meşā‘ımdır

5. Men ol murġ-ı semender-ḫaṣletim ‘ālemde ey Ṣıdḳî

   Ki āteş içre her dem cilve ḳılmaḳ iḫtirā‘ımdır

1. Yüzünü görmeyeli; ayrılık yoldaşım, ümitsizlik sermayem olmuştur. (Bugün benim)Veda günümdür, ah ve feryat edersem şaşırmayın.
2. Ey dost! Ayrılık acısı canımı yakmaktadır. Feleğin etrafını kuşatan kızıllığı şafak sanma, o benim yanan gönlümün ışığıdır.
3. Ey peri yüzlü sevgili! Beni öldür de bu dert ve sıkıntıdan kurtar. Senin aşkının derdiyle can vermek beni yüceltir.
4. Ey gönül! Aşk vadisinde bela çeken Mecnun’la aynı haldeyim; muhabbet çölü baştanbaşa bizim alanımızdır.
5. Ey Sıdkî! Ben bu âlemde semender tabiatlı bir kuş olduğumdan; her an ateş içinde oluşum eşi benzeri görülmemiş bir şeydir.

56.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Yine bir tāze dilber sevmegi[32] dil arzū eyler[33]

   Odur bā'iş ki durmaz dehri her dem cüst ü cū eyler

2. Esîr-i derd-i hicr et vaṣla maġrūr etme ey meh-rū

   Nev-āmūz-ı muḥabbettir göñül ḳorḳum bu ḫū eyler

3. Varınca Ka'be-i kūyuna yāriñ 'āşıḳ-ı ṣādıḳ

   Namaz āyini içün ḫūn-ı dil birle vüżū eyler

4. Denilmez söylenilmez şerḥ olunsa daġ-ı ḥayrātımız

   O bî-dādı ki her laḥẓa baññā ol tünd-ḫū eyler

5. Seni bir görmege ḳāni'dir ey meh ser-girān olma

   Ṣaġınma Ṣıdḳi-i dil-ḫasta vaṣlıñ arzū eyler[34]

1. Gönül, yine yeni yetişen bir yâri sevmeyi istiyor. Bu sebeple dünyayı durmaksızın arayıp soruşturmaktadır.
2. Ey ay yüzlü! Beni ayrılık derdine esir et, kavuşma gururunu verme bana. Gönül sevmeye daha yeni yeni alışmaktadır ve bunu huy edinip senden daha çok sevgi isteyecek diye korkuyorum.
3. Gerçek âşık, sevgilinin mahallesinin Kâbe'sine varınca, namaz kılmak için gönül kanıyla abdest alır.
4. Yaptığımız hayır dağları izah olunsa anlatılmakla bitmez (anlatılıp söylenmez).O sert mizaçlı sevgili, sürekli bana haksızlık yapmaktadır.
5. Ey ay gibi sevgili, böbürlenme! Aşk hastası olan Sıdkî sana kavuşmak istiyor sanma; çünkü seni bir kez görmek ona yeterlidir.

---

[32] Sevmegi kelimesi "سيومكي" şeklinde yazılmıştır. [Varak No: 8b]
[33] Dizede vezin problemi söz konusudur.
[34] Dizede vezin problemi söz konusudur.

57.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Her kim ol leylî-liḳānıñ zülfüne meftūn olur

   ‘Āḳıbet sevdā-yı zülfüyle anıñ Mecnūn olur

2. Yücelikle başı ger serviñ erişse göklere

   Bāver etmeñ ḳāmet-i dilber gibi mevzūn olur

3. Dem-be-dem peyveste cevr etdikçe ġamzeñ cānıma

   H̱āṭır āşüfte göñül maḥzūn ü baġrım ḫūn olur

4. Raḥm edip söyletme her laḥẓa beni ser-geşteyi

   Söyledikçe ey ṣanem derd ol ḳadar efzūn olur

5. Vaṣf-ı dendānında cānānıñ ġazel ṭarḥ eyleseñ

   Her kelāmıñ Ṣıdḳiyā bir lülü-yi meknūn olur

1. Her kim o Leyla gibi güzel yüzlünün zülfüne tutulursa, sonunda onun zülfü sevdasıyla Mecnun’a döner.

2. Servinin başı yücelikle göklere erişse bile, yârin boyu gibi onun boyunun da düzgün olacağını sanmayın.

3. Zaman zaman kesintisiz yan bakışın canıma eziyet edince; gönlüm perişan, yüreğim mahzun olduğu gibi bağrım da kan olur.

4. Ey put gibi güzel sevgili! Bana acı ve (aşktan) başı sürekli dönen beni söyletme. (Çünkü) Dert, söyledikçe artar.

5. Ey Sıdkî! Sevgilinin dişlerinin vasfını bir gazelde tertipleyip söylesen, senin her sözün eşsiz bir inci kesilir.

58.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Göñül ol gözleri bîmārdan her dem emān ister

   ‘Acep bî-‘aḳldır kim ḫastadan cismine cān ister

2. Göñül bir ṭūṭi-i ḫoş-naġme vü şeker-şikendir kim

   Seniñ teg bir büt-i şekker-leb ü şîrîn-zebān ister

3. Bir ādı ṣānı nā-peydā ġarîb olmaḳ diler göñlüm

   Diyār-ı ‘aşḳda cānā ne nām ü ne nişān ister

4. Ṭenezzül eyleyip bir ġayrı gülşende vaṭan dutmaz

   Göñül murġı ser-i zülfüñ gibi bir āşiyān ister

5. Ṣaḳın ‘arż etme ġamzeñle ḳaşıñ al cānını cānā

   Bu ṣulḥa rāżıdır Ṣıdḳî ne tîr ü ne kemān ister

1. Gönül, o gözleri hasta sevgiliden her an güvende olmasını ister; acaba aklı başında yok mudur, hiç hastadan vücudu için can istenir mi?
2. Gönül, tatlı sözlü ve hoş nağmeli bir papağan olduğundan senin gibi güzel sözlü ve şeker dilli bir sevgili istemektedir.
3. Gönlüm, adı sanı olmayan bir garip olmayı istiyor. Ey gönül! Aşk memleketinde ne nam ne de nişan gerekir.
4. O tenezzül edip başka bir gül bahçesinde vatan tutmaz; gönül kuşunun istediği (senin) zülfünde bir yuva yapmaktır.
5. Ey sevgili! Sakın yan bakışınla kaşını bana gösterme, (bunun yerine âşığının) canını al; o barışa razı olan Sıdkî artık ne ok ne de yay istemektedir.

59.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ḳapıñda bende olmaḳ şāh-ı ʻālişāna minnettir

   Yoluñda cān fedā ḳılmaḳ seniñ ḫod cāna minnettir

2. Ruḫuñ şemʻine ḳarşı ṣubḥa dek pervāneveş cānā

   Yaḳılmaḳ āteş-i ʻaşḳa dil-i sūzāna minnettir

3. Göñül Yaʻḳūb'u ey Yūsuf-liḳā vaṣl arzū eyler[35]

   Ḳadem-rencîde ḳılsañ Külbe-i Aḫzān'a minnettir

4. Niḳābıñ refʻ edip ʻuşşāḳa ʻarż-ı ʻārıż et zîrā

   Temāşā-yı ruḫ-ı gül bülbül-i nālāna minnettir

5. Şehā Ṣıdḳî gibi āh eyleyip ḳan ağlamaḳ dāim

   Dil-i pür āteş-ile dîde-i giryāna minnettir

1. Kapında köle olmak, yüce yaratılışlı padişah için (bile) arzulanan bir şeydir; senin için bu yolda can vermek bir şükür vesilesidir.
2. Ey sevgili! Sabaha kadar bir pervane gibi muma benzeyen yanağına karşı yanmak, kavrulan gönül için bir lütuftur.
3. Ey Yusuf gibi güzel yüzlü! Gönül Yakup'u kavuşma arzusundadır. Tenezzül edip gelirsen, Hüzünler Kulübesi sana minnettar kalacaktır.
4. Peçeni kaldırıp âşıklara yanağını göster. Çünkü gül yanağını seyretmek, inleyen bülbül için şükran sebebidir.
5. Ey padişah! Sıdkî gibi daima ah edip kan ağlamak, ateş kesilmiş gönül ve ağlayan göz için bir iyiliktir.

---

[35] Dizede vezin problemi söz konusudur.

60.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Yāriñ deheni genc-i nihān-ı şuʻarādır

   Ebrūları hem saẖt-kemān-ı şuʻarādır

2. Ruẖsārı gül ü laʻli mül ü kākülü sünbül

   Raʻnā ķadi ẖod serv-i revān-ı şuʻarādır

3. Yāriñ ser-i kūyunda raķîb eyleme mesken

   Lāyıķ degil ol saña mekān-ı şuʻarādır

4. Miftāḥ-ı kilîd-i der-i gencîne-i maʻnā

   ʻĀrif olan añlar ki zebān-ı şuʻarādır

5. Cevr eyleme Sıdķî-i dil-efġārıña cānā

   Raḥm et ki ġamıñ āfet-i cān-ı şuʻarādır

1. Yârin ağzı şairlerin gizli hazinesi, kaşları da sert yayıdır.
2. Yanağı gül, dudağı şarap ve saçı sümbüldür. Gül endamı, şairlerin yürüyen servisidir.
3. Rakip! Sevgilinin mahallesinin başında durma; orası şairlerin mekânıdır, o yâr sana lâyık değildir.
4. Mana hazinesinin kapısındaki kilidin anahtarı şairlerin dilidir; bunu (ancak) arif olan anlar.
5. Ey sevgili! Sana âşık olup gönlü yaralanan Sıdkî'ye eziyet etme, acı. (Çünkü)Senin verdiğin keder şairlerin canı için bir beladır.

61.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ḳāmeti ol ṣanemiñ serv-ḳadd-i efrāẖtedir

   Murġ-ı dil gülşen-i kūyunda anıñ fāẖtedir

2. Ṣaḳın[36] ey ʿāşıḳ-ı bî-çāre saña ḳaṣd eyler

   Tîġ-ı ẖūn-rîzi hemîşe o şehiñ āẖtedir

3. Sen ne ḥācet dile aḳın ṣalasın ey ẓālim

   Mülk-i dil şükr-i hicrānıñ ile tāẖtedir

4. Naḳd-i cānım ederim derse yoluñda evbār

   ʿİtiḳād etme raḳîbiñ sözü hep sāẖtedir

5. Nisbet etme anı aġyāra cefā…

   Ṣıdḳi-i ẖasta[?] yoluñda dil…[37]

1. Put gibi güzel olan sevgilinin boyu, yukarı uzamış bir servi gibidir; gönül kuşu ise onun mahallesinin gül bahçesindeki bir üveyik kuşunu andırır.
2. Ey çaresiz âşık! O padişahın kan döken kılıcı daima (kınından) dışarı çıkmıştır, ondan çekin; (çünkü) seni öldürmeye kast ediyor.
3. Ey zalim! Gönlüme akın etmeye niye ihtiyacın olsun? Ayrılığa minnet etmekle gönül mülküm (zaten) yağmalanmıştır.
4. Can sermayemi yolunda harcarım derse de inanma; (çünkü) rakibin sözü doğru değildir, hep yalandır.
5. […]

---

[36] Sakın: ayrıca, “Mārveş”. [Varak No:9a]

[37] Beyitin yazıldığı sayfanın kenarı kesik olduğu için satırların devamı okunmamaktadır. [Varak No:9a]

62.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Gelince yār tenhā meclise aġyāra yer yoķdur

   Gülüñ vardır yeri baş üzre ammā ħāra yer yoķdur

2. Yer olmazsa ʻacep mi ġayra kūy-ı yārda zîrā

   Ḥarîm-i Kaʻbe'de bir vech-ile küffāra yer yoķdur

3. Gülistāna ruħuñ yādıyla girsem ṣubḥ-dem cānā

   Kifāyetdir fiġānım ʻandelîb-i zāra yer yoķdur

4. Demeñ ṭaʻn-ı ʻadūdan ħavf edip iħfā edem ʻaşķın

   Ezelden çünkim iķrār eyledim inkāra yer yoķdur

5. Demişler kūy-ı yāra ehl-i dil dārü'ş-şifā Ṣıdķî

   Niçün dārü'ş-şifāda bu dil-i bî-māra yer yoķdur

1. Sevgili, tenha meclise gelince yabancılara yer yoktur; gülün baş üstünde yeri vardır fakat diken için yer yoktur.
2. Sevgilinin mahallesinde başkasına yer bulunmazsa buna şaşılmaz; zira bir sebepten Kâbe'nin içinde kâfirlere asla yer yoktur.
3. Ey sevgili! Sabah vakti yanağını anarak gül bağına girdiğimde kopardığım feryat kâfidir; artık inleyen bir bülbüle gerek kalmaz.
4. Düşmanın kınamasından korkarak (sevgiliye olan)aşkımı sakladığımı söylemeyin. Ben bunu başlangıçta söyledim; artık inkâr edecek değilim.
5. Sıdkî! Gönül dostları, sevgilinin mahallesine şifa ülkesi demişler; (peki ya) niçin hasta gönlüme bu hastanede yer bulunmuyor?

63.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. ʻĀrıżıñ teg dehrde mihr-i münevver var mıdır

   Yā seniñ teg ey perî bir ḥūr-peyker var mıdır

2. Niçe meyl etsin göñül yā müşke yāḫud ʻanbere

   Kākülüñ gibi cihanda müşk ü ʻanber var mıdır

3. Kesmege pāy-ı raḳîbi ḫane-i dildārdan

   Nāle-i bî-iḫtiyārım gibi ḫançer var mıdır

4. Cennet-i kūyuñ ḳoyup eyler cinān arzūsun

   Zāhid-i nādān gibi bî-ʻaḳl bir ḫar var mıdır

5. Ey geçer görmez o şūḫ-ı bî-vefānıñ ḥüsnünü

   Ṣıdḳi-i bî-māra nisbet bir bed-aḫter var mıdır

1. Ey periye benzeyen sevgili! Dünyada, yanağın gibi parlak bir güneş ya da senin gibi huri yüzlü bir güzel mevcut mudur?
2. Gönül, misk ve ambere niçin meyletsin? Bu yeryüzünde senin saçın varken gönül, miske veya ambere dönüp bakar da onlara kapılır mı?
3. Rakibin ayağını sevgilinin hanesinden uzaklaştırmak için, kararsız inleyişim gibi (etkili) bir hançer var mıdır?
4. Senin cennete benzeyen mahalleni bırakıp da cennet arzusuyla yanan akılsız eşek gibi bir zahit var mı, söyle!
5. O vefasız sevgilinin güzelliğini görmeden geçip giden kişi! Acaba bu aşk hastası Sıdkî gibi yıldızı (ters) dönmüş, kötü talihli bir kişi var mıdır?

64.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Kuhsār-ı ġamda iñledigim[38] kūhken bilir

   Hicrān belāsını yine ey dil çeken bilir

2. Ez bes ki ḫasta oldu ḫayāl-i viṣāl-ile

   Egninde cāmesin göricek dil kefen bilir

3. Hicrinde çekdigim ġam u ālāmı ḥaşrde

   İnkār ederse yār dilā zül-minen bilir

4. Fehm eylemez raḳîb-i siyeh-rū kelāmımız

   Bülbül dilini ṣanma ki zāġ u zaġan bilir

5. Gülzār-ı ġamda aġladıġım ʻandelîbveş

   Şükr eyle Ṣıdḳi ol gül-i nāzik-beden bilir

1. Ey gönül! Dert dağında inlediğimi dağları delenler bilir; ayrılık belasını da çekenler bilir.
2. Gönül kavuşma arzusu ile çoktan hastalandı; zaten arkasındaki elbiseyi bile kefen zannedenler oldu.
3. Kıyametten sonraki toplanma günü geldiğinde sevgili, ayrılığı sebebi ile çektiğim elem ve ıstırapları inkâr ederse, ey gönül bunu ancak minnet sahipleri anlar.
4. Yüzü kara, utanmaz rakip sözümüzü hiç anlamaz; bu da karga ve karga sürülerinin bülbülün dilinden anlamamasına benzer.
5. Sıdkî! Gamlı gül bahçesinde bir bülbül gibi inleyip sızladığımı o latif bedenli sevgili bilmektedir; sen buna şükreyle!

---

[38] İñledigim kelimesinin yazımı “ اینکلدوکم ” şeklindedir. [Varak No: 9b]

65.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Bu şeb ol şem‘-i bezm-ārāya dil hem-ḫāne olmuşdur

   Yaḳar bāl ü perin ġam oduna pervāne olmuşdur

2. Nice geçsin göñül cām-ı mey-i ṣahbādan ey sāḳi

   Lebiñ devrinde zāhid sākin-i meyḫāne olmuşdur

3. Dil-i dîvānemiñ genc-i viṣāliñ arzūsu-y-ıla

   Mekānı künc-i miḫnet meskeni vîrāne olmuşdur

4. Göñül murġunu ey meh bend eder ḳayd-ı ġam-ı ‘aşḳa

   Meger zülf-i siyāhıñ dām ḫālin dāne olmuşdur

5. Ṣaçıñ fikriyle ey Leylî-veşim ṣaḥrā-yı miḥnetde

   Teraḥḥum ḳıl ki Ṣıdḳî Ḳays teg dîvāne olmuşdur

1. Gönül bu gece meclisi süsleyen o sevgiliye arkadaşlık etmiştir. Artık pervane gibi kolunu kanadını onun uğrunda, onun düşüncesi ile yakmaktan sakınmaz.

2. Ey şarap dağıtan kişi! Gönül kırmızı şarap kadehini neden bıraksın, onu hiç bırakabilir mi? Çünkü senin kadehinin (elden ele geçerek)dönüşü sırasında zahit bile meyhaneyi mekân tutmuştur.

3. Senin kavuşma hazinene ulaşmak dileği ile; deli gönlümün durağı mihnet köşesi ve virane yerler olmuştur.

4. Ey ay gibi güzel sevgili! Gönül kuşunu aşk derdinin zincirine bağlayıp tutsak edersin. Çünkü siyah zülfün bir tuzak, benin ise bir buğday tanesine benzemiştir.

5. Ey güzelliğiyle Leyla’ya benzeyen sevgilim! Sıdkî senin saçını hayal ede ede dert çölüne düşüp Kays gibi mecnuna dönmüştür; ona merhamet et.

66.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Sefer ‘azmine ol meh güyiyā āheng dutmuşdur

   Odur bā‘iş ki göñlüm terk-i nām u neng dutmuşdur

2. Araya girmeyince ġamzeñ ey meh bir ṭaraf olmaz

   Dil ü cān tîrin içün birbiriyle ceng dutmuşdur

3. Ḫayāl etmeñ aça biñ sa‘y-ile ṣayḳalger-i vuṣlat

   Vücūd āyinesin kim derd ü ġamdan jeng dutmuşdur

4. Niçe mey-ḫ̌ār olup mest-i müdām olmayam ey hem-dem

   Elinde yār dāim bāde-i gül-reng dutmuşdur

5. Göñül āyinesine ger hevā degse ṣanır Ṣıdḳî

   Görüñ bî-dādın ol kāfir-nihādıñ seng dutmuşdur

1. Gönlümün ar ve namusu terk etmesi sebebiyle, o ay yüzlü güzel de yolculuğa çıkmaya karar vermiştir.
2. Ey ay gibi güzel sevgili! Bir ok gibi olan kirpiğin için dövüşen can ile gönül, senin yan bakışın araya girmeyince, bir hizaya gelmiyorlar. İkisi de bakışlarının okunu istemektedir.
3. Gam ve dert pası tutan vücut aynasını(gönlü), kavuşma cilacısının gayretleri açamaz; bunu aklınızdan geçirmeyin.
4. Sevgili elinde gül renkli şarabı devamlı tutmakta iken ey arkadaş, ben nasıl şarap içmeyeyim ve sarhoş olmayayım?
5. Sıdkî! Gönül aynasında bir istek, aşk belirse; o kâfir tabiatlı sevgilinin zulmüne bakın, sanki kalbi taşa dönmüştür.[?]

67.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Şad ol göñül ki ol meh-i nā-mihribān gelir

   Tārāc-ı mülk-i ‘aḳla o şāh-ı cihān gelir

2. Tîğı belinde ḫançeri destinde nāz-ıla

   Ṣālını ṣālını o şeh-i kāmurān gelir

3. Cānım şikārı ḳaṣdına biñ ḫışm ü kin-ile

   Destinde ol mehiñ yine tîr ü kemān gelir

4. Ḳoy dest-būs eylesin üftādeler şehā

   ‘Uşşaḳ-ı pākden saña ṣanma ziyān gelir

5. Eyle niṡār maḳdemine nāḳd-i cānını

   Ṣıdḳî ḳo ġafleti ki ‘acep mihmān gelir

1. Ey gönül sevin, çünkü o dönüp bakmayan ay gibi güzel sevgili gelmekte. O cihan padişahı, akıl mülkünü yağmaya geliyor.

2. Kılıcı belinde hançeri elinde, nazlana nazlana salınan o mesut ve muradına ermiş hükümdar geliyor.

3. Eline yine okunu ve yayını alan o ay gibi güzel sevgili, bin öfke ve kinle canımı avlamaya geliyor.

4. Ey padişah! Bırak da zavallı âşıkların elinden öpsün. Gönülden sana bağlı âşıklarından sana bir zarar geleceğini sanma.

5. Sıdkî! Gafleti bırak ve can sermayeni sevgilinin ayaklarına saç. Uyanık ol, bu gelen başka misafirlere benzemez, öyle alelade bir sevgili değildir.

68.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ne reftār ü ne nāz ü ‘işve bu ne ḳadd ü ḳāmetdir

   Belā-yı cān-ı ḫalḳ ü fitne-i ehl-i selāmetdir

2. Olur efzūn cünūnum meyl-i vaṣlıñ eylesem güyā

   Ḫayāl-i ḳākülüñ taḥrîk-i zincîr-i melāmetdir

3. Dilimde mürde ġamlar cān bulur hicrān geldikçe

   Meger şām-ı firāḳı ol mehiñ ṣubḥ-ı ḳıyāmetdir

4. Tütün ṣanma dilā ḳulunuñ[39] aġzından çıkan dūdı

   Şeb-i firḳatde āhım āteşinden bir ‘alāmetdir

5. Bu ān u bu nezāket kim var ol serv-i semen-berde

   Ya ‘İsā-mu‘cizidir Ṣıdḳiyā yāḫud kerāmetdir

1. Bu ne yürüyüş, bu nasıl bir naz ve edadır, bu ne boy postur. (Bunlar) Halkın canı için bir bela, kendi halinde gidenler için de bir fitnedir.
2. Ey sevgili, sana kavuşmak istediğimde çılgınlığım artar. Saçını hayal etmek, delilik zincirini oynatmışa benzer.
3. Ayrılığa düştükçe, gönlümdeki ölü dertler canlanır. Meğer o ay gibi sevgilinin ayrılık gecesi, (benim için) kıyamet sabahına dönmüştür.
4. Ey gönül! Kulunun ağzından çıkan dumanı tütün sanma. O, ayrılık gecesinde ettiğim âhın ateşinden bir alâmettir.
5. Ey Sıdkî! Yasemin göğüslü(sevgili)deki bu güzellik, bu nezaket ya Hz. İsa'nın bir mucizesidir yahut da bir keramettir.

---

[39] Kulunuñ kelimesi “ قيلونك ” şeklinde yazılmıştır. [Varak No:10b]

69.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Sînemiz zaḫm-ı ḥadeng-i yār ile efgārdır

   Dîdemiz hicr-i leb-i dildār ile ḫūn-bārdır

2. Nālemiz dil sūz u germ olsa ta‘accüp eylemeñ

   Sînemizden baş veren āh-ı ebr-i āteş-bārdır

3. Bir şehiñ gencine-i ḥüsnün ḥirāset ḳılmaġa

   Dildeki her daġımız bir dîde-i bî-dārdır

4. Ḥasret-i la‘liyle bir ġonca-femin dāmānımız

   Eşk-i ḫūninden dem-ā-dem ġayret-i gülzārdır

5. Telḫ güftār ile alan cān-ı şîrîniñ seniñ

   Ṣıdḳiyā şükr eyle kim bir şūḫ-ı şîrînkārdır

1. Bağrımız sevgilinin ok gibi bakışı ile yaralanmıştır; gözümüz sevgilinin dudağının ayrılığıyla kan saçmaktadır.

2. Gönül yanıp yakılınca çıkan inleyişlerimizi ayıplamayın; bağrımızda çıkan çıbanlar, ateş yağdıran bulutları andırır.

3. Gönlümüzdeki her yara, bir padişahın güzellik hazinesini korumak için açılmış ve uyku nedir bilmeyen bir göz gibidir.

4. Gonca ağızlı sevgilinin hasreti ile eteğimiz zaman zaman kanlı gözyaşlarından gül bahçesi kesilir.

5. Ey Sıdkî! Acı sözleriyle senin canını alan, tatlı tatlı işvelerde bulunan, iyi hallerle karşına gelen şen şakrak bir sevgilidir; sen buna şükret.

70.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Başımda dāġ-ı ḫūnîn lāle-i kūhsāra dönmüşdür

   Gözümde eşk-i ḥasret ebr-i dür-bāra dönmüşdür

2. Ciger pergālesi çeşm-i güher-pāşımdan aķmaġla

   Bahār eyyāmı ṭarf-ı dāmenim gülzāra dönmüşdür

3. Döner ‘aks-i murādım üzre gūyā dāimi baḫtım

   Saña dam olmaķ çün çarḫ-ı kec-reftāra dönmüşdür

4. Mecālim yoķ saña ‘arż etmege aḥvālimi cānā

   Ġam-ı hicriñle cismim sūret-i dîvāra dönmüşdür

5. Ḫum-ı mey gibi durmaz sāķiyā cūş u ḥurūş eyler

   Lebiñ yādıyla sînem ḫane-i ḥammāra dönmüşdür

6. Beni ķatl etmege ‘ahd eylemiş ihmāl eder niçün

   Meger kim etdigi ‘ahdinden ol meh-pāre dönmüşdür

7. Dem-ā-dem vaṣf-ı endāmında ey şūḫ-ı perî-zāde

   Ne söz söylerse Ṣıdķî lü’lü-i şehvāra dönmüşdür

1. Başımdaki kanlı dağlar, dağ lalesine; gözümdeki hasret yaşları da inci yağdıran bulutlara dönmüştür.

2. Bahar vakti mücevher saçan gözümden akan ve kaynağı ciğer olan kandamlaları, eteğimin ucunu gül bahçesine çevirmiştir.

3. Talihim hep isteğimin tersi yönde dönmektedir; işte bu hal, sanki senin tuzağına tutulmak için doğru gitmeyen feleğe benzemektedir.

4. Ey sevgili! Sana halimi arz etmeye gücüm yok; zaten vücudum ayrılık derdiyle duvardaki bir resim gibi donup kalmıştır.

5. Ey şarap dağıtan saki! Senin dudağını andıkça sinem şarap küpü gibi coşup kaynamaktadır ve böylece meyhanecinin evine benzemektedir.

6. (Sevgili) Beni öldürmek için söz vermiştir, (fakat) niçin ihmal etmektedir? Meğer o ay gibi güzel sevgili, sözünden dönmüş olmalı.

7. Ey peri yavrusu! Sıdkî zaman zaman senin boyunla ilgili olarak neler söylemişse, (o sözlerin)hepsi padişahlara layık incilere benzemektedir.

71.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. ʻĀşık ġam-ı firāķ-ıla derd ü belādadır

   Cānān hemîşe ġayr ile zevk ü ṣafādadır

2. Ben cānı yaķdım āteşe pervāne bāl ü per

   Pervāne sūzı ṣanma ki benden ziyādedir

3. Zevķ-i viṣāle ermiş iken biñ belā-ile

   Şermendedir göñül yine ḫavf ü recādadır

4. Erdiñse vaṣl-ı yāra ġurūr etme müddeʻî

   Şad olma ol viṣāle ki hicrān ķafādadır

5. Ṣıdķî-i dil-şikesteye raḥm eyle ey ṣanem

   Kim pāy-mal-ı miḫnet ü ġam bir fütādedir

1. Âşık, ayrılık derdiyle sıkıntı ve belaya düşmüştür; sevgili ise başkalarıyla zevk ve sefada içindedir.

2. Ben canımı, pervane de kolunu kanadını aşk ateşinde yaktık. (Fakat) Pervanenin benden daha fazla yandığını sanmayın.

3. Bin türlü bela ile kavuşmanın zevkine varmış iken; gönül utanmakta ve korku ile ümit arasında gelip gitmektedir.

4. Ey benlikten geçemeyen kişi! Sevgiliye kavuştum diye gururlanıp sevinme; o visal ayrılığa çıkmaktadır, o visalin sonu ayrılıktır.

5. Ey güzeller güzeli! Aşkından dert ve kederle ayaklar altında sürünen Sıdkî, aşk derdi ile gönlü kırık ve kötü duruma düşmüştür, gel ona merhamet eyle.

72.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ḫadeng-i nāvek-i müjgānı yāriñ tîr-i dil-cūdur

   Kemān-ı ʻanberîndir cebhesinde ṣanmañ ebrūdur

2. Dutulmaz bende girmez degme zincîr ile baġlanmaz

   Dil-i dîvanemi bend eyleyen ol tār-ı gîsūdur[40]

3. Muʻaṭṭar eyleyen āfāḳı ey meh būy-ı ḫoş birle

   ʻAbîr ü müşg ṣanma belki ol zülf-i semen-būdur

4. Teraḥḥum eylemez üftādeler ḥāline ol āfet

   Cihān mehveşlerine nisbeti yoḳ ḫayli bed-ḫūdur

5. Ṣorarlarsa eger maḥşer gününde ḳātilim Ṣıdḳî

   Baḳıp ḥasret gözüyle yāra derd ile diyem būdur

1. Sevgilinin kayın ağacından yapılmış oklara benzeyen bakışları gönül evini hedef almıştır ve onu atan amber kokan yaydır, sakın kaşları sanmayınız.
2. Deli gönlüm (yakalanarak) tutulup bağlanmaz, rastgele zincire vurulmaz; benim deli gönlümü yalnızca sevgilinin saçlarının teli zapt edebilir.
3. Ey sevgili! Güzel bir koku ile ufukları kokuya boğanı misk ve amber sanma; o belki de yasemin kokulu saçlar(ın)dır.
4. O afet gibi sevgili çaresizlerin haline acımaz; bu haliyle dünya güzellerine benzemiyor; çünkü o kötü tabiatlı sevgilide merhamet yoktur.
5. Sıdkî! Eğer kıyamet gününde katilim kim diye sorarlarsa; sevgiliye hasret gözüyle bakıp dertle(aşkla); ʻbudurʼ diyeceğim.

---

[40] Bu beyite çok benzeyen bir beyit daha kullanılmıştır. 53. Gazelin 4. beyti şöyledir: "Dutulmaz bende girmez degme zincîr ile baġlanmaz/ Dil-i dîvānemi bend eyleyen ol tār-ı kāküldür."

73.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Göñül kim ney gibi ol mehveşiñ bezminde maḥremdir
   Anın-çün nāle vü zāra enîs ü derde hem-demdir

2. Ben ol şîrîn-lebiñ hicriyle ġam çekmekde üstādım
   Nihāyet bir iki gün kūhken benden muķaddemdir

3. Egerçi şām-ı hicri zevķden ẖāli degil ey dil
   Velî ṣubḥ-ı viṣāli ol mehiñ bir özge ʻālemdir

4. Deme nesl-i beşerdir müddeʻî ol şūẖ-ı bî-bākî
   Melekden ḥāṣıl olmuş gūyiyā rūḥ-ı mücessemdir

5. Düşelden dūr u mehcūr ey perî bezm-i viṣāliñden
   Ķadeḥ gibi gözüm nem-nāk ü ķaddim çeng teg ẖamdır

6. Dehānı sırrını āġyār ṣanmañ fehm eder yāriñ
   Ki ʻaķl-ı ẖurde-dān derkinde ʻāciz sırr-ı müphemdir

7. Erilmez vaṣl-ı yāra Sıdķiyā bāṭıl ẖayāl etme
   Ne deñli kim raķîb-i bed-liķā ol bezme maḥremdir

1. Gönül, o aya benzeyen sevgilinin meclisinde ney gibi bir sırdaştır; bundan dolayı ağlayıp inlemelere dost olmuş ve dertle arkadaşlık kurmuştur.

2. Ben o tatlı tatlı konuşan sevgiliden ayrılınca dert çekme hususunda ustalaştım; nihayetinde dağ delen Ferhat, benden bir iki gün önde gelir.

3. Ey gönül! Ayrılık akşamından zevk almıyor değilim. Fakat o ay gibi sevgiliye kavuşma sabahı bir başka âlem olur.

4. Ey dava sahibi! Hiçbir şeyi umursamayan o şen şakrak sevgiliye, beşer soyundandır deme; sanki melekler onun anasıdır ve o da (melekten) vücut bulmuş bir ruh gibidir.

5. Ey periye benzeyen sevgili! Senin meclisinden ayrıldığımdan beri, gözüm kadeh gibi nemli, boyum da çeng gibi eğridir.

6. Yabancıların sevgilideki dudağın sırrını anlayacağını sanmayın; küçük akıl, o gizli sırları anlamada aciz kalmaktadır.

7. Ey Sıdkî! Yâre kavuşacağını hayal etme, bu boş bir hayaldir; ne de olsa asık suratlı rakip o meclisin sırlarına vakıf olmuştur.

74.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Dökerse ḳanımızı tîġ-ı yāra kim dayanır

   Keserse başımızı Zülfiḳār'a kim dayanır

2. Semend-i nāza binip çignedirse ʿuşşāḳı

   Taʿaccüp eylemeñ ol şehsüvāra kim dayanır

3. Raḳîb taʿnasına ṣābırız biz ol büt içün

   Gül olmayınca dilā cevr-i ḫāra kim dayanır

4. Eger bu ḥāl-ıla ḳalsa eder cihānı ḫarāb

   Ḳuluna ẓulm edici şehr-yāra kim dayanır

5. Taḥammülüñ siteme ḥadden aşdı ey Ṣıdḳî

   V'eger ne bunca ġam-ı rūzigāra kim dayanır

1. Yârin kanımızı döken kılıca benzeyen bakışına kim dayanabilir? O Zülfikar gibi bakışlarla başımızı keserse buna kim ses çıkarabilir?
2. Naz atına binip âşıklarını çiğnetirse onu kınamayın; zira o usta biniciye kim karşı durabilir?
3. O put gibi güzel sevgili uğruna rakibin kınamalarına sabrederiz; fakat gül olmayınca dikenin eziyetine kim tahammül edebilir?
4. Eğer (sevgili) bu şekilde kalırsa cihanı harap eder; çünkü kölesine zulmeden efendiye kim ne diyebilir?
5. Ey Sıdkî! Zulme gösterdiğin sabır sınırı aştı; zamanın bu kadar derdine (senin kadar) kim dayanabilir?

75.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Dilā olmaķ ġarîb-i ṣoḥbet-i cānān muṣîbetdir

   Viṣāl ümmîdin eden ‘āşıķa hicrān meşaķķatdir

2. Ne var nazzāreye ṭāķat ne ẖod kūyunda cā dutmaķ

   Bu derde ṣabr müşkil nāle vü efgān melāmetdir

3. Ne terk-i ‘aşķıñ eyler ne seni dām etmege ķādir

   Bu ne te’s̱îrsiz ‘aşķ u ne bî-pāyān muḥabbetdir

4. Kim olsa bezm-i vaṣlından cüdā bir serv-i dil-cūnuñ

   Aña dāim muṣāḥip ġuṣṣadır yārān melāletdir

5. Göñül verme vefāsız dilbere Ṣıdķî ḥazer eyle

   İşit benden bu pendi bî-ser ü sāmān naṣîḥatdir

1. Ey gönül! Sevgilinin sohbetinden ayrı kalmak bir uğursuzluktur. Kavuşmayı ümit eden aşığa ayrılık(acısı) zor gelir.
2. Ne sana bakabilmeye takatim vardır ne de mahalleni mesken tutabilirim. Bu derde sabır zordur, ağlayıp feryat etmek de kınanmaya sebep oluyor.
3. (Sıdkî) Ne aşkını terk edebilir ne de seni tuzağa düşürecek bir kuvvete sahiptir. Bu, etkisini sevgilide göstermeyen nasıl bir aşk; aşığı da asla terketmeyen nasıl bir sevgidir?
4. Kim gönlün aradığı servi boylu sevgilinin meclisinden uzak kalırsa, onun dert ortağı gam, dostları da üzüntü ve elemdir.
5. Sıdkî! Vefasız sevgiliye gönül verme, onu bırak. Bu öğüdü benden işit, (çünkü) öğüt bedavadır.

76.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ṣanmañız ḫançerini belde o bed-ḫū götürür

   Teşne-gān-ı reh-i ʻaşḳa bir içim ṣū götürür

2. Ġam-ı Eyyūb-ile derd-i dilimi çekmek için

   Çarḫ miʻyārı müdām elde terāzū götürür

3. Ne ʻacep gülşen olur zülf ü ruḫ-ı dilber kim

   Gündüzü gül bitirir gecesi şeb-bū götürür

4. Ne cefā eyler iseñ etme raḳîbe baña et

   Ṣanma bār-ı ġamıñ ey meh o siyeh-rū götürür

5. Götürülmez deme aġyār aradan ey Ṣıdḳî

   Çekme ġam kim anı bir naʻra-yı yā Hū götürür

1. O kötü tabiatlı sevgilinin hançerini belinde taşıdığını sanmayınız; o, aşk yolunun susuz âşıklarına bir içim su götürmektedir.
2. Felek, Hz. Eyüp'ün kederi ile gönül derdimi ölçmek için (ölçü olarak) elinde devamlı bir terazi taşır.
3. Hangi gül bahçesi gündüzleri gül yetiştirip geceleri şebboy bitirmek suretiyle sevgilinin yanağının ve zülfünün yerini tutabilir?
4. Ey ay gibi güzel sevgili! Rakibi bırak ve ne eziyet edeceksen bana et; (çünkü) senin aşkının yükünü o siyah yüzlü rakibin çekebileceğini sanma.
5. Ey Sıdkî! Aramızdaki yabancılar çekip gitmez sanma. Senin sıkıntını bir 'ey Allah' ünlemi götürür, sen üzülme.

77.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ġayra şerḥ edicek aḥvālimi mücmel görünür

   Lîk dildāra açıldıḳda mufaṣṣal görünür

2. Ol perî-rū ne dese emrine münḳādiriz

   Her kelāmı bize bir āyet-i münzel görünür

3. Zāhidiñ sözlerine dutma ḳulaḳ nāḳıṣdır

   Ālet-i zerḳ u riyā-y-ile mükemmel görünür

4. Ḳatı bed şekkildir aġyār-ı cefā-pîşe velî

   Ṣūretā gerçi ki bir merd-i müşekkel görünür

5. Zülf-ile kāküli aḥvālini açsañ yāriñ

   Ḳaṣdımız Ṣıdḳî bizim ẖayli müselsel görünür.

1. Az bir sözle halimi başkalarına açıklayabilecek gibi görünsem de, sevgiliye açıldığımda söz uzayıp gider.
2. O peri yüzlü ne derse desin emrine boyun eğeriz; zaten bize göre onun her kelimesi gökten inmiş bir ayet demektir.
3. Zahidin sözlerine kulak asma, çünkü o eksik söyler ve hile ile riyayı kendine vasıta ederek mükemmel görünmeye çalışır.
4. Eziyet etmeyi adet edinen yabancılar kötüdür; ancak bunlar görünüşte cesur bir yiğit gibi dururlar.
5. Sevgilinin zülfüyle perçeminden söz etmeye başlarsak; Sıdkî, bizim niyetimiz kesintisiz devam edeceğe benzer.

78.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. ‘Anḳā ṣan‘atım Ḳāf-ı ḳana‘at ḳafesimdir

   Sî-murġ o vādîde benim bir megesimdir

2. Ben ḳāfile-sālār-ı belāyım reh-i ġamda

   Feryād u fiġānım baña bang-ı ceresimdir

3. Hicrān eli ṣaldı dil ü cānıma āteş

   Encüm degil ol gökde şerār-ı nefesimdir

4. Muṭrib-i ney dönikdür[41] meh[?] beni ḳılma perişān

   Kim ney daḫı āh etmek ile hem-nefesimdir

5. Ṣıdḳî şeb-i hicrān eleminde ġam-ı cānān

   Yüz şükr ki ġam-ḫˇārım ü feryād-resimdir

1. Anka kuşu gibi hünerliyim ve kanaatin efsanevî dağı Kaf, bana kafes olmuştur; zaten o vadideki efsanevî simurg kuşu da benim bir sineğimden ibarettir.
2. Ben aşk yolunda ilerleyen bela kafilesinin önderiyim. Feryatlarımla haykırışlarım benim için çan sesinden başka bir şey değildir.
3. Ayrılık eli, canıma ve yüreğime ateş saldı; gökyüzünde gördüklerinizi yıldız sanmayın, çünkü onlar benim ahımın kıvılcımıdır.
4. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Neyzenler dönektir, sen de beni onlar gibi perişan etme.[?] Ben, ah etmesi yönüyle neyin dostuyum artık.
5. Sıdkî, yüzlerce şükür olsun, ayrılık gecesinin üzüntülü halinde; sevgilinin aşkı benim dert ortağım ve elimden tutanım oldu.

---

[41] Kelimenin yazımı “ دنیكدورمه ” şeklindedir. [Varak No:11b]

79.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Cānā lebîn ki ġonca-i gülzār-ı nāzdır

   Bülbül o ġoncaya dil-i ehl-i niyāzdır

2. Ra'nā ķadiñle la'l-i güher-bārıñ ey ṣanem

   Biri girişme-bār ü biri 'işve-sāzdır

3. Ġamzeñ ki tîġ çekmededir ķasdıma müdām

   Ġam çekmem ayılır bilirem mest-i nāzdır

4. Mümkin midir ki ķurtara cān sāna dil veren

   Tîr-i müjen ki her biri bir cān-güdāzdır

5. 'Aşķ-ı mecāzı beyhude ẓan etme Ṣıdķiyā

   Taḥķîķ kişverine giden yol mecāzdır

1. Ey sevgili! Senin dudağın nazın gül bahçesinde açılan bir goncadır; bülbül de o goncaya yalvardıkça yalvaran bir gönüldür.

2. Ey put gibi güzel sevgili! Gül endamınla cevher dolu kırmızı dudağının biri işve ve naz yağdırırken diğeri de cilve yapar.

3. Sevgili süzgün bakışlarının kılıcını canıma kastedercesine çekip durmaktadır, (ama bu durum sebebiyle) gam çekmiyorum. (Çünkü) Naz uykusundaki sevgili (elbette bir gün) uyanacaktır.

4. Sana gönlünü verenin senden canını kurtarması mümkün değildir; çünkü senin kirpiğindeki okların her biri can avcısıdır.

5. Ey Sıdkî! Mecazi aşkı boşuna sanma; gerçekte, hakikat ülkesine giden yol oradan geçmektedir.

80.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Dil-i bîmārımız kim bend-i zülf-i tābdārıñdır

   Gerek öldür gerek ķoy dest ü pāyına şikārıñdır

2. Deme yüz döndürür cevr etmeñ ile senden ey meh-rū

   Dil-i nevmîdimiz her nev'-ile ümmîddārıñdır

3. 'Acep mi ķalmasa tāb u tüvānım dilde sulṭānım

   Benî bî-tāb eden künc-i belāda intizārıñdır

4. Vücūdum cevr oduna yandırıp yaķmaķdasın gūyā

   Vefāsızlık[42] haķîķatsizlik ey bed-hū şi'ārıñdır

5. Benî bî-mār edip ķaddim büken her laḥẓa ey hūnî

   Ḫayāl-i nergisiñle fikr-i ķadd-i 'işve-bārıñdır

6. Esirge hālime bir müddet oldı kim seniñ Ṣıdķî

   Esîriñ derdmendiñ müstemendiñ hāksārıñdır

---

[42] Vefasızlık kelimesindeki isimden isim yapım ekinin (-lık) yazımında yanlış imla vardır. Kaf'la yazılması gerekirken kef'le yazılmıştır. [Varak No: 12a]

1. Hasta gönlümüz senin parlayan zülfüne bağlanmış ve zülfünün de tutsağı olmuştur, onu ister öldür ister sağ bırak, bu senin avındır.

2. Ey ay yüzlü! Ümitsiz gönlümüz senden her halükarda ümitlidir, zulmediyorsun diye senden yüz döndürürüz sanma.

3. Gönlümde güç kuvvet adına bir şey kalmadıysa buna şaşılmaz; beni bela köşesinde güçsüz bırakan, senin ayrılığındır.

4. Ey zalim yaratılışlı sevgili! Vücudumu zulüm ateşine yakıyorsun, zaten vefasızlık, hakikatsizlik senin âdetin olmuştur.

5. Ey kan dökmeye meyleden sevgili! Nergis saçının hayali ve edayla salınan boyunun fikri her an beni hasta edip belimi büküyor.

6. Sıdkî uzun zamandan beri senin esirin, aşığın, tutkunun ve yolunun toprağı olmuştur; bir an olsun (şu) halime bak ve bana acı.

81.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Sen teg ey ḫūnî cihān içre bir āfet var mıdır

   Yā benim teg bir esîr-i dām-ı ḥasret var mıdır

2. Hem-nişîn olmazsın ey ẓālim teġāfül ḫod niçün

   Çıḳsa hicrānıñla cān senden ferāġat var mıdır

3. Yār müstaġnî metā'-ı ṣabr kāsid baḫt bed

   'Āşıḳa bundan ziyāde bir muṣîbet var mıdır

4. La'l-i şekker-bārı var iken o meh-rūnuñ ṭabîb

   Ḫasta-yı 'aşḳ olana bir ġayrı şerbet var mıdır

5. Dutalım olmuş mülāḳātı müyesser ol mehiñ

   Sende Ṣıdḳî ol zaman güftāra cür'et var mıdır

1. Ey kan döken sevgili! Dünyada sana benzeyen bir afet, sana benzeyen fitneci bir güzel daha var mıdır? Ya da benim gibi hasret tuzağına düşen bir esir var mıdır?

2. Ey zalim! Benimle arkadaşlık etmiyorsun fakat beni niye görmezden geliyorsun? Senden ayrı kalıp ölsem bile senden vazgeçer miyim sanıyorsun?

3. Sevgili umursamaz, sabır metaı işlemez derecede bozuk, baht ise kötü; âşık için bundan daha büyük bir bela ve uğursuzluk olur mu?

4. Tabip! O ay yüzlü sevgilinin şeker saçan tatlı sözleri olduktan sonra, aşk hastalığına tutulan kişiye başka ilaç gerekmez.

5. O ay gibi sevgili ile buluşmanın kolayca mümkün olduğunu düşün; o zaman ey Sıdkî onunla konuşmaya cesaretin var mıdır?

82.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Her ḳaçan ṣoḥbetim ol mehveş-ile vāḳi‘ olur

   Ḥayretimden baḳamam girye baña māni‘ olur

2. Furṣat el vermez iki söz demege dildāra

   ‘Âşıḳ-ı ṣādıḳ olan dehrde bî-ṭāli‘ olur

3. Ṣanma dil vaṣlıñ ümîdin eder ey ḳāşı hilāl

   Ayda bir kerre seni görse yine ḳāni‘ olur

4. Sen cefākār ü sitem-pîşe göñül āşıḳ-ı zār

   Ḫavfım oldur ki yoluñda emegim żāyi‘ olur

5. Sırr-ı ‘āşḳı niçe pinhān edeyin ey Ṣıdḳî

   Ben nihān eyledigimce bu ḫaber şāyi‘ olur

1. Her ne zaman o ay gibi güzel sevgiliyle sohbet edecek olsam, kendimi kaybedip ona (bir türlü) bakamıyorum; zaten gözümden akan yaşlar da bana engel oluyor.
2. Sevgiliye iki söz etmeye fırsat bulamıyorum; zaten gerçek âşık bu dünyada bahtsız olurmuş.
3. Ey hilal kaşlı sevgili! Gönlümün sana kavuşma ümidi kurduğunu sanma; gönlüm seni ayda bir kere görse o da yeter.
4. Sen, eziyet ediyor ve sitem yolunu tutuyorsun, gönlüm ise aşkın derdiyle ağlamaktadır; bu sebeple senin yolunda sarfettiğim emekler ziyan olacak diye korkmaktayım.
5. Ey Sıdkî! Aşkın sırrını daha ne kadar saklayabilirim? Ben bunu saklasam bile bu haber etrafa yayılır gider.

83.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Gerçi hem-meclisiñ olmaḳda şehā ḥālet var

   Geceler kūyuñu geşt etmede çoḳ ḥikmet var

2. Ḳır geçir ʻālemi bir ġamze ile vehm etme

   Ṣanma dehr içre muḳābil saña bir āfet var

3. Ṣanʻatıñ nāz u teġāfüldür işiñ cevr ü cefā

   Sende ey şūḫ-ı cefā-pîşe ʻacep ʻādet var

4. Merḥalem renc ü ʻanā hem-rehim ey meh ġam u derd

   Kaʻbe-i kūyuña ʻazm eylemege niyyet var

5. Dutalım ister imişsin demege yāra ġamıñ

   Sende ey Ṣıdḳi bu güftāra ḳaçan ḳudret var

1. Ey padişah! Mecliste seninle dostluk etmek bize keyif verir; fakat geceleri senin mahallenin etrafında dolanmakta çok hikmet ve marifet vardır.
2. Tereddüt etmeden herkesi kır geçir, dünyada senin gibi bir belanın (daha) bulunacağını sanma.
3. Ey sitem yolunu tutan şen şakrak sevgili! Senin mesleğin nazlanmak ve görmezlikten gelmek; işin gücün de zulüm ve eziyettir; bu nasıl bir adettir?
4. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Geçtiğim yerler zahmet doludur, yoldaşım da keder ile derttir; bu durumda benim niyetim; âşıklarınca çevresinde dönüp dolaşılan evine doğru yola çıkmaktır.
5. Ey Sıdkî! Sevgiliye aşk derdini ve sıkıntılarını anlatmak istiyormuşsun; acaba bunu söylemeye gücün yeter mi?

84.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Göñül feryāda başlar kim bu şeb bir pür elem şebdir

   Dem-i āh u fiġan ü va'de-i yā Rab yā Rab'dır

2. Biḥamdillāh bu günler ṣoḥbet-i ḫāṣım var ey hem-dem

   Dem-ā-dem ḫūn-ı dilden sāġar-ı dîdem leb-ā-lebdir

3. Dilā ol şūḫı rām etmez füsūn bî-cā ta'ab çekme

   Anı ben niçe defa' tecrübe ḳıldım mücerrebdir

4. Var ey zāhid ḳo lafı 'aşḳdan dem urma cāhilsin

   Bu āyin özge āyindir bu meşreb özge meşrebdir

5. Düşelden 'aşḳına ol şūḫ-ı şehr-āşūbuñ ey Ṣıdḳî

   Baña hem-derd gāhî lerzedir hicrinde geh tebdir

1. Gönül feryada başlamıştır, çünkü bu gece elem dolu bir gecedir. Vakit, ah edip haykırma vaktidir; zaman, Allah'a yakarma zamanıdır.

2. Ey dost! Allah'a şükürler olsun, bu (zor) günlerde gerçek bir dostun sohbetine kavuştum; yalnız, gözüm zaman zaman yaralı gönlümden akan kanlar ile ağzına kadar dolup taşmaktadır.

3. Ey gönül! Sihirle o şen şakrak sevgiliyi etki altına almak mümkün değildir, sen boşuna zahmet etme; zaten ben kaç kere bunu yapmayı deneyip tecrübe ettim.

4. Ey zahit! Aşktan bahsetme, sen onu bilmezsin; bu ayin başka ayin, bu meşrep başka meşreptir.

5. Ey Sıdkî! Bütün şehri fesada veren o şen şakrak sevgiliye âşık olduğumdan beri, ayrılık vakitleri bazen bir titreme bazen de bir sıtma bana arkadaşlık etmiştir.

85.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Feryād ki hicriñ beni zār eyledi āḫir

   Evvel bir idi derd hezār eyledi āḫir

2. Murġ-ı dilim ey meh ser-i kūyuñ dolanırken

   Şāhin-i ġamıñ geldi şikār eyledi āḫir

3. Gösterdi baña gerçi muḥabbet yüzün ammā

   Döndü ġam-ı hicrān-ıla ḫˇār eyledi āḫir

4. Fikr etmez idim ayrılıķ aḥvālini evvel

   Çekdim niçe gün cānıma kār eyledi āḫir

5. Ṣıdķî'yi şehā bir iki gün bāde-i luṭfuñ

   Mest etdi velî yine ḫumār eyledi āḫir

1. Yazık, çok yazık! Senin ayrılığın beni açıktan açığa inletip sızlatmaktadır; önceleri bir derdim varken en sonunda sayısı binlere ulaştı.
2. Ey ay gibi güzel sevgili! Gönül kuşum mahallenin etrafında dolanırken, senin aşkının şahini en sonunda gelip onu avladı.
3. Yâr bana sevgi dolu yönünü gösterdi ama sonra benden yüz döndürüp ayrılığın kederi ile beni düşkün hale getirdi.
4. Önceleri ayrılığın hallerini düşünmezdim; fakat sonunda, günlerce çektiklerim bana tesir etti.
5. Ey şahım! Güzelliğinin şarabı bir iki gün Sıdkî'yi kendinden geçirdi; fakat sonunda da başağrısı çektirdi.

86. HARFÜ'Z-ZĀ

(Müf te î lün Me fā i lün Müf te î lün   Me fā i lün)

1. Künc-i ġamıñda ey ṣanem tehi ẖayāle ķāyiliz

   Vaṣlıñ ümmidin etmeziz seyr-i cemāle ķāyiliz

2. Eylemeziz raķîb teg ṣoḥbet-i vaṣlıñ arzū

   Biz ki esîr-i firķatiz būy-ı viṣāle ķāyiliz

3. Ṭūbi-i baġ-ı ẖuld içün eylemeziz tereddî

   Bāġ-ı cihānda bir ķadi tāze nihāle ķāyiliz

4. Cām-ı Cem-i cihān-nümā olmasa ķayd çekmeziz

   Bezm-i belāda ey göñül köhne sifāle ķāyiliz

5. Ṣıdķi-i derd-perveriz mülk-i ķanā'at içre biz

   Aṭlas-ı çarẖı neyleriz ẖırķa vü şāla ķāyiliz

1. Ey putlara has güzellikteki sevgili! Dert köşesinde boş yere de olsa hayaller kurmayı arzu ederiz; sana kavuşmayı değil, biz sadece o güzel yüzünü görmeyi istiyoruz.

2. Başkaları gibi sana kavuşmayı ve seninle sohbet etmeyi arzulamıyoruz; biz ayrılığın esiriyiz, bize yalnızca sana kavuşmanın kokusu gelse, bu da yeter.

3. Cennet bahçesinin tubası için alçalıp küçük düşmeyiz; biz dünya bahçesinde yetişen, boyu ile taze bir fidanı andıran o sevgiliye razıyız.

4. Ey gönül! Cihanı gösteren Cem'in kadehi bizde yoksa bunun için kaygılanmayız; çünkü biz, bela meclisindeki (elest bezmindeki) eski bir testiye de rıza gösteririz.

5. Bize; derde düşkün, sevgilinin aşkı ile yanan Sıdkî derler; biz kanaat ülkesindeki mavi atlasa değil, hırka ve şala razıyız.

87.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Yārim gibi bir dilber-i mümtāz ele girmez

   Ġāret-ger-i ʻîman büt-i ṭannāz ele girmez

2. Çeşm-i sitem ikizi teg ol şūḫ-ı belānıñ

   Murġ-ı dili ṣayd etmege şehbāz ele girmez

3. Ger bāġ-ı cihānı arasañ ser-be-ser ey dil

   Bir böyle ḳadi serv-i ser-efrāz ele girmez

4. Ben ʻāşıḳ-ı bî-tāb o perî çehre cefā-cū

   Ḥāl-i dili şerḥ etmege hem-rāz ele girmez

5. ʻĀşıḳ çoḳ olur dehrde ey ġonca-fem ammā

   Ṣıdḳî gibi bir ʻāşıḳ-ı ser-bāz ele girmez

1. Yârim gibi seçkin bir güzelin emsali bulunmaz; iman yağmalayan, (onun gibi) herkese kaş göz eden put gibi güzel bir sevgiliyi nasıl ve nereden bulalım?
2. O bela getiren şen şakrak sevgilinin sitem eden gözü onun ikizi gibidir; gönül kuşunu avlamaya gelen bir doğana benzeyen o gözleri yakalamak imkânsızdır.
3. Ey gönül! Bu dünya bahçesini baştanbaşa arayıp soruştursan, boyu serviye benzeyen, baş çekmiş bir sevgiliyi ele geçiremezsin.
4. Ben güçsüz bir âşığım, o peri yüzlü yâr ise tam bir zalimdir; şu gönlümün halini açıklayabileceğim bir dost da bulamıyorum, çaresiz kaldım.
5. Ey gonca ağızlı! Bu dünyada âşık çoktur ama Sıdkî gibi her şeye rıza gösteren bir tek âşık bulunmaz.

88.VELEHU

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Ger ḳaddiñe serv olsa muḳābil ‘acep olmaz

   Kim başı ṭışārıda ḥayā vü edep olmaz

2. Hicrān gecesi n’ola sürūr olmasa dilde

   Bir evde[43] ki mātem ola ‘ayş u ṭarab olmaz

3. Faḫr etme neseb birle k’olur ehl arasında

   Eṭvāra nazar da‘vi-i asl u neseb olmaz

4. Ġam çekme eger luṭfu müdām olmasa Ṣıdḳî[44]

   Gâhî olur iḥsānı anıñ rūz u şeb olmaz

5. Ṭālib degilim devletine dehr-i denîniñ

   Bir kimse ki ḳāni‘ ola anda ṭaleb olmaz

1. Servi ağacı senin boyuna erişip senin dengine gelmeye çalışırsa buna şaşılmaz; çünkü başı dışarıda gezenlerde utanma ve edep olmazmış.
2. Ayrılık gecesi gönlümüzde sevinç yoksa bunda hayret edilecek ne var? Matem bulunan bir evde eğlence olur mu?
3. Soy sop ile övünmek olmaz; çünkü dostlar arasındaki muamele soy sop iddiasına göre değildir.
4. Sıdkî! Sevgilinin gösterdiği yakınlık devamlı olmasa da üzülme; onun ihsanı ara ara olur, sürekli olmaz.
5. Alçak dünyanın verdiği geçici şeyleri istemem; zaten (Allah’tan gelen her türlü nimete) rıza gösteren, gözü tok kimseler böyle saadetlere talip olmaz.

---

[43]Evde kelimesinin yazımı “ ایوده ” şeklindedir. Bu da bize şairin Çağatay şivesi kullandığı izlenimi vermektedir.

[44]Mahlas, farklı olarak son beyit yerine 4. beyitte verilmiştir.

89.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Niçe demdir bende-i rindān-ı mey-nūş olmuşuz

   Bekleriz meyḫāneyi bir-ḥalḳa der-gūş olmuşuz

2. Bilmeziz zevḳ-i viṣāl ü miḫnet-i hicrānı biz

   Bāde-i ‘aşḳıñla cānā şöyle bî-hūş olmuşuz

3. Luṭf ḳılmazsa sitem eyler vefā ḳılmazsa ḫūr

   Ḫāṭırından ṣanmañız yāriñ ferāmūş olmuşuz

4. Bî-haber ṣanma bizi mey neş’esinden zāhidā

   Ḳıl ḫarābāta güzer gör niçe med-hūş olmuşuz

5. Āṭlas-ı çarḫa tenezzül etmeziz ey Ṣıdḳi biz

   Tekye-i ‘aşḳ içre dervîş-i nemed-pūş olmuşuz

1. Çok zamandır şarap (üstüne şarap) içen rintlerin hizmetçisiyiz; biz, meyhane bekleyen kulağı halkalı kölelere benzeriz.
2. Ey sevgili! Ne sana kavuşmanın zevkini ne de ayrılığın kederini biliyoruz; senin aşkının şarabıyla aklımız başımızdan gitti, böylece uğrunda delirip acıyı zevki anlamaz olduk.
3. Güzelliğiyle cennetteki hurileri andıran sevgili yakınlık göstermese de sitem eyler; onun sitemi bile bize olan ilgisinin delilidir, biz onun hatırındayız.
4. Ey zahit! Şarabın verdiği o neşeyi bilmediğimizi sanma; meyhaneye uğra ve nasıl da kendimizden geçiyoruz, bir gör.
5. Ey Sıdkî! Aşk dergâhında abaya bürünmüş bir derviş olduğumuz için, feleğin atlastan mamul kumaşına tenezzül etmeyiz.

90.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ṣābiriz mu‘teḳid-i ḥükm-i ḳażā vü ḳaderiz

   Dutarız sînemizi tîr-i belāya siperiz

2. N’ola ger Kūhken ü Ḳays cihāndan gitti-ise

   Biz daḫı vādi‘-i ‘aşḳ içre olardan eseriz

3. Bî-hüner ṣanma dilā ‘ālem-i ‘aşḳ içre bizi

   Çekmede derd ü ġam-ı dilberi ṣāḥib-hüneriz

4. Ṭab‘ımız māyil ola ṣanma şehā ġayrılara

   Degme bir ḫūba göñül vermeziz ehl-i naẓarız

5. ‘İzz ü cāh-ile degil ‘izzetimiz ḫalḳ içre

   Rütbe-i şi‘r ile ey Ṣıdḳi bugün mu‘teberiz

1. Sabırlıyız, kaza ile kaderin hükümlerine inancımız tamdır ve göğsümüzü bela oklarına siper ederiz.

2. Ferhat ile Mecnun bu âlemden gittiyse ne çıkar? Biz de aşk vadisinde onlar gibi âşıklık hali ile gidiyoruz, biz de âşığız.

3. Ey gönül! Aşk âlemi içinde bizi hünersiz sanma; sevgilinin derdini ve kederini çekmede çok ustalaştık.

4. Ey padişah! Başkalarına meyledeceğimizi sanma; öyle sıradan bir güzele gönlümüzü vermeyiz, çünkü biz (gerçek güzelliği) görmeyi bilenlerdeniz.

5. Ey Sıdkî! Halk arasındaki itibarımız makam mevki ile ölçülemez; çünkü biz bugün, şiirimizin derece ve yüksekliğiyle saygınlık kazandık. Bizim sözümüz üstün olduğu için âlem bize değer verir.

91.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Kimin ‘ālā bu cihānıñ kimin ednā biliriz

   İkisin ‘ālem-i ma‘nāda müsāvā biliriz [45]

2. Çekmişiz bāşımızı ḫırḳaya tecrîdleriz

   ‘Āleminñ salṭanatın bir ḳuru ġavġā biliriz

3. Bizi ma‘zūr dut ey ḫˇāce budur ‘ādetimiz

   Ne temelluḳ ederiz biz ne müdārā biliriz

4. Ol ki vaṣf-ı ḳad-i cānā yine ḳādirdir[?] anı

   Müfti-i medrese [vü] ‘ālim-i bālā biliriz

5. Kimse esrār-ı ḫaṭ-ı yāra degildir vāḳıf

   Bize ṣor ṣūfi anıñ remzini ‘ālā biliriz

6. N’ola ol māhveşe māyil olur-ısaḳ Ṣıdḳî

   Nūr-ı Yezdān’a cebîninde hüveydā biliriz

---

45 Ayrıca; Cefāya[?] ḫalḳıñ kimiñ ‘ālā kimiñ ednā biliriz. [Varak No:13b]

1. Bu dünyadaki insanların bazılarını yüce, bazılarını da aşağılık olarak biliriz; ancak bizim için her ikisi de mana âleminde eşittir.

2. Hırkayı başımıza çekip kendimizi (Allah'tan başka her şeyden) soyutladık; bu âlemin saltanatını, kuru bir kavga olarak bildik.

3. Ey tüccar! Bizi mazur gör; çünkü biz ne dalkavukluktan ne de döneklikten anlarız; âdetimiz böyledir.

4. Yârin boyunun vasıfları yine öylesine kudretlidir ki, biz onu bir medrese müftüsü ya da büyük bir âlim olarak biliriz.

5. Sevgilinin hattının sırlarından kimse bir şey anlamıyor; sufi, sen onun işaretini bize sor, onu en iyi biz biliriz.

6. Sıdkî! Ay gibi güzel o sevgiliye meyledersek şaşırma; çünkü Allah'ın sevgilinin alnına verdiği o ışığı biz alenen görmekteyiz.

92.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. ʿĀşıḳlarız vefā edici yāra māyiliz

   Bülbülleriz ki bir gül-i bî-ḫāra māyiliz

2. Yā bülbülüz ki bir gül içindir fiġānımız

   Yā ṭūṭiyiz ki laʿl-i şeker-bāra māyiliz

3. Zülfüñdür ey ṣanem bizi āşüfte-ḥāl eden

   Baḫtı ḳarālarız o siyehkāra māyiliz

4. Çün defʿ-i arzū-yı ḫaṭıñ ḳılmaḳ isteriz

   Bāʿiş̱ odur ki seyr-i çemenzāra māyiliz

5. Maḳṣūdumuz viṣāl degil ʿaşḳdan hemān

   Biz Ṣıdḳiyā o şîve-i reftāra māyiliz

1. Sevenlerinden ilgisini esirgemeyen bir sevgiliye meyleden tutkunlarız; böylece dikensiz bir gül bahçesine yönelen bülbüllere benzeriz.
2. Bizler, ya gül gibi güzel bir sevgili için feryat eden bülbülleriz; ya da yârin şeker saçan dudaklarına heves eden bir papağanız.
3. Ey put kadar güzel sevgili! Bizi perişan eden senin saçlarındır; sevgilinin saçına yönelmişiz, ama bahtımız o yârin zülfü gibi karadır.
4. Yârin hattını görebilme arzusunu bırakmak için çimenliğe yöneliriz.
5. Ey Sıdkî! Biz nazlı nazlı yürüyen o sevgiliye yöneliriz; fakat aşktan maksadımız hemen sevgiliye kavuşmak değildir.

93.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Şükr H̱udā ki geldi bugün yār-ı ġārımız

   Üftādeler ümîdi şeh-i kāmkārımız

2. Rāz-ı nihānımız ile fāş olmaz idi ger

   Olsaydı elde zerre ḳadar iẖtiyārımız

3. Cāh-ıla ṣanma faẖr ederiz ʻālem içre biz

   ʻAşḳıñladır cihanda bizim iftiẖārımız

4. Feryād k'eylediñ bizi āvāre ey ṣanem

   Ṣaldıñ diyār-ı furḳata aldıñ ḳarārımız

5. Pend etse ṣūfi diñlemeziz añı ḥāṣılı

   Maḥbūb sevmedir[46] bizim ey Ṣıdḳi kārımız

1. Allah'a şükür, bugün Hz Muhammed'e mağarada arkadaşlık eden Hz. Ebu-Bekir gibi, çaresizlerin ümidi olan, o kutlu padişahımız geldi.
2. Kendimize azıcık hâkim olsabilseydik gizli sırlarımız zerre kadar ortaya çıkmazdı.
3. Bu dünyada makam mevki ile gururlandığımızı sanma; biz yalnızca senin aşkınla övünürüz.
4. Ey güzeller güzeli! Ne yazık ki sen, aşkınla bizi başıboş kıldın; böylece ayrılık ülkesine attın ve aklımızı başımızdan aldın.
5. Ey Sıdkî! Zahit bize öğüt verse de onu dinlemeyiz; çünkü bizim işimiz, güzel sevmekten başka bir şey değildir.

---

[46] Sevmedir kelimesi " سيومدور " şeklinde yazılmıştır. [Varak No:13b]

94.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. H̱aṭın görmezse ol şūḫuñ göñül meyl-i çemen ḳılmaz

   Ruẖundan ayrı düşse dîde seyr-i yāsemen ḳılmaz

2. Cemālinden cüdā ol Yūsuf-ı gül-çehreniñ hergiz

   Göñül Ya‘ḳūb'u terk-i kūşe-i beytü'l-ḥazen ḳılmaz

3. Eger kūyuñda biñ kez cān verirsem derd ü ḥasretle

   Teraḥḥum ben esîre ol büt-i peymān-şiken ḳılmaz

4. Beni kūyuñda ẖūn-āġaşte defn et ẖāke cān versem

   Şehîd-i ẖançer-i ‘aşḳ ey ṣanem meyl-i kefen ḳılmaz

5. Hezār-ı cān-ı Ṣıdḳî sāḳin-i kūyuñdur ey gül-ruẖ

   Alışmışdır mizācı ġayrı gülşende vaṭan ḳılmaz

1. Gönül, o şen şakrak sevgilinin yüzündeki hattı görmeyince çimenliği seyretmek istemez; göz, yanağından ayrılırsa yasemine bakmaz.
2. Hz. Yakup gibi ağlayan gönlüm, gül yüzlü Hz. Yusuf'a benzeyen o yârin güzelliğinden ayrı kaldığı sürece asla Hz. Yakup'un hüzün dolu evinin köşesinden ayrılmaz.
3. Mahallende dert ve hasret içinde bin kez ölsem bile, yeminini bozan o put gibi güzel sevgili benim gibi bir esire acımaz.
4. Ey tapınılacak bir put kadar güzel olan sevgili! Mahallende ölürsem, beni kan revan içindeyken göm; çünkü aşk hançeri ile yaralanıp ölen âşıklar da tıpkı şehitler gibi kefensiz gömülürler.
5. Ey gül yüzlü sevgili! Sıdkî'nin can bülbülü senin mahallende eğleşmektedir; zaten bu alışkanlığı sebebiyle de başka bir gül bahçesini vatan edinmez.

95.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Bāġa gel nevrūzdur ey serv-i sîm-endāmımız

   Tā ki kām alsın viṣāliñden dil-i nā-kāmımız

2. Cennet olsa etmeziz bir dem iḳāmet n'edelim

   Sensiz ey serv-i sehî yoḳdur bizim ārāmımız

3. Ḳāni'vüz bezm-i belāda ḫūn-ı dil nūş etmege

   N'ola ger yoġ-ısa elde bāde-i gül-fāmımız

4. Açmadıḳ hergiz ḫumār-ı hicrden göz ġālibā

   Bāde-i ḥırman-ıla leb-rîz olupdur cāmımız

5. Bir zamān şād olmayıp bir laḥẓa ḫurrem olmadıḳ

   Derd ü miḫnet birle Ṣıdḳî geçti ṣubḥ u şāmımız

1. Ey gümüşe benzeyen servi boylu sevgili! Artık nevruz zamanıdır, bağa gel de muradına eremeyen gönlümüz sana kavuşunca bahtiyar olsun.
2. Ey boylu poslu servilere benzeyen yâr! Mekânımız cennet bile olsa bir an olsun orada kalmayız; çünkü sen mecliste olmayınca bizde rahat olmaz.
3. Elimizde gül renkli şarap yoksa şaşırmayın; çünkü biz elest meclisinde belaya evet dediğimiz o gün, gönül kanı içmeğe razı olduk.
4. Ayrılık sarhoşluğuyla başımız dönerken gözümüzü açamadık (en son seni gördük başkasına bakmadık); galiba kadehimiz ağzına kadar mahrumluk şarabıyla dolmuştur.
5. Sıdkî! Bir an olsun ne mutlu olabildik ne de sevinebildik; gecemiz gündüzümüz ise dert ve sıkıntılarla geçti.

96.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. O dil kim zevḳ-i küfr-i zülf-i cānān n'olduġun bilmez

   Birehmen'dir ki geçmiş 'ömrü 'imān n'olduġun bilmez

2. Göñül ol 'andelîb-i bāġ-ı ḥırmāndır ki 'ömründe

   Açıp per seyr-i eṭrāf-ı gülistān n'olduġun bilmez

3. Ṭabîbā żāyi' etme merhemiñ ıṣlāḫ-ı zaḫmım çün

   Ki cānım derd-ile ḫū dutdu dermān n'olduġun bilmez

4. İki gündür viṣāle erdi yoḳdur ṣabrı hicrāna

   Daḫı nev-'aşḳdır dil sūz-ı hicrān n'olduġun bilmez

5. Olur aġyāra hem-dem ol perî ḳılmaz ḥazer Ṣıdḳî

   Ne ḳılsın ṭıfldır ālūde-dāmān n'olduġun bilmez

1. O gönül, sevgilinin zülfünün karalığının zevkinden habersizdir; o(bu haliyle), imanın zevkine varamamış ve bütün ömrünü küfür içinde geçirmiş bir Hint Brehmeni'ne benzer.
2. Yoksunluk bağının bülbülü kesilen gönlüm, ömründe kanat açıp da gül bahçesinin etrafını dolaşmamıştır.
3. Ey tabip! Yaramı onamak için merhemini boşuna harcama; zira benim canım derde düştüğünden dermanın ne olduğunu bilmez hale geldi.
4. Sevgiliye kavuşalı daha iki gün olmuşken aşkın tadına yeni yeni varan gönül, ayrılığın acısını henüz bilmiyor.
5. Sıdkî! Periler kadar güzel olan o sevgili yabancılarla dost olmaktan çekinmez; ne yapsın, o daha çocuktur, iffetsizlik nedir bilmez.

97.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Bārımız derd ü bela ġuṣṣadurur rāḥilemiz

   Ka'be-i kūyuñu ṭayy etmededir ḳāfilemiz

2. Yaḳma cevr āteşine ḳılma teġāfül zîrā

   'Āşıḳız teng olur ey şūḫ bizim ḥavṣalamız

3. Rūz u şeb vādi-i 'aşḳ içre sitem çekmedeyiz

   Ġālibā cānib-i Mecnūn'a çıkar silsilemiz

4. Maḥrem-i bezm-i viṣāl olmasaḳ ey dil ne 'acep

   Getiren başa belāyı kellemizdir kellemiz

5. Yoḳdurur bezm-i belā içre dem-ā-dem Ṣıdḳî

   Ḫūn-ı dil içmeden özge daḫı bir meşġalemiz

1. Başımızdan dert ve bela gitmez; devemiz ise gam yükünü yüklenmiştir; işte sana anlattığım bu kafile senin tavaf edilecek mahalleni geçip gitmededir.

2. Ey şen şakrak sevgili! Bizi anlamazdan gelip eziyet ateşinde yakma; çünkü biz âşığız ve âşıkların aklı böyle bir şeyi kabullenemez.

3. Gece gündüz demeden aşk vadisinde azap çekmekteyiz; herhalde bizim yolumuz Mecnun'dan tarafa çıkmaktadır.

4. Ey gönül! Biz, kavuşma meclisinin sırdaşı değilsek buna şaşılmaz; çünkü bize gelen bela, kendi başımızın işidir.

5. Sıdkî! Belaya evet dediğimiz elest meclisinde gönül kanı içmekten başka bir uğraşımız yoktur.

98.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ol zamāndan kim cihāna geldik ey meh ġamla biz

   Ülfet[47] etdik dehrde ancaḳ ġam-ı ʿālemle biz

2. Ḳılma mey teklifin ey hem-dem bize luṭf eyle kim

   Zevḳe māyil olmazız ḫū dutmuşuz mātemle biz

3. Geh çekip berdār eder geh dāma bend eyler dilā

   Ḫoş keş-ā-keş içreyiz ol zülf-i ḫam-ber-ḫamla biz

4. Ḳaçma bizden ey perî aġyāra nisbet eyleme

   İḫtilâṭ edince ʿālā eyleriz ādemle biz

5. Ḫˇāh az et ḫˇāh çoḳ luṭfuñ bize ey sîm-ber

   Ḳāniʿvüz Ṣıdḳî gibi ʿālemde bîş ü kemle biz

1. Ey ay gibi güzel sevgili! Biz gam ve kederle birlikte doğduk, dünyada âlemin bütün dertlerine alıştık.
2. Ey dost! Bize acıyıp yakınlık göster ve şarap teklifinde bulunma; çünkü biz matemle aynı huydayız, onun için zevke meyletmeyiz.
3. Ey gönül! Bazen sevgili beni ipe çekip asar bazen de tuzağına düşürüp bağlar; işte bu yüzden, biz o kıvrım kıvrım zülüflü sevgiliyle tatlı ve hoş çekişme içindeyiz.
4. Ey peri gibi güzel sevgili! Başkalarına benzetip de bizden kaçma; biz insanlarla bir araya gelince yüceliriz.
5. Ey gümüş göğüslü yâr! Bize yakınlığını istersen az istersen çok göster, buna rızamız vardır; çünkü Sıdkî gibi biz de az çok bu dünyaya doydukk.

---

[47] "Ülfet" kelimesi " اولفت " şeklinde yazılmıştır. [Varak No:14a]

99.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ruḫun ol ġonca-lebiñ biz gül-i ḥamrā biliriz

   Ḳad-i bālāsını bir serv-i dil-ārā biliriz[48]

2. Ne bilir ehl-i riyā duḫter-i rez ḳıymetin

   Biz anıñ ṭālibiyiz ḳadrini zîbā biliriz

3. …[49]
   Ḫūn-ı dil-veş … bāde-i ṣahbā biliriz

4. La'liniñ vaṣfıdurur *āyet-i yühyi'l-mevtā*[50]

   Ol sebebden lebiñ 'icāz-ı Mesîḥā biliriz

5. Deme üftādesine merḥamet eyler Ṣıdḳî

   Biz o peymān-şikeniñ meşrebin 'ālā biliriz

1. Ağzı goncaya benzeyen sevgilinin yüzünü kırmızı bir gül, o uzun boyunu da gönlümüzü süsleyen bir servi olarak bilmekteyiz.

2. Hileyi ve riyayı özümseyenler şarabın kıymetinden ne anlar? İşte biz kıymetini bildiğimiz için onu istiyoruz.
3. […]
4. *'Ölüleri o* (Allah) *diriltir'* ayet-i kerimesi sevgilinin dudağının vasıflarındandır; işte bu yüzden biz senin dudağını Mesih'in ölülere can veren nefesinin mucizesi sanırız.
5. Sıdkî! Sevgili, düşkün âşığına acıyıp (mutlaka) merhamet gösterir deme; çünkü biz, sözünde durmayan o yârin huyunu çok iyi biliriz.

---

[48] Eserde yer yer kelime ve ibare değişiklikleri görülmektedir. Bu da bize şairin bu nüshadaki değişiklikleri kendisinin yaptığı hissini vermektedir. [Varak No:14a]
[49] Üç noktayla gösterilen kısımlar okunamamıştır. [Varak No:14a]
[50] Şurâ suresi 9. ayet: *"Yoksa Allah'tan başka velîler mi edindiler? Velî yalnız Allah'tır.* ***Ölüleri o diriltir.*** *O her şeye kaadirdir.*" Ateş, Süleyman: **Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri** , C:V, İst., Milliyet Gazetecilik, 1995, s.2337. (çevrimiçi)http://www.diyanet.gov.tr/kuran/default.asp, 06 Haziran 2010.

100. VELEHU

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Biz ki esîr-i ġam u derd olmuşuz

   Anıñ içün çehresi zerd olmuşuz

2. Pîşrev-i leşker-i ḥırmān biziz

   Silsile-i cinān-ı berd olmuşuz

3. Pîrezen-i dehre baş indirmeziz

   Pāk dāmān-ıla merd olmuşuz

4. Vaḥdeti kes̱retden edip imtiyāz

   Terk ü tecerrüd ile ferd olmuşuz

5. Şeş-der-i ġamdan dil zārî olup

   Dād ile bāzende-i nerd olmuşuz

6. ‘Aşḳı bize ṣoranıñ üstādı…[51]

   Niçe zemān ṣāḥib-i derd olmuşuz

7. Vāris̱-i Mecnūn-ı belā-keş biziz

   Ṣıdḳi odur beyhude gerd olmuşuz

---

[51] Üç noktayla gösterilen kısımlar okunamamıştır.[Varak No:14a]

1. Gam ve derde esir olan biz, sevgilinin cemali için sararıp solmuşuz.

2. Biz yoksunluk ordusunun önünde gidiyoruz; bu sebepten soğuk cennetlerin zincirine vurulduk.

3. Kocakarıya benzeyen bu dünyaya baş eğmeyiz; biz günahsız ve masum kimseler ile düşüp kalkarız.

4. Bir olan Allah'ı çokluktan ayırıp bunları(masivayı) terk ettik ve her şeyden el etek çekerek Allah'a yöneldik, onunla bir olduk.

5. Gönlüm, gam tavlasının kutusunda (bir zar gibi oradan oraya başını vurup) ağlamaktadır; bizler, adalet gözeterek bu oyunu oynamaktayız.

6. […] Çok zamandır dert çekmekteyiz.

7. Biz, bela çeken Mecnun'un varisiyiz; Sıdkî ise onun gibi boş yere toz toprak olan biridir.

101.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Eder biñ cevr ‘uşşāḳına ol meh bir vefā ḳılmaz

   Dil-i aġyārı hergiz bezm-i ḫāṣṣdan cüdā ḳılmaz

2. Ne ḥāletdir hevā-yı ‘aşḳ kim ġamgîn olup dāim

   Geçer miḫnetle ‘uşşāḳıñ günü aṣlā ṣafā ḳılmaz

3. ‘Acep ol bî-vefā yanında cürmüm n’olduġun bilsem

   Geçer biñ nāz u istiġna-y-ıla bir merḥabā ḳılmaz

4. Demeñ aḥvāle vāḳıf olmayıp yüz döndürür ġamda

   Bilir bîmārı ḥālin ol ṭabîb ammā devā ḳılmaz

5. Ḫudāyā derd-i ‘aşḳın vermege sen görmegil lāyıḳ

   Aña kim yoluna Ṣıdḳî gibi cānın fedā ḳılmaz

1. Ay gibi güzel o sevgili âşıklarına binlerce eziyet eder de bir kez olsun vefa göstermez; buna rağmen yabancıları, bulunduğu özel meclisten ayrı bırakmaz.
2. Aşk arzusu daima dert verir, (ve dolayısıyla) bunu arzulayan âşıkların her günü gamla geçer ama hiçbir zaman huzurlu olmaz.
3. Sevgili bin türlü naz ve edayla yanımdan geçiyor da bana bir merhaba demiyor; keşke o vefasız yârin yanındayken suçumun ne olduğunu bilseydim.
4. Gam hastalığından anlamadığı için tabibin benden yüz döndürdüğünü sanmayın; aslında o, hastanın derdinden anlar ama deva adına bir tedavi uygulamaz, çünkü gam hastalığının çaresi yoktur.
5. Ey Allahım! Her kim Sıdkî gibi senin yoluna canını feda etmezse, aşkın derdini ona verme, bu şerefi ona layık görme.

102.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Her ķaçan kim ‘işve ile raķṣ eder Cemşîd’imiz

   Tāzeler ümmîd-i vaṣlı bu dil-i nevmîdimiz

2. Ķılmazız aṣlā tenezzül māha minnet çekmeziz

   ‘Ālemi ķıldı münevver çün bizim ḥurşîdimiz

3. Ger kesilse başımız tîġ-ı sitemle bezmde

   Kesmeziz zülfüñden ey meh rişte-i ümmîdimiz

4. Meclis-i zikre bizi gel da‘vet etme zāhidā

   ‘Āşıķız biz zikr-i dilberdir bizim tevḥîdimiz

5. ‘Aşķımız taķlîd ṣanmış Ṣıdķi zāhid bilmemiş

   Yegdürür zühd-i riyāyîden bizim taķlîdimiz

1. Cemşîd gibi güneşe benzeyen sevgilimiz ne zaman nazlana nazlana dans etse (gökte yükselse), bu ümitsiz gönlüm yâre kavuşma ümidini tazeleyiverir; çünkü her yeni doğan gün, yeni bir umuttur.

2. Güneşi andıran sevgilimiz tüm âlemi aydınlatacak kadar parlaktır, işte bu sebeple ayın ışığına ihtiyacımız yoktur, bizi aydınlatsın diye ona minnet etmeyiz.
3. Ey ay gibi güzel sevgili! Senin meclisindeyken başımız zulüm kılıcıyla kesilse bile, zülfüne dolanmış olan ümit ipimizi kesip de senden ayrılmayız.

4. Ey zahit! Senin gittiğin o zikir meclislerine beni davet etme; çünkü biz âşığız ve bizim tevhidimiz yalnızca sevgiliyi zikretmektir, başkalarını değil.

5. Sıdkî! Zahit bizim aşkımızı taklit sanmış, gerçeği anlamamış; zaten dindar görünüp ikiyüzlü bir şekilde ibadet etmektense, bizim yaptığımız taklit daha iyidir.[52]

---

[52] Bu beyitte Zümer Suresi: 2–3, Lokman Suresi: 15, Rum Suresi: 31, Ahzab Suresi: 31 vb. ayetlere atıf vardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız; Ateş, Süleyman: **Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri** , İst., Milliyet Gazetecilik, 1995.

103.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Biz ki yāriñ ruẖ-ı pākine nazar-ı dūhteyiz

   Şem'-i dîdārına pervāne-i pür-sūhteyiz

2. Ṭāḳ-ı ebrūsuna dil versek o şūẖuñ ne 'acep

   Āteş-i 'aşḳ-ıla ḳandil-ber-i efrūẖteyiz

3. Zevḳimiz oldı füzūn āh u fiġān eyleriz

   El ṣanır yārdan ey dil bizi vā-sūhteyiz

4. N'ola aḥvālimize merḥamet etse cānān

   Daġ-ı hicrānı ile bir cigeri sūẖteyiz

5. Etmeziz zevḳ-i viṣālini ṭaleb ey Ṣıdḳî

   Ġam-ı hicrānına ol mehveşiñ āmūẖteyiz

1. Sevgilinin tertemiz yanağına gözümüzü diktik ve o aydınlık yüzün mumuna bakınca gözlerimiz başka bir şey görmez oldu; bu halimizle gözleri kamaşıp kendini ateşe atan pervanelere benziyoruz.
2. O şen şakrak sevgilinin bir kemeri andıran kaşına gönül verirsek şaşırmayın; biz aşk ateşiyle göğsü tutuşmuş bir kandiliz.
3. Ey gönül! (Aşk ıstırabının verdiği) Zevk arttıkça ah edip feryatlar koparırız; bunu görenler, (aşk ateşi ile) en son bizim canımızın yandığını sanıyor. Hâlbuki aşk ateşi ne kadar çok yakarsa o kadar zevk verir; fakat bunu kimse bilmiyor.
4. Sevgili halimize acısa ne olur sanki? Ayrılık dağıyla ciğerimiz dağlanıp yanmıştır.
5. Ey Sıdkî! Sevgiliye kavuşmanın zevkine nail olmak istemiyoruz; çünkü ay gibi güzel o yârden ayrılmanın verdiği gamı ve o gamın zevkini öğrenince başka bir şey istemez olduk.

(Çevrimiçi)http://www.diyanet.gov.tr/Kuran/default.asp?mnct=33, 08 Mayıs 2010.

104.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Saña hem-celis olmaḳ ġayr-ıla ey māh-rū düşmez

   Ḳarış ehl-i ma'ārif bezmine saña bu ḫū düşmez

2. Eger taḳsîm olunsa kākülüñ 'uşşāḳ bendi çün

   Ne sūd andan dil-i dîvāneme bir tār-ı mū düşmez

3. Dolaşma zülf-i 'anber-būy-ı yāra ḳaṭ'-ı ülfet ḳıl

   Ḫayāl-i bāṭıl etme ey göñül kim saña bu düşmez

4. Diler dildār-ıla leb-ber-leb olmaḳ bir nezāketle

   Dem-ā-dem yoḳ yere elden ele ey dil sebū düşmez

5. Deme dehr içre var ol meh gibi bir şūḫ-ı 'āşıḳ-küş

   Düşer gerçi cefā-cū Ṣıdḳi böyle tünd-ḫū düşmez

1. Ey ay gibi güzel sevgili! Başkalarıyla meclis kurup da oturmak sana yakışmaz; ilim irfan ehlinin meclisine karış; çünkü edineceğin bu adet hiçbir zaman önemini kaybetmez.

2. Sevgilinin darmadağın saçları âşıklarını bağlamak için tel tel ayrılmışsa da, o kapkara saç tellerinden bir tanesi bile, deliye dönen gönlümü bağlamak için bana nasip olmuyor.

3. Ey gönül! Yârin amber gibi güzel kokan zülfüne dolaşıp durma da onunla dost olmaya çalış ve bu saçları koklamak için boş hayaller kurma; çünkü o senin payına düşmez.

4. Ey gönül! Ara sıra şarap kadehinin elden ele dolaştırılması boşuna değildir; çünkü sevgiliyi nazikçe öpmeyi ve onunla dolup taşmayı istemektesin.

5. Sıdkî! Ay gibi güzel o sevgili kadar bu dünyada âşık öldüren başka bir katilin olduğunu söyleme; çünkü bu dünyada zalimler olsa bile böylesine zalimi hiçbir yerde yoktur.

105.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Benimle bir nefes ol şūḫ-ı ‘ālem ġam-güsār olmaz

   Sitem resmin ferāmūş eyleyip şefḳat-şi‘ār olmaz[53]

2. Niçe dād etmeyem ol şîvekārıñ dest-i cevriñden

   Olur aġyāra hem-dem ‘āşıḳ-ı bîmāra yār olmaz[54]

3. Deme zāhid ki çoḳdur cennet içre hūr-peykerler

   Olur gerçi güzel ammā ki böyle ‘işvekār olmaz

4. Viṣāl-i yār-ıla ḳılma tefāḫür müdde‘î zîrā

   Seni dūr eyler āḫir çarḫ-ı kec-rev ber-ḳarār olmaz

5. Raḳîbiñ ṭa‘nesinden Ṣıdḳiyā hergiz ḥazer ḳılma

   Var anıñ ḳūyuna bî-tāb olan ‘āşıḳda ‘ār olmaz

---

[53] Ayrıca; "Ger ḳaddiñe serv olsa muḳābil ‘acep olmaz / Kim başı ṭışārıda ḥayā vü edep olmaz". Vezin: Mefūlü Mefāîlü Mefāîlü Feūlün [Varak No:15a]

[54] Ayrıca; "Sinemiz āmāc-ı tîr-i hicr olursa yoḳ ‘acep / Bir kemān ebrūnuñ ey ḫūnî ko…"
Vezin:Fāilātün Fāilātün Fāilātün Fāilün. Sayfanın kenarı kesik olduğu için, şiirin devamı okunmamaktadır. [Varak No:15a]

1. Âlemin en neşeli güzeli olan o sevgili, bir an olsun benimle arkadaş olmuyor; yârimin ne zulmetmeyi unutup da beni bıraktığı ne de bana şefkat gösterdiği vardır.

2. O nazlı sevgilinin yaptığı eziyetler yüzünden nasıl adalet istemeyeyim? Yabancılarla dost oluyor fakat zavallı âşığına hiç yüz vermiyor, ona yardım etmiyor.

3. Zahit! Huri gibi güzel yüzlü sevgililer cennette çoktur deme; çünkü orada pek çok güzel olsa bile böylesine edalı bir sevgili bulunmaz.

4. Ey iddiacı! Yâre kavuşmuş olmakla böbürlenme; zira doğru gitmeyen felek durduğu yerde durmaz, aynı kararda gitmez ve seni de sonunda sevgiliden ayırır.

5. Ey Sıdkî! Hiçbir zaman rakibin kınamasına aldırış edip gücenmeden sevgilinin mahallesine git; çünkü her şeyini sevgili için harcayarak bitkin düşen âşıkta utanma sıkılma olmaz.

106.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ṭa'alluḳ riştesin dil kākül-i dildārdan kesmez

   Yanarsa hicr oduna cismi çeşmiñ yārdan kesmez

2. Eger bülbül-ṣıfat mecrūḥ olursa ḫār cevrinden

   Yine dil arzusunu ol gül-i ruḫsārdan kesmez

3. Eger dürd-i ḫum-ı mey gibi cism ü cānı ḫāk olsa

   Göñül pāy-ı ümîdi ḫāne-i ḫumārdan kesmez

4. Kesilmez çāre yoḳ ol ġonca ey bülbül fiġān ḳılma

   Alışmışdır mizācı iḫtilāṭın ḫārdan kesmez

5. Reg-i cānım yolunda tîġ-ı ġamla kesdim ey Ṣıdḳî

   Ne sūd ol meh nigāhıñ cānib-i aġyārdan kesmez

1. Gönlüm, yârin kâkülüne doladığı o ilgi ipini sevgiliden bir türlü kesmez; vücudum da ayrılık ateşinde yansa bile yârinden gözünü ayırmaz.
2. Bir bülbüle benzeyen gönlüm ve dilim dikenle yaralansa bile, gül gibi güzel olan o sevgiliyi istemekten vazgeçmez.
3. Beden ve ruh, bir şarap küpünün tortusu gibi toprağa karışsa da; bu gönül, meyhaneden ümit ayağını kesmeyecektir.
4. Ey bülbül! Gül goncasına benzeyen o sevgiliyi dikenden ayırmaya çare yoktur, boşuna feryat etme; o goncanın tabiatı, dikenle birlikte olmaya alışkındır, ondan ayrılmaz.
5. Ey Sıdkî! Sevgili için can damarımı gam kılıcıyla kestim, böylelikle yapabileceğim en büyük fedakârlığı yaptım; ama güzelliğiyle bir aya benzeyen o sevgili, gözlerini yabancıların olduğu taraftan ayırmıyor.

107.

(Müf te i lün Me fā i lün Müf te i lün Me fā i lün)

1. Bir iki gün ki eyledi kūyuñu cilvegāhımız

   Çarḫ-ı berrîne atmışız şevḳ-ile biz külāhımız

2. Ḳıl ḥazer ey ḳaşı kemān ġayra nisbet etme kim

   Cevşen-i çarḫdan geçer nāvek-i tîr-i āhımız

3. Ṣanma kim etmeye es̱er nālemiz ey ṣanem saña

   Āheni mum teg ederiz nāle-i ṣubḥgāhımız

4. Sevmeden[55] özge cürmümüz yoḳdurur ey perî seni

   Kendi eliñle ḳatl ḳıl bu ise ger günāhımız

5. Ṣıdḳi-i derd-perveriz hāk-i rehiñde dostum

   Ġayra tenezzül etmeziz sensin ümidgāhımız

1. Bir iki gündür köyünü bizim görüneceğimiz yer yaptın; bu sevinçle biz külahımızı feleğin en yüksek katına fırlatıyoruz.

2. Ey kaşı yay gibi kıvrık olan sevgili! Başkalarına nispet etme, bizden çekin! (Zira) Âhımızın oku feleğin zırhından geçecek kudrettedir, hiçbir tılsım seni bu oklardan koruyamaz.

3. Ey put kadar taş kalpli olan sevgili! Bu ağlayışlarımızın seni etkilemeyeceğini sanma; çünkü biz, sabah vakitlerindeki inleyişlerimiz ile bir demiri mum misali eritiriz.
4. Ey peri gibi güzel sevgili! Seni sevmekten başka suçumuz yoktur; eğer günahımız buysa, bizi kendi elinle öldür.

5. Dostum! Ben, sevgilinin yolunun toprağında ilerlerken dertle beslenip büyüyen Sıdkî'yim; ey sevgili, ümidimiz sensin, başka yerlere (gönüllere konmaya) ihtiyacımız yok.

---

[55] Sevmeden kelimesinin yazımı " سيومدن " şeklindedir [Varak No:15b]

108.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Niçe yıllardır hevā-yı ‘aşḳ ser-gerdānıyız

   Ṣūretā dervîşiz ammā ‘ālemiñ sulṭānıyız

2. Ḫ˘āceye demeñ çok da ġarralanmasın …[56]

   Naḳd-i ‘ömrü neye vermişdir dinār-ı kārıyız

3. Ḥāric-i ṣoḥbet olan nādana baş indirmeziz

   Ehl-i dil yārānıñ amma bende-i fermānıyız

4. Biz esîr-i ġurbetiz yār-ı vaṭandan geçmeziz

   Bir iki gün bu ḫarābe tekyeniñ mihmānıyız

5. Mesken-i me’lūfumuz ṣorsañ bizim …[57]

   Bizden alır el sabaḳ zîrā ma‘arif kānıyız

6. N’ola ger faḳr-ıla istiġnā ṣatarsaḳ ‘āleme

   Ḥażret-i Mollā-yı Rūm’uñ Ṣıdḳî dervişānıyız

---

[56] Sayfanın kenarı kesik olduğu için dizenin sonu okunmamaktadır. [Varak No:15a]
[57] Sayfanın kenarı kesik olduğu için dizenin sonu okunmamaktadır. [Varak No:15a]

1. Yıllardır aşk diyarının arzusuyla şaşkına döndük ve görünüşte derviş gibi (orda burada) gezmekteyiz; fakat biz bu âlemin sultanıyız.

2. Tüccara […] demeyin, çok da övünmesin; ömür sermayesini nereye harcamıştır, bilmiyoruz ama biz kâr olarak kalan para gibi kıymetliyiz.

3. Sohbetimizin dışında tuttuğumuz o bilgisizlere baş eğip selam vermeyiz; fakat sevgiliye gönül veren gerçek âlimlerin buyuracağı her fermana köle oluruz; nitekim ilim sahiplerine selam vermek ve onlara hizmet etmek adettendir.

4. Biz gurbetin esiriyiz, vatanımızdan ayrı düştüğümüzden beri orayı yâd etmekle ömür sürüyoruz; zaten harabe bir tekkeyi andıran bu dünyada yalnızca bir iki gün misafir olarak kalacağız. Tıpkı ömrümüz gibi bu dünya da bir gün geçip gidecek ve gerçek vatanımıza kavuşacağız.

5. Bizim alıştığımız yeri sorarsanız, biz ilim ocağıyız ve herkes bizden ders öğrenip el alır.

6. Âleme fakirliğimiz ile tokgözlülüğümüzü satıyorsak bunda şaşılacak ne var? Sıdkî, biz Hazreti Mevlana Rumî'nin dervişlerindeniz.

109.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Biz ki hicrān ateşi içre yanıp ḫāl olmuşuz

   Ḳîl ü ḳāle meylimiz yoḳ ṣāḥib-i hāl olmuşuz

2. Biz ḳana'at ehliyiz tecrîddir āyinemiz

   Ṣanma ey ḫˇāce seniñ teg ṭālib-i māl olmuşuz

3. Geçmişiz manṣıb hevāsından tereddüd ḳılmazız

   Ṭa'n-ı 'adādan anıñ-çün fāriġü'l-bāl olmuşuz

4. Tekye-i 'aşḳ içre biz rind-i ḳalender meşrebiz

   Neyleriz çarḫ aṭlasın çün ḳāni'-i şāl olmuşuz

5. Cān verip aldıḳ metā'-ı vaṣl-ı yāri rāyegān

   Bildik alıp ṣatmaġıñ yolunu dellāl olmuşuz

6. Mevlevîyiz bir külāh u bir nemed besdir bize

   Çekmeziz tāc u ḳabā ḳaydın çün abdāl olmuşuz

7. Ḫażret -i Mollā-i Rūm'uñ bende-i dergāhıyız

   Çekmişiz dünyādan el ey Ṣıdḳi hoş-ḫāl olmuşuz

1. Ayrılık ateşi içinde yanıp tüm fazlalıklardan kurtulunca, sevgilinin beni gibi karardık ve adeta yokluğun timsali olan bir noktaya döndük; işte bu sebeple dedikodu gibi kalabalık olan her şeyden uzaklaştık, tasavvuf yolundaki Kurb (Yakınlık), Bu'd (Uzaklık) ve Mahv (Kötü niteliklerin yok olması) hallerine nail olduk.

2. Ey tüccar! Biz, kendini yok eden ve Allah'ın kaza ve kaderine razı olup aza kanaat eden dervişleriz; bizim aynamız, cismanî ve bedenî arzulardan bütün bütün sıyrılıp Allah'a yönelmektir. Senin gibi mala mülke talip olduğumuzu sanmayasın.

3. Makam mevki arzusundan vazgeçtik, onları elimizin tersiyle iterken düşmanlar bizi kınayacak diye en ufak bir şüpheye düşüp tereddüt etmez ve kaygılanmayız.

4. Biz aşk tekkesindeki kalender huylu rintleriz; dolayısıyla bir tek şal bize yeter ve başka bir şey aramayız, feleğin atlası bize lazım olmaz.

5. Sevgiliye kavuşma sermayesi için canımızı verdik ve karşılığında sevgiliye bedava kavuşmuş olduk; baksana, artık bu alış-veriş işlerinde öylesine hüner sahibi olduk ki bir tellal kadar ustalaştık.

6. Bizler mevleviyiz ve bir keçe parçası ile bir külah bize yeter de artar; taç ya da kaftan sahibi olma kaygısından uzağız, bu halimizle abdallara benziyoruz.

7. Ey Sıdkî! Bizler, Hz. Mevlana Cellaleddin Rumî'nin dergâhının kölesiyiz; gerçek sevgili dışında kalan ve dünyaya ait her şeyden elimizi ayağımızı çekerek saadete erdik.

110.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Dem olmaz kim ḫadengiñ birle dilde yāra açılmaz

   Velî ey ġonca-fem pinhān eder aġyāra açılmaz

2. Ġamıñla şimdi bir ḥāletdeyim kim yıl geçer cānā

   Güle gülmez mücerred ḫāṭırım gülzāra açılmaz

3. Niçe görmek seni mümkindir ey şūḫ-ı cefā-pîşe

   Ġamıñla aġlamaḳdan dîde-i ḫun-bāra açılmaz

4. Der-i dildārda bir bāb-ıla aġyāra yer yoḳdur

   Bu Ka'be ḳapısıdır zümre-i küffāra açılmaz

5. Eder aġyāra biñ luṭf nihān her laḥẓa ey Ṣıdḳî

   Velî üftādesin gördükde ol meh-pāre açılmaz

1. Ey gonca ağızlı sevgili! Kirpiklerinin okları ile gönlümde yeni bir yara açmadığın an yoktur, beni incitmeden duramıyorsun; fakat sevgilinin gonca gibi açılmamış olan o minik ağzı tam bir gizlilik içindedir, yabancılara bile hiç bir şey söylememektedir.

2. Ey sevgili! Senin derdinle öyle bir durumdayım ki yıllar geçer de bu yalnız gönlüm ne gül bahçesine uğrar ne de oradaki güle gülümser; senden ve verdiğin gamdan başka bir uğraşım yoktur.

3. Ey zulmeden şen şakrak sevgili! Sana âşık olmanın verdiği dertle ağladığım için kanlı yaşlarla dolan gözlerim bir türlü açılmamaktadır. Bu durumda seni görmem nasıl mümkün olacak?

4. Sevgilinin kapısında yabancılara uygun bir yer yoktur; çünkü burası Kâbe kapısı gibi kutsaldır ve kâfir cemaatine açılmamaktadır.

5. Ey Sıdkî! Sevgili, her an yabancılara gizli gizli binlerce lütufta bulunur ve cana yakın davranır; ancak o ay gibi güzel yâr, âşığını görünce bir türlü açılmaz.

111.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Benim ol ġonca-fem güyā giriftār olduġum bilmez

   Ḫayāl-i nergis-i mestiyle bîmār olduġum bilmez

2. Olur hem-pehlu-yı ḫār ol gül-i nevreste her laḥẓa

   Gülistān-ı ġamında bülbül-i zār olduġum bilmez

3. İçer bezm-i ṣafāda bāde-i nāb u yatur rāḥat

   Belā küncünde şeb-tā-ṣubḥ bî-dār olduġum bilmez

4. Atar her dem baña ḳavs-i ḳader tîr-i ḳażā gūyā

   Nişān-ı nāvek-i müjgān-ı dildār olduġum bilmez

5. Geçer her laḥẓa istiġnā-y-ıla ol mehliḳā Ṣıdḳî

   Esîr-i müdde'î pā-māl-i aġyār olduġum bilmez

1. Güya o gonca ağızlı sevgili, benim ona tutulduğumu ve baş döndürücü nergislere benzeyen o kıvrım kıvrım saçlarının hayaliyle hastalandığımı bilmiyor.

2. Yeni yetişen taze bir gülü andıran o yâr, daima dikenle yan yanadır ve onunla sıkı bir dostluk kurmuşa benzer; ama benim, dertten oluşmuş o gül bahçesinde ağlayan bülbül olduğumu bilmiyor.

3. Sevgili, eğlence meclisinde halis şaraplar içip rahatça yatar; fakat sabahtan akşama kadar benim bela köşesinde uykusuz kaldığımı bilmez.

4. Sözde kader yayı, hep kaza oklarını atar; ama gerçekte sevgilinin kirpiğinin oklarının hedefi olduğumu bilmez.

5. Sıdkî! Ay kadar güzel yüzlü sevgili nazlanarak yanımdan geçip gidiyor; fakat iddiacılar tarafından esir tutulduğumu ve yabancıların ayakları altında ezildiğimi bilmiyor. Bu engeller sebebiyle sevgilinin o güzel yüzünü göremiyorum.

112.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Esîr-i miḫnet ü cevr ü cefā pā-māl-i derdiz biz

   Odur bā‘iş ki ey dil ‘ālem içre rū-yı zerdiz biz

2. Görüp hāk-i rehiñde ḥālimiz ṣor ey perî-peyker

   Bizi aġyār gibi ṣanma bî-derd ehl-i derdiz biz

3. Erişmek mümkin ola diye şāyed vaṣl-ı Leylā'ya

   Tek ü pū eyleriz ṣaḥrāyı Ḳays-ı reh-neverdiz biz

4. Revāc-ı ḳıṣṣa-i Mecnūn verir aḥvālimiz ṣūfî

   Ṣaġınma vādi-i ‘aşḳ içre bir bî-hūde gerdiz biz

5. Zen-i dehre tenezzül etmediñ ‘ālemde ey Ṣıdḳî

   Biḥamdillāh bugün meydān-ı miḫnet içre merdiz biz

1. Ey gönül! Zulüm ve sıkıntının esiriyiz, derdin ayakları altında kaldık; onun için bu âlemde benzimiz sararıp solmuştur.
2. Ey peri kadar güzel sevgili! Yolunun üstünde bizi görünce, bir halimizi hatırımızı sor; çünkü biz dert sahibi kişileriz, (sakın) bizi yabancılar gibi gamsız sanma. Sana anlatacağımız pek çok derdimiz olduğu için seninle konuşmayı en çok biz hak etmekteyiz.
3. Leyla'ya kavuşmak mümkündür diye sahra çölünü arayıp taramaktayız; bu halimizle çöllerde gezip dolanan Mecnun'a döndük.
4. Ey sofu! Mecnun hikâyesine gösterilen rağbet bizim de halimizi ortaya koyar; çünkü biz de Mecnun gibi aşk vadisi içinde dolanmaktayız, boş yere gezdiğimizi zannetmeyin.
5. Ey Sıdkî! Bu âlemdeyken, kocakarıya benzeyen dünyaya tenezzül etmedik; Allah'a şükür şimdi dert meydanının yiğidiyiz.

113.ḪARFÜ’S-SİN

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ol şūḫ-ı şîvekāra çü ġayr oldu hem-nefes

   Ey ḫāṭır el-ḥazer daḫı vaṣl eyleme heves

2. Peyman-şikenlik etdi çün ol mehveş ey göñül

   Miķrāż-ı ġamla rişte-i ümmîdi sen de kes

3. Bir āh-ı cān-güdāz-ıla aġyārı ķıl fenā

   Ḫāil olur mu āteş-i sūzāna ḫār u ḫes

4. Ol mîve-i nihāl-i belādır göñül k’aña

   Bād-ı muḫālif esmiş ola ķala nîm-res

5. Cehd eyle düşme ķāfileden dūr Ṣıdķiyā

   Olmaz delîl güm-şüdeye nāle-i ceres

1. Ey gönül! Naz eden o şen şakrak sevgili ile başkaları arkadaş oldu; artık ona kavuşmaya heveslenme, bu arzundan vazgeç ve ondan çekin.

2. Ey gönül! Ay gibi güzel olan o yâr, sözünden döndü; sen de gam makasını eline al ve ümit ipimi kes.

3. İnsanın içini eriten bir âh ile sevgiliyle aramıza giren yabancıları yok et; zaten hiç çalı çırpı gibi fuzuli unsurlar, son derece hararetli olan aşk ateşine engel olup ona dayanabilir mi?

4. Gönül! Sen dert fidanının meyvesisin ama ters bir rüzgâra maruz kalmışa benziyorsun; çünkü yeteri kadar gelişip olgunlaşmamışsın.

5. Ey Sıdkî! Gayretli ol ve (gerçek sevgiliye giden) kafileden ayrılmamaya çalış; zira çan sesi, yolda kaybolanlara kılavuzluk edecek (güçte) değildir.

114. ḤARFÜ'Ş-ŞIN

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ṣalıpdır sîne-i sūzānıma hicriñ niyār āteş

   Ḥazer ḳıl etmesin ey ġonca-fem saña żarar āteş

2. Ṣalıp ben mübtelāyı derde şem'-i bezm-i ġayr olduñ

   Yeter urduñ dil-i ġam-dîdeme ey sîm-ber āteş

3. Ṣaḳın ey ġonca-i nūr-sîne āh-ı sūznākimden

   Fiġān ḳıldıḳça her laḥẓa dehānımdan çıḳar āteş

4. Hemîşe āteş-i hicrān-ıla yanmaḳdayın gūyā

   Nihāl-i ḥasretim kim baña olmuşdur semer āteş

5. N'içün āh eyleyip aġyārı yandırmazsın ey Ṣıdḳî

   Bilirsin şu'le gelse dehri bir demde yaḳar āteş

1. Ey gonca dudaklı sevgili! Ayrılığın ateşi yanan gönlüme (yeni bir) ateş salmıştır; bendeki ateş sana zarar vermesin diye (bu tehlikeden) sakın.
2. Ey gümüş gibi parlak göğüslü sevgili! Benim gibi bir düşkünü dertle bırakıp, başkalarının meclisine mum oldun; dert gören gönlümü böylesine yaktığın yeter.
3. Ey goncaya benzeyen parlak göğüslü sevgili! Ben feryat ettikçe ağzımdan ateşler çıkmaktadır; (yürekleri) yakıp kavuran bu âhlarımdan korkup çekinmelisin.
4. Ayrılık ateşiyle yanıp durmaktayım; senden ayrıldığımdan beri büyüyüp gelişen hasret fidanım, (doğal olarak) meyve yerine ateş vermiştir.
5. Ey Sıdkî! Niçin ah ederek sevgiliyle arana giren yabancıları yakıp yok etmiyorsun? Çünkü senin âhının tek bir kıvılcımı bile bu dünyaya gelse, âlemi bir anda yakacağını sen de bilirsin.

115.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Yeşiller giymiş ol ṭūṭî-ṣıfat ey dil çemenlenmiş

   Ḳızarmış lebleri meyden ʻaḳîḳ-āsā yemenlenmiş

2. Ḫalāṣ olmaḳ muḥāl oldu kemend-i kākülünden kim

   Göñül bend eylemek çün çîn-be-çîn olmuş resenlenmiş

3. Ezelden tünd-ḫū bir ẓālim-i ḳātildi ol meh-rū

   Biḥamdillāh bu günler raḥmı var ḫulḳı ḥasenlenmiş

4. Benim ʻaşḳ içre canı bir[?] belā-keş ʻāşıḳ-ı maḫzūn

   Hiç añmañ ḳıṣṣa-i Mecnūn'ı zîrā ol kühenlenmiş

5. Niyām-ı sînem içre tîġ-ı hicr-i yār dutmuş jeng

   Ki çıḳmaz Ṣıdḳiyā bir vech-ile gūyā vaṭanlanmış

1. Ey gönül! Bir papağanın vasıflarına sahip olan o sevgili yeşiller giyip çimen gibi yeşillenmiştir; şarap içmekten kızaran dudakları ise meşhur Yemen akiğine benzemiştir.
2. Kâkülünün kemendinden kurtulmak imkânsızdır; zaten o saçlar sırf gönlümü bağlamak için kıvrılıp kıvrılıp urganlaşmıştır.

3. Oldukça sert mizaçlı ve ay gibi güzel yüzlü sevgili, ezelden beri hem katil hem de zalimdir; Allah'a hamdolsun bu sıralar bizlere göstermiş olduğu merhamet kadar ahlakı da güzelleşmiştir.

4. Ben, aşka düşerek belaları üzerine çeken bir gönül ve dert yükünü taşıyan mahzun bir âşığım. Mecnun'un hikâyesini bana hiç anmayın; zira o artık eskimiş, bıktırır olmuştur, bu yüzden şimdi benim aşk hikâyem rağbet görüyor.

5. Ey Sıdkî! Sevgilinin, yüreğimin içine soktuğu ayrılık kılıcı paslanmıştır ve o paslı kılıç hiçbir şekilde yerinden çıkmıyor, sanki orayı kendine vatan edinmiştir.

116.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ḫınādan elleri ol dil-rübānıñ lālegūn olmuş

   O ġamdan reşk-ile ʻāşıḳlarınıñ bağrı ḫūn olmuş

2. Niçe mümkin olur dünyāda ṣaġ olmaḳ bize çün kim

   ʻAdem rāhına varmaġa dehānıñ reh-nümūn olmuş

3. Musaḫḫar eylemek çün ʻālemiñ göñlünü her laḥẓa

   Dü çeşm-i fitne-engiziñ birer ṣāḥib-füsūn olmuş

4. Düşelden dūr u mehcūr ol mehiñ bezm-i viṣālinden

   Belā bezminde ḳaddim çeng ü nālem erġanūn olmuş

5. Miyānı ārzusu-y-ıla dem-ā-dem Ṣıdḳi-i zārı

   Ḫayāl eyler gören bir mūdur ez bes kim zebūn olmuş

1. Gönül çelen o sevgilinin elleri (âşıklarının kanı ile hazırlayıp sürdüğü) kınadan lale gibi kızarmıştır; işte bu dert yüzünden gözyaşı döken âşıkların bağrı kan olmuştur.

2. Bu dünyada sağ salim yaşamak bizim için mümkün değildir; çünkü senin neredeyse yokluğa eren o minik dudağın, bizler de yokluk yoluna gidelim diye âşıklara kılavuzluk etmektedir. Yok olmaktan öte gidebileceğimiz başka bir yer yoktur.
3. Âlemin gönlünü elde etmek için sürekli etrafa fitne salan gözlerinin her biri, birer sihre sahiptir.

4. Ay kadar güzel sevgiliye kavuştuğum o meclisten ayrı düşeli bela meclisindeyim ve buradayken boyum bir çeng, ağlayışım da bir org olup bana eşlik etmektedir.
5. Ağlayıp inleyen Sıdkî, zaman zaman sevgilinin o ince belinin arzusuyla hayaller kurar ve bu durumu görenler onun zayıflayıp neredeyse bir kıl kadar inceldiğini sanır.

117.

(Me fā î lün Me fā î lün Fe ū lün)

1. Leb-i la'liñ şarābı ey Siyāvūş

   Ḳılıpdır ehl-i 'aşḳı mest ü medhūş

2. Bulur 'ālemde 'ömr-i cāvidānı

   Lebiñ āb-ı ḫayātın eyleyen nūş

3. Verelden dil o şūḫ-ı dil-rübāya

   Ḳamu yaġmaya gitdi ṭāḳat u hūş

4. Cefāya başladıñ gūyā ḳılıpsın

   Benimle etdigiñ 'ahdi ferāmūş

5. Tekellüm ḳılsa ol şūḫ-ı şeker-leb

   Eder biñ ṭūṭi-i gūyāyı ḫāmūş

6. Ṣaḳın ey Yūsuf-ı mıṣr-ı melāḥat

   Varıp görküyle olma dūş-ber-dūş

7. Revā görme şehā Sıdkî-i bîmār

   Ola derd-i firākıñla hem-āġūş

1. Ey Siyavuş gibi güzelliği dillere destan sevgili! Senin al renkteki dudaklarının şarabı tüm âşıklarını kendinden geçirip şaşkına çeviriyor.

2. Dudağında bulunan ölümsüzlük iksirini içen herkes bu dünyada sonsuz bir ömür bulur.

3. Gönül çelen o şen şakrak sevgiliye gönlümü verdiğimden beri, dayanma gücüm ve aklım tümüyle yağmalanmış oldu.

4. Güya benimle ettiğin ahdi unutup, bana zulmetmeye başladın.

5. Şeker gibi tatlı dudaklı o neşeli yâr konuşmaya bir başlarsa, sayısı binlere varan o konuşan papağanları (bir anda) susturuverir.

6. Ey güzellik ülkesinin Hz.Yusuf'u gibi güzel bir yüze sahip olan sevgili! Gidip de (kendi güzelliğini kıyaslamak için) Hz. Yusuf ile omuz omuza durmaktan sakın, çünkü senden daha güzeli yoktur.

7. Ey padişah! Aşkınla hastalanan Sıdkî'nin, (seninle değil de) ayrılığın kederiyle dostluk kurmasına müsaade etme.

118.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Ṣaldı ruḫuñ efgārı dil ü cānıma āteş

   Aḥvālimi zülfüñ elemi ḳıldı müşevveş

2. Dîdemde ḫayāl-i lebiñ ey meh mey-i gülgūn

   Sînemde ḳaşıñ fikri hemān na'l-i der-āteş

3. Ġam cür'asını nūş edeli cāma yetişdim

   Ey sāḳi getir nūş edelim bāde-i bî-ġışş

4. 'Ālemde ṣafā dedigin ey dil budur ancaḳ

   Bir yār-ı muvāfıḳ ola bir sāḳi-i mehveş

5. Sen ġayr-ıla nūş etmedesin cām-ı mey-i nāb

   Yıllarla ġamıñ çekmede Ṣıdḳî-i belā-keş

1. Yanağının fikri gönlüme ve canıma bir ateş saldı; zülfüne kavuşamamış olmanın verdiği elem beni perişan etti.
2. Ey ay gibi güzel sevgili! Gözümde, gül renkli bir şaraba benzeyen dudağının hayali vardır; yüreğimde ise ateşe sürülüp duran bir nalı andıran kaşının fikri mevcuttur.
3. Gam yudumunu içince kadehe ulaştım, artık ey saki, getir de saf şarap içelim.
4. Ey gönül! Bu âlemde zevk ve eğlence dediğin şey ancak (yanımızda olacak) sadık bir sevgili ile ay kadar güzel bir sakiden ibarettir, daha fazlasına gerek yoktur.
5. Aşkınla sıkıntı içindeki Sıdkî, yıllarca senin derdini çekmekte ama sen saf şarabın kâsesini başkalarıyla içmektesin.

119.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Beni yandırdı yaḳdı daġ-ı hicrān böyle müşkilmiş

   Daḫı farḳ etmemişdim hicr-i cānān böyle müşkilmiş

2. Kesermiş vara vara kūy-ı dilberden ayaḳ ʻāşıḳ

   Tahammül ṭaʻne-i aġyāra yārān böyle müşkilmiş

3. Ne müşkil derd olursa var anıñ dermānı derler lîk

   Ṭabîbā derd-i hicr-i yāra dermān böyle müşkilmiş

4. Vücūdum mū gibi inceldi teşḫîṣ etmedim hergiz

   Meger endîşe-i zülf-i perîşān böyle müşkilmiş

5. Daḫı ben bilmez idim şimdi ḳıldım farḳ anı olmaḳ

   Ḳabūl-i ḫāṭır-ı müşkil-pesendān böyle müşkilmiş

6. Der-idim ṣabr-ıla dözmek olur hicrāna birḳaç gün

   Ben añı ẓannederdim Ṣıdḳi āsān böyle müşkilmiş

1. Sevgiliden ayrılmış olmanın verdiği dert beni yaktı kavurdu, bu dert çok zor bir dertmiş ve ayrılığın böylesine zor olduğunu henüz anlamamışım.

2. Dostlarım! Âşık, sevgilinin mahallesine vara vara, (artık oraya) gitmemeye başlamış; (nitekim) bir âşığın oraya gidemeyişi ne denli zorsa, (oradaki) yabancıların kınamalarına katlanması da öylesine zordur. İki arada kalan âşığın, sevgilinin mahallesine gidemeyişinin sebebi, çok şiddetli kınamalara maruz kalmasıdır.

3. Ey tabip! Dert ne denli zor olursa olsun mutlaka bir dermanı vardır derler; ancak sevgiliden ayrılma derdine derman bulmak çok zordur.

4. Vücudum kıl gibi inceldi de hiç fark etmedim; meğer yârin darmadağın zülfünün endişesi içinde olmak, işte böyle kötüymüş.

5. Daha önceleri, zor beğenen bir sevgiliyi kabullenerek ona gönül vermenin böylesine zor olduğunu bilmezdim; ben bunu daha yeni anladım.

6. Sıdkî! Birkaç günlüğüne sevgiliden ayrı kalmaya tahammül gerekir diyordum; bunu kolay bir iş sanıyordum ama bu işin kolay olması çok zormuş.

120. ḪARFÜ'Ṣ-ṢAD

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Raķîbi āteşe yaķ ayıķsıñ[?] dilersen āṣ

   Ṣaġınma kimse diler senden āḫiretde ķıṣāṣ

2. Raķîb-i kec-naẓarı ehl-i ʻaşķa benzetme

   Revā degil ki bir ola yanıñda ʻām-ıla ḫāṣ

3. Dişiñ gibi güheri bulmaķ arzusū-y-ıla

   Ḫayāl baḥrine ṭaldı yine dil-i ġavvāṣ

4. Ne çāre mużṭarib olmaķdan ise teslîm ol

   Belā-yı ʻaşķdan ey dil olur mı kimse ḫalāṣ

5. Murād menziline ermek isteseñ Ṣıdķî

   Reh-i muḥabbete merdāne var ayaġıñ bāṣ

1. Ayılıp kendilerine gelsinler diye ister yabancıları ateşte yak istersen de (ipe) as; bunun için kimse senden âhirette kısas dileyecek diye düşünüp tereddüt etme.

2. Kötü kötü bakan rakibi âşıklara benzetme; çünkü yanındaki herkes aynı olup birbirine benzeyecek değil ya!

3. Dalgıç gönlüm, senin dişin gibi bir mücevheri bulmak için hayal deryasına dalmıştır.

4. Ey gönül! Izdırap çekmektense aşka teslim ol, zaten başka çaren de yoktur; çünkü aşk belasından kimse kurtulamaz.

5. Sıdkî! Maksat konağına ulaşıp meramına ermek istersen, (ilk önce) sevgi yoluna korkmadan mertçe gir ve adımını (öyle) at.

121.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Yanıñda pür imiş ey ġonca çünki ‘ām-ıla ḫ̮āṣ

   Ġamıñla cānını kim verdi ise oldu ḫ̮alāṣ

2. Bu muydu şarṭ-ı vefā ḳalmadı baña ‘izzet

   Ḳapıñda yer edeli şimdi bir niçe eşḫ̮āṣ

3. Görene naġmeler eyler ġamıñla bülbül-i dil

   Bu āh u nāleme ey ġonca sen de bir ḳulaḳ āṣ

4. Ne yerde kim mey-i nāb içse mehveşim yaraşır

   O bezme şevḳ-ile nāhid olursa ger raḳḳāṣ

5. Kemîne ḫ̮āliṣ u muḫ̮liṣ ḳuluñdurur Ṣıdḳî

   Deme ki ġayrıya ‘arż ede ey perî iḫ̮lāṣ

1. Ey goncaya benzeyen sevgili! Herkes yanında eşit olduğu için, her kim senin aşkının derdi ile can verdiyse, kurtulup refaha ermiştir.
2. Pek çok kişi senin kapında yer edineli bana hürmet eden kimse kalmadı; vefa göstermen için öne sürdüğün şart bu muydu?
3. Ey gonca gibi güzel sevgili! Gönül bülbülü, aşkının verdiği dertle her görene şarkılar söylüyor; işte bu ah edip inleyişimi sen de dinle.
4. Ay gibi güzel sevgilim her nerede şarap içerse içsin, ona çok yakışır; (yeter ki) Zühre yıldızı(venüs), o mecliste neşeyle keyifle dansöz olsun.
5. Ey peri kadar güzel sevgili! Zavallı Sıdkî senin gerçek kulundur; onun hakkında konuşurken başkasına samimiyet gösterdiğini söyleme.

122.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Her ḳaçan kim nāz-ıla eylerse ol dildār raḳṣ

   Şevḳine eyler dem-ā-dem künbed-i devvār raḳṣ

2. Raḳṣa girseñ yoḳ ‘acep her laḥẓa bir āyin-ile

   Resmdir gülşende etmek serv-i ẖoş-reftār raḳṣ

3. Serve göster ḳāmetiñ men‘ eyle anı raḳṣdan

   Verme ruẖṣāt tā ede her dem o nā-hem-var raḳṣ

4. Raḳṣıñı ger görse nāhid ede yüz biñ āferîn

   Tā felek bezminde der ol etmeye tekrār raḳṣ

5. Cān u dil ḳaṣdın eder Ṣıdḳî ṣaḳın her laḥẓada

   Ḳaşların çîn eyleyip eylerse ol ẖūn-ẖˇār raḳṣ

1. O sevgili ne kadar nazlanarak dans ederse, dönen felek de zaman zaman bu dansın verdiği keyifle öyle dans etmektedir.
2. Belli bir usülle sürekli dans edersen buna şaşılmaz; zira latif yürüyüşlü bir serviyi andıran sevgili ile gül bağında dans etmek bir âdet olmuştur.
3. Boyunun düzgünlüğünü servi ağacına göster ve onun salınarak sağa sola oynamasını yasakla; doğru düzün oynamayı öğrenene kadar da ona izin verme.
4. Zühre(Venüs) yıldızı, yârin oynayışını bir görse, ona binlerce ‘âferin’ eder ve felek, (bundan sonra) meclisinde zührenin raks etmemesini söyler.
5. Sıdkî! Sevgili sürekli senin canını almaya kastetmektedir, dikkat et; çünkü katile benzeyen o sevgili, kaşlarını kıvrım kıvrım ederek oynamaya başlamıştır.

123. ḤARFÜ’Ḍ-ḌĀḌ

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Yoķ ‘acep yazsam dilā ger cānib-i cānāna ‘arż

   Resmdir dāim ķılır ḥālin gedā sulṭāna ‘arż

2. Gör reh-i ‘aşķında ser-gerdanlıġım bülbül-ṣıfat

   Billāh ey bād-ı ṣabā et ol gül-i ḫandāna ‘arż

3. Bir benim ancaķ ki ol şem‘e demem rāz-ı dilim

   Āteş-i sūz-ı dilin her dem eder pervāne ‘arż

4. Ol sitemkāra niçe ‘āşıķlıġ iẓhār eyleyem

   Tāb yoķdur kim edem aḥvālimi yārāna ‘arż

5. Āyine baķmaġla dutmaz jeng ey meh sen daḫı

   N’ola ger ruḫsārıñ etseñ Ṣıdķi-i nālāna ‘arż

1. Ey gönül! Sevgiliye halimi bildirecek bir yazı(arzuhal) yazarsam şaşırmayın; çünkü bir kulun sultana halini arz etmesi bir gelenektir.
2. Ey sabah rüzgârı! Sevgilinin aşkının yolunda ilerlerken nasıl da bir bülbül gibi perişan olduğumu gör ve Allah rızası için, gülümseyişi ile goncayı andıran sevgiliye (durumumu) ilet.
3. Bir muma benzeyen sevgiliye, gönlündeki sırrı anlatmayan bir ben varım; buna rağmen pervane her vakit gönlünü yakan ateşi anlatıp duruyor.
4. O zalim sevgiliye olan âşıklığımı nasıl ifade etsem? Dostlara halimi anlatmam için ne halim ne de mecalim kalmıştır.
5. Ey ay gibi güzel sevgili! Ayna, bakmakla pas tutmaz; sen de bir ayna gibi parlak olan yüzünü, aşkınla ağlayan Sıdkî’ye göstersen ne olur sanki.

124. ḤARFÜṬ-ṬĀ

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Devr-i ruḫuñda olmaġ-ıla āşikār ḫaṭṭ

   Gülzār-ı ḥüsnüñ eyledi faṣl-ı bahār ḫaṭṭ

2. Tārāc ḳıldı dest-i sitem mülk-i ‘aḳlımı

   İḳlîm-i ḫüsnüñe olalı şehr-i yār ḫaṭṭ

3. Bir gence erdi kim eremez kimseniñ eli

   Dünyāya ger ederse n'ola iftiḫār ḫaṭṭ

4. Ḳudret eliyle ‘ārżıña hoş-nüvis-i ṣun‘

   Gūyā yazıpdurur güzelim bir ġubār ḫaṭṭ

5. Ruḫsār-ı yāra sürdü yüzüñ çünki Ṣıdḳiyā

   Buldu bu deñli ānıñ içün ‘itibār ḫaṭṭ

1. Yuvarlak yüzünde çıkan ayva tüyleri belli olunca, o tüyler senin güzelliğinin gül bahçesine baharı getirmiş oldu.
2. Sevgilinin hattı, güzellik ülkesine padişah olduğundan beri bana zulmetmekte ve akıl mülkümü yağmalamaktadır; o ayva tüylerinin eşsiz güzelliği aklımı başımdan almıştır.
3. Senin ayva tüylerin, kimsenin sahip olamayacağı bir hazineye ulaşarak zenginleşti; bu yüzden dünyaya nispet edercesine gururlanıyorsa buna hayret etmeyin.
4. Güzelim! Senin yüzüne, yaratılışın güzel yazı yazanı sanki kudret eliyle bir gubarî hat çektirmiştir.
5. Ey Sıdkî! Senin yazdığın hat, sevgilinin yanağına yüz sürdüğü için bu kadar itibar bulmuştur.

125. ḪARFÜ'Ẓ-ẒĀ

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Nedir bunca sitem rindān-ı mey-āşāma ey vā'iẓ

   Nedir bā'iş̠ bu deñli ḫalḳdan düşnāma ey vā'iẓ

2. N'içün teşn'i edersin her zemān ḫalḳa meger İzid

   Seni gönderdi mi ıṣlāḥ-ı ḫāṣ u 'āma ey vā'iẓ

3. Nedir bî-hūde feryād etdigiñ kürsîde her laḥẓa

   Ne sūd ammā alırsın bunca la'net-nāme ey vā'iẓ

4. Seniñ teşni'iñi gūş eyleyen mescidlere girmez

   Ḫalel verdiñ bu deñli zümre-i islāma ey vā'iẓ

5. Gelip meyḫāneye görseñ o tersā-zādeyi bir kez

   İçerdiñ bādeyi doymaz idiñ ibrāma ey vā'iẓ

6. Eger yüz biñ naṣîḥat eyleseñ Ṣıdḳî'ye kār etmez

   Kerem ḳıl düşme gel bu arzu-yı ḫāma ey vā'iz[58]

---

[58] Mısranın vezni tutmamaktadır.

1. Ey vaiz! Şarap içen rintlere ettiğin bunca eziyet ve halka böylesine sövüp saymana sebep olan nedir?

2. Ey vaiz! Niçin halkı kınayıp duruyorsun? Allah seni bizleri ıslah edesin diye mi gönderdi?

3. Ey vaiz! Kürsüdeyken verdiğin hutbeler ve ettiğin lüzumsuz haykırışlar nedir? Bu yüzden pek çok beddua almaktasın ama (senin için) başka çare de yoktur.

4. Ey vaiz! Senin ayıplamalarını duyanlar mescide girmez oldu; işte sen, müslüman toplumuna bu kadar zarar verdin.

5. Ey vaiz! Meyhaneye gelip o sevgiliyi bir kez görsen, sen de şarap içerdin ve tekrar tekrar istemeye de doymazdın!

6. Ey vaiz! Sıdkî'ye yüz bin öğüt vermiş olsaydın da ona kâr etmezdi; gel, ona merhamet ve bu olmayacak isteklerin peşinde koşmayı bırak.

126. ḤARFÜ’L-‘AYN

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Dil eyler arzu-yı viṣāliñi aġyār-ise māni‘

   Bu rüsvālıḳla oldum şimdi cānā ‘āleme şāyi‘

2. ‘Acep mi ḳaṭ‘-ı ümmîd eylesem zevḳ-i viṣālinden

   Nigārım pür cefā baḫtım zebūn ü ser-nigūn ṭāli‘

3. N’ola ger ḳatl ederseñ ‘ālemi tîġ-ı sitem birle

   Ne māni‘ var saña bu işde ey ḫūnî ne ḫod rāfi‘

4. Daḫı bundan ziyāde ṣabr olur mu kimsede cānā

   Müyesserken viṣāliñ olmuşam hicrānıña ḳāni‘

5. Ṣaġınma Ṣıdḳi-i üftādeñi ‘aşḳıñda lāf eyler

   Saña aḥvālini ‘arż eylemişdir mā-hüve’l-vāḳi‘

1. Ey sevgili! Gönül, seninle buluşmayı dilerken, yabancılar buna engel oluyor; bu kınanmış halimle şimdi âlemde herkesin diline düştüm.
2. Sana kavuşma zevkinden ümidimi kessem buna şaşılmaz; çünkü sevgilim zalim, kısmetim kapalı ve talihim yoktur.
3. Ey kan döken yâr! Âlemi zulüm kılıcıyla katledersen bunda hayrete şayan ne var? Zira sana bu işte engel olacak ne bir engel vardır ne de senden üstünü bulunur.
4. Ey sevgili! Sana kavuşmuşken, ayrılığınla yetinmekteyim; bir kimsede bundan daha fazla sabır olabilir mi?
5. Zavallı Sıdkî senin sevdan hakkında konuşuyor sanma; o zaten sana durumunu olageldiği üzere anlatmıştır.

127. VELEHU

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Saña aḥvālimi ‘arż etmege dehşet olur māni‘

   Varıp aġyāra iẓhār eylesem ġayret olur māni‘

2. Eger neẓẓāreye ruḫṣat olursa yārdan gāhî

   Mecāl olmaz nigāha girye-i ḥasret olur māni‘

3. Ḥalāṣ olmaḳ ṣafādır gerçi esbāb-ı ta‘alluḳdan

   Velîkin ol ṣafāya fikr-i ḥamiyyet olur māni‘

4. Sürūr-ıla emel ḥāṣıl olur olmaz degil nāṣiḥ

   Velî bu miḫnete ṣabr etmege ṭāḳat olur māni‘

5. Hevā-yı vaṣl-ı yāriñ terki āṣāndır ey Ṣıdḳî

   Dem-i vaṣlıñdan ammā aldıġım lezzet olur māni‘

1. Korkum, sana durumumu iletmekten beni alıkoyuyor; halimi gidip yabancılara göstersem bunu yapmaya da gayret edecek gücüm kalmamıştır.
2. Sevgili kendisine bakmama izin verse bile buna dayanacak gücüm yoktur; çünkü hasretle gözümden akan yaşlar bana engel olmaktadır.
3. Allah’tan başka her çeşit unsurla olan bağdan kurtulmak bir mutluluktur; ancak itibarlı olmak düşüncesi o mutluluğa mani olur.
4. Ey nasihat veren kişi! Neşeyle emele ulaşmak mümkündür, bu olmaz şey değildir; fakat sıkıntıya sabretme kısmı bana engel olmaktadır.
5. Ey Sıdkî! Yâre kavuşma arzusunu terk etmek kolaydır; ama ona kavuşma vaktinden aldığım lezzet beni bundan alıkoyuyor.

128.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Etdi çün yār beni zār u giriftāra vedā‘

   Eyledi cānım o dem bu ten-i bîmāra vedā‘

2. N’eylerim cān u dili gitdi çün ol meh gözden

   El-vedā‘ ey dil-i sergeşte vü bîçāre vedā‘

3. Bu ne bî-dād idi kim eyledi ẓāhir baña çarẖ

   K’etdi ol şūẖ-ı sitemkār ben-i zāra vedā‘

4. Murġ-ı cān eyledi ‘yā Hū’ ḳafes-i sînemden

   Ṣanki bir bülbül idi eyledi gülzāra vedā‘

5. Rāżıyım cānımı ḳurbān edeyin ey Ṣıdḳî

   Tek hemān etmesin ol meh ben-i efgāra vedā‘

1. Sevgili beni ağlattığı ve âşıklarına da veda ettiği için, ruhum bu hastalıklı vücuttan ayrıldı.

2. Ay kadar güzel o sevgiliyi göremiyorum, artık bu canı bu gönlü ben ne yapayım? Elveda ey çaresiz ve aşktan başı dönen gönlüm! Sana veda ediyorum.

3. Feleğin bana gösterdiği bu adaletsizlik nedir? O zalim ve neşeli yâr, ağlayıp inlemekte olan benden ayrıldı.

4. Can kuşu göğüs kafesimden ‘Ya Allah’ diyerek haykırdı; o sanki bir bülbüldü ve gül bahçesine veda etti.

5. Ey Sıdkî! Canımı kurban etmeye razıyım; yeter ki güzelliğiyle aya benzeyen o sevgili, zaten yaralı olan beni (yalnız) bırakmasın.

129.

(Fe ū lün Fe ū lün Fe ū lün Fe ū lün)

1. Beni şimdi rüsvā-yı ‘ām etdi ṭāli‘

   Seni sevdigim[59] oldu dillerde şāyi‘

2. Ne ḫilḳatsın ey meh kim olmuş cihānda

   Kelāmıñ kerāmet sözüñ naṣṣ-ı ḳāṭı‘

3. Budur ḫavfım ey meh k’ola eşk-i āhım

   Biri yerde żāyi‘ biri gökde żāyi‘

4. Ṣaġınmañ ki bîmār-ı hicr-i nigāra

   Olur şerbet-i vaṣldan ġayrı nāfi‘

5. N’içün ḳaṭl-ı Ṣıdḳî’de ihmāl edersin

   Saña ḫod bulunmaz ne māni‘ ne dāfi‘

1. Kader, beni herkese rezil etti ve böylece seni sevdiğim dillere yayılmış oldu.
2. Ey ay gibi güzel sevgili! Sen nasıl bir yaratılıştasın da; bu dünyadaki her sözün bir keramet ve Kuran’dan açık bir delildir.
3. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Aşk acısıyla ah ederek gözümden akan yaşların biri yerde diğeri gökte yitip gidecek diye korkuyorum.
4. Yârdan ayrı kalma rahatsızlığına, (sevgiliyle) buluşmaktan başka bir ilacın fayda sağlayacağını zannetmeyin.
5. Niçin Sıdkî’yi katledip öldürmeyi ihmal ediyorsun? Sana senden başka engel olacak kimse yoktur.

---

[59]Sevdigim kelimesi “ سيودكم ” şeklinde yazılmıştır. [Varak No:18a]

130. ḤARFÜ'L-ĠAYN

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. N'ola ger ursañ şehā bu sîne-i efgāra daġ

   Resmdir urmaķ eṭibbā her zemān bîmāra daġ

2. Ķırmızı ķaṭmer ķaranfildir veyāḫud sürḫ gül

   Sîne-i bî-kînem üzre görünen her pāre daġ

3. Göz açıpdır her ṭaraf nezzāre-i cānān içün

   N'ola ger beñzerse ey dil 'āşıķ-ı bî-dāra daġ

4. Sîne-i sūzānıma ur daġ-ı 'aşķıñ dōstum

   Sînem olsun menzili tā gezmesin āvāre daġ

5. Gel sen inṣāf et begim Ṣıdķî niçe çeksin ġamıñ

   Böyle bir bār-ı ġama ṭāķat götürmez ķara daġ

1. Ey padişah! Bu yaralı gönlümü dağlayıp yaralarsan ne çıkar? Zaten tabiplerin hastalarına dağ vurması bir adettir.
2. Kin tutmayan, saf gönlümün üstünde görünen her parça yara; ya katmer katmer açan kırmızı bir karanfil ya da kırmızı güldür.
3. Ey gönül! Yüreğimde açılan her bir yara, sevgiliyi görmek için etrafa göz atan ve uyku nedir bilmeyen bir âşığa benzerse şaşırma.
4. Dostum! Zaten yanıp kavrulmakta olan yüreğime aşkın yarasını da açarak onu dağla; gönlüm yârden gelecek yaraların hedefi olsun ve o yaralar (kimin göğsüne dağ olsam acaba diye) ortalıkta gezinmesin.
5. Efendim! Sıdkî aşk derdini daha ne kadar çekecek, gel ona merhamet et; böylesine zor bir derdin yüküne kara dağ bile dayanamaz.

131.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Beñzedipdir kendini bir pāre kūy-ı yāra bāġ

   Reşk-i bāġ-ı ḫuld olur ḳorḳum bu vara vara baġ

2. Her zemān bir serv-i ḳadde ḫāk-i pāy olmaḳ diler

   Māyil olmuş ġālibā ol serv-i ḫoş-reftāra bāġ

3. Rişte-i ‘ömrüm kes ey meh tîġ-ı ġamla durmadın

   Tā kim olsun bir zemān gîsū-yı ‘anber-bāra bāġ

4. Ḳılmasañ bāġa güzer güller açılmaz ey ṣanem

   Şevḳ-i ḥüsnüñle n’ola ger gelse berg ü bāra bāġ

5. Kūy-ı yāri menzil etsem Ṣıdḳiyā ḳılma ‘acep

   Mesken olur dā’ima çün ‘andelîb-i zāra bāġ

1. Bahçe, kendini bir parça sevgilinin mahallesine benzetmektedir ve (güzelliğiyle) gitgide cennet bağını da kıskandıracak diye korkmaktayım.

2. Bahçe her zaman servi boylu bir fidanın(sevgilinin) ayağına toprak olmayı diler; sanırım nazlı nazlı salınan o servi gibi sevgiliye meylediyor.

3. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Hiç durma ve hayat ipimi kes; yeter ki (bu ip) yârin amber kokulu saçına bir müddet de olsa bağ olabilsin.

4. Ey put kadar güzel sevgili! Sen bağa ve bahçeye gelmezsen, orada güller açılmaz; (yalnızca) senin güzelliğinin şevkiyle yaprak ve meyvelere bahar geliyorsa buna şaşırmayın.

5. Ey Sıdkî! Yârin mahallesini kendime mesken edersem şaşırma; çünkü bahçe, feryat eden bülbüllerin mekânıdır.

132.ḤARFÜ’L-FĀ

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Çünki a‘dānıñ sözü ḥaḳḳımda çıḳdı hep ḫilāf

   N’ola ey meh-rū ger olursañ benimle sîne ṣāf

2. ‘Ahd ḳılmışdım yoluñda cān u başı terk edem

   Şükrillāh etdigim ‘ahd olmadı ‘aşḳıñda lāf

3. Edebilmezler dehānıñla miyānıñ vaṣfını

   Bir yere cem‘ olsa yüz biñ ḫurde-bîn ü mū-şiḳāf

4. Ger ṭavāf-ı Ka‘be farż olduysa ey zāhid saña

   Kūy-ı yāri farżdır ‘uşşāḳa da etmek ṭavāf

5. Gel sen inṣāf eyle Ṣıdḳî niçe bî-tāb olmasın

   Böyle bār-ı miḫnete ṭāḳat götürmez kūh-ı Ḳāf

1. Ey ay gibi güzel yüzlü sevgili! Düşmanların benim için söyledikleri hep yalan çıktı; sen de benim gibi kalbi temiz olursan ne olur?
2. Senin için canı ve başı terk edeceğime yemin etmiştim; Allah’a şükürler olsun, aşkın hakkında verdiğim söz yerine geldi ve yalnızca laftan ibaret kalmadı.
3. Kılı kırk yaran yüz bin ince fikirli kişi bir araya gelse de, senin dudağınla belinin özelliklerini ortaya koyamazlar.
4. Ey zahit! Kâbe’yi tavaf etmek sana farz olunduysa, yârin mahallesini tavaf etmek de âşıklara farz olunmuştur.
5. Gel merhamet göster de Sıdkî artık harap olmasın; çünkü Kaf Dağ’ı bile böyle bir derdin ağırlığına dayanamaz.

133.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Çarḫ-ı bî-dād-ıla göñlüm mülkü vîrān oldu ḥayf

   Cem‘ olmuş ḫāṭırım ġamdan perîşān[60] oldu ḥayf

2. Bāġ-ı ümmîd içre maḳṣūdum gülü açılmadan

   Dāġ-ı hicrān-ıla baġrım lāleveş[61] ḳan oldu ḥayf

3. Niçe ġayret āteşine yanmayam pervāne teg

   Bezm-i aġyāra o meh şem‘-i şebistān oldu ḥayf

4. Ḥasret-i yād-ı ruhuñla bülbül-āsā rūz u şeb

   Hem-demim ey tāze gül āh-ıla efġān oldu ḥayf

5. Ṣıdḳiyā sūd etmedim sevdā-yı ‘ālemden ne sūd

   Baḫt ise el vermedi ‘ömr ise pāyān oldu ḥayf

1. Gönül mülkü adaletsiz feleğin elinden viran oldu; aklım başıma gelmişken bu dert yüzünden darmadağın oldu.
2. Ümit bahçesi içinde yetişen maksadımın gülü henüz açılmadan, yüreğim ayrılık yarası ile kıpkırmızı kan oldu.
3. Pervane misali kendimi gayret ateşinde nasıl yakmayayım? Bir mum gibi parlak olan sevgili yabancıların meclisine kandil oldu.
4. Ey taze gül! Bir bülbül gibi gece gündüz demeyip yanağını anmak hasreti içindeyken ettiğim feryatlar ve haykırışlar maalesef ki bana dost oldu.
5. Ey Sıdkî! Âlemin sevdasından faydalanmadım, faydayı bırak; bahtım el vermediği gibi ömrüm de ne yazık ki sona erdi.

---

[60] Perîşân kelimesi “ پرشان ” şeklinde yazılmıştır. [Varak No:19a]
[61] Lale, ayrıca; ġonca [Varak No:19a]

134. ḤARFÜ’L-ḲĀF

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Göricek yār-ıla aġyārı müşkilkārdır ‘āşıḳ

   Añı ol vech-ile seyr etmeden bîzārdır ‘āşıḳ

2. Eger sen ġonca iseñ ey ṣanem bāġ-ı melāḥatda

   Gülistān-ı belāda ‘andelîb-i zārdır ‘āşıḳ

3. Sitem resmin unut terk eyle cevri ey kemān ebrū

   Ḫadeng-i nāvek-i hicriñle dil-efgārdır ‘āşıḳ

4. Ḥabîbim geceler sen mest-i ḫˇāb-ālūdsun ammā

   Ġamıñla aġlamaḳdan ṣubḥa dek bî-dārdır ‘āşıḳ

5. O şāhıñ āsitānın terk ḳılmaz red ḳıldıḳça

   Hele bu bābda Ṣıdḳî ḳaṭı bî-‘ārdır ‘āşıḳ

1. Âşık, sevgiliyle bir yabancıyı birlikte görürse zoruna gider ve yâri o şekilde gördüğü için (şimdi) küskündür.
2. Ey güzeller güzeli sevgili! Eğer sen güzellik bağı içinde bir gonca isen, âşık da o bela bahçesinde ağlayan bülbüldür.
3. Ey yay gibi eğri kaşlı sevgili! Zulmetme alışkanlığını unut ve bana eziyet etmeyi bırak; âşık senin ayrılığının okuyla gönlünden yaralanmıştır.
4. Sevgilim! Sen geceleri uyumaktasın; fakat âşık sabaha dek senin aşkının derdiyle ağlamaktan uykusuzdur.
5. Sıdkî! Âşık reddedilse de o padişah gibi sevgilinin eşiğini terk etmez; özellikle bu konuda tam bir arsızdır.

135. VELEHU

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)[62]

1. N'eyleriz ṣoẖbeti meclisde şarāb olmayıcaḳ

   Kevs̱er olursa içilmez mey-i nāb olmayıcaḳ

2. Dutalım mümkin imiş ẖˇābda görmek yāri

   Niçe olur dîde-i bî-dārda ẖˇāb olmayıcaḳ

3. Yār ile ʻahd ü vefā üstüne daʻvāmız çoḳ

   Niçe fayṣal buluruz rūz-ı ḥesāb olmayıcaḳ

4. Baḥs̱i ḳo ṣafḥa-yı ruẖsārı görünmez zāhid

   Ḥall olur mes'elemiz ṣanma kitāb olmayıcaḳ

5. Ġam-ı ʻālem bizi āzürde eder ey Ṣıdḳî

   Mest olup meygede küncünde ẖarāb olmayıcaḳ

1. Mecliste şarap olmayınca sohbeti ne yapalım? Saf şarap yoksa (onun yerine) kevser suyu da olsa içilmez.
2. Sevgiliyi rüyada görmek mümkün olsaydı bile; uyku tutmayan göze uyku girmedikçe bu nasıl mümkün olurdu?
3. Sevgili ile aramızda söz ve vefaya dair pek çok dava açılmıştır; hesap günü olmasaydı bu davalara nasıl hüküm verebilirdik?
4. Zahit! Sevgilinin yüzü görünmez, boşuna ondan bahsedip durma; kitap olmaksızın aramızdaki bu meselenin hallolacağını da sanma.[?][63]
5. Ey Sıdkî! Meyhane köşelerinde sarhoş olup kendimizden geçmeyince bu âlemin gamı bizi incitir.

---

[62] Şiire başlık olarak velehu denilse de vezin açısından kendinden önceki şiirlere uymamaktadır. [Varak No:19a]

[63]Beyitte kastedilen mana tam olarak anlaşılamamıştır.

136.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Yandırdı yaķdı cānımı cānā ġam-ı firāķ

   Rüsvā-yı ʻālem etdi beni ʻālem-i firāķ

2. Feryād etmesem niçe ṣabrım gelir ki var

   Sînemde sūz-ı hicr ü gözümde nem-i firāķ

3. Ger girye ķılmasam deme efsürde olmuşam

   Ķorķum budur ki ġarķ ede dehri yem-i firāķ[64]

4. Sanmañ firāķı beñzeye[65] āḫir musibete

   Bir özge mātem olur imiş mātem-i firāķ

5. Tā rūz-ı ḫaşr münfaʻil olsa ʻacep degil

   Teslîm cānın etmedi Ṣıdķî dem-i firāķ

1. Ey sevgili! Senden ayrılmanın verdiği dert, canımı yakıp kavurdu ve ayrılığın halleri beni herkese rezil etti.
2. Feryat etmeden nasıl sabredebilirim; çünkü yüreğimde sana olan özlemimin yakıcılığı ve gözümde ayrılığın yaşı vardır.
3. Gözyaşı dökmediğim için benim hissiz bir kişi olduğumu, bozulduğumu söyleme; çünkü senden ayrılınca ağlaya ağlaya meydana getirdiğim deniz, dünyayı kaplayıp boğacak diye korkar oldum.
4. Sevgiliden ayrılmanın en sonunda bir felakete dönüşeceğini sanmayın; çünkü ayrılık matemi hiçbir şeye benzemez ve bir başka olurmuş, yaşamayan bunu bilemez.
5. Sevgili, hesap günü gelene kadar bana dargın kalırsa şaşırmayın; zira Sıdkî ayrılık vaktinde canını teslim etmemiştir.

---

[64] Bu beyitten sonra gelen tek mısra şöyledir: Ṭūfān-ı mevc añdırır oldu baña sirişk [Varak No:19a]

[65] Beñzeye; “ بنگزهيه ” şeklinde yazılmıştır. [Varak No:19b]

137.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Ey bād-ı ṣabā kūyuna yāriñ güzeriñ yoḳ

   Gūyā ki benim ḥāl-i dilimden ẖaberiñ yoḳ

2. Ol señg-diliñ göñlünü nerm etmediñ āẖir

   Ey nāle ne oldu saña hergiz es̱eriñ yoḳ

3. Çekdiñ eliñi kākül-i dilberden anıñ çün

   Evvelki gibi ey dil-i şeydā çekeriñ yoḳ

4. Ol şūẖa es̱er etmese ‘aşḳıñ ‘aceb olmaz

   Ṣanır ki fiġān-ı şeb ü āh-ı seḥeriñ yoḳ

5. Raḥm eyle anıñ ḥāline ey şūẖ-ı cefā-cū

   Ṣıdḳî gibi āvāre gezer derbederiñ yoḳ

1. Ey sabah rüzgârı! Sevgilinin mahallesine uğradığın yok; sanki gönlümün durumunu bilmiyorsun.

2. Ey feryadım! O taş kalpli yârin gönlünü yumuşatamadın gitti; sana ne oldu böyle de artık hiçbir tesirin kalmadı?

3. Ey aşktan çılgına dönen gönül! Elini(irtibatını) sevgilinin saçından çektiğin için önceki gibi (sıkıntı) çekmiyorsun.

4. Aşkının, o şen şakrak sevgiliyi etkilemeyişine şaşırmamak gerek; çünkü sevgili, artık geceleri feryat edip haykırmadığını, seher vakitlerinde de ah etmediğini zannediyor.

5. Ey zalimliği adet haline getiren neşeli sevgili! Sıdkî’ye acı; zaten onun gibi senin uğrunda derbeder olan başka kimse yoktur.

138.

(Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Saña Ḥaḳ vermeseydi ra'nālıḳ

   Bana vermezdi bunca şeydālıḳ

2. Āteşe yanmaz idi pervāne

   Şem' eger etmeseydi zîbālıḳ

3. Zevḳ-i vaṣlıñ raḳîbe oldu naṣîb

   Baña ḳaldı yoluñda rüsvālıḳ

4. Ṣarf ederdim yoluñda mā-melekim

   Eger olsaydı elde dünyālıḳ

5. Yaraşır Ṣıdḳiyā o serv-ḳade

   Dil-rübālık[66] güzellik a'lālıḳ

1. Yaradan sana böyle latiflik böyle güzellik vermeseydi bana da bunca delilik vermezdi.
2. Bir muma benzeyen sevgili böylesine güzel (parlak) olmasaydı âşıklar kendilerini pervane misali ateşe atıp yakmazdı.
3. Sevgiliye kavuşmanın zevki rakibe kısmet oldu, bana da onun yolunda perişan olmak kaldı.
4. Elimde dünyalık addedilen mallardan ya da mülklerden olsaydı, varım yoğum neyim varsa hepsini sevgilinin yolunda sarf ederdim.
5. Ey Sıdkî! O servi boylu sevgiliye; gönülleri çelmek, güzellik ve yücelik yaraşır.

---

[66] Dil-rübālık kelimesinin yazımı; " دلربالگ " şeklindedir. [Varak No:19b]

139.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Hemîşe bülbül-i şeydā gibi nālān gerek ‘āşıḳ

   Giriftār-ı kemend-i kākül-i cānān gerek ‘āşıḳ

2. Dem-ā-dem sîne sūzān eşk-i ḥasret birle göz memlū

   Ser-i kūyunda yārïñ ẖāk-ile yeksān gerek ‘āşıḳ

3. Demeñ ‘āşıḳ aña kim arzu-yı bezm-i vaṣl eyler

   Muḥaṣṣal vādi-i hicr içre ser-gerdān gerek ‘āşıḳ

4. Dilā ġayr-ıla ülfet eylemeñ maḥżā ḳabāḥattir

   Sükān-ı kūyuñ ile ol mehiñ yārān gerek ‘āşıḳ

5. Göñül bend eyleme her gördügüñ meh-pāreye Ṣıdḳî

   Ölünce māil-i bir āfet-i devrān gerek ‘āşıḳ

1. Âşığın daima deliye dönmüş bülbül gibi ağlayıp feryat etmesi ve sevgilinin saçının kemendine esir olması gerekir.
2. Âşığın gönlü zaman zaman yanmalı, gözü de hasret yaşlarıyla dolmalıdır; yârin mahallesinin başına gelince de yerle bir olmalıdır.
3. Sevgiliye kavuşmayı arzulayan kişilere âşık demeyin; kısaca söylemek gerekirse, gerçek bir aşığın ayrılık vadisinde perişan olması gerekir.
4. Ey gönül! Başkasıyla dostluk etmen tam bir suçtur; çünkü bir âşık yalnızca o ay gibi güzel sevgilinin mahallesinde oturanlarla dost olabilir.
5. Ey Sıdkî! Her gördüğün güzele gönül verme; çünkü âşığın ölünceye kadar yalnızca, şehri fitneye veren o sevgiliye meyletmesi gerekir.

140. ḤARFÜ'L-KĀF(KEF)

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Mürdeye cān baḫş eder la'l-i güher-bārıñ seniñ

   Serve ķāmet gösterir nāz-ıla reftārıñ seniñ

2. Rāḥat-efzā-yı dil āzürde vü pür ġuṣṣadır

   Dem-be-dem ey ġonca-fem nāz-ıla güftārıñ seniñ

3. Zaḫmnāk-i tîġ-ı ġamzeñ meyl-i merhem eylemez

   Ṣıḥḥat etmez arzu ey şūḫ bî-mārıñ seniñ

4. Eylemez vaṣlıñ temennā firķatiñle cān verir

   İstemez āzādelik cānā giriftārıñ seniñ

5. Ḥüsn-ile āfāķı dutdu ser-be-ser ol māh-ı nev

   Zāhidā bilmem nedendir aña inkārıñ seniñ

6. Sensin ol Yūsuf-liķā Mıṣr-ı melāḥat içre kim

   Var her bir kūşede yüz biñ ḫarîdārıñ seniñ

7. Nāle ķıl pinhâni ey Ṣıdķî ġamından ol mehiñ

   Yoķsa dehri yandırır āh-ı şerer-bārıñ seniñ

1. Senin mücevher saçan al dudakların (Hz. İsa gibi) ölülere can verir; nazlı nazlı salınarak yürüyüşün ise serviye endam gösterir.

2. Ey gonca ağızlı sevgili! Zaman zaman nazlanarak söylediğin sözler, neşeli ve ferah gönlümü kırmış ve sıkıntıya düşürmüştür.

3. Ey neşeli yârim! Yan bakışlarının kılıcıyla açılan yaram merhem istemez; (açtığın o yara öylesine kıymetlidir ki) senin aşkınla hastalanan kişiler tekrar sağlığına kavuşmayı arzulamaz.

4. Ey sevgili! Âşıkların senin için canını verirler de sana kavuşmayı istemezler; çünkü sana bir kez tutulan kişi bir daha senden ayrılmayı düşünmez.

5. Ey zahit! Henüz doğmuş bir aya benzeyen o sevgili, güzelliğiyle baştanbaşa ufukları kapladı; senin ona karşı olan bu şüphen, bu inkâr edici tavırların bilmem nedendir?

6. Sen, güzellik ülkesinin Hz. Yusuf'u gibi güzel bir yüze sahipsin; her köşede de binlerce alıcın vardır.

7. Ey Sıdkî! O sevgilinin aşkının derdiyle gizli gizli ağla; yoksa senin kıvılcımlar saçan âhın dünyayı yakar kavurur.

141.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Dilde cem'iyyet ḳomaz zülf-i perîşānıñ seniñ
   'Aḳl ü dîn yaġmacısıdır çeşm-i fettānıñ seniñ

2. Zümre-i islāma ṣaldı raḫne zülf-i kāfiriñ
   Men' ḳılmazsın meger yoḳ mudur îmānıñ seniñ

3. N'ola ermezse elim dāmānıña ġam çekmezem
   Dutarım maḥşer günü elbette dāmānıñ seniñ

4. Ḫasta-yı 'aşḳım ṭabîbā çekme ġam ıṣlāḥıma
   Derdim ile ḳoy gerekmez baña dermānıñ seniñ

5. Va'de verdiñ rūz u vaṣla etdiñ inkār ey ṣanem
   Yoġ-imiş teşḫîṣ ḳıldım 'ahd ü peymānıñ seniñ

6. Hem-dem oldu ol gül-i ra'nā raḳîb-i ḫār-ıla
   Żāyi' oldu Ṣıdḳiyā bî-hūde efġānıñ seniñ

1. Senin darmadağın saçının zülüfleri gönülde derli toplu hiçbir şey bırakmaz; senin fitneci gözün ise akıl ve din yağmacısıdır.

2. Senin kara saçın Müslümanları bozdu; niçin (bu duruma) engel olmuyorsun, senin imanın yok mu?

3. Elim, sevgilinin eteğine ulaşmadı diye dertlenmiyorum; çünkü toplanma günü elbette onun eteğine yapışacağım.

4. Ey tabip! Ben aşk hastasıyım, beni sağlığıma kavuşturmak için boşuna üzülme ve beni derdimle başabaşa bırak; çünkü senin dermanın bana lazım değildir.

5. Ey güzeller güzeli sevgili! (Sana) Kavuşmak için bana gün verdin ama bunu inkâr ediyorsun; anladım ki senin sözüne ve yeminine sadakatin yokmuş.

6. Ey Sıdkî! Latif bir güle benzeyen o sevgili, dikeni andıran rakiple dost olup vakit geçirmeye başladı; senin ettiğin feryatlar boş yere ziyan oldu.

142.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Deldi baġrım nāvek-i müjgān-ı dil-dūzuñ seniñ

   Ṣaldı āteş cānıma aşk-ı cihān-sūzuñ seniñ

2. Vādi-i Eymen ṣanır kūyuñ gören ey sîm-ber

   Ger tecellî ḳılsa ḥüsn-i ʻālem-efrūzuñ seniñ

3. Sāmirî sihrin Mesih ʻîcāzın etmezler ḳabūl

   Görseler laʻliñle çeşm-i fitne-āmūzuñ senin

4. Sürmediñ zevḳ-i bahār-ı vaṣlı ey dil bülbülü

   Ġālibā faṣl-ı ḫazanda geçdi nevrūzuñ seniñ

5. Ayrı düşdüñ zülf-i ruḫsārından ol şūḫuñ n’ola

   Geçse derd-i hicr-ile Ṣıdḳî şeb ü rūzuñ seniñ

1. Senin gönül delen kirpiğinin oku bağrımı deldi; cihanı yakıp kavuran aşkın ise canıma ateş saldı.

2. Ey gümüş göğüslü sevgili! Senin âlemi aydınlatan güzelliğin zuhur ettiğinde mahalleni gören herkes orayı Allahü Teâlâ’nın nurunun göründüğü Eymen Vadisi sanırdı.

3. Fitne öğreten gözünle al dudaklarını gören kişiler, Sâmiri’nin (yaptığı buzağıya ilahlık atfetmesi) sihrini ve Hz. İsa’nın (ölüleri dirilten) mucizesini kabul etmezler.

4. Ey gönül bülbülü! Kavuşma baharının safasını sürmedin. Galiba senin baharın sonbaharda geçti gitti.

5. Sıdkî! O şen şakrak sevgilinin yanağına düşen zülfünden uzak kaldın; gecen gündüzün ayrılık gamıyla geçse yeridir.

143.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Cānā beni esîr-i belā vü ġam eylediñ

   Zülfüñ mis̱āli ḫāṭırımı derhem eylediñ

2. Āzāde-i cihān geçinirken dil ey perî

   Bend-i kemend-i zülf-i ḫam-ender-ḫam eylediñ

3. Maḥrūm eyleyip beni bezmiñden ey ṣanem

   Aġyār-ı dūnu ṣoḥbetiñe maḥrem eylediñ

4. Bilmez kimesne nükte-i sırr-ı dehānıñı

   Çoḳ ‘ālimi bu mes’elede mülzem eylediñ

5. Cürmü nedir ki Ṣıdḳi-i dil-ḫastanıñ şehā

   Bār-ı belā-yı hicr ile ḳaddin ḫam eylediñ

1. Ey sevgili! Beni bela ile derde esir ettin ve saçların gibi perişan eyledin.
2. Ey peri kadar güzel sevgili! Gönül, dünyada özgürce gezinirken büklüm büklüm saçlarının kemendiyle onu bağladın ve tutsak ettin.
3. Ey güzeller güzeli sevgili! Beni meclisinden mahrum bırakıp aşağılık yabancıların sohbetine sırdaş oldun.
4. Kimse senin ağzının sırlarındaki nükteyi bilmiyor; sen pek çok âlimi bu mevzuda susturdun.
5. Ey padişah! Aşk hastası olan Sıdkî’nin suçu nedir ki ayrılık derdinin yüküyle onu iki büklüm ettin?

144.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. N'olur ey bî-vefā bizden yaña bir kez güzār etseñ

   Sitem resmin unutsañ pürsiş-i aḥvāl-i zār etseñ

2. Vücūdum zaḫmnāk-i nāvek-i ġamzeñdir ey ḫūnî

   Ne var la'l-i lebiñden merhem-i cān-figār etseñ

3. Ġam u derdim muḥabbet içre Mecnūn'dan çün efzūndur

   N'ola 'aşḳımla ey Leylî-veşim ger iftiḫār etseñ

4. Yeter aġyār-ıla yār eylediñ ey çarḫ olmaz mı

   Benimle ol perîyi bir nefes bir yerde yār etseñ

5. Göñül bu 'aşḳ u baḫt ise zebūn Ṣıdḳî ise rüsvāy

   Ta'accüb yoḳ eger 'aşḳından ey meh-pāre 'ār etseñ

1. Ey vefasız yâr! Bir kez olsun yanımızdan geçsen ve zulmetme alışkanlığını bir kenara bırakarak ağlayıp inleyen âşıklarının halini sorsan ne olur?
2. Ey katil sevgili! Bedenim senin yan bakışının oklarıyla yaralanmıştır; kırmızı dudağınla yaralı gönlümün merhemi olsan ne çıkar?
3. Ey güzelliğiyle Leyla'ya benzeyen sevgili! Senin aşkın vesilesiyle çektiğim dert ve keder Mecnun'dan fazla olduğu için aşkımla gururlansan yeridir.
4. Ey felek! Sevgiliyi yabancılarla yâr eylediğin yeter; güzelliğiyle perileri andıran o sevgiliyi bir anlığına bir yerde benimle de yâr etsen olmaz mı?
5. Gönül! Bu aşk ve talih (ne kadar) âciz ise, Sıdkî de (öylesine) rezilin tekidir. Ey ay parçası! Eğer aşkından, âşıklarından utanırsan buna şaşılmaz.

145.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Raḥm eyle ey ṣanem ki giriftārıñam seniñ

   Āşüfte ḥāl-i zülf-i siyehkārıñam seniñ

2. Aġyār gibi ṣanma ki ālūde ṭab‘ olam

   Cevr eyleme ki ‘āşıḳ-ı dîdārıñam seniñ

3. Ey şehsüvār-ı ḥüsn benim dest-gîrim ol

   Kim pā-māl-i şîve-i reftārıñam seniñ

4. Ḥüsnüñ metā‘ına ṣanma naḳd-i ‘ömr-ile

   Bāzār-ı ‘aşḳ içinde ḫarîdārınam seniñ

5. Ṣıdḳî ṣan‘at-ı vücudum olupdur esîr-i ġam[67]

   Merhem ḳıl ey ṭabîb ki bimārıñam seniñ

1. Ey put kadar güzel sevgili! Bana acı çünkü sana tutuldum; o kapkara saçlarından dolayı perişan oldum.

2. Yabancılar gibi çirkin tabiatlı olduğumu sanma sakın; ben senin güzel yüzünün aşığıyım, (bu yüzden) bana kötü davranıp eziyet etme.

3. Ey güzeller güzeli! Bana yardım et; zira sen nazlı nazlı yürürken ben çiğnenmekteyim.

4. Aşk pazarında senin güzelliğine yalnızca ömür sermayem ile alıcı çıkacağımı sanma.

5. Sıdkî! Vücudumun hüneri, sevgilinin verdiği aşk derdinin tutsağı olmaktır. Ey tabip! Senin hastan oldum, bana ilaç ver.

---

[67] Vezinde fazlalık vardır.

146.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Dün gece kūyunda yāriñ ey göñül dād eylediñ

   Gūş dutmaz dādıña bî-hūde feryād eylediñ

2. Ḳılmadıñ hergiz teraḥḥum baña ey şîrîn-lebim

   Derd ü miḫnet kūhsārı içre Ferhād eylediñ

3. Saña dād eylerdim ey meh ġayr ẓulm etse baña

   Kim feryād eyleyem sen baña bî-dād eylediñ

4. Dād eliñden ey ṣanem feryād eliñden ey ṣanem

   Şād göñlüm miḫnet-i hicriñle nā-şād eylediñ

5. Yāri görmezsin cefāya ṣabr edersin Ṣıdḳiyā

   Çekmede hicrān ġamın bir ṭarz-ı bünyād eylediñ

1. Ey gönül! Dün gece sevgilinin mahallesinde feryat ettin; fakat sevgili senin feryadını duymuyor, boşuna bağırıyorsun.

2. Ey Şirin gibi şeker dudaklı yârim! Beni dert ve keder dağında Ferhat gibi (zor durumda) bıraktın da hiçbir zaman bana acımadın.

3. Ey ay gibi güzel sevgili! Başkaları bana zulmetse de ben sana adil davranırdım. (Ancak) Sen bana adaletsizlik ettiğin için (şimdi) feryat etsem yeridir.

4. Ey güzeller güzeli sevgili! Ne yazık ki feryatlar etmekteyim; çünkü ayrılığının derdiyle bahtiyar gönlümün saadetini bozdun.

5. Ey Sıdkî! Sevgiliyi görmezsin ve eziyetlere sabredersin; artık sen ayrılığın gamını çekmede bambaşka bir yöntem oluşturdun.

147.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Żāyi‘ oldu ey göñül her laḫẓa feryād etdigiñ

   Ol perî-peyker ġamıyla ṣubḥa dek dād etdigiñ

2. Ol sitemger yine aġyār-ıla yār oldu göñül

   Saña ḳaldı geceler ḳūyunda feryād etdigiñ

3. Raḥm edip yaġmaya verme sevdigim[68] dil kişverin

   Dest-i ẓulm-ıla ḫarābe etme abād etdigiñ

4. Ḫū dutupdur hicr-ile ümmîd-i vaṣl etmez göñül

   Ṣanma ey meh vaṣl umar hicrāna mu‘tād etdigiñ

5. Rūz-ı maḥşer Ṣıdḳi-i bî-dil dutar dāmānıñı

   Ṣanma saña ḳalır ey meh bunca bî-dād etdigiñ

1. Ey gönül! O kesintisiz feryatların ve o peri gibi güzel yüzlü sevgilinin derdiyle sabahlara dek ettiğin figanlar boşa gitti.
2. Ey gönül! O zalim sevgili yine yabancılarla dost oldu; fakat sana (kâr olarak) yârin mahallesinde feryat ettiğin geceler kaldı.
3. Sevdiğim! Gönül ülkesini talan edip de mahvetme, bana acı; imar edip kurduğun o şehri zulm ederek harabeye çevirme.
4. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Ayrılığa alışarak onu mizaç edinen gönlüm, kavuşma ümidi içinde değildir; zaten ayrılığa alıştırdığın âşıkların sana kavuşmayı ummaz.
5. Ey ay gibi güzel sevgili! Gönlünü sana veren Sıdkî toplanma günü gelince senin eteğinden tutacaktır (ve senden hesap soracaktır); yaptığın adaletsizliklerin yanına kalacağını sanma.

---

[68] Sevdigim kelimesinin yazımı “ سيودگم ” şeklindedir. [Varak No:21a]

148.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Yeter felek beni ol şūḫdan cüdā ḳıldıñ

   Hayāl-i serv-ḳadiyle ḳadim dü-tā ḳıldıñ

2. Ṣafā-yı vaṣldan āvāreyim o günden kim

   Beni belā-yı ġam-ı hicre āşinā ḳıldıñ

3. Vefāya niçe kez ey meh egerçi ‘ahd etdiñ

   Velîk ‘ahde vefā etmeyip cefā ḳıldıñ

4. Peyām-ı y’es-ile āsūde etdigiñ dilimi

   N’içün bu ‘ahd-ıla biñ derde mübtelā ḳıldıñ

5. Egerçi ‘ahde vefā eylemez o meh Ṣıdḳî

   Hele o zevḳ-ile bir niçe gün ṣafā ḳıldıñ

1. Felek! Beni o şen şakrak sevgiliden ayırdığın yeter; onun servi boyunun hayaliyle beni iki büklüm ettin.
2. Beni ayrılık derdinin belasıyla tanıştırdığın günden beri kavuşma vaktinin zevkinden uzaklaştım.
3. Ey ay gibi güzel sevgili! Kaç kez bana vefa göstereceğine söz verdin; fakat sözünü tutmayıp bana zulmettin.
4. Ümitsizlik haberiyle rahatlattığın bu gönlü niçin bana vefa göstereceğine dair yemininle bin derdin içine attın.
5. Sıdkî! Ay kadar güzel olan o sevgili sözünde durmaz; hâlbuki sen o vefa yeminin neşesiyle ne kadar mutlu olmuştun.

149.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Çün beni ḳıldı esîr-i hicr devrān-ı felek

   Ehl-i ʻirfāna ḫuṣūmet ḳıldıġına var mı şek

2. Kes̱ret-i bārān u cūş-ı Dicle'yi ḳılmañ ʻacep

   Ḥālime aġlar havāda murġ u deryāda semek

3. Zāhidā ol çeşm-i ṣayyādıñ müselsel kākülü

   Murġ-ı rūḥ-ı ʻāşıḳ-ı bî-māra ḳurmuşdur şebek

4. Naḳd-i cānım güher-i eşkim ḥarām olsun baña

   Ger reh-i ʻaşḳıñda ṣarf etmezsem ey meh mā-melek

5. Ol ki mevcūdun reh-i ʻaşḳıñda nā-būd etmese

   Ṣafa-yı ḫāṭırdan ey meh-rū sen añı eyle …[69]

6. Dāne-i ḫāliñ hevāya verdi ṣabrım ḫırmenin

   Daḫı şimden-ṣoñra ʻömrüm ḥāṣılı n'etseñ gerek

7. Bî-sütūnı tîşe-i āhımla vîrān eyledim

   Kūhkenlikde benim Ferhād'a Ṣıdḳî müşterek

---

[69] Kelime " حك " şeklindedir. [Varak No:21a]

1. Zamanın feleği, beni ayrılığın tutsağı etti; zaten onun, irfan sahiplerine de düşmanlık beslediğinden şüphem yoktur.

2. Yağan yağmurun ne denli çok olduğuna ve Dicle'nin böyle coşuşuna (bakıp) hayret etmeyin; çünkü gökteki kuştan denizdeki balığa kadar her canlı benim halime ağlamaktadır.

3. Ey zahit! O avcı gözlü sevgilinin zincire benzeyen saçı, senin aşkının hastası olan âşığın can kuşuna kurulmuş bir tuzaktır.

4. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Varım yoğum neyim varsa senin aşkının yolunda sarf etmezsem, can sermayem ve gözyaşı mücevherim bana haram olsun.

5. Ey ay yüzlü sevgili! Kim varını yoğunu senin aşkının yolunda harcamazsa, sen onu gönül rahatlığından [men et][70].

6. Sevgilinin buğday tanesine benzeyen beni, sabır harmanımı heba etti; artık bundan sonra ömrümün mahsülünü ne yapsın? Bu mahsül sevgilinin hiçbir işine yaramaz.

7. Sıdkî! Ferhat'ın deldiği dağı ben yalnızca âhımın külüngüyle yıktım; (işte bu yüzden) dağ delme işinde Ferhat'la aynı seviyedeyim.

[70] "Men et" fiili anlam bakımından cümleye uyduğu için eklenmiştir.

150.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Gitdiñ ey ġonca-dehen baña teġāfül ķıldıñ

   Nāleden gülşen-i hicre beni bülbül ķıldıñ

2. Ḥālimi etmek içün zār u perîşān cānā

   Daġıdıp zülfüñü ārāyiş-i kākül ķıldıñ

3. Kerem etdiñ yine gevherleri dökdüñ ey eşk

   Gözlerim merdümüne ʻarż-ı tecemmül ķıldıñ

4. Gitdi gözden o perî-çehre dilā dūr oldu

   Sūdmend olmadı bî-hūde tevessül ķıldıñ

5. Vermeyip cān o mehiñ hicrine döydüñ Ṣıdķî

   Āferîn ḥavṣalaña yaḫşı taḥammül ķıldıñ

1. Ey gonca ağızlı yâr! Gittin ve beni görmezden geldin; ayrılığın gül bahçesinde beni ağlamak ve feryat etmekten başka bir şey bilmeyen bir bülbül kıldın.
2. Sevgili halimi perişan edip beni ağlatmak için zülfünü dağıtıp saçını süsledi.
3. Ey gözyaşı! Yine cömertlik edip mücevherler saçıyorsun ve gözbebeklerime süs katıyorsun.
4. Ey gönül! O peri yüzlü sevgili gözden uzaklaşıp kayboldu; boşuna onun döneceğine inandın ama bu da bir işe yaramadı.
5. Sıdkî! Ay gibi güzel o sevgiliye (hemen) canını vermeyip hasrete tahammül ettin; bu gösterdiğin sabra helal olsun, doğrusu iyi dayandın.

151.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Revā mıdır ḥabîbim böyle rüsvā-yı cihān olduñ

   Uyup aġyāra āḫir diller içre dāstān olduñ

2. Demez miydim saña bî-hūde gezme ey kemān ebrū

   Sözüm dutmayıp āḫir tîr-i teşnîye nişān olduñ

3. Seniñ zikr olunurken yaḫşı nāmıñ ey perî-peyker

   Raḳîb-i dîve uyduñ ḫalḳ arasında yaman olduñ

4. Gül-i bāġ-ı ḥayā vü hem-dem-i ehl-i mā‘rifken

   Erāzil-meşrep olduñ hem-zebān-ı cāhilān olduñ

5. Seniñ hicriñ ġamıñ Ṣıdḳî-i bî-dil çekdi ey meh-rū

   Sen ammā bî-haḳîḳatlik edip nā-mihribān olduñ

1. Ey sevgilim! Yabancılara uyup sonunda dillere düştün; âleme bu şekilde rezil olmak hiç sana yakışır mı?

2. Ey yay gibi eğri kaşlı sevgili! Ben sana boşuna gezip dolanma demez miydim? Sözümü tutmadığın için sonunda sen de kınama oklarının hedefi olup ayıplandın.

3. Ey peri yüzlü sevgili! Senin güzel adın anılırken, deve benzeyen (çirkin tabiatlı) rakibe uyudun ve halk arasında kötü bilinir oldun.

4. Edep bahçesinin gülü ve bilim ehlinin dostu iken hayâsızın biri oldun ve cahillerle dostluk kurdun.

5. Ey ay yüzlü yâr! Senin ayrılığının derdini gönlünü sana kaptıran Sıdkî çekti; ama sen vefasızlık edip ona merhamet göstermedin.

152.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Senin ey şāh-ı ḫūbān yoḳdurur dehr içre aḳrānıñ

   Velî pest eyler ammā ḳadriñi aġyāra iḥsānıñ

2. Degil bî-hūde gökden yere inmeñ āfitāb ey meh

   Meger āşüftesidir sen gibi bir māh-ı tābānıñ

3. Niçe ḥüsnüñ ḳoyup meyl edeyin māh-ı cihān-tābā

   Ki ḳadrin pest eder şem'-i ruḫuñ ḫurşîd-i raḫşānıñ

4. Gör ol ġonca-dehānıñ 'ārıż-ı gülgūnunu şerm et

   Ṣaḳın ey bāġbān 'arż eyleme gül-berg-i ḫandānıñ

5. Varıp aġyār-ıla her laḫẓa 'ayş u nūş edip cānā

   Revā mı āh u zārın alasın Ṣıdḳi-i nālānıñ

1. Ey güzeller padişahı sevgili! Dünyada senin bir benzerin daha yoktur; fakat yabancılara gösterdiğin yakınlık ve ihsanlar senin değerini düşürmektedir.
2. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Güneşin gökten yere inmesi boşuna değildir; çünkü o da senin gibi parlak aya benzeyen bir yâre tutulmuştur.
3. Sevgilinin güzelliğini bırakıp da cihanı nurlandıran aya nasıl meyledebilirim? Zira senin muma benzeyen yanağın, parlak güneşin tüm itibarını alaşağı ederek söndürür.
4. Ey bahçıvan! O gonca ağızlı sevgilinin gül renkli yanağını gör de utan ve sakın gülercesine açılmış güllerin yaprağını bana sunma.
5. Ey sevgili! Gidip de yabancılarla eğlenmenmektesin; böyle davranarak (senin aşkının derdiyle) ağlayan Sıdkî'nin ahını alman ve onu ağlatman sana yakışıyor mu?

153.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Çeşm-i şehlāsın görünce ol mehiñ cādū dedik

   Kākülün seyr edicek bir sünbül-i ḫoş-bū dedik

2. Ḫāṭırıñ almaz ele ʻuşşākınıñ bir vech-ile

   Ol sebebden ol meh-i bî-mihre biz bed-ḫū dedik

3. Teşne-leb ḳaldıḳ beyābān-ı ġam içre ey perî

   Ḫançeriñ yalmānını gördük bir içim ṣu dedik

4. Māh-ı nev der ḳaşlarıñ yāyına erbāb-ı naẓar

   Yañlış etdik biz aña ey sîm-ber ebrū dedik

5. Göñlün arar ʻāşıḳıñ künc-i belāda Ṣıdḳiyā

   Ġamze-i ḫūn-rîz-i yāra nāvek-i dil-cū dedik

1. Ay gibi güzel o sevgilinin baygın gözlerini görünce biz onlara birer cadı dedik; kahkülünü seyredince de onların hoş kokulu bir sümbüle benzediğini söyledik.

2. Hiçbir şekilde âşıklarının gönlünü almadığı için biz o sevgisiz yâre kötü huylu dedik.

3. Ey peri kızı gibi güzel sevgili! Dert çölünde dudaklarımız susuz kaldı ve orada senin hançer(e benzeyen bakışlar)inin keskin tarafını görür görmez biz ona; ‘bir içim su’ dedik.

4. Ey gümüş gibi parlak göğüslü yâr! Bakışı maharetli kimseler olarak biz senin yaya benzeyen kaşlarına ‘kaş’ demiş bulunduk; fakat öyle demekle hata ettik, çünkü onlar yeni doğmuş bir hilale benziyor.

5. Ey Sıdkî! Sevgilinin kan döken yan bakışları, bela köşesindeki âşığının gönlünü aramaktadır. İşte bu sebeple biz onlara, saplanacağı gönlü arayan ‘bir oktur’ dedik.

154.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Ey dil o mehi kendiñe sen yār ola ṣandıñ

   ‘Aşḳında anıñ şem‘ ṣıfat odlara yandıñ

2. Yüz ḥayf ki fikr eylemediñ ‘āḳıbetin sen

   Ol ġonca-femiñ va‘de-i vaṣlına inandıñ

3. Ey ġonca-dehen bülbüle cevr eyledigiñ çün

   Başdan ayaġa cümle ḳızıl ḳana boyandıñ

4. Dün luṭf-ıla añmış seni ol şūẖ-ı cefā-cū

   Miḥnet yukusundan meger ey baẖt uyandıñ

5. Ṣıdḳî saña cevr eylemegi ‘ādet edermiş

   Ol mehveş elinden hele cānıñdan uṣandıñ

1. Ey gönül! Ay kadar güzel olan o sevgiliyi kendine yâr olacak sandın ve sevgilinin bir mum gibi yakıcı olan aşkına düşünce ateşler içinde yandın.

2. Yüzlerce eyvah olsun! Sen o gonca ağızlının kavuşma vaadine inandın ve sonunun ne olacağını hiç düşünmedin.

3. Ey gonca dudaklı sevgili! Bülbülü andıran aşığına eziyet ettiğin için baştan ayağa tamamen (onun kanıyla) kızıl kana boyandın.

4. Ey talih! O zalim sevgili dün seni lütufla andığı zaman (içinde olduğun) dert uykusundan uyandın ve böylece kısmetim açılmış oldu.

5. Sıdkî! Ay gibi güzel sevgili sana cefa etmeyi huy edinmiştir ve sen onun yaptığı eziyetler yüzünden artık canından usandın.

155.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ey meh beni esîr-i belā vü ġam eylediñ

   Aġyārı zevḳ-i vaṣlıñ ile ḫurrem eylediñ

2. Tîġ-ı cefā-y-ıla cigerim çāk çāk edip

   Bî-derdler cerāḥatine merhem eylediñ

3. Bir demdi ʻālemimde sebük-bār idim velî

   Miḫnet yüküyle ḳaddimi şimdi ḫam eylediñ

4. Maḥrūm eyleyip beni bezm-i viṣālden

   Aġyār-ı dūnu ṣoḫbetger-i maḥrem eylediñ

5. Cān vermediñ viṣāl günü yāra Ṣıdḳiyā

   Billāh taʻallül etmek ile çoḳ kem eylediñ

1. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Beni dert ve belaya tutsak ettin; yabancıları ise sana kavuşmanın zevkiyle gülümsettin.

2. Cefa kılıcıyla ciğerimi delik teşik etmene rağmen dertsizlerin yarasına merhem oldun.

3. Bir zamanlar kendi âlemimde çektiğim yük hafifti; fakat şimdi gam yüküyle beni ikibüklüm ettin.

4. Sana kavuşmanın meclisinden beni mahrum bırakarak aşağılık yabancıları sohbetine sırdaş ettin.

5. Ey Sıdkî! Kavuşma günü sevgiliye canını vermedin; Allah için, kendine bir bahane bulmaya çalışarak hiç iyi etmedin.

156.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Varıp aġyāra uyduñ ey ṣanem ḥālim ḫarāb etdiñ

   Nedir cürmüm beni reşk āteşi birle kebāb etdiñ

2. Ġamıñla cān verip vaṣl arzusunu etmedim hergiz

   N'içün ey sîm-ber ben mübtelādan ictināb etdiñ

3. Ruḫ u la'liñ ḫayāli birle cānā künc-i firḳatda

   Hemîşe sînemi sūzan edip çeşmim pür āb etdiñ

4. Niçe görmek seni mümkindir ey şūḫ-ı cefā-pîşe

   Ara yerde ḥayā vü şermiñi iki niḳāb etdiñ

5. Diyirler cennet içre kimseye hergiz 'azāb olmaz

   N'içün ḳūyuñda Ṣıdḳî bendeñe cānā 'azāb etdiñ

1. Ey put kadar güzel sevgili! Gidip de ağyara uydun ve halimi harap ettin; benim suçum nedir ki kıskançlık ateşiyle beni kavurup kebaba çevirdin.
2. Ey gümüş göğüslü! Aşkının derdiyle can verdim ancak asla sana kavuşmayı arzulamadım. (Peki ya) Niçin sana böylesine âşık olan benden çekiniyorsun?
3. Ey sevgili! Ayrılık köşesinde senin yanağının ve al dudaklarının hayaliyleyim; (ben bu haldeyken) yüreğimi sürekli yakıp kavuruyor, gözümü de yaşla dolduruyorsun.
4. Ey zulmetmeyi adet haline getiren şen şakrak sevgili! Seni görmek nasıl mümkün olsun? Çünkü edep ve utangaçlığı yüzüne bir peçe gibi iki kat örtmüşsün.
5. Ey sevgili! Cennette kimse azap içinde olmayacak diyorlar; peki ne diye senin mahallende kulun ve kölen olan Sıdkî'ye azap çektiriyorsun?

157.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Hicrān oduna[71] yandı ciger raḥm ḳılmadıñ

   Gūyā ki ḥāl-i zārımı künhüyle bilmediñ

2. Aġyāra gül gibi açılırsın velî baña

   Öldüm ġam-ı firāḳ-ıla hergiz açılmadıñ

3. Tîġ-ı sitemle rişte-i ʻömrüm kesip velî

   Sen ḳūy-ı ġayra varmadan ey meh kesilmediñ

4. Biñ kerre ḫāk-i reh-güzeriñde yatur görüp

   Çeşmim yaşını dāmen-i luṭfuñla silmediñ

5. Geçdi günüñ firāḳ-ıla Ṣıdḳî saña dirîġ

   Bir şeb o şūḫ-ı māh-liḳāya ṣarılmadıñ

1. Ciğerim ayrılık ateşiyle yandı ve bana hiç acımadın; sanki ağlar vaziyyette olduğumu hakikatiyle bilmiyorsun.
2. Yabancılara bir gül gibi açılıp gülümsüyorsun; fakat ayrılık derdiyle ölmüş olsam da bana asla açılıp gülmezsin.
3. Ey ay kadar güzel sevgili! Zulüm kılıcıyla hayatımın ipini kesiyorsun; ama başkasının mahallesine gitmeyi bırakmıyorsun.
4. Geçtiğin yolun toprağının üzerinde beni yatar vaziyette bin kez görmüş olsan da, bana yakınlık gösterip eteğinle gözümün yaşını silmedin.
5. Sıdkî! Günün ayrılıkla geçti, yazık sana; fakat bir gece olsun o ay gibi güzel yüzlü şen şakrak sevgiliye sarılamadın gitti.

[71] Hicrān oduna; üstte: "Hicr āteşine"şeklinde yazılmıştır. [Varak No:22b]

158.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Niye feryād ederdim ey ṣanem zār olduġum bilseñ

   N'içün sergeşte olurdum giriftār olduġum bilseñ

2. N'içün ġayrı ṭabîbe derd-i dil iẓhārın eylerdim

   Ġam-ı hicriñle ey meh-pāre bîmār olduġum bilseñ

3. Ḳılıp terk-i sitem cevr etmez idiñ baña her laḫẓa

   Reh-i 'aşḳıñda bir dil-rîş ü efgār olduġum bilseñ

4. Niçe mümkin olurdu saña ḫ̮ˇāb-ı rāḥat ey meh-rū

   Gece tā ṣubḥa dek kūyuñda bî-dār olduġum bilseñ

5. Olup her ḫāra hem-dem Ṣıdḳi'ye āzār vermezdiñ

   Nihāl-i ḳaddiñe ey meh hevādār olduġum bilseñ

1. Ey put gibi güzel sevgili! Ağlayıp inlediğimi bilseydin ne diye feryat edecektim? Sana olan düşkünlüğümü bir anlasaydın niçin böylesine sersem olacaktım?
2. Ey ay parçası sevgili! Senin ayrılığının derdiyle hastalandığımı bilseydin, başka doktorlara gönül derdimi hiç gösterir miydim?
3. Senin aşkının yolunda ilerlerken gönlümün yaralandığını bir bilseydin, bana böyle sürekli zulmetmeyi bırakırdın.
4. Ey ay yüzlü sevgili! Geceden sabaha kadar mahallende uykusuz kaldığımı öğrenseydin sana rahat bir uyku uyumak mümkün olur muydu sanıyorsun?
5. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Bir fidanı andıran boyuna meylettiğimi bilsen, diken gibi olan kişilerle dost olup Sıdkî'ye zarar vermezdin.

159. ḤARFÜ'L-LĀM

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Geçse tîriñ cāna hergiz ḫāṭırım derhem degil

   'Āşıḳım biñ derd ü ġam çeksem yoluñda ġam degil

2. Kim-ki cennetden geçip etmez ser-i kūyuñ vaṭan

   Mezheb-i 'uşşāḳ içinde ey perî ādem degil

3. Sūde-i elmās olur ger derdime etseñ 'ilāc

   Tāzeler zaḫmım ṭabîbā etdiġiñ merhem degil

4. Girye-i bî-iḫtiyārından es̱erdir bülbülüñ

   Görünen berg-i gül üzre ḳatre-i şebnem degil

5. Her zamān bir ġuṣṣa ile pāy-māl olmaḳdadır

   Ṣıdḳi-i dil-ḫaste hergiz dehrde ḫurrem degil

1. (Kirpiklerinle gönderdiğin) Okun canıma geçse de yüreğim kesinlikle incinmez; çünkü ben bir aşığım ve senin aşkının yolunda bin dert ve keder çeksem ziyanı yoktur.

2. Ey peri kadar güzel yâr! Cennetten vazgeçmeyip senin mahallenin başını vatan edinmeyen kişiler, âşıklar mezhebine göre adam sayılmazlar.

3. Ey tabip! Derdime çare olacak bir ilaç versen bile, o benim yarama elmas sürülmüş etkisi yapar ve yaramı tazeler. Senin yaptığın ilaç, bana merhem olamaz.

4. Gül yaprağı üzerinde görünen şey çiğ tanesi değildir; o, bülbülün karar kantar bilmeden akıttığı gözyaşlarından geriye kalan bir eserdir.

5. Aşk hastası olan Sıdkî her zaman dertle ezilmektedir ve bu dünyada yüzü hiçbir zaman gülmemiştir.

160.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ḥayfā ki āh u nāle-i bülbül ḥazîn degil

   Ḥayret-fezā-yı ẖāṭır endūh-gîn degil

2. Peyveste āh u nāle ḳılur gerçi ‘andelîb

   Ammā ki ‘āşıḳ āhı gibi āteşîn degil

3. Baḥr-ı girişme mevcler urmaḳdadır dilā

   Yāriñ ġażabla etdigi çîn-i cebîn degil

4. Āsūde oldu kişver-i dil ẖayl-ı hicrden

   Ammā ki leşker-i sitemiñden emîn degil

5. Söz yoḳ vefāsız olduġuna Ṣıdḳi ol mehiñ

   Şükrüm hemān budur ki erāzil-nişîn degil

1. Yazık, çok yazık! Artık bülbülün feryadı ve sızlaması elem vermiyor; gönlün hayrete düşmesi de sıkıntıyı arttırmıyor.
2. Gerçi bülbül de kesintisiz ahlar edip inler; ama (bunların hiçbiri) âşığın âhı gibi yakıcı değildir.
3. Ey gönül! Sevgili öfkelendiğinde alnını buruşturuyor sanma; çünkü yaptığı şey alnını buruşturmak değil, onun naz denizinin dalgalanmasıdır.
4. Gönül ülkesi ayrılık dalgalarından yana rahattır; fakat zulüm askerinden emin değildir.
5. Sıdkî! Güzelliğiyle aya benzeyen o sevgilinin vefasız oluşuna diyecek söz yoktur; fakat ben yine de müteşekkirim, çünkü sevgili rezillerle oturup kalmıyor, onlarla dost olmuyor.

161.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Ey bād-ı ṣabā ḥālimi cānāna ‘ayān ķıl

   Āşüfteligim zülf-i perîşāna ‘ayān ķıl

2. Bülbül gibi ķan aġladıġım ḫār-ı sitemden

   Bir vech-ile ol ġonca-i ḫandāna ‘ayān ķıl

3. Pervāne-ṣıfat yandıġımı bezm-i ġam içre

   Luṭf eyle gel ol şem‘-i şebistāna ‘ayān ķıl

4. Ya‘ķūb teg āh eyledigim künc-i ġam içre

   Raḥm eyle var ol Yūsuf-ı Ken‘āna ‘ayān ķıl

5. Üftādeligiñ reh-güzer-i ‘aşķda Ṣıdķî

   Şerm eyleme ol serv-i ḫırāmāna ‘ayān ķıl

1. Ey sabah rüzgârı! Vaziyetimi sevgiliye ilet ve tutkumu o darmadağın saçlı yâre belli et.

2. Zulüm dikeninden dolayı bir bülbül gibi kan ağladığımı bir şekilde o gülümseyen goncaya bildir.

3. Dert meclisi içinde bir pervane misali yandığımı gel de geceyi aydınlatan bir muma benzeyen sevgilime anlat.

4. Hüzün köşesinde (acılar çeken) Hz. Yakup misali feryatlar ettiğimi gör ve bana acı da, Kenan ilinin güzelliğiyle meşhur Hz. Yusuf'una benzeyen sevgilime durumumu anlat.

5. Sıdkî! Aşk yolunda giderken ne denli perişan olduğunu hiç utanmadan servi ağacı gibi salınan o yâre göster.

162.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Göñül efsürdelik terkin ḳılıp bir ʿāşıḳ-ı pāk ol

   Hemîşe eşk-rîz ü dem-be-dem firḳatla ġamnāk ol

2. Yeter āzāde gezdiñ[72] dehrde şimden gerü ey dil

   Sevip bir serv-i ḫoş-reftārı rāh-ı ʿaşḳda ḫāk ol

3. Çekip nāmūs fikrin nām ḳaydın düşme teşvîşe

   Dilā dîvāneler semtin gezip bir sînesi çāk ol

4. Daḫı şimden gerü bî-hūde gezmekden ferāġat ḳıl

   Girip ehl-i muḥabbet silkine bir ṣāḥib-idrāk ol

5. Ḫayāl-i bāde-i laʿliyle ol tersānıñ ey Ṣıdḳî

   Düşüp meyḫānelerde niçe gün ser-mest ü bî-bāk ol

1. Gönül! Duygusuzluğu bırakıp içi dışı bir olan âşıklardan ol; durmadan ağla ve ara sıra da ayrılık yüzünden kederlen.
2. Ey gönül! Bu dünyada hür gezdiğin artık yeter! Bundan sonra, latif yürüyüşlü bir serviye benzeyen o sevgiliyi severek aşk yolunda toprak ol.
3. Ey gönül! Namus fikri ve nam kaygısı çekip kafanı karıştırma; aklını yitirip divane olan âşıkların mahallesini gez ve sen de onlar gibi yakanı yırtmaya başla.
4. Artık bundan sonra lüzumsuz yere gezmeyi bırak; sevgi yoluna girip anlayış sahibi kişilerden ol.
5. Ey Sıdkî! Hıristiyan sevgilinin kırmızı şaraba benzeyen dudağının hayaliyle meyhanelere düşüp, uzun süre sarhoş ve (sarhoşluğun verdiği cesaretle de) korkusuz ol.

---

[72] Metinde “ كيزدك ” şeklinde yazılan kelimede ‘uzun i/î’ kullanılmıştır. [Varak No:23a]

163.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Biḥamdillāh bu günler ḳayddan āzād olupdur dil

   Verip cān küşteye bir ġamzesi cellād olupdur dil

2. Deme vaṣl arzusunu senden eyler ey kemān ebrū

   Alışmışdır mizācı hicr-ile mu‘tād olupdur dil

3. Görelden ḳaşlarıñ yayını meydān-ı maḥabbetde

   Melāmet yayını çekmekde çoḳ üstād olupdur dil

4. Ne deñli cevr ederseñ eyle māni‘ yoḳ saña şāhım

   Ġam-ı hicre muṭî‘ vü firḳata mu‘tād olupdur dil

5. Ġam-ı la‘liyle ol şîrîn-lebiñ kūhsār-ı ‘aşḳ içre

   Bugün cān vermek ile Ṣıdḳiyā Ferhād olupdur dil

1. Allah’a hamdolsun! Bu sıralar gönül dertten tasadan kurtulmuştur; çünkü sevgilinin bir tek yan bakışı ölüleri diriltmeye yeter; fakat o bakış gönüller için tam bir cellâttır.

2. Ey yay gibi eğri kaşlı sevgili! Sana kavuşmayı istediğimi söyleme; çünkü bu gönlümün tabiatı ayrılığa iyiden iyiye alışmıştır.

3. Muhabbet meydanında sevgilinin yaya benzeyen kaşlarını gerilmiş olarak görünce benim de gönlüm, kınanma yayını çekmede oldukça ustalaşmıştır.

4. Ey padişahım! Sen ne kadar eziyet edersen et, sana engel olacak kimse yoktur; çünkü gönlüm ayrılık derdine boyun eğip buna alışmaya çalışacaktır.

5. Ey Sıdkî! Aşk dağında bugün o şeker gibi tatlı ve kırmızı dudaklı yârin kederiyle can verdiğim için bu gönlüm Ferhat’a benzemiştir.

164.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. O şūḫ-ı bî-vefādan ey göñül olmaķ cüdā müşkil

   Niçe ṣabr eyleyem ḥadden füzūn derdim devā müşkil

2. Cihānda her ne deñli kār ṣa'b olsa ķolay ey dil

   Velî dūr olmaķ ammā āşinādan āşinā müşkil

3. Taḥammül-pîşedir 'āşıķ belā vü ġamdan incinmez

   Hemān şerḥ eylemek ḥāl-i dilin cānā saña müşkil

4. Göñül ķo ġafleti ol şūḫ-ı şehr-āşūba dil verme

   Bilirsiñ bî-vefā dildāra olmaķ mübtelā müşkil

5. Deme vaṣlıñla Ṣıdķî ķurtulur hicrān belāsından

   Ṭabîbim şerbet-ile mürdeye vermek şifā müşkil

1. Ey gönül! O vefasız şen şakrak sevgiliden ayrılmak hiç kolay değildir; dertlerim sınır tanımıyor, deva bulmaksa çok zordur. Ben şimdi bu acıya nasıl sabredeyim?

2. Ey gönül! Dünyada kâr sahibi olmak her ne kadar zor olsa da kolayca halledilir; asıl insanın tanıdık ve bildiklerinden uzak kalması zor iştir.

3. Ey sevgili! Âşık tahammül etmeyi kendine adet edinmiştir ve bu yüzden senden gelecek bela ve dertler onu incitmez; fakat iş, gönlümün halini sana açıklamaya gelince bu hiç de kolay değildir.

4. Gönül! Gaflet etmeyi bırak ve şehri fitneye veren o şen şakrak sevgiliye gönlünü verme; çünkü o vefasız sevgiliye tutulmanın kolay olmadığını sen de bilirsin.

5. Ey tabip! Sana varmakla Sıdkî'nin bu ayrılık belasından kurtulacağını söyleme; zira (aşk yüzünden) ölmüş birine şerbetle(ilaçla) şifa vermek pek de kolay değildir.

165.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Düşdü deşt-i ḥayrete Mecnūn gibi şeydā göñül

   Oldu bir Leylî içün ʿālemlere rüsvā göñül

2. Ger ecel gelse bulunmaz anda ġamdan ġayrısı

   Bister-i ġam içre oldu şöyle nā-peydā göñül

3. Ḫalḳdan ʿār etdi Mecnūn ḳıldı ṣaḥrā meskenin

   Sensin ancak böyle rüsvālıḳda bî-pervā göñül

4. ʿĀlemi geşt etdim ammā bulmadım göñlüm gibi

   Çekmede derd ü ġam-ı hicrānı müstesnā göñül

5. Kes viṣāl ümmîdini ṣabr eyle Ṣıdḳî teg ġama

   Ey firāḳ-ı yāra ṣabr etmekde bî-hem-tā göñül

1. Sevgilinin aşkıyla deliye dönen gönlüm tıpkı Mecnun gibi hayret çölüne düştü ve güzelliğiyle Leyla’ya benzeyen o yar için tüm âleme rezil oldu.
2. Gam döşeğinde yatan gönlüm kendini yokluğa öylesine vermiştir ki, ecel gelse de orada gamdan başka bir şey bulamaz; bu gamın büyüklüğü de ölümümden sonra bile varlığını sürdürmesinden anlaşılacaktır.
3. Ey gönül! Mecnun halktan sıkılıp utanınca Sahra çöllerine kaçmış ve orayı mesken edinmiştir; işte bir tek sen böylesine bir kınamayla başa çıkabilecek pervasızlığa sahipsin.
4. Âlemi (baştan sona) gezdim dolaştım; fakat ayrılık derdini çekme işinde gönlüm gibi kabiliyetli bir yürek görmedim.
5. Ey yârin ayrılığına sabretmede eşsiz olan gönlüm! Kavuşma ümidini kes ve Sıdkî gibi bu derde sabret.

166.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Saña demem benimle hem-zebān olup tekellüm ḳıl

   Açıl ey ġonca-i nevreste gāhî bir tebessüm ḳıl

2. Hüner ṣanma reh-i ‘aşḳında yāriñ nāle ḳılmaḳdır

   İşit efġānı benden tek sen ey bülbül terennüm ḳıl

3. Yigitsen ḥāliñe raḥm eyle alma nāle-i zārım

   Ḫadeng-i āh-ı dil-dūzumdan ey ẓālim tevehhüm ḳıl

4. Leb-ā-leb oldu ḫūn-āb-ı ġamıñla sāġar-ı dîdem

   Yeter şimden gerü ḳan aġladım cānā teraḥḥum ḳıl

5. Müyesserdir viṣāli ol mehiñ ḳaṭ‘-ı ümîd etme

   Hemān gördükde yāri derd ṣayıp Sıdkî teẓallüm ḳıl

1. Ey taze bir goncaya benzeyen sevgili! Sana benimle dost olup konuş diyemem; fakat biraz açıl da bize bir gülümse.
2. Ey bülbül! Yârin aşkının yolunda ağlayıp inlemeyi hüner sanma; sen asıl feryadı ve figanı benden işit, çünkü senin yaptığın sadece hafif bir terennümden ibarettir.
3. Ey zalim sevgili! Mertsin, yiğitsin fakat beni inletip ağlatma ve bu âşığının haline acı; yoksa delip geçen âhımın okundan korkmaya başlasan iyi olur.
4. Ey sevgili! Gözümün kadehi senin aşkının derdiyle akıttığım kanlı gözyaşlarıyla ağzına göre doldu; şimdiye kadar döktüğüm kanlı yaşlar yeter artar, bana acı.
5. Sıdkî! Ay gibi güzel o sevgiliye kavuşmak kolaydır diye sakın ümitlenme; çünkü sevgiliyi görür görmez hemen dertlerini sayıp dökmeye, sızlanmaya başlamalısın. Bu fırsatı iyi değerlendirmen gerek, yoksa onu görmek için başka fırsatın olmayabilir.

167.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Ḫadeng-i āhımdan ey sîm-ber tevehhüm ḳıl

   Yeter bu deñli teġāfül baña teraḥḥum ḳıl

2. Demem saña ki vefā eyle söyledikde baña

   Sitem olursa da olsun hemān tekellüm ḳıl

3. Nedir bu gerdiş-i çeşm ü nedir bu çîn-i cebîn

   Açıl gel ey gül-i nevreste bir tebessüm ḳıl

4. Bahār mevsimidir gülşen içre bülbül teg

   Fiġāna başla dilā dem-be-dem terennüm ḳıl

5. Ne sūd söylemedin sırr-ı ʻaşḳı ey Ṣıdḳî

   Teraḥḥum etmez o meh-rū yeter teẓallüm ḳıl

1. Ey gümüş göğüslü sevgili! Beni bu kadar anlamazdan geldiğin yeter, bana acı; yoksa senin aşkınının acısıyla ettiğim âhların okundan endişelenmen gerekecek, çünkü benim gibi senin de canın yanacak.

2. Benimle konuştuğunda ağzından çıkan hemen her söz bana zulmetse de sen yine konuş; fakat benimle konuşuyorsun diye bir de bana vefa göstermen için ısrar etmem, senin azarlayan sözlerin bile bana yeterlidir, ben bu kadarına da razıyım.

3. Ey taze bir güle benzeyen sevgili! Niçin gözünü çevirip alnını kırıştırıyorsun? Böylesine kızmak yerine gel bir tebessüm kıl da, gonca gibi olan dudakların açılsın.

4. Ey gönül! Artık bahar mevsimi geldi; sen de gül bahçesindeki bülbül gibi feryada başla ve zaman zaman da şarkılar söyle.

5. Ey Sıdkî! Aşkın sırrını kimseye söylemedin; fakat ay gibi güzel yüzlü olan o sevgili sana hala acımıyor, bu sebeple yanıp yakılsan yeridir.

168.

(Fe ū lün Fe ū lün Fe ū lün Fe ū lün)

1. Cefāsı ġamından işim oldu müşkil

   Baña eylemez raḥm o şîrîn-şemāil

2. Ne güftāra cür'et ne hicrāna ṭāḳat

   'Acep derde düşdüm bu müşkil o müşkil

3. Diñ aḥvālim ol dilber-i kîne-cūya

   Ki şāyed ola mübtelāsına māil

4. Dilā gezme bî-hūde kūyunda yāriñ

   Ḫaṭarlu ṭarîḳ içresin olma ġāfil

5. Egerçi gerekmez bu kim dil-rübānıñ

   Ḫudā raḥmeti teg ola luṭfu şāmil

6. Velîkin geh añsa gāh cevr eyler olsa

   Gehî iltifāt ede aña muḳābil

7. Cihāna daḫı Ṣıdḳi teg gelmemişdir

   K'ola 'aşḳ fenninde üstād-ı kāmil

1. Sevgilinin bana yaptığı eziyetlerin derdi yüzünden işim zorlaştı; fakat Şirin gibi güzel yüzlü yârim bana bir türlü merhamet ederek yardımcım olmuyor.

2. Öyle zor bir duruma düştüm ki ne söz söylemeye cesaretim ne de ayrılığa dayanmaya gücüm kaldı; ne yapmaya çalışırsam çalışayım işim çıkmazdadır.

3. Kin tutmayı kendine huy edinen o sevgili âşıklarından birine meyledecek olursa, halimi ona anlatın; çektiğim acıları görünce belki bana acır ve yakınlık gösterir.

4. Ey gönül! Sevgilinin mahallesinde boşuna dolanma; sen korkulu bir yoldasın, dikkat et.

5. Allah'ın merhameti gibi sevgilinin göstereceği yakınlığın herkesi ve her yeri kaplamasını beklemeyin; zaten böyle bir şeye gerek de yoktur.

6. Sevgili kimi zaman âşıklarına eziyet etse de buna karşılık olacak şekilde onlara iltifat da eder.

7. Aşkta maharet göstermek bakımından Sıdkî kadar usta bir âşık daha dünyaya gelmemiştir.

169.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Gülşen-i dehrde çü ḫār-ıla hem-demdir gül

   Demidir aġlasa ḳan derd-ile şeydā bülbül

2. Ḳaṭ‘ı ümmîd ediñ aḥbāb ḥayātımdan kim

   Pāy-bend-i ser-i zülf oldum esîr-i kākül

3. Sāḳiniñ bezmi müdām olmasın ister Ḥaḳdan

   N‘ola ger eylese meclisde ṣürāḥi ḳulḳul

4. Ḳadd-i bālāña göre bāġda bitmez bir serv

   Zülf-i şîrîniñle mānend açılmaz sünbül

5. Aġlasın Ṣıdḳî-i dil-ḫasta ġam-ı hicriñle

   Sen varıp zevḳ-ile ġayrıñ yüzüne cānā gül

1. Gül gibi güzel sevgili, bir gül bahçesini andıran bu dünyada diken tabiatlı kişilerle dost olmuştur; (kıskançlıktan) deliye dönen (ve gönlüme benzeyen) bülbül ise üzüntüyle ağlasa yeridir.
2. Ey dostlar! Artık yaşayacağıma dair olan ümidinizi kesin; çünkü ben o sevgilinin saçları ile bağlandım ve onların esiri oldum, kişi özgür olmadan hayatına nasıl devam ederse artık ben de o kadar hayatımı sürdürebilirim.
3. Zahit, içki sunan sakinin meclisi sürekli dolup taşmasın diye Allah’a niyaz eder; fakat o meclisteki sürahinin ‘kulkul’ diye ses vermesi gibi zahit de boş yere lak lak ediyorsa bundan ne çıkar?
4. Sevgilinin uzun boyuna denk düşecek bir servi dünya bahçelerinde yetişmediği gibi saçının tatlı kokusuna eş gelen bir sümbül de açılmaz.
5. Ey sevgili! Senin aşkınla hastalanan Sıdkî (şimdi de) ayrılığının derdiyle ağlasın; sen ise başkalarının yanına gidip de onların yüzüne zevkle gülümse.

170.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Naẖl-ı ʻömrüm bāġ-ı ḥırmān içre āfetsiz degil

   Künc-i ġamda bir nefes göñlüm muṣîbetsiz degil

2. Ḳıl ḥazer āhımdan ey meh-pāre hicrān günleri

   ʻĀşıḳım āhım mü'es̱s̱erdir sirāyetsiz degil

3. ʻArż ediñ aḥvālimi ol şūẖ-ı bî-pervāya kim

   Raḥm ede aḥvālime şāyed mürüvvetsiz degil

4. N'ola ger bir şemme aḥvālimden iẓhār eylesem

   ʻĀşıḳ olan lāzım ey meh-rū şikāyetsiz degil

5. Cān nedir kim müjde-i dîdāra îs̱ār etmeye

   Ey ṣanem Ṣıdḳî ḳuluñ tā böyle himmetsiz degil

1. Bir fidanı andıran ömrüm ümitsizlik bahçesinde afetlere maruz kalır; gönlüm ise sıkıntı köşesinde bir an olsun dertsiz değildir.
2. Ey ay parçası gibi güzel sevgili! Ayrılık günlerinde ettiğim âhlardan sakın; çünkü ben bir aşığım ve âşıkların ahları oldukça tesirli olur, gelip geçici değildir.
3. O umursamaz şen şakrak sevgiliye halimi anlatın; eğer insafsız değilse bana (mutlaka) acıyacaktır.
4. Ey ay gibi güzel yüzlü sevgili! Sana halimden (biraz olsun) bahsetsem ve yakınsam ne çıkar? Zaten (gerçek) âşığın halinden şikâyetçi olması gerekir.
5. Ey güzeller güzeli sevgili! Can, sevgiliye verilecek bir hediyeden başka nedir? Senin kulun olan Sıdkî onu sana vermeyecek kadar gayretten yoksun değildir.

171. ḤARFÜ'L-MİM

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ḳanḳı gündür kim ġamıñ birle perîşān olmazam

   Firḳatiñden baḫt-ıla dest ü girîbān olmazam

2. Ġoncaveş ḫūnāb-ı miḫnetden dutuldu ḫāṭırım

   Gülmezem açılmazam gül gibi ḫandān olmazam

3. Niçe gündür olmuşam dūr ol ser-i kūydan dilā

   Ānıñ içün māil-i geşt-i gülistān olmazam

4. Ḳılma bezm-i ġayra teklîf ey perî ben hastayı

   Ölürüm hicriñle hem-bezm-i raḳîbān olmazam

5. Künc-i firḳat içre cānā Ṣıdḳi-i dil-ḫasta teg

   Ḳanḳı gündür kim ġamıñ birle perîşān olmazam

1. Sevgilinin derdiyle perişan olmadığım bir gün ya da ondan ayrıldığım için talihle yaka paça birbirimize girip çekişmediğimiz vakit var mıdır?

2. Sıkıntıdan kan ağlamaktan, gönlüm gonca gibi daraldı, artık ben gül gibi açılıp gülmem.

3. Ey gönül! Çok zamandır sevgilinin mahallesinden ayrıyım; bu sebeple gül bahçesinde gezmeyi de istemez oldum.

4. Ey peri kadar güzel sevgili! Başkalarının meclisini benim gibi aşk derdiyle hastalanan birine teklif etme; çünkü ayrılık sebebiyle ölürüm de rakiple dost olmam.

5. Ey sevgili! Ayrılık köşesinde senin aşkının derdiyle hastalanan Sıdkî gibi gamınla perişan olmadığım gün kalmış mıdır?

172.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ġamıñdan dil perîşān dîde giryān sîne sūzānım

   Esîr-i dām-ı ‘aşḳım mübtelā-yı derd-i hicrānım

2. Açıldı ġoncalar yer yer açılmaz ġonca-i baḫtım

   Niçe yıllardurur kim sākin-i ṣaḥn-ı gülistānım

3. Ḳabūl etmez Birehmen deyre zāhid mescide ḳoymaz

   ‘Acep bî-ṭāli‘im kim neng-i ehl-i küfr ü îmānım

4. Ṭoludur ġoncaveş ḫūn-āb-ı ġamla sînem ey hem-dem

   Cehilden ‘ālemiñ yüzüne ben gül gibi ḫandānım

5. Niçe āzādelik ümmîd edem ‘ālemde ey Ṣıdḳî

   Giriftār-ı kemend-i kākül-i müşgîn-i cānānım

1. Sevgilinin gamı yüzünden gönlüm perişan, gözüm ağlamaklı, yüreğim yanmaktadır; aşk belasının esiri, ayrılık derdinin bağımlısıyım.

2. Yer yer goncalar açıldı fakat bahtımın goncası hâlâ açılmıyor; (hâlbuki) yıllardır gül bağının sakiniyim.

3. Hint Brehmenleri beni tapınaklarına, zahit de mescide koymaz; öyle talihsizim ki iman ehli olan Müslümanlarla küfür ehli olan Hıristiyanlar bile beni ayıplamaktadır.

4. Ey dost! Bir goncaya benzeyen yüreğim, gam şarabıyla doludur ve şarabın insanın aklını başından alan etkisini bilmeden fütursuzca içen cahiller gibi ben de gam şarabından öylesine içmişim ki bu cahilliğim yüzünden âlemin yüzüne bir gül gibi gülümseyip duruyorum.

5. Ey Sıdkî! Sevgilinin misk kokulu saçının kemendiyle bağlanmışım; peki ben bu halimle âlemde nasıl özgür olmayı ümit edeyim?

173.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Dîdeden la'liñ ḫayāli birle nemdir ḥāṣılım

   Sînede zülfüñ ġamıyla dūd-ı ġamdır ḥāṣılım

2. Bāġbān-ı 'aşḳ ḫūn-āb-ı sitemle beslemiş

   Bir nihāl-i ḥasretim derd ü elemdir ḥāṣılım

3. Berḳ-i 'ālem-sūz-ı ġam yaḳdı vücūdum ḫırmenin

   Ānın içün mezra'-yı 'ıyş içre kemdir ḥāṣılım

4. Ġayr müstaġnî mey-i vaṣlıñdan ey sāḳi n'içün

   Devr-i la'liñde benim zehr-i sitemdir ḥāṣılım

5. Bir kemān ebrū ġamıyla Ṣıdḳi-i bî-çāre teg

   Küşte-i tîr-i cefāyım zaḫm-ı ġamdır ḥāṣılım

1. Lal taşı gibi kırmızı dudağının hayaliyle gözlerim yaş döker; saçının kederiyle yüreğim dert dumanları tüttürür.
2. Ben bir hasret fidanıyım ve meyvelerim dert ile kederdir; çünkü aşk bahçıvanı beni sevgilinin ettiği zulümlerle döktüğüm kanlı yaşlar ile beslemiştir.
3. Gamın âlemleri yakan şimşeği vücudumun harmanını yaktı; bu sebepten geçim tarlasında yetişen mahsulüm verimsizdir.
4. Ey içki sunan saki! Başkaları kavuşma şarabına doyarken, o kırmızı şaraptan bana düşen kısmet ancak zulmün zehridir.
5. Keman kaşlı sevgilinin derdini çeken zavallı Sıdkî gibi ben de yârin ettiği zulümlerin oku ile öldüm; dolayısıyla da her yerim zulüm yarası olmuştur.

174.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Niçe demdir ķayd-ı zülf-i müşk-būdan fāriġam

   Ānıñ içün ey göñül ṭa'n-ı 'adūdan fāriġam

2. Ķılma nefret bāġbān pejmürde ger görseñ beni

   Lāle-i kuhsār-ı derdim reng ü būdan fāriġam

3. Künc-i ġamda ķāni'am hicrānına cānānımıñ

   Vaṣlın ümmîd eylemem ol arzudan fāriġam

4. Menzil-i maķṣūda ermek mümkin ammā neyleyem

   Pāy-bend-i dām-ı ṣabram cüst ü cūdan fāriġam

5. Ṭa'ne etme Ṣıdķiyā ḫāmuş olursam bezmde

   Mest-i cām-ı ḥayret oldum güft ü gūdan fāriġam

1. Ey gönül! Çok zamandır sevgilinin misk kokulu saçlarının özlemiyle acı çekmeyi bıraktım; bu sebeple artık düşmanların kınamasından da çekinmiyorum.
2. Ey bahçıvan! Ben dert dağının renksiz ve kokusuz lalesiyim; beni böylesine perişan bir halde görsen de benden nefret etme, çünkü beni bu hale koyan o sevgilinin aşkıdır.
3. Ey sevgilim! Gam köşesinde senden ayrı kaldım ve bununla yetinmeye çalışıyorum; artık sana kavuşmayı ümit etmiyorum; çünkü o arzudan vazgeçtim.
4. İstek menziline ulaşmak mümkündür; fakat sabır tuzağına bağlı olduğum için o menzili arayıp sormam imkânsızdır. Bu halde elimden ne gelir?
5. Ey Sıdkî! Mecliste suskun durursam beni ayıplama; çünkü ben hayret kadehiyle mest olunca kendimden geçtim ve (şimdi) konuşmaktan da acizim.

175.

(Fā i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Ġam-ı ʻaşķ-ı nigārdır ġarażım

   Kākül-i müşk-bārdır ġarażım[73]

2. Sākin-i deyr olduġumdan hep

   Bir büt-i ʻişvekārdır ġarażım

3. Meyl-i cām u piyāle eylemeden

   Nergis-i çeşm-i yārdır ġarażım

4. Sînem üstünde daġ yaķmaķdan

   Seyr içün lālezārdır ġarażım

5. Bir büt-i gülʻizārıñ ey Ṣıdķî

   Leb-i laʻlinde vardır ġarażım

1. Maksadım; sevgilinin aşkındaki kedere ve o misk kokan saçlarına ulaşmaktır.
2. Sürekli manastırda oturduğum için, bir put kadar güzel olan o sevgiliyi istiyorum.
3. Benim amacım şarap kâsesine ya da kadehine ulaşmak yerine o yârin nergise benzeyen gözlerine kavuşmaktır.
4. Göğsümü dağlamamın amacı, orada bir lale bahçesi oluşturmak ve onu seyredebilmektir.
5. Ey Sıdkî! Gül bahçesinin güzeller güzeli olan gül gibi sevgilinin kırmızı dudağına ermeyi isterim.

---

[73] Ayrıca; "Sünbül-i zülf-i yārdır ġarażım" [Varak No:25a]

176.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Saḳiyā faṣl-ı bahār oldu getir mey görelim

   Varalım mey-kedeye cām-ı pey-ā-pey görelim

2. Günümüz geçdi ġam u ḥasret ile vāy bize

   Elimizde ḳomadı çarḫ-ı felek şey görelim

3. Aftāb-ı ġam-ı firḳat bizi yandırdı dirîġ

   Olmadı dehrde bir zerre kadar fey görelim

4. Ḳomamış nāmemizi ‘arż ede ḳāṣıd yāre

   Nāme-i ‘ömr-i rakîbi umarız ṭayy görelim

5. Māyiliz ġayr-ı mükerrer revişe ey Ṣıdḳî

   Niçe bir dehrde bir vaż’-ı[74] … görelim

1. Ey şarap sunan saki! Bahar mevsimi geldi, şarabı getir de görelim; meyhaneye gidip birbiri ardınca sunulan kadehlere bakalım.
2. Ömrümüz hasret ve dert çekmekle geçti, eyvah! Talih, elimizde ne varsa aldı ve kısmetten yana bir şey göremedik.
3. Bir güneşi andıran ayrılık derdi bizi yaktı yok etti, yazık; artık dünyada zerre kadar değerimiz kalmadı.
4. Haberci, mektubumuzun yâre ulaşmasına müsade etmiyor; umarız rakibin ömrü de sürekli dolaşan o mektup gibi olur ve sevgilinin adresine ulaşamaz.
5. Ey Sıdkî! Tekrar başka tarzlara meylediyoruz; bu dünyada[…] tarz görelim.

[74] Ayrıca; “evża’-yı” [Varak No:25b]

177.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ḫūn edipdir cigerim la'l-i leb-i yār benim

   Ḫam ḳılıpdır ḳadim ol şîve-i reftār benim

2. Nāle etmen siteminden o mehiñ ṣabr ederiñ

   Olmasın ḥālime vāḳıf diye aġyār benim

3. Men' eder eşk-ile nezzāre-i ruḫsārıñdan

   Düşmenimdir n'ideyin dîde-i ḫūn-bār benim

4. Sensiz ey ġonca-dehen seyr-i gülistān etsem

   Görünür dîdeme gül ġoncaları ḫār benim

5. Dest-i ḥasret şeb-i hicrinde o ḫūn-āşamıñ

   Nāḫun-ı ġamla eder sînemi efgār benim

6. Ṭūṭi-i ṭab'-ı süḫan-perverimi lāl etdi

   Telḫ güftār-ıla ol la'l-i şeker-bār benim

7. Derd-i dil şerḥine iẓhār degildir ḥācet

   Ṣıdḳiyā şāhid-i ḥālim yeter eş'ār benim

1. Sevgilinin lal taşı gibi kırmızı olan dudakları, ciğerimi kanatmaktadır ve nazlı nazlı yürüyüşü beni ikibüklüm eder.

2. Yabancılar benim içinde bulunduğum durumu anlamasın diye, ay gibi güzel o sevgilinin zulümleri yüzünden ağlayıp inlemem, her şeye sabrederim.

3. Kanlı yaşlar saçan gözüm, yârin yüzünü görmeme engel olduğu için benim düşmanım olmuştur, zaten bunu kabullenmekten başka bir çarem de yoktur; çünkü sevgiliyi görmeme engel olan herkes benim düşmanım sayılır.

4. Ey gonca ağızlı sevgili! Sen olmadan gül bahçesini seyredersem, o gül goncaları gözüme diken gibi görünmeye başlar.

5. Âşıklarının kanını içen o sevgiliden ayrıldığım gece hasretin elinin gam tırnağı gönlümü yaralamıştır.

6. Şeker saçan o kırmızı dudaklı sevgili, bana söylediği acı sözlerle, güzel söz söylemede hünerli tabiatımın papağanını susturmuştur.

7. Ey Sıdkî! Gönül derdini açıklamak gerekmez, bunu en güzel şekilde anlatmak için benim şiirlerim size yeterli olacaktır.

178.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ṣanmañız āh eylesem dildārdan āzürdeyem

   Yārdan yoķ miḫnetim agyārdan āzürdeyem

2. Kūyuna varmaġa ṭāķat bende yoķdur ḫavfdan

   El ṣanır ol serv-i ḫoş-reftārdan āzürdeyem

3. Her zemān bî-dār eder dildārı ḫˇāb-ı nāzdan

   Anıñ içün āh-ı āteş-bārdan āzürdeyem

4. Serḫoş olmayınca yoķdur kimse-y-ile ülfetim

   Mest-i cām-ı firķatim huşyārdan āzürdeyem

5. Kimse yoķ aḥvālimi ‘arż edebilmem n’eyleyem

   Bir iki gün oldu Ṣıdķî yārdan āzürdeyem

1. Âh etsem de beni incitenin sevgili olduğunu sanmayın; çünkü sevgiliden yana derdim yoktur, bana zulmeden yabancılardır.

2. Herkes nazlı nazlı yürüyen o servi boylu sevgiliden incindiğimi sanıyor; (hâlbuki) korkumdan dolayı yârin mahallesine varmaya cesaretim kalmamıştır.

3. Durmadan sevgiliyi naz uykusundan uyandırdığı için, ateşler saçan ahlarımdan şikâyetçiyim.

4. Sarhoş olmayınca kimseyle dostluk kuramıyorum, ben ayrılık kadehinin sarhoşu olduğumdan akıllılardan inciniyorum.

5. Sıdkî! Sevgili beni kırdığından bu yana bir kaç gün geçti; fakat halimi anlatıp derdimi paylaşabileceğim kimse de bulamadım; şimdi ben ne yapayım?

179.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Dirîġā ḥayf kim ol şāh-ı ālişāndan ayrıldım

   Hemān bir mürde cismim dostlār kim cāndan ayrıldım[75]

2. ‘Acep mi āh u feryād eyleyem beytü’l-ḥazen içre

   Bugün Ya‘ḳūb teg bir Yūsuf-ı Ken‘ān’dan ayrıldım

3. Ta‘accüb eylemeñ ger bülbül-āsā nāle eylersem

   Gülistān-ı cihānda bir gül-i ḫandāndan ayrıldım

4. Yeter cevr eylediñ ben mübtelāya ey ṣanem billāh

   Ġamıñla aġlamaḳdan dîde-i giryāndan ayrıldım

5. Niçe sînem dögüp yāş yerine kān dökem Ṣıdḳî

   Ki bir ehl-i ḥaḳîḳat ṣāḥib-i iz‘āndan ayrıldım

1. Dostlarım! Ne yazık ki yüce bir padişa benzeyen o sevgiliden ayrıldım; şimdi bu halimle o anda can vermiş ölü bir bedene benziyorum.
2. Hz. Yakup gibi hüzünler kulübesinde ah edip feryatlar koparıyorsam bana şaşırmayın; çünkü bugün, Kenan ilinin güzel yüzlü Hz. Yusuf’u kadar güzel bir sevgiliden ayrıldım.
3. Bülbül gibi inlersem beni ayıplamayın; zira cihanın gül bağında (yetişmiş) gülümseyen bir gülden ayrı kaldım.
4. Ey güzeller güzeli sevgili! Senin tutkunun olan aşığına zulmettiğin artık yeter; aşkının gamıyla ağlamaktan, gözyaşı döken gözümden oldum.
5. Sıdkî! Anlayış sahibi ve gerçeklerden anlayan kişilerden ayrıldım diye daha ne kadar göğsümü dövüp de gözyaşı yerine kan dökeceğim?

---

[75] Ayrıca; “Hemān bir mürde cisme beñzerim kim cāndan ayrıldım” [Varak No:25b]

180.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Dilde vaṣlıñ arzusu-y-ıla ḫayālim var benim

   Çeşmde la'liñ ġamıyla eşk-i elîm var benim

2. Çāre yoķdur derdime dünyāda hergiz ey ṭabîb

   Żāyi' etme merhemiñ bir özge ḥālim var benim

3. Mülk-i dil ḥıfẓına ḫayl-ı ġamdan etmem iḥtirāz

   Ol perî teg bir şeh-i ṣāḥib-cemālim var benim

4. Cevr-i dilber bir yaña vü ṭa'n-ı bed-gū bir yaña

   Böyle dirlikden dilā çoķ infi'ālim var benim

5. Ṣıdķiyā teklîf-i 'ıyş etme baña şimden gerü

   Hicr-i yār-ıla bugün ḫayli melālim var benim

1. Gönlümde sana kavuşmanın arzusuna dair hayalim, gözümde ise kırmızı dudaklarının derdi ile çok büyük bir acı veren gözyaşı vardır.

2. Ey tabip! Bu dünyada benim derdime çare yoktur, merhemini boşuna harcama; benim halim bir başka haldir, senin bildiklerine benzemez.

3. Gönül şehrini korumaya çalışırken gam sürülerinin altında ezileceğim diye korkmam; çünkü ben güzelliğiyle periye benzeyen o güzeller şahına sahibim.

4. Ey gönlüm! Bir yandan sevgilinin zulmüne, diğer yandan dedikoducuların ayıplamalarına katlanıyorum; işte böylesine zor bir yaşam beni oldukça incitiyor.

5. Ey Sıdkî! Artık bundan sonra bana yiyip içmeyi de eğlenmeyi de teklif etme; çünkü bugün sevgilimden ayrıldığım için oldukça hüzünlüyüm.

181.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Muḥabbet bārını çekmekde çoḳ ferzānedir göñlüm

   Bu vādî içre Mecnūn'dan daḫı merdānedir göñlüm

2. Yaḳar bāl u perin ġam āteşinde ictināb etmez

   Semenderdir veyāḫut bilmezem pervānedir göñlüm

3. Niçe müddetdurur kim genc-i vaṣlıñ arzusu-y-ıla

   Mukîm-i künc-i miḫnet sākin-i vîrānedir göñlüm

4. Deme cevr etmek ile özgeye māil ola cānā

   Ġamıñla āşinādır ġayrdan bî-gānedir göñlüm

5. Ne ḥācet ṣaḳlamaḳ ma'lūmdur dünyāya ey Ṣıdḳî

   Muḥaṣṣal şimdilik ol āfet-i devrānedir göñlüm

1. Yüreğim, sevda yayını çekmede bir hayli ustalaşmıştır; benim bu vadi içinde Mecnun'dan da cesur bir gönlüm var.
2. Gönlüm, kolunu kanadını dert ateşinde yakar; fakat hiçbir şekilde bu ateşten sakınmaya çalışmaz. Sanırım benim yüreğim bir semender yahut bir pervanedir, bilemiyorum.
3. Gönlüm, çok zamandır sevgiliye kavuşma hazinesinin arzusu içindedir; bu sebeple de dert köşesinde oturmaya başlamış ve viraneleri kendine mekân edinir olmuştur.
4. Ey sevgili! Bana ettiğin eziyetler yüzünden başkalarına meyledeceğimi söyleme; zira senin aşkının derdini çekmeye alışan gönlüm, başkalarına (adeta bir) yabancıdır.
5. Ey Sıdkî! Dünyaya malum olan bir şeyi saklamak nasıl mümkün olsun? Sözün kısası, gönlüm şimdilik herkesi ve her şeyi fitneye veren o sevgiliye aittir.

182.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. ‘Aşḳdan ey meh-liḳā bāşda cünūnum var benim

   Sîne-i pür-sūz u eşk-i lāle-gūnum var benim

2. Şeb-rev-i rāh-ı ġamam cānā ṭarîḳ-i ‘aşḳda

   Şu‘le-i āhım gibi bir reh-nümūnum var benim

3. ‘Aşḳda Ferhād-ıla Mecnūn’a yoḳdur nisbetim

   Çekmede hicrān ġamın ṣabr u sükūnum var benim

4. Tîġ-ı ġamzeñle beni üftādeyi ḳatl eylediñ

   Şer‘ile ey sîm-ber boynuñda ḫūnum var benim

5. Çekmezem şimden gerü ġam nüsha-yı şi‘rim gibi

   Ḫūblar tesḫîrine Ṣıdḳî füsūnum var benim

1. Ey ay gibi güzel yüzlü sevgili! Senin aşkınla deliye döndüğüm için (şimdi) gönlüm yanar, gözlerim kanlı yaşlar saçar.
2. Ey sevgili! Gam yolunda ilerleyen bir gece yolcusuyum ve senin aşkının yolunda ettiğim ahların alevi bana kılavuzluk eder.
3. Aşk bahsinde Ferhat ve Mecnun’la yarışıp mücadele edecek değilim; çünkü ayrılık derdini çekmek bakımından (onlardan daha) sabırlı ve sakinim.
4. Ey gümüş göğüslü sevgili! Zavallı bir âşığın olan beni yan bakışının kılıcıyla katlettin; şeriat kurallarına göre, boynunda benim kanım vardır(ve bu durum ahirette seninle görüşeceğimize delaletdir).
5. Sıdkî! Artık dertlenmiyorum; çünkü güzellerin tüm büyülerine karşılık, bende de şiir nüshalarım gibi bir sihir(muska) vardır.

183.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Geldi geçdi nev-bahār ü ben gülüp açılmadım

   Varmadım gülzāra seyr-i ġonca vü gül ḳılmadım

2. Geçdi ʻömrüm miḫnet-i hicrān-ıla yüz ḥayf kim

   Bir kez ol serv-i semen sîmāya ben ṣarılmadım

3. Ġayr hem-dem zevḳe ben firḳat esîri neyleyem

   Āşinālıḳ etmedim ʻālemde zevḳi bilmedim

4. Ben o ser-mest-i şarāb-ı ḥasretim kim ḥaşre dek

   Olmuşam bî-hūş hergiz dehrde ayılmadım

5. Ḫalḳa fāş olsun diye ʻaşḳında ḳanlar yutduġum

   Çeşmimi ḫūn-āb-ı ġamdan Ṣıdḳi bir dem silmedim

1. İlkbahar geldi geçti fakat ben daha dışarı çıkmadım ve gül bağına gidip de gül ile goncayı seyredemedim.
2. Ne yazık ki ömrüm ayrılık derdini çekmekle tükendi gitti; fakat bir kez olsun yasemin gibi güzel kokan o servi boylu sevgiliye sarılamadım.
3. Başkaları zevk ile dostluk kurarken, ben ayrılığın esiri oldum; bu dünyada (başkalarının haşir neşir olduğu) o zevki bilmek(tatmak) ve tanımak bana hiç nasip olmadı.
4. Toplanma vaktine kadar hasret şarabının sarhoşu olacağım; çünkü bu dünyada sevgiliden ayrılınca bir sarhoşa döndüm ve bir daha da ayılamadım.
5. Sıdkî! Sevgilinin aşkı uğrunda yuttuğum kanlar herkes tarafından bilinsin diye, çektiğim dertler yüzünden döktüğüm kanlı yaşları gözümden bir an olsun silmedim.

184.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Dutuşdu āteş-i hicrāna cān-ı miḫnet-ālūdum

   Müyesser etmedi baḫt-ı bed ammā hîç maḳṣūdum

2. Yoluñda ṣarf ḳıldım eşk ü āhım ey perî-peyker

   Muḥaṣṣal żāyi‘ oldu ‘aşḳda būd-ıla nā-būdum

3. Viṣāle ermiş iken kendi re‘yimle cüdā oldum

   Dirîġā ġaflet etdim bilmedim ‘ālemde bî-hūdum

4. Verip cān naḳdini oldum meta‘-ı vaṣlıña ṭālib

   Budur bāzār-ı miḫnet içre ey meh ḥāṣılım sūdum

5. Erişmek vaṣlına müşkildir ol şūḫ-ı sitemkārıñ

   Meger yār ola Ṣıdḳî baña bir dem baḫt-ı mev‘ūdum[76]

1. Derde kedere bulanan canım, ayrılık ateşiyle tutuştu; (bir de üstüne üstlük) zaten kötü talihim de amacıma ulaşabilmem için bana kolaylık sağlamadı.

2. Ey periler kadar güzel yüzlü sevgili! Yolunda gözyaşı döktüm ve ahlar ettim; fakat varım yoğum ne varsa bunların hepsi sevgilinin aşkı uğruna ziyan oldu.

3. Yâre kavuşmuşken, kendi irademle ondan ayrı düştüm; ama böyle yapmakla tam bir dikkatsizlik ettim, bilemedim ve (hatamdan dolayı) bu dünyada deliye döndüm.

4. Ey ay gibi güzel sevgili! Can sermayemi verip sana kavuşmanın talibi oldum; fakat aşk pazarında elde ettiğim tüm kazanç sana talip olmaktan ibarettir.

5. Sıdkî! Zulmeden o şen şakrak sevgiliye kavuşmak çok zordur; keşke evvelden takdir olunan talihim bir an olsun bana dost olsaydı da sevgiliye kavuşabilseydim.

---

[76] Kelime “ معودم” şeklinde yazılmıştır. Vezin, uyak ve anlam açısından buraya “mev’ūd” sözcüğü daha uygundur.

185.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Zülfüñ esîriyem n'ola şeydā isem müdām

   Kūyuñ muḳîmiyem n'ola rüsvā isem müdām

2. Pā-bend-i dām-ı ḥasretim āzād isem daḫı

   Ḳurbān-ı ḫançer-i ġamam iḫyā isem müdām

3. Oldum esîr-i deşt-i muḥabbet 'acep degil

   Mecnūn mis̱āl bî-ser ü bî-pā isem müdām

4. Ol şūḫ bezme sāki vü ben rind-i bāde-ḫˇār

   Ṣūfî saña ne māyil-i ṣaḥbā isem müdām

5. Yoḳdur cihanda ṭāli'im ey Ṣıdḳi zerrece

   Ger mihr gibi lāzım-ı dünyā isem müdām

1. Sevgilinin saçlarının esiri olduğum için sürekli çılgınca davranıyorsam ya da yârin mahallesini kendime mesken edindiğimden dolayı durmadan kınanıyorsam buna şaşırmayın.
2. Hür olsam da sevgiliye duyduğum hasretin tuzağına (esir)düşüp bağlanırım; tekrar can bulmuş olsam bile gam hançerinin kurbanı olurum.
3. Sevda çölünün esiri olursam şaşırmayın; çünkü ben de Mecnun gibi delirmiş durumdayım.
4. Sufi! O neşeli sevgili meclisteki saki oldu, bense şarap içen rint; bu sebeple daima şarap istiyorsam bundan sana ne?
5. Ey Sıdkî! Tıpkı güneş gibi dünyaya gerekli olsam da, bu dünyada zerre kadar talihim yoktur.

186.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ne seyr-i ġonca vü ne cānib-i gülzāradır meylim

   Tekellüf ber-ṭaraf ol serv-i ḫoş reftāradır meylim

2. Demeñ efġān edem ol ġoncayı gördükde bülbül teg

   Gülistān-ı vefāda bir gül-i bî-ḫāradır meylim

3. Egerçi rişte-i ümmîdi kesdim tār-ı zülfüñden

   Velî biñ cān-ıla ol ġamze-i ḫūn-ḫˇāradır meylim

4. Muḳîm-i kūy-ı yārim cennet olsa eylemem mesken

   Esîr-i dām-ı ‘aşḳam kākül-i dildāradır meylim

5. Ne ḥācet ṣaklamaḳ fāş eylerem dünyāya ey Ṣıdḳî

   Muḥaṣṣal şimdilik ol şūḫ-ı şîrîn-kâradır meylim

1. Ne bir goncayı seyretmeyi ne de gül bahçesine gitmeyi isterim; tüm külfetine rağmen ben o hoş yürüyüşlü servi boylu sevgiliye meylederim.

2. Bir gonca gibi güzel olan sevgiliyi görünce bülbül gibi feryat etmeye başlamamı söylemeyin; çünkü ben vefa bahçesinde yetişen dikensiz bir güle talibim.

3. Ümit ipimi yârin kara saçlarından kessem de, yine bin canımla sevgilinin o katil bakışlarına bağlanırım.

4. Yârin mahallesinde ikâmet etmekteyim; fakat orası yerine bana cennet verilse bile oturmam. Çünkü ben aşk tuzağının esiriyim ve sevgilinin saçlarına gönül vermişim.

5. Ey Sıdkî! Sözün kısası; ben, şeker gibi sözler eden o şen şakrak sevgiliye gönül vermişim ve bunu saklamak imkânsızdır; dolayısıyla aşkımı dünyaya ilan ediyorum.

187.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Bir dürüm kim baḥr-i bî-pāyān-ı ġamdır meskenim

   Gevher-i şeb-tāb-ı ‘aşḳam kān-ı ġamdır meskenim

2. Bulmuşam ḫūn-ābe-i dāġ-ı cigerle perverîş

   Ṭıfl-ı eşk-i ḥasretem dāmān-ı ġamdır meskenim

3. Görmeyelden ḥüsnün ol Yūsuf-ruḫuñ Ya‘ḳūb teg

   Niçe demdir külbe-i aḥzān-ı ġamdır meskenim

4. Hem-demim cevr [ü] cefā vü hem-nişînim sūz-ı dil

   Mūnisim derd ü belā zindān-ı ġamdır meskenim

5. Ṣıdḳi-i āvāre teg ol ġonca-femden dūr olup

   Bülbül-i zārım ki ḫāristān-ı ġamdır meskenim

1. Ben bir inciyim ve bulunduğum yer, gam ve üzüntünün uçsuz bucaksız denizidir; ben aşk gecesini aydınlatan inci olarak gam ocağını vatan tuttum.

2. Ben hasret gözyaşlarının çocuğuyum; beslenmek için ciğerimdeki yaraların kanından kaynak bulurum ve (sevgilinin verdiği) derdin eteklerine akarım.

3. Hz. Yusuf gibi güzel yüzlü yârin güzelliğini görmeyeli ben de Hz. Yakup gibiyim ve uzun zamandır kederle dolu Hüzünler Kulübesi'nde oturuyorum.

4. Sıkıntı ve eziyet dostumdur; gönlün ateşi ise beraber oturup kalktığım arkadaş. Dert ve bela benim tanıdığım, gam zindanı da mekânım olmuştur.

5. Başıboş dolanan Sıdkî gibi ben de gül ağızlı sevgiliden ayrıldım ve gam dikenliğini kendime yurt edinerek ağlayan bülbüle döndüm.

188.

(Müf te i lün Me fā i lün Müf te i lün Me fā i lün)

1. Erdi bahār mevsimi geldi zemānımız bizim

   Yoķ yanımızda n'idelim serv-i revānımız bizim

2. Ṣūfi şarāb-ı nābdan geçdigimiz riyā degil

   Ķorķarız āşikār ola rāz-ı nihānımız bizim

3. Ķıl ḥazer ey ķaşı kemān ġayrıya nisbet etme kim

   Cevşen-i çarḫdan geçer tîr-i fiġānımız bizim

4. Tîr-i belā-yı hicrden çekdigimiz meşaķķati

   Bilse elem çeker miydik ķāşı kemānımız bizim

5. Derd ü belā-yı firķata ṣabr olunurdu ḥaşre dek

   Tāb getirse Ṣıdķiyā çıķmasa cānımız bizim

1. Bahar mevsimiyle birlikte bizim de (dışarı çıkma) zamanımız geldi; fakat salına salına yürüyen servi boylu sevgilimiz yanımızda olmayınca, gezip tozmayı ne yapalım?
2. Ey sufî! Saf şaraptan vazgeçtiysek, buna ikiyüzlülük denmez; çünkü biz gizli sırrımızın ortaya çıkmasından korkuyoruz.
3. Ey kaşı yay gibi eğri olan sevgili! Başkalarıyla bizi kıyaslama ve bizden çekin; çünkü bizim feryatlarımızın oku, feleğin zırhını delip geçecek güçtedir.
4. Kaşı yay gibi eğri olan sevgili! Ayrılık belasının okundan çektiğimiz zorlukları bir bilseydin biz hiç sıkıntı çeker miydik sanıyorsun.
5. Ey Sıdkî! Gücümüz yetip de can vermemiş olsaydık, toplama vakti gelene kadar ayrılık derdine ve belasına sabrederdik.

189.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Lebiñ şevḳiyle cānā şimdi bir ḥāletde bî-hūşam

   Ki idrāk etmezem dünyā gamın bî-‘akl u bî-hūşam

2. Gel ey nāṣiḥ beni men‘ eyleme cām-ı muṣaffādan

   Gerek mü’min gerek kāfir dutarsın dut ḳadeḥ-nūşam

3. Cihānıñ şehliğin teklîf ederlerse ḳabūl etmen

   Der-i pîr-i muġanda bir ġulām-ı ḥalḳa-der-gūşam

4. Baña ey ḫˇāce ‘arż etme ṣaḳın aṭlasla dîbāyı

   Tenezzül etmezem dünyāya dervîş-i nemed-pūşam

5. Demiş vā‘iẓ ki n’içün diñlemez va‘ẓım benim Ṣıdḳî

   Kerem ḳılsın baña incinmesin ṣansın-ki bî-gūşam

1. Ey ay gibi güzel yüzlü sevgili! Dudağının verdiği şevkle şimdi öyle bir vaziyetteyim ki adeta aklım başımdan gitmiş, dünya derdini bile anlamaz hale gelmişim.
2. Ey öğüt veren kişi! Beni ister mümin ister kâfir bil; fakat gel de beni saf şarabın zevkinden alıkoyma, çünkü ben o saf şarap dolu kadehten içmekteyim.
3. Cihanın padişahlığını teklif ederlerse de kabul etmem; çünkü ben meyhane(dergâhın) pîrinin kapısında kulağı halkalı bir köleyim.
4. Ey tüccar! Sakın bana atlasla ipek kumaşları sunayım deme; çünkü biz abaya bürünmüş bir derviş olduğumuz için dünyaya(dünya mallarına) tenezzül etmeyiz.
5. Vaiz: ‘Sıdkî benim vaazımı niçin dinlemiyor?’ demiş. (En iyisi o benim) Sağır olduğumu farz ederek bana hürmet etsin ve (boş yere)benden incinmesin.

190.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Dil-i āzādı esîr etdi o zülf-i pür-ḫam

   Kākülüñ fikri beni ķıldı perîşān u verem

2. Ķalmadı zerre ķadar dilde ḫalāṣ ümmîdi

   Pāy-bend-i ser-i zülf oldum esîr-i perçem

3. Kākülüñ gibi felek ķıldı beni ser-gerdān

   Başın içün baña raḥm eyle yeter bunca sitem

4. Cān verip kākülünüñ tārına āh eylemedim

   Urmadı bencileyin kimse muḥabbetden dem

5. Şāneveş tîr-i belā cānıma geçdi Ṣıdķî

   Olmadım kākül-i dildāra velîkin maḥrem

1. Sevgilinin kıvrım kıvrım saçları hür gönlümü (kendine) esir etti; zaten o saçların düşüncesi (bile) beni perişan kılıp verem etmeye yeterlidir.
2. Gönlümde ufacık bir kurtuluş ümidi kalmadı; çünkü sevgilinin saçlarına (dolanıp sımsıkı) bağlandım ve esir oldum.
3. Felek beni senin saçların gibi perişan kıldı; bunca zulüm ettiğin yeter, lütfen bana acı.
4. Kara saçların uğrunda can verdim de bir tek âh etmedim; (şimdiye kadar) kimse benim gibi sevgiden yana dem vurmadı(senin için son nefesini vermedi).
5. Ey Sıdkî! Bela oku bir tarak misali canıma geçti; fakat (bir defa olsun) sevgilinin saçlarının sırdaşı olamadım.

191.

(Mef ū lü Me fā i lün Fe ū lün)

1. Āşüfte vü ḫasta-ḥāl ü zāram

   Sergeşte-i cevr-i rūzgāram

2. Mātemzede-i şeb-i firāḳam

   Üftāde-i çeşm-i şūḫ-ı yāram

3. Baḫtımla cidālden ne ḥāṣıl

   Zîrā bilirem günāhkāram

4. Ġam bisteri içre aġlaram ḫūn

   Tā ṣubḥ olunca bî-ḳarāram

5. Ḫū dutmuşam āteş-ile gūyā

   Pervāne-i sūḫten-şi'āram

6. Var bāşıña çāre eyle Ṣıdḳî

   Ben ḫod-ġam-ı hicr-ile figāram

1. Sevgiliye tutulmuşum, hastayım ve ağlıyorum; bu dünyanın bana ettiği zulümlerle perişan olmuş durumdayım.

2. Ayrılık gecesinin hüznüyle matem tutuyorum ve o şen şakrak sevgilinin gözüne tutulmuş haldeyim.

3. Bahtımla kavga ede ede sonumun ne olacağını; çünkü günahkârım.

4. Dert yatağı içinde kanlı yaşlar döküyorum ve sabah olana kadar doğru düzgün bir karar da veremiyorum.

5. Sanki ateşle aynı mizacı kazandım ve alev alev yanan bir pervaneye dönüştüm.

6. Sıdkî, git kendine bir çare bul; çünkü ben ayrılık derdiyle yaralanmışım ve benim derdime bir çare bulunmaz.

192.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ḫayāl etmeñ ki ben ol ġamzesi cellādı terk etdim

   Velî cānımda ṭāḳat ḳalmadı feryādı terk etdim

2. Gümān etmeñ ki terk-i ʿaşḳın etdim derd-i düşmenle

   Füzūn oldu muḥabbet ṣanmañız muʿtādı terk etdim

3. Çıḳıp ṣaḥrāya Mecnūn gibi vaḥşî ülfetin dutdum

   Ġam-ı ʿaşḳıñla cānā āşinā vü yādı terk etdim

4. Fünūn-ı ʿaşḳda meşk artırıp çoḳ üstād oldum

   Anıñ-çün sergüzeşt-i[77] Vāmıḳ u Ferhād'ı terk etdim

5. Sen ey Ṣıdḳî ʿacep ḳılma eger ḫāmūş-ı hem olsam

   Çü gördüm gūş etmez dādımı şeh dādı terk etdim

1. Yan bakışı cellât gibi olan o sevgiliyi terk ettiğimi zannetmeyin; yalnızca canımda dayanma gücü kalmadığı için artık feryat figan edemiyorum.

2. Düşman korkusu ile sevgilinin aşkından vageçtiğim gibi bir şüpheye düşmeyin, o sevgi gitgide arttı, siz benim alıştığım hali bıraktığımı sanmayın.

3. Ey sevgili! Ben de Mecnun gibi Sahra Çölü'ne gidip vahşi hayvanlarla dost oldum; çünkü senin aşkının verdiği kederle gönlümü ve dost, tanıdık ne varsa hepsini terk ettim.

4. Aşk ilminde alıştırmalar yapıp, çok ustalaştım; bu sebeple Vamık ve Ferhat hikâyelerini okumayı bıraktım.

5. Ey Sıdkî! Sağır olursam şaşırma; çünkü o hükümdar gibi sevgili feryatlar ederek adalet istediğimi duymuyor diye ben de figan etmez oldum.

---

77 Sergüzeşt kelimesindeki "zal – ژ" harfinin noktası yazılmamıştır. [Varak No:27b]

193.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā‘ lün)

1. Aġlamaḳdan görmez oldu çeşm-i giryānım benim

   Hālime raḥm etmez ol bî-raḥm cānānım benim

2. Ḳurtarırdım yaḳamı hicrān elinden bir nefes

   Dest-i ġayret dutmasa çāk-ı girîbānım benim

3. Āteş-i ‘aşḳa yaḳardım cānımı pervānevār

   Gelse bir dem bezme ol şem‘-i şebistānım benim

4. Ṣabr ederdim ḥaşre dek bār-ı belā-yı firḳate

   Döyse derd-i ‘aşḳa ey dil çıḳmasa cānım benim

5. H̱ākden bāş ḳaldırıp ‘arż-ı niyāz etsem gerek

   Gelse ḳabrim üzre ol serv-i ẖırāmānım benim

6. Yārdan biñ derd ü ġam görsem şiḳāyet ḳılmazam

   Yoḳdurur şimdi belā çekmekde aḳrānım benim

7. Yaraşır zerrîn ḳalem alıp ‘Uṭārid destine

   Ṣafḥa-yı çarẖ üzre Ṣıdḳî yazsa dîvānım benim

1. Gözyaşı döken gözüm ağlamaktan görmez oldu; fakat o merhametsiz sevgili halime acımıyor.

2. Sıkıntıdan yırtmış bulunduğum yakamı gayret eli tutmasaydı, onu ayrılığın elinden bir an olsun alıp kurtarabilirdim.

3. Geceyi aydınlatan bir mumu andıran sevgili bir an olsun meclise gelseydi, tıpkı pervane gibi canımı aşk ateşine yakardım.

4. Ey gönül! Aşk derdine tahammül edip de can vermemiş olsaydım, ayrılık belasının yüküne toplanma gününe kadar sabrederdim.

5. Yürüyen bir serviye benzeyen sevgili benim kabrimin üzerine gelseydi, (hemen) topraktan başımı kaldırıp ona yalvarıp yakarmaya başlamam gerekirdi.

6. Sevgiliden bin türlü dert görüp gam çeksem de şikâyet etmem; zaten şimdilerde bela çekme yönünden bana akran olacak biri yoktur.

7. Sıdkî! Utarit (Merkür) eline altından bir kalem alarak feleğin sayfası üzerine benim divanımı yazsa pek uygun olur.

194.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. H̠adeng-i ġamze-i dil-dūzdan āzürdedir göñlüm

   Gezer[78] üftān ü h̠îzān ṣayd-ı nāvek-h̠ūrdedir göñlüm

2. Ṣaralmış rengi dönmüş çekmeden bād-ı h̠azān cevrin

   Gülistān-ı ġam içre bir gül-i pejmürdedir göñlüm

3. Geh iñler[79] geh ṣadāsı çıḳmaz ey meh bilmezem hergiz

   Ki bîmār-ı ġam-ı ‘aşḳıñ mıdır yā mürdedir göñlüm

4. Ne deñli dūr olursañ tāze germiyyet olur ḥāṣıl

   Cemāliñ görmemekle ṣanma kim efsürdedir göñlüm

5. Belādan ġayrı görmen mîvesin ‘ālemde ey Ṣıdḳî

   Ne çāre n’eyleyin bir nah̠l-i āfet-berdedir göñlüm

1. Gönlüm, sevgilinin yürek delen yan bakışının okundan incinmiştir; çünkü ok yiyerek avlanan gönlüm (artık) düşe kalka gezmektedir.

2. Dert bağındaki gönlüm, perişan olmuş bir gül gibidir; çünkü güz rüzgârıyla hırpalanan gönül gülümün rengi atmış ve sararmıştır.

3. Ey güzelliğiyle bir aya benzeyen sevgili! Gönlüm ölmüş müdür yoksa senin aşkının derdiyle hastalanmış mıdır hiç bilmiyorum; (baksana) ne inliyor ne de sesi sedası çıkıyor.

4. Yüzünün güzelliğini görmemekle gönlümün donup duygusuzlaştığını sanma; zira kişi sevdiğinden ne kadar uzaklaşırsa, (gönlü de) o kadar ısınır. Zaten ayrılığın en mühim özelliği yürek yakıcı olmasıdır.
5. Ey Sıdkî! Çözüm yok, ne yaparsam yapayım benim gönlüm afet (meyveleri) hâsıl eden bir fidandadır ve bu dünyada o fidanın felaketten başka bir meyve verdiğini de görmüş değilim.

---

[78] Kelimenin yazımı “ كيزر ” şeklinde “uzun i/î” iledir. [Varak No:28a]
[79] İñler kelimesi “ اينگلر ”şeklinde yazılmıştır. [Varak No:28a]

195.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ṣabā ‘ıyd oldu var gör n’eyler ol sulṭān-ı ḫūbānım

   Nihāl-i ḫoş-ḫırāmım serv-ķaddim āfet-i cānım

2. Yine rindānece mey nūş edip seyr-i ṣalıncaġa

   Çıķar mı ṣalını ṣalını ol serv-i ḫırāmānım

3. Yine mestāne destārın egip tebdîl-i ṣūretler

   Gezer mi geceler biñ nāz-ıla ol māh-ı tābānım[80]

4. ‘Acep kimlerle geşt-i bāġ eder ol ġonca-fem yā Rab

   Ki çıķdı bülbül-āsā çarḫa feryād-ıla efġānım

5. Yine berhem olur mu derdmendin añsalar yoķsa

   Cefādan geçdi ol āzārı çok bî-raḥm cānānım

6. Ḫulāṣa sa‘y ederdim dām-ı ġamdan mümkin olsaydı

   Velî elden ķomaz bir laḥẓa dest-i ġam girîbānım

7. Kime ‘arż eyler ise eylesin ruḫsārın ol meh-rū

   Benim ḫod aġlamaķdan görmez oldu çeşm-i giryānım

8. Ġam-ı hicrāna Ṣıdķî ḥaşre dek ṣabr etmek olurdu

   Eger vāķıf olaydı ḥāle ol kākül-perîşānım

---

[80] Ayrıca; “Ḥazır mı yine yārim geceler ol māh-ı tābanım”. [Varak No:28a]

1. Bu sabah bayram sabahı, o güzeller güzeli sultanım, nazlı nazlı yürüyen bir fidana benzeyen sevgilim, servi boylu yârim, yüreğimi fitneye veren o güzel ne yapıyor git de bak.

2. Salına salına yürüyüşüyle nazlanarak sallanan bir serviye benzeyen sevgili yine rintçe şarap içip salıncak seyrine çıkacak mı?

3. Parlak bir aya benzeyen sevgilim, yine bir sarhoş gibi kavuğunu eğip de tanınmayacak bir kıyafete bürünmekte ve geceler boyu bin türlü nazla gezmekte midir?

4. Ya Rabbi! Acaba o gül ağızlı sevgili bahçede kimlerle geziyor diyerek bir bülbül gibi ettiğim feryatlar ve haykırışlar ayyuka çıktı.

5. O hep âşığını inciten merhametsiz sevgili artık cefa etmeyi bıraktı, acaba dertli âşığını ansa, (âşık) yeniden perişan hale düşer mi?

6. Sözün kısası; gam tuzağından kurtulmak mümkün olsaydı kurtulmak için çabalardım; ancak gamın eli bir an olsun yakamı bırakmıyor.

7. Ay gibi güzel yüzlü sevgili yanağını kime gösterirse göstersin, benim için fark etmez; çünkü (onun için)ağlaya ağlaya gözlerim görmez oldu.

8. Sıdkî! Saçları darmadağın olan sevgili hâlimden haberdar olsaydı, toplanma vakti gelene kadar ayrılık derdine sabretmek mümkün olurdu.

196.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Raḥm et baña ey şūḫ ki cānımdan uṣandım

   Pervāne-ṣıfat şem‘-i ruḫuñ nārına yandım

2. Pā-māl-i sitem ḳılma beni alma fiġānım

   Ḥam ḳıldı ġamıñ ḳaddimi ey serv-i bülendim

3. Zencîr-i ser-i zülfüñe bend et deli göñlüm

   Dil vermege tā ġayrıya ey zülf-i kemendim

4. Fikr eylemedim kim baña bir āfet-i cāndır

   Ol şūḫ-ı cefā-pîşeyi dildār ola ṣandım

5. Ṣıdḳî-i sitem-dîde seniñ ḫāk-i rehiñdir

   Ey cān u göñül āfeti sulṭānım efendim

1. Ey şen şakrak sevgili! Bana acı; çünkü artık canımdan usandım; ben de tıpkı pervane gibi senin muma benzeyen yanağının ateşinde yandım.
2. Ey boyu servi kadar uzun sevgili! Beni zulüm yığınlarının altında bırakıp da âhımı alma; zaten senin aşkın uğrunda çektiğim dertler beni iki büklüm etmiş durumdadır.
3. Ey saçları kemende benzeyen sevgili! Senin aşkınla deliye dönen gönlümü saçlarının zinciriyle iyice bağla da bir başkasına kapılmasın.
4. Zalimin biri olan o şen şakrak sevgiliyi bana yar olacak zannettim; fakat canıma fitne salacağını aklıma getirmedim.
5. Ey cana ve gönle fitne salan sultanım, efendim! Senin aşkın uğrunda (pek çok)dert gören gözüm, yoluna toprak olsun.

197.

(Fā i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Şāh-ı ‘aşķıñ gedāsıdır göñlüm

   Derd ü ġam mübtelāsıdır göñlüm

2. Oldu bîgāne zevķ-i vuṣlatdan[81]

   Şeb-i hicr āşināsıdır göñlüm

3. Yaġdıran bāşıña sitem ṭāşın

   Hep zebānıñ belāsıdır göñlüm

4. Şerbet-i vaṣla tāb u ṭāķati yoķ

   Zehr-i hicr imtilāsıdır göñlüm

5. Ṣıdķiyā niçe nāle eylemeyem

   Bir mehiñ bî-nevāsıdır göñlüm

1. Gönlüm aşk padişahının kölesi, dert ve kederin tutkunudur.
2. Gönlüm, ayrılık gecesini (çok iyi) tanır ve kavuşma zevkinden uzaktır.
3. Ey gönlüm! Başına zulüm taşlarını yağdıran ve seni belalara uğratan hep bu dilinin getirdiği belalardır.
4. Gönlüm ayrılık zehriyle öylesine doymuştur ki; kavuşma şerbetinden içmeye ne hali ne takati kalmıştır.
5. Ey Sıdkî! Gönlüm, ay gibi güzel o sevgiliye muhtaçken nasıl feryat edip ağlamayayım?

[81] Tamlama ayrıca; “rūz-ı zevķ-i vuṣlat” olarak da kullanılmıştır. [Varak No:28b]

198.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā‘ lün)

1. Baḳdığımca ḳaddiñe her laḥẓa artar rif‘atim

   Zülfüñe ḳılsam naẓar efzūn olur cem‘iyyetim

2. Ḫüsrev-i iḳlîm-i ‘aşḳam başda çetrim dūd-ı dil

   Dağlardır sîne-i bî-kînem üzre zînetim

3. Bir perînin ḳāmet-i bālāsına dil vermişem

   Ger bülend olup ‘acep midir nihāl-i himmetim

4. Laḥẓa laḥẓa serv-i ḳāmetler ġamıyla ḫāk olur

   Āb-ı ġamla gūyiyā olmuş muḫammer ṭıynetim

5. Dūr olālı meclisiñden Ṣıdḳi-i bîmār teg

   Hem-demim renc ü ġınādır ġuṣṣadır hem-ṣoḥbetim

1. Sevgilinin boyuna baktıkça benim de rütbem yükselir; onun saçlarına bir bakış attığımda ise içimde bir şeyler kabarıp artar.
2. Aşk ülkesinin Hüsrev’iyim, gönlümden çıkan duman başıma çadır olmuştur; kinden temiz yüreğim üzerinde açılan yaralar da bana süs olmuşa benzer.
3. Peri gibi güzel bir sevgilinin uzun boyuna gönül verdiğim için gayret fidanımın boyu da (onunla beraber) uzun olursa şaşırmayın.
4. Boyu serviyi andıran güzellerin derdiyle zaman zaman toprak olurum(ölürüm) ve sanki bu tabiatımın toprağı da gam suyuyla mayalanıp kıvam bulur(ve yeniden dirilirim). Kısacası beni öldüren de dirilten de sevgilinin bana verdiği gamdır.
5. Sevgilinin aşkının derdiyle hastalanan Sıdkî gibi yârin meclisinden ayrılalı, zahmet ve bıkkınlık dostum, sıkıntı ise sohbet arkadaşım olmuştur.

199.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Tā ki bezm ol büt-i cān-sūzdan dūr olmuşam

   Ṣanmañız bir laḥẓa künc-i ġamda mesrūr olmuşam

2. Şem‘-i fānūs-ı ḫayālim fi'l-mes̱el seyr eyleseñ

   Genc-i dilde dāmen-i ḥasretle mestūr olmuşam

3. Tā ki düşdüm bezm-i ḫāṣından o meh-rūnuñ cüdā

   Şem‘-i mātem gibi künc-i ġamda bî-nūr olmuşam

4. Ditrer el dutmaz ayaḳ yoḳ dilde tābım sāḳiyā

   Neş'e-yi la‘l-i lebinden böyle maḫmūr olmuşam

5. Ġālibā mülk-i belāda şehr-yār-ı ‘aşḳdan

   Çekmege hicrān belāsın Ṣıdḳi me‘mūr olmuşam

1. Can yakan o güzeller güzeli sevgilinin meclisinden ayrı kaldığımdan bu yana gam köşesindeyim ve bir an olsun sevindiğimi sanmayın.

2. Misalen ben bir hayal fanusunun mumuyum ve (keşke sen de) gönül hazinemin hasret örtüsüyle örtüldüğünü seyredebilseydin; sevgiliden ayrı kalınca gönlümdeki aşk hazinesinin ürettiği hayaller, hasret örtüsüyle örtülmüşçesine karanlıkta kalır, söner. İşte bu nedenle zengin hayallerle dolu olan aşkım hep gizli kalmaktadır.

3. O ay yüzlü sevgilinin özel meclisinden uzaklaşınca, gam köşesindeki matem mumu gibi ferimi ve nurumu kaybettim.

4. Ey şarap sunan kişi! Elim titrer, ayağım ise tutmaz, gönlümde dayanma gücü de kalmamıştır; çünkü sevgilinin kırmızı şarabı andıran dudağının verdiği neşe ile böyle mahmur oldum.

5. Sıdkî! Galiba bela ülkesinde hükümdarlık yapan aşk padişahının verdiği ayrılık belasını çekmeye memur edildim.

200.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ṣafā-yı vaṣldan memnū'um ümmîd-i viṣāl etmem

   Mücerred mümkin olmaz nesneye bāṭıl ḫayāl etmem

2. Nesîm-i ārzū gülzār-ı fikrimden güzār etmez

   Müyesser olsa vuṣlat yāra hergiz 'arż-ı ḥāl etmem

3. Baña ḳāsid cevāb eyler ki mümkindir viṣāl ammā

   Muḥaḳḳaḳ bilmişem mümkin degil fikr-i muḥāl etmem

4. Meyānıyla dehānıñdan ḫaber ver yoḳsa ey nāṣiḥ

   Muṣāḥib olma kim hergiz seniñle ḳîl ü ḳāl etmem

5. Reh-i dildārda çoḳ müddet oldu ḥāke yeksānım

   Baña teşni' ederse Ṣıdḳi 'ālem infi'āl etmem

1. Sevgiliye kavuşmanın zevki bana yasaklandı, bu yüzden ona kavuşmayı ümit etmem; fakat (sürekli)yalnız kalmak kişi için mümkün olmasa da boş emeller peşinde koşmam.
2. Fikrimin gül bahçesinden arzu rüzgârı geçmiyor; sevgiliye kavuşmak kolay olsaydı ona asla bu halimi anlatmazdım.
3. (Sevgili)Bana geçersiz bir cevap vererek ona kavuşmamın mümkün olduğunu söylüyor; fakat bunun imkânsız olduğunu çok iyi biliyorum ve böylesine olmayacak düşüncelere kapılmıyorum.
4. Ey nasihat eden! Bana sevgilinin beliyle dudağını anlatacaksan anlat; yoksa benimle boş yere arkadaş olmaya çalışma, çünkü seninle (sevgiliye dair) hiçbir zaman dedikodu edecek değilim.
5. Sıdkî! Çok zamandır sevgilinin yolunda toprak olmuşum; bu sebepten âlem beni ayıplıyorsa gücenmem.

201. ḤARFÜ'N-NŪN

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Cān niçeye dek küşte-i tîġ-ı sitem olsun

   Dil beste-i zincîr-i ser-i zülf-i ḫam olsun

2. Ġayrı ṣanemiñ naḳşını ḫāṭırda taṣavvūr

   Etsem ġam-ı hicriñle vücūdum ʻadem olsun

3. Miḥrāb ḳaşı var iken ol ḳıble-i ḥüsnüñ

   Yüz dutmayayın Kaʻbe'ye ey dil ḳasem olsun

4. Ṭîġ-ı sitemiñ ḳanımı bî-cürm döküpdür

   Dʻavā ederin arada ʻaşḳıñ ḥakem olsun

5. İnṣāf ḳıl ey meh niçe bir ḫāṭır-ı Ṣıdḳî

   Ġāretzede-i leşker-i derd ü elem olsun

1. Bu can daha ne zamana kadar zulüm kılıcıyla öldürülecek ve bu gönül de sevgilinin kıvrım kvrım zülfünün zincirine bağlı kalacak?
2. Başka bir güzelin resmini zihnimde betimlersem ve düşünürsem vücudum ayrılığın derdiyle yok olsun.
3. Ey gönül! Sevgilinin bir kıble gibi yüz dönülen güzelliğinin kıblesi ve mihraba benzeyen kaşı varken Kâbe'ye bakmam.
4. Sevgilinin eziyetlerinin kılıcı suçsuz yere kanımı döküyor; bu sebeple onu dava edersem, sana olan aşkım aramızdaki hakem olsun.
5. Ey ay gibi güzel sevgili! Merhamet et, daha ne zamana kadar Sıdkî'nin gönlü dert ve keder askerinin yağmasıyla zarara uğrayacak?

202.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü   Fe ū lün)

1. Ey şūḫ bu evżā‘ıña ḳāil degilem ben

   Bu cevr [ü] cefāya müteḥammil degilem ben

2. Her laḥẓa niçün bunca teġāfüller edersin

   Vaṣl olmaz ise hicriñe ḳābil degilem ben

3. Āhım-ıla aġyārı fenā etmek olur lîk

   Bir kimseniñ āzārına māil degilem ben

4. Mey içme güzel sevme[82] dersin baña her dem

   Ṣūfî bu tekellüflere ‘āmil degilem ben

5. Cān vermek ise maṭlebiñ ol şūḫa ne māni‘

   Ey Ṣıdḳi arada saña ḥā’il degilem ben

1. Ey şen şakrak sevgili! Senin tavırlarına razı değilim ve artık bu sıkıntı ve eziyetlere katlanamıyorum.
2. Niçin her an beni böylesine görmezden geliyorsun? Seninle buluşup görüşemeyeceksem ayrılığı kabullenemem.
3. Âh ederek yabancıları yakıp yok etmek mümkün; fakat bir kişinin bile zarar görmesini istemem.
4. Ey sofu! Bana durmadan şarap içme, güzel sevme diyorsun; fakat ben bu zahmetli işleri istemiyorum.
5. Sevgili için canını vermek istiyorsan seni bundan alıkoyacak hiçbir şey yoktur; ey Sıdkî, araya girip de engel olacak değilim.

---

[82] Sevme kelimesinin yazımı “سيومه” şeklindedir. [Varak No:29b]

203.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Dün gece aḥvālim ol meh-rūya ‘îlām eyledim
   Emrime rām olmadı biñ dürlü ibrām eyledim

2. Gitdi ārāmım verelden dil o şem‘-i ser-keşe
   Ṣanmañ iḳdām eyleyip ibrām-ıla rām eyledim

3. Sāḳi ẖūn-āb-ıla dîdem pür ḳılıp ‘arż eyledi
   Her ḳaçan kim arzu-yı bāde vü cām eyledim

4. Niçe müddet geçdi rāh-ı inṭizārıñda seniñ
   Künc-i firḳat bekleyip ḥasretle ārām eyledim

5. Bilmeyip ḳadr-i viṣāliñ istedim hicrānıñı
   Kām alırken kendimi ġafletle nā-kām eyledim

6. Ṣubḥ eger olmazsa vaṣlıñ şām olur mümkin diyip
   Niçe ṣubḥu bu temennā-y-ıla ben şām eyledim

7. Yād-ı tār-ı kākülüñle dökdüm eşk ol deñli kim
   Öz elimle murġ-ı cāna dāne vü dām eyledim

8. Ḳıldı Mecnūn ḥāne terkin ben cihān terkin ḳılıp
   Yine men ‘asrımda Ṣıdḳî böyle bir nām eyledim

1. Dün gece o ay gibi güzel yüzlü sevgiliye halimi anlattım, fakat bin türlü ısrarda bulunsam da isteklerime boyun eğmedi.

2. Başı dik bir muma benzeyen (başına buyruk tavırlı o) sevgiliye yüreğimi verdiğimden beri huzurum kalmadı; çabalamakla, ısrar üstüne ısrar etmekle o yâri razı ettiğimi sanmayın.

3. Ne zaman bir kâse ile şarap istesem, saki gözümü kanlı yaşlarla doldurup bana bunu sunuyor.

4. Ben sevgilinin ayrılığının yolunda iken ve ayrılık köşesinde hasret içinde beklerken ne kadar zaman geçti?

5. Yâre kavuşmanın kıymetini bilmeyip ayrılığı arzuladım; muradıma ermişken dikkatsizlik edip kendimi bedbaht ettim.

6. Sevgiliye kavuşmak sabah vakitleri mümkün değilse de akşamları mümkün olabilir diyerek, bu dilekle pek çok sabahı akşam ettim.

7. Yârin saçının telini düşüne düşüne pek çok gözyaşı döktüm ve kendi elimle bu yaşları can kuşuma buğday tanesi yaparak ona tuzak kurmuş oldum.

8. Mecnun evini bıraktı, bense tüm cihanı terk ettim; işte ben, yaşadığım asırda böylesine ün salmış durumdayım.

204.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Niçe bir ġayr-ıla ol serv hem-āġūş olsun

   Görüp anı dil-i miḫnetzede bî-hūş olsun

2. Niçe bir ġayrıları yād edesin ey meh-rū

   Ḫāṭırıñdan dil-i ġam-dîde ferāmūş olsun

3. Gel sen insāf ḳıl ey şūḫ [u] çerāġ-ı ülfet

   Bād-ı āh-ıla niçün yoḳ yere ḫāmūş olsun

4. Bu ne endūh u ġam u derd ü elemdir yā Rab

   Kim demişdi ki bu miḫnetlere dil ṭuş olsun

5. Gülü ḫār-ıla görünce eleminden bülbül

   Niçe āh eylemesin yā niçe ḫāmūş olsun

6. Bî-vefāya daḫı dil vermeyeyin ʻālemde

   Çekdigim derd ü elem gūşuma mengūş olsun

7. Dün demişsin ki ıraġ olsun o kem-dil Ṣıdḳî

   Olsun ey serv-i semen-say ḳabā-pūş olsun[?]

1. Serviye benzeyen sevgili bir başkasıyla nasıl dost olur? Dertle yaralanmış gönül onu böyle görünce aklı başından gider.

2. Ey ay yüzlü sevgili! Başkalarını nasıl anıp hatırına getiriyorsun da bu dert görmüş gözümü unutuyorsun?

3. Ey dostluk kandili ve ey şen şakrak sevgili! Gel bana merhamet et ve ah ettirme; yoksa boş yere benim ahımın rüzgârıyla neden sönesin?

4. Ey Allah'ım! Bu nasıl sıkıntı, nasıl dert, nasıl gam ve üzüntüdür; bu sıkıntıların gönle geleceğini kim söylemişti?

5. Bülbül, gülü dikenle görünce acısından nasıl ah etmesin, nasıl sus pus olsun?

6. Bir daha bu âlemde vefasız bir sevgiliye gönül vermeyeceğim; çektiğim tüm sıkıntı ve kederler kulağıma küpe olsun.

7. Dün o kötü kalpli Sıdkî benden uzak olsun demişsin ama ey yasemin gibi güzel kokulu servi, o senin üzerine giyeceğin elbisen olsun.[?]

205.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü   Fā i lün)

1. Dūr olduñ ey göñül yine ol gül‘izārdan

   Bülbül mis̱āl geçme ṣaḳın āh u zārdan

2. Ḫoş ol zemān ki maḥrem-i bezm-i viṣāl idiñ

   Yoḳdu şikāyetiñ felek-i keç-medārdan

3. Yād eyle ol zemānları ḳan aġla dem-be-dem

   Devran seni çü dūr düşürdü o yārdan

4. Baḫt-ı siyāhdandurur ey dil şikāyetim

   Yoḳdur şikāyetim sitem-i rūzigārdan

5. Cān vermediñ o şūḫ-ı sitemkāra Ṣıdḳiyā

   ‘Ayb etmezem düşürseñ eger ‘îtibārdan

1. Ey gönül! Yine o gül bağından uzak kaldın; bir bülbül gibi ah edip inlemeyi terketme sakın.

2. Sevgilinin kavuşma meclisinin sırdaşı olduğunda geçirdiğin vakitler ne güzeldi ve doğru gitmeyen felekten de şikâyet etmiyordun.

3. Ara sıra o vakitleri aklına getir de kan ağla; çünkü kader seni o sevgiliden ayırdı.

4. Ey gönül! Şikâyetim kara talihimdendir; zamanın zulmünden sızlanmıyorum.

5. Ey Sıdkî! O zalim sevgiliye canını vermedin; eğer bu yüzden itibardan düşersen şaşırmam.

206.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fe ū lün)

1. Cevr etmek ile dönmem o vech-i ḥasenimden

   Terk eylemezem ‘aşḳını cān çıḳsa tenimden

2. Sensiz baña göstermeyeler ḫuld-ı berîni

   Maḥşer günü ümmîdim odur zü’l-minen’imden

3. Bülbül gibi ḳan aġlar isem rūz u şeb ey dil

   Fikr etme geçem ol gül-i nāzik-bedenimden

4. Tîġ-ı sitemiñ birle şehid olduġum ey meh

   Ma‘lūm olunur ḥaşrde ḳanlı kefenimden

5. Ya‘ḳūb-ṣıfat aġlarım ey Ṣıdḳi dem-ā-dem

   Dūr olalı ol Yūsuf-ı gül-pîrehenimden

1. Eziyetler yüzünden o güzel yüzlü sevgiliden ayrılacak değilim; ölsem de onun aşkını terk etmem.
2. Sen olmayınca kutsal cenneti görmek bana nasip olmasın; toplanma gününde Allah’tan dileğim budur.
3. Ey gönül! Bir bülbül gibi gece gündüz demeden kan ağlasam bile, zarif bedenli bir güle benzeyen o yârden vazgeçeceğimi zannetme.
4. Ey ay gibi güzel sevgili! Cefa kılıcıyla şehit düştüğüm, toplanma vakti gelince kanlı kefenimden bilinir.
5. Ey Sıdkî! Güzelliğiyle meşhur ve gül kokulu gömleğin sahibi Hz. Yusuf’a benzeyen sevgiliden ayrıldığımdan bu yana, ben de Hz. Yakup gibi zaman zaman ağlamaktayım.

207.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Bu günler sevdigim[83] ġāyetde biz rencîdeyiz senden

   Teraḥḥum ḳıl bize cevr etme miḫnet-dîdeyiz senden

2. Sitem ḳılmaḳla terk-i ‘aşḳıñ etmezdik biz ey meh-rū

   Vefāsız olduġuñdandır ki dāmen-çîdeyiz senden

3. Miyānıñ vaṣlına aġyārı ermiş derler ammā yoḳ

   Biz anı ey ṣanem hiç görmeziz nā-dîdeyiz senden

4. Görürsün ḫār-ıla ol ġonca-i ḥamrāyı ṭanmazsın

   Biz ey bülbül taḥammül ḳılmazız şūrîdeyiz senden

5. Hemān bir şūḫ-ı şehr-āşūbu görseñ ‘āşıkım dersin

   ‘Acep meyyālsin ey Ṣıdḳî [ki] biz rencîdeyiz senden

1. Sevdiğim! Bu sıralar senden oldukça incindik; zaten pek çok da dert görmüşüz, bu yüzden bize acı ve eziyet etmeyi bırak.

2. Ey ay yüzlü sevgili! Bize zulmetmenle senin aşkını terk edecek değiliz; fakat sadakatsizliğin yüzünden sana olan ilgimiz azalıyor.

3. Yabancıların senin belini kucakladığını söylüyorlar, fakat böyle bir şey yoktur; ey güzeller güzeli sevgili, biz bu ender rastlanan anı senden hiç görmedik.

4. Ey bülbül! Kırmızı bir güle benzeyen o sevgiliyi diken tabiatlı yabancılarla birlikte görsen de aldırış etmezsin; fakat biz böyle bir şeye dayanamayız; çünkü senden daha kıskancız.

5. Ey Sıdkî! Şehri fesada veren neşeli bir güzeli görür görmez hemen; ‘ben âşık oldum’ demektesin; fakat senin bu ilgin yüzünden senden inciniyoruz.

---

[83] Sevdigim kelimesi “ سيودگم ” şeklinde yazılmıştır. [Varak No:29b]

208.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Teraḥḥum eyle ey meh hicr-ile dîvāne oldum ben

   Ṣaçıñ fikriyle Mecnūn'dan beter efsāne oldum ben

2. Ḫayāl-i ḳaşlarıñ naḳş olalı ḫāṭırda ey meh-rū

   Muḥabbet yayını çekmekde çoḳ merdāne oldum ben

3. Şikenc-i ṭurre-i müşkîniñe dil vereli ey büt

   Bugün zünnār-beste sākin-i bütḫāne oldum ben

4. Meded ey şem' yaḳma ġam oduna cism-i 'üryānım

   Fürūġ-ı ḥüsnüñe bir suḫte pervāne oldum ben

5. Teraḥḥum ḳıl ki Ṣıdḳî'den beter meyḫāne-i ġamda

   Leb-i la'liñ firāḳıyla şehā mestāne oldum ben

1. Ey ay gibi güzel sevgili! Senden ayrıldığım için çılgına döndüm, bana acı; çünkü ben senin saçını düşüne düşüne Mecnun'dan daha beter olup dillere bir efsane gibi yayıldım.

2. Ey ay yüzlü sevgili! Kaşlarının hayali zihnime işleneli, sevgi yayını çekmede oldukça ustalaştım.

3. Ey put gibi güzel sevgili! Misk kokan o kıvrım kıvrım saçlarına gönül verdim; bu sebeple şimdi ben de beline doladığın kuşağa dolandım ve senin bulunduğun yerde ikâmet eder oldum.

4. Ey bir mumu andıran sevgili! İmdadıma yetiş ve zaten çıplak olan bedenimi bir de dert ateşinde yakma; (göz alıcı) güzelliğinin ziyasına kapılarak bütünüyle yanmış bir pervaneden farkım yoktur.

5. Ey padişahım! Bana merhamet et; çünkü senin kırmızı dudaklarından ayrı düşeli dert meyhanesinde Sıdkî'den daha beter bir sarhoş oldum.

209.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Füzūn olursa ‘acep mi dilā cemāl-i ḥüsün

   Cihāna gelmedi zîrā daẖı mis̱āl-i ḥüsün

2. Çıḳarsa fikr-i miyānıyla cānımız hergiz

   Çıḳar mı ẖāṭır-ı ġam-dîdeden ẖayāl-i ḥüsün

3. H̱alāṣlıḳ daẖı mümkin midir ki murġ-ı dili

   Esîr-i dāne vü dām etdi zülf ü ẖāl-i ḥüsün

4. Tekellüm eylese emvāta rūḥ bahş eyler

   O la‘l-i şekker ile şerbet-i zülāl-i ḥüsün

5. Ne gūne vaṣfın edem Ṣıdḳi ḥadden efzūndur

   Vefā vü merḥamet ü dāniş ü kemāl-i ḥüsün

1. Ey gönül! O sevgilinin yüzünün gitgide artan güzelliğini görünce şaşırma; zira âleme böyle bir güzellik daha gelmemiştir.

2. Sevgilinin ince belinin hayalini kurarken ölsek de, o güzelliğin düşüncesi, dert görmüş gözümüzün hafızasından hiç çıkar mı?

3. Yârin güzelliğinin (süsü olan) beni ve zülfü, gönül kuşuna buğday tanesi ve tuzak olup onu esir etmiştir; artık bundan sonra kurtulma olanağı kalmamıştır.

4. Sevgili, al renkli o şeker dudaklarıyla ve güzelliğinin verdiği lezzetteki tatlılıkla bir konuşsa (Hz İsa gibi) ölülere ruh verir.

5. Sıdkî! Sevgilinin özelliklerini bir bir dökmek mümkün değildir; çünkü onun nitelikleri; vefa, merhamet, bilgi ve kusursuz bir güzellik gibi pek çoktur.

210.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Ṭabîb yoḳ ḫaberiñ sūziş-i nihānımdan

   Şikāyet eylesem āteş yaġar zebānımdan

2. Firāk-ıla niçe bir ġam çekem yetiş ey merg

   Meded ki el yumuşam cān-ı nā-tüvānımdan

3. Çıḳarsa cān ġam-ı hicrānı ile ol şūḫuñ

   Çıḳar mı lezzet-i zevḳ-i viṣāli cānımdan

4. Bu şeb düşerse yolum kūy-ı yāra şarṭ olsun

   Uyutmayam anı tā ṣubḥa dek fiġānımdan

5. Niçe firāk-ıla ḳan ağlamayam ey Ṣıdḳî

   Felek ayırdı beni yār-ı mihribānımdan

1. Tabip! Gizli gizli yanışımdan habersizsin; (olur da) halimden yakınırsam, dilimden (söz yerine) ateş yağacaktır.
2. Ey ölüm yetiş! Ayrılık yüzünden daha ne kadar dert çekeceğim? Zaten zayıf bedenimden el çekmişim, benim yardımcım ol ve (şu)canımı benden al.
3. O şen şakrak sevgiliden ayrılmanın kederiyle ölsem bile, ona kavuşmanın vereceği zevkin lezzeti canımdan çıkıp gidecek mi sanıyorsun?
4. Bu gece yolum sevgilinin mahallesine düşerse şart olsun, feryatlarımla onu sabaha kadar uyutmayacağım.
5. Ey Sıdkî! Felek beni o merhametli sevgilimden ayırdı; (şimdi) bu ayrılık yüzünden nasıl kan ağlamayayım?

211.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Felek ayırdı beni ḥasret-ile şāhımdan

   Cihān yanarsa ʻacep mi şerār-ı āhımdan

2. Dem-i vedāʻda cān vermedim günāhım çoḳ

   Ümîd-i ʻafv ederim şimdi pādişāhımdan

3. Ne sūd ṣaḳlamadan sırr-ı ʻaşḳın ol şūḫuñ

   Muḥabbet ehli bilir cilve-i nigāhımdan

4. Elimde bend-i belā gerdenimde ṭavḳ-ı ġamıñ

   Ḳapıña gelmişem ey şūḫ geç günāhımdan

5. Gedā-yı kūyuñ olaldan cihāna şāh oldum

   Tefāḫür eylerem ey Ṣıdḳi ʻizz ü cāhımdan

1. Felek beni o padişah gibi sevgilimden ayırdı ve hasret içinde bıraktı; bu yüzden ettiğim ahların kıvılcımlarıyla cihan tutuşup yanarsa şaşırmayın.

2. Veda vaktinde canımı vermedim, böyle yaptığım için de günahım çoktur; şimdi ise padişaha benzeyen o sevgili tarafından affedilme ümidi kuruyorum.

3. O şen şakrak sevgiliye olan aşkımı bir sır gibi saklamanın faydası yoktur; çünkü sevgiden anlayan kişiler içinde bulunduğum vaziyeti edalı bakışlarımdan bilir.

4. Belanın bağı elimde, sevgilinin aşkının getirdiği derdin gerdanlığı boynumdadır; ey neşeli sevgili, işte bu durumda senin kapına geldim, günahlarımı boş ver gitsin.

5. Yârin mahallesinin kölesi olduğumdan bu yana dünyaya padişah oldum; ey Sıdkî, bu mertebede ve kıymette olmaktan gurur duyuyorum.

212.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Delindi nāvek-i cevriñle sînem raḥm ḳılmazsın

   Meger ḥāl-i dil-i bîmārım ey meh-pāre bilmezsin

2. ʻAcep mi ḥālime raḥm etmeyip ḳılsañ tegāfüller

   Ne ḳaydıñ var benim teg ṣubḥa dek yanıp yaḳılmazsın

3. Tebessümden degilsen ḫāli aġyār-ı sitemgerle

   N'içün ben ḫastayı gördükde gülmezsin açılmazsın

4. Çekersin dāmenin ʻuşşāḳdan ey şūḫ-ı ʻāşıḳ-küş

   Velî aġyār-ı bedger-i derāden[?] hergiz kesilmezsin

5. Çeker bār-ı ġamıñ ḳılmaz şikāyet dest-i cevriñden

   N'içün Ṣıdḳî-i zārıñ ey perî ḳadrini bilmezsin

1. Ey ay parçası sevgili! Yüreğim, senin ettiğin zulümlerin okuyla delindi ve sanki sen, aşkının hastası olan gönlümün bu durumunu bilmiyorsun.
2. Halime acımaz da beni anlamazdan gelirsen buna şaşılmaz; çünkü benim gibi sabaha kadar yanıp yakılacak bir kaydın(derdin) yoktur.
3. (Sevgilim!) Yabancılarla gülüp oynamaktan geri durmuyorsun da peki ya niçin benim gibi bir aşk hastasını görünce gülüp açılmıyorsun?
4. Ey âşık öldüren neşeli sevgili! Âşıklarından elini eteğini çekip uzaklaşıyorsun; fakat dırdır edip duran o kötü tabiatlı yabancılardan bir türlü uzaklaşmıyorsun.[?]
5. Ey güzelliğiyle periye benzeyen sevgili! Aşkının derdini çeken ve ettiğin eziyetlerden şikâyet etmeyen, senin aşkınla ağlayıp inleyen Sıdkî'nin kıymetini niçin bilmiyorsun?

213.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Bir nigāh et baña cānım saña ķurbān olsun

   Görme cāiz ki ġamıñdan cigerim ķan olsun

2. Meded ey pādişeh-i ḥüsn teraḥḥum demidir

   Ķoma hicrān-ıla dil kişveri vîrān olsun

3. Raḥm ķıl ḥāline bî-çāreleriñ görme revā

   Bezm-i aġyāra ruḫuñ şem'-i şebistān olsun

4. Yeter ey şūḫ yeter ḫˇān-ı viṣāliñ üzre

   Her denî şaḫṣ varıp zevķ-ile mihmān olsun

5. Bunca cevr eylemeden Ṣıdķi'ye maķṣūd nedir

   Ġarażıñ cān ise cānım saña ķurbān olsun

1. Bana bir kez olsun bak da sana canım feda olsun; aşkının gamını çekmekten yüreğimin kan ağlamasına izin verme.
2. Ey güzellik padişahı! Vakit, merhamet vaktidir; yardımcım ol da gönül ülkesini ayrılıkla viran edip yıkma.
3. Zavallı âşıklarının haline acı ve o yanağının, ağyarın meclisini aydınlatan kandilin mumu olmasına müsaade etme.
4. Yeter ey şen şakrak sevgili yeter! Sana kavuşma sofrasında her aşağılık kişinin zevkle misafir kalmasını uygun görme.
5. Sıdkî'ye bunca eziyet etmendeki amaç nedir? Eğer isteğin canımı almaksa, o sana kurban olsun.

214.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Bülbülāsā fāriġ olmam bir dem āh u zārdan

   Bir ḫaber yoḳ n'eyleyem ol serv-i gül-ruḫsārdan

2. Ṭîġ-ı firḳatla keserse başımı cellād-ı hicr

   Rîşte-i ümmîdi kesmem kākül-i dildārdan

3. Bār-ı hicrānıyla ḳaddim olsa ḫam ey serv-i nāz

   Çıḳmaz ümmîd-i viṣāliñ ḫāṭır-ı efgārdan

4. ‘Arż-ı ḥāle furṣat el vermez taḥammül ḫod-muḥal

   Cāna yetdim ḥāṣılı endîşe-i aġyārdan

5. Niçe bülbül gibi feryād etmeyem şeb-tā-seḥer

   Almadım būy-ı vefā hergiz o gül-ruḫsārdan

6. Her ne deñli iltiyām etdim alışdım acı söz

   Ṭāli‘im yoḳ Ṣıdḳiyā ol şūḫ-ı şîrînkārdan

1. Bülbül gibi ah etmeyi, ağlayıp inlemeyi bir an olsun bırakmıyorum; çünkü o gül yanaklı sevgiliden haber alamıyorum.

2. Ayrılık cellâdı ayrılığın kılıcıyla başımı kesse de, yârin kâkülünden ümit ipimi(bağımı) kesmem.

3. Ey nazlı bir serviye benzeyen sevgili! Senden ayrılmanın derdiyle belim bükülse de, sana kavuşma ümidi (bir an olsun) bu yaralı gönlümden çıkmaz.

4. Ey sevgili! Halimi anlatmaya fırsat bulamıyorum ve buna dayanmak da mümkün değildir; çünkü ben tamamen yabancıları düşünüyorum.

5. Bülbül gibi gece gündüz demeden nasıl feryat etmeyeyim? Ben o gül yanaklı sevgiliden hiç vefa görmedim, o gülün vefa dolu kokusunu almadım.

6. Ey Sıdkî! Her ne kadar acı sözler işittiysem de yaralarımı onadım; fakat o tatlı muameleli neşeli sevgiliden yana hiç kısmetim açılmadı.

215.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ġamıñdan çıḳdı cānım almadım būy-ı vefā senden

   Anıñ-çün münḥarîfdir ḫāṭırım ey bî-vefā senden

2. ʿAcep mi sînemi çāk eyleyip āh u fiġān etsem

   Sen uyduñ ġayra ey meh-pāre ben çekdim cefā senden

3. Verirsin şemʿ-i ruḫsārıñla bezm-i ġayra nūr ammā

   Bu çeşm-i ḫūn-feşānım bulmadı hergiz żiyā senden

4. İşitmez kimse nālem yoḳdurur aḥvālime vāḳıf

   Meger şimden gerü dād eyleyem şāhım saña senden

5. Hedef teg nāvek-i ġamzeñle sînem çāk çāk olsa

   Deme yüz döndürüp efġān edem ey ḳāşı yā senden

6. Hemān bir Ṣıdḳi-i dil-ḫastadır bîmār-ı hicriñle

   Bulur her dem velî bî-derdler cānā devā senden

1. Ey vefasız sevgili! Aşkının derdini çeke çeke öldüm de senden (bir parça) sevgi görüp nasibimi alamadım; işte bu yüzden yüreğim rahatsızdır.

2. Ey ay parçası sevgili! Göğsümü yırtarak ah ve feryat edersem şaşırma; çünkü sen başkalarına uydukça ben senden cefa çekiyorum.

3. Bir muma benzeyen yanağının mumuyla başkalarının meclisini aydınlatıyorsun; fakat kanlı yaşlar saçan gözüm senden ışık görmedi daha.

4. Kimse ağlayışlarımı duymuyor, halden anlayan biri de yok; ey padişah, bundan sonra işim sana kaldı, senden adalet bekliyorum.[Senden çektiklerimden dolayı sana feryat edeceğim.]

5. Ey kaşı yay gibi eğri olan sevgili! Göğsüm bir hedef gibi yan bakışının oklarıyla delinse de, senden yüz döndürüp (çektiğim acı dolayısıyla) feryat edeceğimi söyleme.

6. Ey sevgili! Sıdkî'nin senin aşkınla hastalanan yüreği, (şimdi de)ayrılık hastalığıyla rahatsızlanmıştır; fakat senden her seferinde (ben değil de) dertsizler deva bulmaktadır.

216.

(Mü te fâ i lün Fe ū lün Mü te fâ i lün Fe ū lün)

1. Ruẖuñ arzusu çıḳmaz dil-i zār-ı mübtelādan[84]

   Ḫaber-i viṣāliñ ey meh alayım meger ṣabādan

2. Seni görmeyince cānım bedenimden olmasın dūr

   Gece gündüz ey cefā-cū dilegim budur Ḫudā'dan

3. Ne firāḳıña taḥammül ne cefāya ṭāḳatim var

   Beni öldürüp ḫalāṣ et kerem eyle bu belādan

4. Ġam-ı hicri ile yāriñ ciger oldu pāre pāre

   Kime ağlayam sitemden kime dād edem cefādan

5. Bu 'acep degil mi billāh bu muḥabbete ne dersin

   Ġam-ı hicr [ü] derdi Ṣıdḳi baña yeg gelir devādan

1. Ey sevgili! Sabah rüzgârından sana kavuşma müjdesini almadan, sana tutkun ve senin için ağlayan gönülden yanağının hevesi gitmez.
2. Ey zalim! Allah'tan gece gündüz isteğim şudur; seni görene dek ruhum bedenimden ayrılmasın.
3. Ne ayrılığa sabrım ne de eziyet çekmeye gücüm kaldı; yardımcım ol ve beni öldür, ben de bu dertten kurtulmuş olayım.
4. Sevgilinin ayrılığının gamıyla ciğerim parmparça oldu; bu zulümden dolayı kime ağlayayım, bu eziyet sebebiyle kimden adalet isteyeyim?
5. Sıdkî! Yârin derdini ve ayrılığının getirdiği gamı çekmek, (derdime) çare bulmaktan daha iyi geliyor. Allah için bu sevgiye ne diyorsun, hayret verici değil mi?

---

[84] Bu mısranın vezninde bir sorun mevcuttur.

217.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Ḳaddim ḫam etdi ḳāmetiñi ser-bülend eden

   Dāma bıraḳdı göñlümü zülfüñ kemend eden

2. Çekme ṭabîb minnetin ey dil taḥammül et

   Dermān verir cihānda seni derdmend eden

3. Terk etdi ṭa'na sözleri gördükde sen mehi

   Terk et hevā-yı 'aşḳı diye baña pend eden

4. Çoḳdur egerçi māh-liḳālar velî ne sūd

   Yoḳdur seniñ gibi daḫı ḫāṭır-pesend eden

5. Ḫāliñ ġamıyla Ṣıdḳi gibi dehre gelmedi

   Ġam āteşine cismini cānā sipend eden

1. Boyunu en yücelere erdiren sevgili, beni iki büklüm etti ve saçını kement yapan yâr, gönlümü o tuzağa saldı.
2. Ey gönül! Tabibe minnet etme ve sabırlı ol ; çünkü bu dünyada seni dert sahibi eden sevgili, (sırtına yüklediği) derdin çaresini de verir.
3. Bana aşk hevesini bırak diye öğüt eden kişi, senin aya benzeyen güzelliğini görünce o aşağılayıcı sözlerini terk etti.
4. Ay yüzlü güzeller çoksa da fayda etmez ; zira (onların içinde) senin kadar beğenileni yoktur.
5. Ey sevgili! (Senin yüzündeki) Benin derdiyle bedenini, üzerlik tohumu gibi dert ateşinde yakan Sıdkî gibi biri, daha dünyaya gelmemiştir.

218.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Çıķdı āteş felege dūd-ı dil-i zārımdan

   Gelmedi bir haber ol şūḫ-ı sitemkārımdan

2. Nereye düşse sirişkim anı yakıp kül eder

   ʻAcep āteş mi yaġar dîde-i ḫūn-bārımdan

3. Āteş-i hicre yanardı dil ü cān ser-tā-pā

   Vaṣl ümmîdi eger olmasa dildārımdan

4. Yaķarım āteşe bir şu'le ile eflāki

   Ḥazer et ey yüzü gül āh-ı şerer-bārımdan

5. N'içün izhār edeyin āteş-i āhım Ṣıdķî

   Fehm eder ʻārif olan sūzumı eşʻārımdan

1. Ağlayıp inleyen gönlümün dumanından feleğe dek uzanan bir ateş çıktı; fakat o zalim ve neşeli sevgiliden bir haber gelmedi.
2. Gözyaşım nereye düşerse orayı yakıp küle çevirmektedir; acaba kanlı yaşlar saçan gözümden ateş mi yağıyor?
3. Sevgiliye kavuşma ümidim olmasaydı, bu gönül ve can baştan ayağa ayrılık ateşiyle yanardı.
4. Ey gül yüzlü sevgili! Kıvılcımlar saçan âhımdan sakın; çünkü ben ufak bir ateş parçası ile felekleri bile yakarım.
5. Sıdkî! Ne diye sevgili uğrunda ettiğim âhların ateşini göstereyim? Marifetli kişiler (nasıl) yandığımı şiirlerimden anlar.

219.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Bü'l-heves ṣanmañ bilir derd-i muḥabbet n'eydügin

   Çekmeyen hicrān ġamın bilmez muṣîbet n'eydügin

2. Rāḥat olmaz bir nefes cevr ü cefā-yı yārdan

   Ḥāṣılı 'āşıḳ olan bilmez ferāġat n'eydügin

3. Şöyle bîmārım gözüñ fikriyle künc-i ġamda kim

   Bilmezem 'ālemde hergiz zevḳ-i ṣıḥḥat n'eydügin

4. Bî-vefāsın bî-ḥaḳîḳatsın teġāfüldür işiñ

   Bilmemişsin ey ṣanem gūyā mürüvvet n'eydügin

5. Umaram maḥrūm olam bezm-i viṣāliñden seniñ

   Ger bilirsem derd-i hicriñden şikāyet n'eydügin

6. H̱āk-i pāy-ı yāre cān vermekdi Ṣıdḳî maḳṣudum

   Ġaflet etdim bilmedim 'ālemde fırṣat n'eydügin

1. Yâri keyfine buyruk biri sanmayın; zira sevda derdinin ne olduğunu çok iyi bilir; fakat ayrılık gamını çekmeyenler, felaket nedir bilemez.

2. Âşıklar sevgilinin zulüm ve ezasından bir an olsun rahat bir nefes alamazlar; sözün kısası, âşık dediğin rahat etmek nedir bilmez.

3. Dert köşelerinde yârin gözünün hayalini kurarken hasta düştüm ve bu âlemde sağlıklı olmanın verdiği hazzı hiç bilmedim.

4. Ey güzeller güzeli sevgili! Vefasızsın, sözünde durmazsın, işin gücün beni görmezden gelmektir; sanki iyilik etmek ne demektir, bilmiyorsun.

5. Eğer olur da ayrılık derdinden şikâyet edersem, inşallah sana kavuşma meclisinden mahrum kalırım.

6. Sıdkî! Amacım, sevgilinin ayağının toprağına canımı vermekti; fakat dikkatsizlik ettim ve bilmeden bu fırsatı kaçırdım.

220.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Bir niçe gün belā-y-ıla yār olmaķ isterin

   Ya'ni o şūẖa 'āşıķ-ı zār olmaķ isterin

2. Dām-ı belā-yı 'aşķa ṣalıp murġ-ı cānım

   Bir şāhbāz-ı ḥüsne şikār olmaķ isterin

3. Tārāc ķılmasın diye ġam leşkeri beni

   Ḥıṣn-ı ḥaṣîn-i 'aşķa ḥiṣār olmaķ isterin

4. Dūr olmasam o ġonca-dehenden 'acep degil

   Zîrā raķîb çeşmine ẖār olmaķ isterin

5. Ṣıdķî sükān-ı kūyu ile ol sitemgeriñ

   Hem-ṣoḥbet olup ehl-i vaķār olmaķ isterin

1. Çoğu zaman belalarla dost olmayı arzuluyorum; yani o neşeli sevgilinin uğrunda ağlayıp inleyen bir âşık olmak istiyorum.
2. Can kuşumu sevgilinin aşkının belasının tuzağına bırakıp, şahin bakışlı o güzele av olmayı diliyorum.
3. Gam askeri beni yağmalayıp talan etmesin diye, aşkın sağlam mekânına bir kale olmayı istiyorum.
4. O gonca ağızlı yârden ayrılmazsam şaşırmayın; çünkü ben rakibin gözüne batacak bir diken olmaya heves ediyorum
5. Sıdkî! O zalim sevgilinin mahallesini mesken tutanlarla dost olunca, ben de onlar gibi ağırbaşlı olmayı istiyorum.

221. ḤARFÜ’L -VĀV

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü Fā i lün)

1. Güller açıldı oldu bugün çün bahār-ı nev

   Bülbül terennüm etse olur āh u zār-ı nev

2. Ol ġonca hem-dem oldu gülistānda ḫār-ıla

   Bülbül tedārik etseñe bir murġzār-ı nev

3. Ferhad u Ḳays ḳıṣṣası bir köhne ḳıṣṣadır

   Ḥālā benem ġam içre bulan iştihār-ı nev

4. Ḫaṭṭıñ erişse ‘ārıżıña ġam degil şehā

   Dilden ġubār-ı ġuṣṣa alır sebzezār-ı nev

5. Budur du‘āsı Ṣıdḳi-i dil-ḫastanıñ müdām

   Yā Rab mübārek ola saña rüzgār-ı nev

1. Bugün ilkbahar olduğundan güller açıldı; bülbül de şakımaya başlarsa, bu, yeni bir ah edişin ve inleyişin başlangıcı olur.

2. Açılmamış bir goncaya benzeyen sevgili bugün gül bağındayken diken tabiatlı kişilerle arkadaş oldu. Bülbül! Sen de kendine kuşlarla dolu yeni bir bahçe bulsana.

3. Ferhat ile Kays’ın (Mecnun’un) hikâyesi, eski bir hikâyedir; fakat hala dert bakımından yeni şöhretler bulan benim(hikâyemdir).

4. Padişahım! Daha yeni yeni terleyen ayva tüylerin yanağına kadar erişirse sorun etme; zira yeni yeşeren çayırlık (büyümek için) gönülden sıkıntı tozu alır.

5. Gönlü sevgilinin aşkıyla hastalanan Sıdkî’nin dilinden düşürmediği dua şudur: ‘Ey Allahım! Yeni gün sana kutlu olsun.’[?]

222.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā‘)

1. Ol ḳadar vardır dilimde ḫārḫār-ı arzu

   Kim dükenmez etseler biñ yıl şümār-ı arzu

2. Öyle me’yūs olmuşam vaṣlıñdan ey meh şimdi kim

   Ḫāṭıra ḳaṭ‘ā ḫuṭūr etmez ġubār-ı arzu

3. Ḳaṭ‘-ı ümmîd eylesem zevḳ-i viṣāliñden n’ola

   Ye’se tebdîl oldu cānā kār ü bār-ı arzu

4. Māyil-i ḳaddiñ olaldan ey gül-i bāġ-ı sitem

   Bitmemişdir gülşen-i ṭab‘ımda bār-ı arzu

5. Esmemişdir ṭab‘ıma bād-ı temennā Ṣıdḳiyā

   Düşmemişdir göñlüme hergiz güzār-ı arzu

1. Gönlümdeki istek sıkıntısı, bin yıl boyunca saymakla tükenmeyecek bir arzudur.
2. Ey güzelliğiyle aya benzeyen sevgili! Sana kavuşma ümidimi yitirdim; bu sebeple gönlüme şimdi en ufak bir arzu zerreciği gelmiyor.
3. Sana kavuşma zevkinden ümidimi kessem ne çıkar? Artık arzunun istek ve meyveleri ey sevgili ümitsizliğe dönüştü.
4. Ey eziyet bahçesinin gülü olan sevgili! Senin boyuna ilgi duymaya başladığımdan bu yana, tabiatımın gül bahçesinde arzu meyvesi yetişmedi.
5. Ey Sıdkî! Tabiatıma istek rüzgârı esmemiştir; yüreğim ise hiçbir zaman geçici heveslere kapılmamıştır.

223.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Gören dildārı söyler mihr ü mehle müşterekdir bu

   Yaḫūd evc-i felekden yere inmiş bir melekdir bu

2. Varıp aḥvālimi ‘arż eyle ol şūḫ-ı cefā-cūya

   Gel ey bād-ı ṣabā luṭf eyle kim senden dilekdir bu

3. Raḳîbā vaṣl-ı yāra ġarra olma fikr-i hicrān et

   Seni dūr eyler āḫir yārdan çarḫ-ı felekdir bu

4. Ḫarābat erlerine münkir olup şek getirmişsin

   Ḳalıpsın cehl vādisinde ey zāhid ne şekdir bu

5. Dem-i vaṣlında yāriñ cānı teslîm etmediñ Ṣıdḳî

   Çek imdi miḫnet-i hicrānı kim saña gerekdir bu

1. Sevgiliyi görenler (onun hakkında) ‘Bu, güneş veya ay ile ortaktır; ya da feleğin en tepesinden yeryüzüne tecelli etmiş bir melektir.’ der.
2. Bana eziyet eden o şen şakrak sevgiliye gidip halimi anlat; ey sabah rüzgârı, gel bana yakınlık göster, senden (tek) dileğim budur.
3. Ey rakip! Sevgiliye kavuştun diye kibirlenme, (bir gün mutlaka gelecek olan) ayrılığı da düşün; zira bu felek (öylesine dönektir ki) sonunda seni de sevgiliden ayrır.
4. Meyhanede düşüp kalkan rintleri inkâr edip, onlardan şüphelenmişsin, ey zâhit, sen cehalet vadisinde kalmışsın, bu nasıl bir şüphedir?
5. Sıdkî! Sevgiliye kavuşma vaktinde canını teslim etmedin; şimdi ise ayrılık sıkıntısını çek, çünkü lazım olan sana budur.

224. ḤARFÜ'L-HĀ (HE)

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Murġ-ı dil ṣaydına zülfüñ ey ṣanem dām eyleme
   'Āşıḳ-ı üftādeñi bî-ṣabr u ārām eyleme

2. Küfr-i zülfüñ Ka'be-i ruḫsārıñ üzre dāġıdıp
   Ġāret-i îmān u dîn-i ehl-i islām eyleme

3. Ḫāṣ ü 'āmı bir göz-ile görme teşḫîṣ ehli ol
   Ebr-i raḥmet gibi luṭfuñ herkese 'ām eyleme

4. Serd dil aġyārıñ ey meh dāḫil olsañ bezmine
   Germ-i ṣoḥbet olma meyl-i bāde vü cām eyleme

5. Ġayrı ḳılma bā-ḫaber esrār-ı la'liñden ṣaḳın
   Böyle pinhān sırrı her nādāna i'lām eyleme

6. İḫtilāṭın ġayrdan ḳaṭ' etmez ol meh Ṣıdḳiyā
   Bir iki gün ḳıl taḥammül çoḳ da ibrām eyleme

1. Ey güzeller güzeli sevgili! Saçlarını gönül kuşunu avlamak için bir tuzak olarak kullanma da, bu zavallı âşığının sabırını ve kararını almış olma.

2. Siyah saçlarını Kabe'ye benzeyen yanağının üzerine dağıtarak islam ehlinin dinini ve imanını yağmalama.

3. Herkesi aynı gözle görme ve fark edenlerden ol; bir rahmet bulutu gibi iyiliğini herkese layık görme.

4. Ey ay kadar güzel sevgili! Soğuk kalpli yabancıların meclisine katılırsan, onlarla samimi sohbet etme ve şarap kadehi ile kâseye yönelme.

5. Al dudağının sırrından başkalarını haberdar etme; böylesine gizli bir sırrı her önüne gelen cahile belli etme.

6. Güzelliğiyle aya benzeyen o sevgili başkalarıyla görüşmeyi bırakmıyor; ey Sıdkî, bu duruma bir iki gün tahammül et, (fakat) çok da ısrar etme.

225.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ey göñül ol mehveşiñ vaṣlına iḳdām eyleme

   Halḳ arasında özüñ rüsvā vü bed-nām eyleme

2. Görmeyince ṭal'atın ḳarşıñda ol māhıñ dilā

   'Ayş ü 'işret ḳılma ẖoş-dil olma bayrām eyleme

3. Ḥüsn-i ẖulḳ-ıla ser-āmedsin cihānda ey ṣanem

   Yaẖşı nāmıñ var iken kendiñi bed-nām eyleme

4. Ḳoyma alsın behre herkes ẖˇān-ı luṭfuñdan seniñ

   Ḥüsnüñüñ ḳadrini bil her dūna in'ām eyleme

5. Añlasa 'āşıḳlıġıñ ol bî-vefā ḳılmaz naẓar[85]

   Ṣabr ḳıl hicrāna Ṣıdḳî hāliñ 'ilām eyleme

1. Ey gönül! Güzelliğiyle aya benzeyen o sevgiliye kavuşmak için (boşuna)gayret etme ve kendini halka rezil edip, adını kötüye çıkarma.
2. Ey gönül! Ay kadar güzel sevgilinin yüzünü karşında görmeden, eğlenip, gönlünü hoşnut kılarak bayram edeyim deme.

3. Ey güzelliğiyle puta benzeyen sevgili! Yaratılışının güzelliğiyle bu dünyada en önde gelen sensin; işte böylesine güzel bir ünün varken, adını kötüye çıkarma.

4. Senin iyilik sofrandan herkesin nasiplenmesine müsaade etme; güzelliğinin kıymetini bil ve her aşağılık kişiye nimetlerini sunma.

5. Ey Sıdkî! O vefasız yâr, senin âşıklığının derecesini anlasa bile sana bakmaz; bu yüzden ayrılığa sabret ve ona halini anlatma.

---

[85]Ayrıca: "Ṣūreti efzūn eder mi tā beliñ görünce yār"[?], Nesir Cümlesi; "Yarin belini görünce[...]; [Varak No:32b]

226.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ṣanma terk ede göñül ʻaşḳı sūzuñdan yeñile

   Nāṣiḥā cāhil imişsin vara ʻaḳlıñ yeñile

2. Rūz u şeb nerd-i muḥabbetde ḥarîf-i ʻaşḳa

   Niçe bir bu dil-i sevdāzede cānā yeñile

3. Düşe nā-geh ṭamʻa-ı ḫāma diye ʻuşşāḳı

   Dem-be-dem sāʻid-i simînini gizler yeñ-ile

4. Terk-i ʻaşḳ etmiş idim niçe zemānlar ammā

   Göñlüm ister o perî-peykeri sevmek yeñile

5. Bāġlar içre s̱emer verdi şüḳūfe Ṣıdḳî

   Sen de sîneñde olan penbe-i dāġıñ yeñile

1. Ey nasihat eden kişi! Gönlümün kendi ateşine yenik düşerek yârin aşkının peşini bırakacağını sanma; çok cahilsin, bu mevzulardan hiç anladığın yok senin, git de aklını fikrini değiştir, bu akıl ve fikirden vazgeç.

2. Ey sevgili! Senin aşkınla yaralanan bu gönlüm, gece gündüz demeden oynadığı sevgi tavlasında aşk yoldaşına uzun zamandır yenilmektedir.

3. Sevgili, âşıkları ansızın olmadık bir açgözlülüğe kapılırsa diye, zaman zaman gümüş gibi beyaz bileğini giysisinin ucuyla saklar.

4. Aşkı terk edeli uzun zaman oldu; fakat yüreğim tekrar o peri yüzlü yâri sevmek istiyor.

5. Ey Sıdkî! Bahçeler içindeki çiçekler meyveye döndü; sen de gönlündeki aşk ateşini yenile.

227.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Olmayınca āteş-i hicr-ile yāriñ sūẖte

   Terk ķılmaz ‘aşķı bu cān-ı belā-endūẖte

2. İltifāt etmez recā ķılmaz temennā-yı viṣāl

   Kim-ki hicrānına ol şūẖuñ olur āmūẖte

3. Edemem nezzāreye cür’et ḥarābdır māni‘im

   Her ķaçan kim ‘ārıż-ı dildār olur efrūẖte

4. Görmedim hergiz oñulmuş ola zaḥm-ı sînemi

   Sūzen-i elmās-ıla gūyā kim olmuş dūẖte

5. Zevķim efzūn oldu cevrinden şikāyet ķılmazam

   El ṣanır ol mehden ey Ṣıdķî beni vā-sūẖte

1. Belalara uğrayan gönlüm, sevgilinin ayrılığının ateşiyle yanmadıkça aşkı, sevdayı terk etmez.
2. Her kim o şen şakrak sevgiliden ayrılıp da ayrılık nedir bellerse, o kişi bir daha ne kavuşmayı ister ne de ümit eder. Böyle bir şeye itibar göstermez.
3. Ne zaman sevgilinin yanağı parlasa, bakmaya cesaret edemem; çünkü (o güzelliği görünce) harap olmak (korkusu) bana engel olmaktadır.
4. Göğsümdeki yarayı asla iyileşmiş görmedim; sanki o yara elmastan bir iğneyle dikilmiştir ve bu yüzden bir türlü kapanmamaktadır.
5. Ey Sıdkî! Sevgilinin bana yaptığı zulümlerden büyük zevk aldığım için onun eziyetlerinden şikâyet etmiyorum; fakat elalem, ay gibi güzel o yârin zulümlerinden en son benim yandığımı (bu sebeple o acılara katlandığımı) zannediyor.

228.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Erdi āhım şeb-i firḳatde semā vü semeke

   Es̱er etmez n'ideyim ol ruḫı zibā meleke

2. Ḳaddiñi beñzedemem serve eyā ṭūbî ḳad

   Yücelikle erişirse başı ger nüh feleke

3. Cismimi ḫançer-i müjgānıña ursam ne 'acep

   Altını bilmek içün lāzım ururlar meḥeke

4. Mihr-i ruḫsārına teşbîh eder idim mehi lîk

   Olmasa 'ārıżı üstündeki bir pāre leke

5. Ṣıdḳi-i ġamzede ol yāriñ elinden billāh

   Ḳalmamış zerre ḳadar ṭāḳati kim derd çeke

1. Ayrılık gecesinde ettiğim ahlar balıktan göğe kadar (her tarafa) yetişti; fakat ne yaparsam yapayım, yüzü meleğe benzeyen o güzele tesir edemiyorum.
2. Ey tuba ağacı gibi uzun boylu sevgili! Senin endamını servi ağacına benzetemem; çünkü senin başın dokuz (kat) feleğe kadar erişmektedir.
3. Vücudumu yârin bir hançere benzeyen kirpiğine vurursam şaşırmayın; zira (sahihliğini) anlamak için altını mihenk taşına vurmak gerekir.
4. Sevgilinin yanağının üzerinde bir parça leke (gibi duran beni) olmasaydı, ayı, onun güneşi andıran yanağına benzetirdim.
5. O sevgilinin verdiği gamlarla yaralanan Sıdkî'nin Allah için bunlara dayanacak en ufak gücü kalmamışken, ondan (biraz daha) dert çekmesini beklemeyin.

229.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Çıķsın ol göz kim ġam-ı ʿaşķıñla giryān olmaya

   Olmasın ol sîne kim derdiñle sūzān olmaya

2. Kākülüñ fikriyle künc-i ġamda cānā ḥaşre dek

   Bulmasın cemʿiyyet ol dil kim perîşān olmaya

3. Bülbül-āsā tā ebed olsun giriftār-ı ķafes

   Ol ki yād-ı gülşen-i vaṣlıñla nālān olmaya

4. Mācerā-yı derd-i ʿaşķıñdan o kim ķan aġlamaz

   Ķurtulup bir laḥẓa ġamdan şād u ḫandān olmaya

5. ʿĀşıķın ķatl etmege ʿahd etmiş ol meh Ṣıdķiyā

   Umarız kim bozmaya ʿahdin peşimān olmaya

1. Ey sevgili! Aşkının derdiyle ağlamayan göz çıksın; senin gamınla yanmayan göğüs de yok olsun.
2. Ey sevgili! Toplanma gününe kadar senin saçının düşüncesiyle dert köşesinde perişan olmayan bir gönül varsa, asla dirlik düzen bulmasın.
3. Ey sevgili! O gül bağını hatırına getirip de ağlamayan kişiler, bülbül gibi sonsuza kadar bir kafeste esir kalsınlar.
4. Ey sevgili! Aşkının getirdiği dertlerin macerasıyla ağlamayan kimseler, bir an olsun dertten kurtulup da mutlu olmasınlar, gülmesinler.
5. Ey Sıdkî! Güzelliğiyle bir aya benzeyen yâr, âşığını öldürmeye yemin etmiş; umarız, pişman olup da yemininden dönmez.

230. VELEHU

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Elem ü ḥasret ile ‘ömrümü verdim bāda

   İçmedim cām-ı ṣafāyı bu fenā dünyāda

2. Niçe ṣabr etmek olur bezmde mevcūd olmayıcaḳ[86]

   Ṣūfiyā bāde-i ṣāfî ile rū-yı sāde

3. İçmesem cām-ı mey-i la‘liñi dil-gîr olurun

   Ṣanma ẖūş-veḳār olur içmese şarāb üftāde

4. Ol ki cām-ı mey-i rengîn ile ẖū dutmuşdur

   Ḫūn-ı dil nūş eder olmazsa elinde bāde

5. Yār hem-ẖāne ḳadeḥ elde felek kāmınca

   Ṣıdḳi bu bezmi meger bir de göre rü’yāda

1. Dert ve özlemle geçen ömrümü heba ettim; bu gelip geçici dünyada sefa kâsesinden (bir yudum olsun) hiç içmedim.

2. Ey sufî! Mecliste sabah şarabıyla henüz sakalı bıyığı çıkmamış o körpe sevgilinin yüzü olmayınca sabretmek nasıl mümkün olsun?

3. Sevgilinin tutkunlarının şarap içmeden akıllanacağını sanma; işte yârin (şarap dolu) bir kâseyi andıran kırmızı dudaklarından içmeyince benim de gönlüm durulmayacaktır.

4. Sevgili kırmızı şarap kâsesinden içmeyi adet edinmiştir; zaten elinde şarap olmayınca, yerine gönül kanı içmektedir.

5. Elinde kadehiyle sevgili dostâne, felek de muradıma göredir; Sıdkî, keşke böyle bir meclisi rüyanda bir daha görebilsen.

---

[86]Bu mısrada vezin sorunu vardır.

231.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Ab-ı Dicle çekilip gitmedesin Baġdād'a

   N'ola ben ḫasta-dili anda getirseñ yāda

2. Söyle aġyār-ıla geşt etmesin ol ġonca-dehen

   Ṣalmasın āteş-i ġayret bu dil-i nā-şāda

3. 'Arża ḳıl ol şeh-i ḫūbāna ki maġrūr olmasın

   Çoḳ dırāz eylemesin ẓulm elini bî-dāda

4. Ṣoñra üftādeleriñ āhı çıḳar eflāke

   Getirir çarḫ da kerrūbileri feryāda

5. İsteriz başımıza sāye bıraḳsın ol meh

   Ṣıdḳiyā hicr-ile cān verdigimiz esnāda

1. Dicle Nehri! Bağdat'a çekilip gidiyorsun; benim gibi gönlü aşk hastası birini de orada ansan ne çıkar?
2. O gonca ağızlı sevgiliye yabancılarla dolaşmamasını ve isteğine eremeyen bu gönlü kıskançlık ateşine atmamasını söyle.
3. O güzeller padişahına, feryat etmeyen kişilere edeceği zulmü çok da uzatmamasını söyle, yoksa bununla gurura kapılanlar olacağını anlat.
4. Sonra sana tutkunların ahları feleklere kadar ulaşır ve felek de orada bulunan büyük melekleri figan ettirir.
5. Ey Sıdkî! Sevgilinin ayrılığıyla can verdiğimiz sırada, ay gibi güzel sevgilinin gölgesi başımızın üzerinde olsun istiyoruz.

232. VELEHU

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Vereli göñlümüzü ol büt-i ḫūrî-zāda

   Meylimiz ķalmadı bir zerre ķadar dünyāda

2. Ķazarız tîşe-i ṣabr-ıla melāmet kūhun

   Kūhken olmaġı biz ögrediriz Ferhād'a

3. 'Acaba bir daḫı mümkin ola mı vaṣlı diye

   Ḫırmen-i 'ömrümüzü verdi bu ḥasret bāda

4. Olmadıķ zerre ķadar dehrde hergiz ḫoşnud

   Geleli mülk-i 'ademden bu ḫarāb-ābāda

5. Nereye vardıķ ise derde giriftār olduķ

   Ṣıdķiyā ķalmadı bir cāy-ı ferāḥ dünyāda

1. Güzelliğiyle cennetteki hurilere benzeyen o güzeller güzeli yâre âşık olduğumuzdan beri, dünya ile en ufak alakamız kalmadı.

2. Sabır külüngüyle melâmet dağını kazarız; zaten Ferhat'a dağ kazmayı (ancak) biz öğretiriz.

3. Acaba sevgiliye bir daha kavuşmak mümkün müdür diyerek, sevgiliye olan özlemimiz yüzünden hayat harmanımızı boş yere harcadık.

4. Biz yokluk âleminden bu harap yapıya geldiğimizden beri, dünyada zerre kadar olsun mesut olamadık.

5. Ey Sıdkî! Nereye gittiysek orada belalara tutulduk; bu dünyada rahat edilecek (bir tek) yer kalmadı.

233.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Olmasa resm-i cefā ol şūḫ-ı gül-ruḫsārda

   Etmez olurdu fiġān dil bülbülü gülzārda

2. Kām-ı dil bir olsa mümkindi ḥuṣūli neyleyin

   Var biñ dürlü temennā ḫāṭır-ı efgārda

3. Rām eder maṭlūbunu elbette ey dil zerrece

   Olsa te' s̱îr-i muḥabbet 'āşıḳ-ı dîdārda

4. Ol ḳadar ḳan aġladım yād-ı leb-i la'liñle kim

   Ḳalmadı ḫūn-āb-ı ḥasret dîde-i ḫūn-bārda

5. Bāda verirdim binā-yı 'ömrün aġyārıñ velî

   N'eyleyin te's̱îr yoḳdur āh-ı āteş-bārda

6. 'Arż ederdim ḥāli lā-büdd bir ṭabîbe Ṣıdḳiyā

   Ṣıḥḥat imkānı ger olsaydı dil-i bîmārda

1. O gül yanaklı şen şakrak sevgilide zulmetme alışkanlığı olmasa, gönül bülbülü gül bağında feryat etmezdi.

2. Gönlün isteği bir tane olsaydı gerçekleştirme imkânı olurdu; (fakat) ne yapayım, yaralı gönlümde bin bir çeşit dilek mevcuttur.

3. Ey gönül! Sevgilinin âşıkları üzerinde sevgi yönünden ufacık bir tesiri olsa bile, mutlaka alacağını alır ve emirlerine boyun eğdirtir.

4. Ey sevgili! Senin al dudağını anarak çokça kanlı yaşlar döktüm; bu sebeple kan saçan gözümde hiç yaş kalmadı.

5. Yabancıların hayat binasını yerle bir ederdim; fakat ateşler saçan âhımın tesiri yoktur, ne yapayım? Elimden bir şey gelmiyor.

6. Ey Sıdkî! Sevgilinin aşkının hastası olan gönlümün iyileşme imkânı olsaydı, halimi mecburen bir tabibe anlatırdım.

234.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Bes ki sensîz eylerem efġān efġān üstüne

   Dilde artar her nefes ḥırmān ḥırmān üstüne

2. Ḫane-i dilden ḫayāliñ geçmeden hicriñ ḳonar

   Muttaṣıl ḫālî degil mihmān mihmān üstüne

3. Bir oñulmaz yaradır derd-i muḥabbet ey ṭabîb

   Çekme zaḥmet eyleme dermān dermān üstüne

4. Ġam degil bîġānelik etse sükān-ı kūy-ı yār

   Vaḳt olur kim incitir yārān yārān üstüne

5. Nāvekiñle ṭabla-yı sînem delipdir ḳıl ḥazer

   Ey ḳāşı yā degmesin peykān peykān üstüne

6. Bende-i dîreng olurum ey şeh-i ḫūbān baña

   Lāyıḳam ger eyleseñ iḥsān iḥsān üstüne

7. Zevḳ-i vaṣl-ı yārdan Ṣıdḳî kes ümmîdiñ saña

   Gelmeden ḫālî degil hicrān hicrān üstüne

1. Sensizlik yüzünden peş peşe ettiğim feryatlar yeter; yüreğimdeki yoksunluk her an, her nefeste daha çok artmakta.

2. Gönül evinden daha sevgilinin hayali geçmeden, ayrılığı konaklar; işte misafir misafir üstüne gelen bu hane hiçbir zaman boş kalmaz.

3. Ey tabip! Aşk belası iyileşmez bir yaradır; bana çare bulmak için boşuna zahmete girme.

4. Sevgilinin mahallesinin sakinleri bana bir yabancı gibi davranırsa sorun etmem; çünkü zaman zaman dostun dosta kırıldığı olurmuş.

5. Ey yay gibi eğri kaşlı sevgili! Bir oka benzeyen kirpiğinle davulu andıran bağrımı delmektesin; aman dikkat et, çünkü ok, ok üstüne denk gelmesin.

6. Ey güzeller hükümdarı! Bana layık olduğum yakınlığını gösterirsen, seni (sonsuza dek) bekleyecek kölen olurum.

7. Sıdkî, sevgiliye kavuşma zevkinden ümidini kes; ayrılıklar sana peş peşe gelmeden bu zevk tadılmaz.

235.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Viṣāl olsa müyesser firḳat āḫir devlet el verse

   Saña bir laḥẓa ḥālim ‘arżın etsem furṣat el verse

2. Niyāz etsem saña sen tāze āġāz etseñ ey ḫūnî

   Ḥicābıñ perdesin ref‘ etmege bir ruḫṣat el verse

3. Beni mecnūn eder vaṣlıñla her dem müdde‘î cānā

   N’ola vaṣlıñ ben-i bî-çāreye bî-minnet el verse

4. Viṣāliñ ġayr-ı mümkin olduġiyçün rāżıyam hicre

   Ṣaġınmañ derdi ister ḫastaya ger ṣıḫḥat el verse

5. Ayaġın öpmege cānlar niṣār eyler tekellüfsüz

   Eger raḥm eyleyip Ṣıdḳî’ye ol bî-mürvet el verse

1. Talih el verse de yâre kavuşmak mümkün olsa ve bu ayrılık bitse; fırsat bulsam da bir an olsun ona halimi anlatabilsem.

2. Ey gaddar! Fırsatım olsa da sana yalvarsaydım ve sen de utangaçlığın perdesini kaldırmaya başlasaydın.

3. Ey sevgili! Sana kavuştum diyen o iddia sahibi, beni deliye döndürür; (kimseye) minnet etmeden sana kavuşmak ben zavallıya nasip olsaydı bundan ne çıkardı?

4. Yâre kavuşmak imkânsız olduğundan, ayrılığa razı geliyorum; yoksa sağlığına kavuşma imkânı olan bir hastanın (tekrar) dert (çekmek) istediğini sanmayın.

5. O merhametsiz sevgili, Sıdkî’ye acıyarak ona bir şans tanısa, (Sıdkî) doğal olarak onun ayağını öpmek için canlar saçacaktır.

236.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Ṣaldı bir sūz āteş-i ‘aşḳıñ dil-i sūzānıma

   Kim yanar ser-tā-ḳadem her kim gelirse yanıma

2. Bāver etmezseñ eger ‘aşḳıñda ḳanlar yutduġum

   Gel temāşā eyle ey meh çeşm-i ḫūn-efşānıma

3. Gör ġam-ı la‘liyle eşk-efşānlıġım bülbül-ṣıfat

   Billāh ey bād-ı ṣabā ‘arż et gül-i ḫandānıma

4. Niçe bir cellād-ı ġamzeñ ḳatlime tîġın çeker

   Māni‘ ol tā girmesin ol ḫūni cānā ḳanıma

5. Erdi eflāke fiġānım bülbül-āsā Ṣıdḳiyā

   Gūş dutmaz ol gül ammā nāle vü efġānıma

1. Sevdanın ateşi yanan gönlüme bir alev bıraktı; bu yüzden yanıma her kim gelirse baştan ayağa yanacaktır.

2. Ey ay gibi güzel sevgili! Senin aşkın uğrunda kanlar yuttuğuma inanmıyorsun; gel de kan saçan gözlerime bir bak, halimi kendi gözlerinle gör.

3. Yârin kırmızı dudaklarının hüznüyle bir bülbül gibi döktüğüm yaşları gör; ey sabah yeli Allah için, bu gözyaşlarını gülümseyen bir güle benzeyen o sevgiliye anlat.

4. Ey sevgili! Senin yan bakışının cellâdı daha ne vakte kadar beni öldürmek için kılıcını çekecek? O zalimin kanımı dökmesine engel ol.

5. Ey Sıdkî! Bir bülbül gibi ettiğim feryatlar feleklere kadar ulaştı; fakat güle benzeyen sevgili, ettiğim feyatlara ve inleyişlere kulak asmıyor.

237.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Hem-ḳadeḥdir bize ol şūḫ-ı dil-ārā bu gece

   Bezmimiz oldu yine cennet-i me'vā bu gece

2. Yār hem-ḫāne ḳadeḥ elde felek kāmınca[87]

   Bir ʻacep devlete erdi dil-i şeydā bu gece

3. Başımız erse dilā nüh felege ḳılma ʻacep

   Sāye ṣaldı bize ol ḳāmeti bālā bu gece

4. Yine dîvāne göñül zülf ü ruḫuñ fikri ile

   Olacaḳdır güzelim ʻāleme rüsvā bu gece

5. Raḥm et ey āfet-i cān Ṣıdḳi-i āşüfte-dile

   Ṣaldı zülf-i siyehiñ başına sevdā bu gece

1. Gönüller süsleyen o şen şakrak sevgili bu gece bizimle kadeh tokuşturup, dostumuz olmuştur; işte bundan dolayı meclisimiz adeta cennete dönmüştür.
2. Elinde kadehiyle sevgili dostane, felek de muradıma göredir; acaba deli gönlüm bu gece bir kısmete mi ermiştir?
3. Ey sevgili! Eğer başımız dokuz kat feleğe erişirse hiç şaşırma; çünkü o uzun boylu sevgili, bu gece bize gölgesini salarak korumasına aldı.
4. Güzelim! Yüreğim, yine senin zülfünün ve yanağın düşüncesiyle deliye döndü; o yüzden bu gece herkese rezil olacaktır.
5. Ey canın afeti! Bu gönlü karışık Sıdkî'ye acı; çünkü bu gece onu başına senin siyah zülfün sevda saldı, aşkın ateşini düşürdü.

[87] Bu mısra 230 numaralı gazelin 5. beytinde de kullanılmıştır. Karşılaştırmak için bkz: Varak No:34a ile Varak No:33a.

238.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. Baġrımı la'liñ ḫayāliyle daḫı ḫūn eyleme

   Göñlümü zülfüñ hevāsı birle meftūn eyleme

2. Cānım al ġayr-ıla 'ādet etme mey-nūş etmegi

   Pādişāhım luṭf edip ḳan eyle ḳānūn eyleme

3. 'Āşıḳam āhım mü'eṡṡirdir ḥazer ḳıl cehd edip

   Ḫāṭır-ı nā-şādımı şād eyle maḥzūn eyleme

4. Ḳādir iseñ sen de iẓhār et kemāliñ nāṣiḫā

   'İtirāż-ı ḥālet-i Ferhād u Mecnūn eyleme

5. Ṣıdḳi-i zārı viṣāle irgür ey leylî-liḳā

   Meskenim Mecnūn gibi ṣaḥrā vü hāmūn eyleme

1. Gönlümü al dudaklarının hayali ile daha fazla kanatma ve zülfünün arzusuyla bir tutkuna çevirme.

2. Şâhım! Canımı al, fakat başkasıyla şarap içmeyi adet etme; (böyle bir durumda) kanımı dökerek bana bir iyilikte bulun ama beni (bu acıyla) yakıp da adeta bir mangala çevirme.

3. (Ey sevgili!) Ben bir âşığım ve dolayısıyla ettiğim ahlar son derece tesirlidir, bundan sakınmalısın; mutsuz gönlümü şad et ve (sakın) onu üzme.

4. Ey nasihat eden kişi! Eğer gücün yetiyorsa sen de olgunluğunu göster ve Mecnun'la Ferhat'ın bu (aşıklık) hallerini hoş gör.

5. Ey Leyla gibi güzel yüzlü sevgili! Senin aşkınla ağlayıp inleyen Sıdkî'yi istediğine (sana) kavuştur ve ona Mecnun gibi çöllerde mekan tutturma.

239.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā î lün Fe i lün)

1. Ġamıñla oldu göñül kişveri perākende

   Teġāfül eyleme ey āftāb-ı tābende

2. Birisi reh-zen-i dîndir birisi āfet-i cān

   O çeşm-i sāḥir ü ol ḳaddi dil-rübāyende

3. Zemāne içre mis̱āliñ daḫı bulunmaz idi

   Vefā olaydı ger ey şūḫ-ı meh-liḳā sende

4. Cefādan aġlamazam her ne-deñli olsa füzūn

   Ki cevr-i dilber olur ‘āşıḳa hoş-āyende

5. Firāḳına o mehiñ ṣabr ederdim ey Ṣıdḳî

   Olaydı tāb-ı taḥammül ya sende yā bende

1. Ey güzelliğiyle parlayan bir güneşe benzeyen sevgili! Gönül ülkesi senin gamınla darmadağın oldu; bunu anlamazdan gelme.
2. Sevgilinin büyülü gözünün ve gönüller çelen boyunun biri din yağmalar, diğeri ise yüreklere fitne koyar.
3. Ey ay gibi güzel yüzlü neşeli sevgili! Eğer sende (bir de) vefa olsaydı, bu devride bir benzerin bile olmazdı.
4. Sevgilinin ettiği zulümler ne kadar çok olursa olsun, onlar dolayısıyla gözyaşı dökmem; zira sevgiliden gelecek zulüm, sevene hoş gelir.
5. Ey Sıdkî! Sende ya da bende tahammül gücü olsaydı, o ay gibi güzel yârimin ayrılığına sabretmeye çalışırdım.

240.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü   Fe ū lün)

1. Ger bülbül-i dil olmasa müştāḳ-ı girişme

   Olmazdı o gül çehrede aḫlāḳ-ı girişme

2. Bir naḫl-ı dil-ārāya müşābihdir ol āfet

   Dökülse ḳadinden n'ola evrāḳ-ı girişme

3. Her laḥẓada biñ 'işve vü nāz etmede ey dil

   Dersem 'acep olmaz aña ḫallāḳ-ı girişme

4. Biñ cānım eger olsa ḫalāṣ eylemek olmaz

   Edince o meh 'işve-i ilḥāḳ-ı girişme

5. Ser-refte olur cümlesine Ṣıdḳi-i şeydā

   Cem' olsa eger bir yere 'uşşāḳ-ı girişme

1. Gönül bülbülü sevgilinin nazlanışını arzulamasaydı, o gül yüzlü sevgili onu huy edinmezdi.
2. O fitneci sevgili, gönüller süsleyen bir fidana benzer ve bu durumda o fidan boylu sevgiliden işve yaprakları dökülürse şaşırmayın.
3. Ey gönül! Sevgili her an bin türlü naz, bin türlü işve eder; bu sebeple ona nazın yaratıcısı desem yanlış olmaz.
4. Güzelliğiyle aya benzeyen o sevgili, nazına işvesini de katınca, bin canım olsa ondan kurtaramazdım, hepsini ona feda ederdim.
5. Onun nazına tutulan âşıklar bir yere toplansalar, bu âşık Sıdkî, onların en önde gideni olur.

241.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü   Fā i lün)

1. Her kim görürse mehveşini cāme-i ḫˇābda

   Tā ḥaşre dek muḫalled olur ıżṭırābda

2. Cām-ı mey-i muḥabbeti kim içse mest olur

   Dāniş mi ķor bu neş'e meger şeyḫ ü şābda

3. Seyl-i sitemle ey büt-i gül-çehre ķoymadıñ

   Ma'mūrluk[88] ümîdini ḥāl-i ḫarābda

4. Mābeynimizden āh ki def' olmadı ḥicāb

   Hāk olduķ ey perî yine ķaldıķ ḥicābda

5. Çāk oldu tîġ-ı hicr-ile gül gibi sînemiz

   Bizden o cevr-pîşe henüz ictinābda

6. Efġān ki 'aşķ metnini şerḥ edebilmedik

   Ḥal olmadı bu meṡ'elemiz bir kitābda

7. Ṣıdķî ẓahr olurdu saña ḥaşre dek ẓahîr

   Bu şi'ri gūş ķılsa idi Fāryāb'da[89]

---

[88] Ma'mūrluk kelimesi " معمورلگ " şeklinde kef harfi ile yazılmıştır.
[89] Ayrıca; "Eş'ārıñ işitdiydi eger Fāryāb'da", Nesir cümlesi: "Senin şiirlerini Faryab'dan işitmiş olsaydı" [Varak No:34b]

1. Her kim ay gibi yüzlü yârini gecelik içinde görürse, o kişi toplanma vaktine kadar ıstırap çeker.

2. Sevda şarabının kadehinden içen herkes kendinden geçmektedir; zaten o şarabın verdiği neşe, ne yaşlısında ne de gencinde ilim bırakır.

3. Ey gül yüzüyle putlara eş güzellikteki sevgili! Adeta bir sele benzeyen zulümlerin, harap vaziyetteki bende tekrar imar olabilme ümidi bırakmadı.

4. Ey peri gibi güzel sevgili! Utangaçlık aramızdan çekip gitmedi diye ah ediyorum; senin kapına toprak olsak da, utangaçlığımızdan hala kurtulamadık.

5. (Rengi yönünden) Bir gülü andıran yüreğimiz, ayrılık kılıcıyla parçalandı; fakat zalimliği huy edinen o yâr, hala bizden çekinmektedir.

6. Eyvah! Aşk metnini açıklığa kavuşturup anlatamadık; bizim meselemiz bir kerede çözülmüyor.

7. Sıdkî! (Sevgili) Bu şiiri Faryab'dan (bile) duysaydı, elbette toplanma vaktine kadar sana (bir kez olsun) kendini gösterirdi.

242.

(Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lā tün Fā i lün)

1. ‘Āşıḳ oldur [kim] pür aşḳ yāra inkār etmeye

   Cān vere esrārını aġyāra iḳrār etmeye

2. Āferîn ol ‘āşıḳ-ı pāke ki rāh-ı ‘aşḳda

   Naḳd-i ‘ömrün ṣarf edip dildāra iẓhār etmeye

3. Ḳan yudup hicrāna ṣabr ede şikāyet ḳılmaya

   Āh edip ma‘şuḳuna her laḥẓa āzār etmeye

4. Şarṭ-ı ‘aşḳ oldur ki ‘āşıḳ kūy-ı dilberde görüp

   Mest-i ḫˇāb-ı nāz iken dildārı bî-dār etmeye

5. Maḳṣadım Ṣıdḳî odur dergāh-ı Ḥaḳ’dan kimseyi

   Böyle bir şūḫ-ı sitemkāra giriftār etmeye

1. Âşık, sevgilinin aşkıyla dolup taştığını inkâr etmez ve (aynı zamanda) ser verir de sırrını ağyara vermez.
2. Sevgili için sevda yolunda hayat sermayesini harcayan ve bunu bir gösterişe çevirmeyen gönlü temiz o aşığa aferin doğrusu.
3. (Âşık, sevgili uğrunda) Kan yutup ayrılığa tahammül etmeli, halinden şikâyet etmemelidir ve ah ederek sevdiğine azap verip durmamalıdır.
4. Sevgiliyi mahallesinde naz uykusuna yatmış gören aşığın, onu rahatsız etmemesi âşıklığın şartıdır.
5. Sıdkî! Allah’ın katında niyazım; böyle bir zalim ve şen şakrak sevgiliye kimseyi meftun etmemesidir.

243. ḤARFÜ’L-YĀ (YE)

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ġam-ı ‘aşḳıñ beni ġayetde bir bî-neng ü nām etdi

   H̱ayāl-i şehd-i la‘liñ ‘ıyşım ey meh telẖ-kām etdi

2. Teneffür eyler oldu ṣoḥbetimden Vāmıḳ u Mecnūn

   Beni sevdā-yı zülfüñ ol ḳadar rüsvā-yı ‘ām etdi

3. Miyānıñla dehānıñ seyrine ermek ẖayāliyle

   Bu ma‘dūm arzular ey ṣanem ‘ömrüm temām etdi

4. Göñül murġunu ḳayd-ı ‘aşḳıña bend eyleyen cānā

   Ruẖuñda dāne edip ẖāliñi zülfüñü dām etdi

5. Leb-i cānān-ıla baḥs̱ etdügiçün Ṣıdḳiyā bāde

   Anıñ çün ḳahr edip Îzid anı ẖalḳa ḥarām etdi

1. Ey ay gibi güzel sevgili! Senin aşkının verdiği dert beni beş parasız bıraktı, bende ne nam kaldı ne de şöhret; dudağının balının tatlılığının hayali sevincimi kedere boğdu.

2. Vâmık ve Mecnun artık benim sohbetimden bunalmaya başladı; işte yârin zülfünün aşkı beni âleme böylesine rezil etti.

3. Ey güzeller güzeli! Senin ince belinin ve minik dudaklarının seyrine dalmak hayalini kura kura, bu olmayacak isteklerim yüzünden ömrüm heba olup gitti.

4. Gönül kuşunu aşkının bağıyla bağlayan sevgili, yanağındaki benini buğday tanesi diye gösterir ve zülfüyle de o kuşu avlar.

5. Ey Sıdkî! (Kırmızılık ve mest etme yönüyle)Şarap, yârin dudağıyla boy ölçüşmeye kalktığı için, Allah onu kahredip herkese haram kılmıştır.

244.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Zemāne içre cānā şimdi sensin Yūsuf'a s̱ānî

   Ḳoma Ya'ḳūb-veş ḳan aġlasın 'uşşāḳ-ı nālānı

2. Kerem ḳıl eyleme zülfün perîşān ey ṣabā billāh

   Ki ḫāṭırlarda cem'iyyet ḳomaz zülf-i perîşānı

3. Meger ṭa'n-ı raḳîb-i ḫārdan āzürdedir ey gül

   Degil bî-hūde her dem 'andelîb-i zārıñ efġānı

4. Ta'allül ḳılma ey dil ḥāliñi 'arż eyle dildāra

   Ḫaberdār eyle mülk-i dil ḫarābından o sulṭānı

5. Revā mıdır raḳîb-i bed-liḳāya mihr edip ey meh

   Belā-yı hicre ṣaldıñ Ṣıdḳi gibi bir süḫendānı

1. Ey sevgili! (Güzelliğinle) Bu zamana ikinci bir Yusuf sensin; (senin uğrunda) ağlayıp inleyen âşıklarının Hz. Yakup gibi kan ağlamasına müsaade etme.
2. Ey sabah rüzgârı! Allah rızası için bize acı ve o yârin saçlarını öyle dağıtma; çünkü onun darmadağın saçları aklı baştan alır ve derli toplu bir şey bırakmaz.
3. Ey güzelliğiyle bir güle benzeyen sevgili! Durmadan inleyen, ağlayan bülbülün feryadı boşuna değilmiş; zira o, diken huylu rakibin kınamalarından incinmekteymiş.
4. Ey Gönül! Kendince bahaneler üretip durma ve sevgilinin yanına var da halini ona izah et; gönül mülkünün mahvolduğunu o hükümdara haber ver.
5. Ey ay gibi güzel sevgili! Çirkin suratlı rakibe sevgi gösterip, Sıdkî gibi güzel söz söylemesini bilen birini ayrılık azabıyla bırakman uygun mudur?

245.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü   Fe ū lün)

1. Ḥayfā ki raķîb-ile o meh hem-nefes oldu

   ‘Ālemde bizim çekdigimiz ġam ‘abes oldu[90]

2. Talîm‘-i ḫıred eyler iken ḫalķ-ı cihāna

   ‘Aşķa düşeli şimdi göñül bü’l-heves oldu

3. Efzūn ola ķadri umaram şu‘le-i āhıñ

   Hicrān gecesinde baña feryād-res oldu

4. Ben şaḥne-i ‘aşķ oldum i meh deşt-i belāda[91]

   Yānımca benim derd ü ġam iki ‘ases oldu

5. Müjgānıñ oķu-y-ıla dilim cism-i sıġınġım [?]

   Murġ-ı dile gūyā ki müşebbek ķafes oldu

6. Ṣıdķî o ṣanem ġonca-i gülzār-ı İremken

   Ammā n’ideyim hem-dem-i her ḫār ü ḥes oldu

---

[90] Ayrıca; “Āzāde iken beste-i dām-ı heves oldu / Bir ġonca idi hem-dem her ḫār u ḥes oldu” , Nesir cümlesi; “Özgürken, arzuların tuzağına düştüm; arkadaşım bir gülü andıran o sevgiliydi, fakat sonra her çer çöp bana arkadaş olmaya başladı.” [Varak No:35a]

[91]Ayrıca; “Şehr-i ġama şahne-i ‘aşķ oldum ezelden”. Nesir cümlesi; “Ezelden beri azap şehrinde (çalışan) sevda memuruyum.”[Varak No:35b]

1. Yazık ki rakiple sevgili dost oldu; o yüzden bizim bu dünyada çektiğimiz dertler boşunaymış.

2. Gönül, dünya halkına akıl öğretirken, aşka düşeli şimdi her aklına geleni yapmaya başladı.

3. İnşallah (sevgili uğrunda) ettiğim ahların alevinin gücü çok olur; çünkü ayrılık gecesinde o ahlar benim elimden tutacaktır.

4. Ey güzelliğiyle bir ayı andıran sevgili! Ben bela çölünde aşkın emniyetinden sorumlu memurum ve yanımda bulunan dert ile gam da iki gece bekçisidir.

5. Gönlümün etrafını çepeçevre kuşatan yârin kirpiğinin oku[?], sanki gönül kuşum için örülmüş bir kafestir.[?]

6. Sıdkî! Güzeller güzeli o sevgili cennetin gül bahçesinin gülüyken, onun dostu diken ile çalı çırpı oldu ve benim elimden bir şey gelmez, bu durumda yapacak bir şey kalmamıştır.

246.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Benim teg kimse cānā miḥnet-i ‘aşḳıñ çeker var mı

   Yoluñda cān ü başın terk eden bir derbeder var mı

2. Diyenler ‘āşıḳız biz cümlesi bî-hūde söylerler

   Benim teg ‘āşıḳ-ı āzürde-dil ḫūnîn ciger var mı

3. N’içün ben ḫasteye āzār edersin ey ṣanem billāh

   Muḥabbet etdigimden ġayrı saña bir żarar var mı

4. Cihānıñ varlığın terk eyledim sevdā-yı zülfüñle

   Gedā-yı kūyuñam cānā[92] baña senden naẓar var mı

5. Dirîġ etme ḫadeng-i ġamze-i dildūzuñu cānā

   Oḳuñçun sîne-i Ṣıdḳî gibi a‘lā siper var mı

1. Ey sevgili! Senin aşkının gamına benim gibi katlanan biri ve senin uğrunda canını başını terk eden bir kalender var mıdır?
2. Biz aşığız diye söylenenlerin hepsi boşuna konuşuyor; çünkü benim gibi gönlü kırık ve ciğeri kanlı biri bulunur mu?
3. Ey güzeller güzeli sevgili! Allah rızası için (söyle), benim gibi senin aşkının hastası birine niçin zulmediyorsun? Sana beslediğim sevdadan başka bir zararım oldu mu?
4. Ey sevgili! Dünya malını mülkünü senin zülfünün aşkı sebebiyle terk ettim; mahallenin kölesi oldum, (tüm bu fedakârlıklara bir karşılık olacak şekilde) bana bir kez olsun bakacak mısın?
5. Ey sevgili! Gönüller delen yan bakışının okunu yok yere heba etme; çünkü onlar için Sıdkî’nin yüreği kadar münasip bir siper bulamazsın.

---

[92] Can kelimesindeki cim harfinin noktası yazılmamıştır. [Varak No:35b]

247.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ḳarār etmez göñül bir yerde kūy-ı yārdan ġayrı

   Kim añlar bülbül-i şūrîdeyi gülzārdan ġayrı

2. Ne vardır bir refîk-i müşfiḳim ol kūya vardıḳda

   Ne ḫod bir hem-demim var āh-ı āteş-bārdan ġayrı

3. Ne ümmîd-ile vaṣlıñ gözleyip ṣabr eyleyem hicre

   Ne gördüm senden ey meh bî-sebeb āzārdan ġayrı

4. Naṣîbim olmasın cām-ı mey-i vaṣlıñdan ey sāḳî

   Ayaḳ bir yere baṣṣam ḫāne-i ḫammārdan ġayrı

5. Ġam-ı hicriyle yāriñ cān verirsem künc-i firḳatda

   Kim aġlar baña Ṣıdḳî dîde-i ḫūn-bārdan ġayrı

1. Gönlüm, sevgilinin mahallesinden başka bir yerde duramaz; gönlü karışık, aşka düşmüş bülbülü ise gül bahçesinden başkası anlamaz.
2. Yârin mahallesine gittiğimde orada kendime ne bir dost, ne de ateş yüklü bir ahtan başka arkadaş bulabilirim.
3. Ey ay kadar güzel sevgili! Ne diye ayrılığa sabredip bir umutla sana kavuşmayı gözeteyim? (Halime bak ve) Bana boşu boşuna ettiğin zararlardan başka senden ne gördüm (söyle)?
4. Ey şarap dağıtan kişi! Meyhaneden başka bir yere adımımı atarsam, sevgiliye kavuşma şarabının kadehi(ni tutmak) bana nasip olmasın.
5. Sıdkî! Sevgilinin ayrılığı sebebiyle ayrılık köşesinde ölürsem, (aşk derdi ile)kan saçan bir gözden başka benim için kim ağlar?

248.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü   Fā i lün)

1. Gördüm bugün sevāda o şūḫ-ı sitemgeri

   Gūyā müsā'id oldu baña baḫtım aḫteri

2. Ḥırmān oduna böyle yanıpdır vücūd kim

   Verir cihānı āteşe düşse bir aḥkeri[93]

3. Dünyā olalı pîrezen-i dehr görmemiş

   Meydān-ı 'aşḳda baña nisbet cefā eri

4. Ey ḫ˘āce 'arż ḳılma ṣaḳın sîm ü zer ki var

   Ol Yūsuf'a hezār seniñ gibi müşteri

5. Ey Ṣıdḳi şi'r fehm edene söyle şi'riñi

   Dür ḳıymetini añlamaz ola ki cevherî

1. Bugün karanlıkta o zalim ve şen şakrak sevgiliyi gördüm ve böylece ikbal yıldızı bana da gülmüş oldu.

2. Varlığım, yoksunluk ateşinde yanıp kavrulmaktadır ve o ateşin bir koru düşmüş olsa, dünyayı bütünüyle yakardı.

3. Dünya, yaşlı bir kocakarıya benzeyeli, aşk meydanında benimle boy ölçüşebilecek bir cefa eri daha görmemiştir.

4. Ey tüccar! Sakın bana altın ve gümüş sunma; çünkü güzelliğiyle Hz. Yusuf'a benzeyen o sevgiliye senin gibi binlerce alıcı çıkmıştır.

5. Ey Sıdkî! Şiirlerini şiirden anlayanlara söyle; zira sarraf olmayan kişiler incinin değerinden anlamazlar.

---

[93] Ayrıca; "Āteş ṣalar cihāna düşerse bir aḥkeri", Nesir cümlesi; "Bir kıvılcımı düşse dünyayı yakar."[Varak No:36a]

249.

(Müf te i lün Me fā i lün Müf te i lün Me fā i lün)

1. Rūz-ı viṣāle ermeden hicriñ ile ölem gibi

   Dîde-i intiẓār açıp ḥaşre degin ḳalam gibi

2. Mest-i şarāb-ı ʻaşḳ olup ol ṣanemiñ ġamı ile

   Vādi-i ġamda Ḳays teg bir niçe yıl gezem gibi

3. Sūz-ı firāḳ-ı yār-ıla künc-i belāda ey göñül

   Yār-ı muvāfıḳ olmadı kimse baña elem gibi

4. Çünki müyesser olmadı kām-ı dil āḫir ey ṣanem

   Laʻl-i lebiñ ġamı ile cām-ı ecel çekem gibi

5. Dür dişiñ arzusu-y-ıla bir niçe müddet ey perî

   Baḥr-ı belā vü furḳata fülk-i dili ṣalam gibi

6. Raġm-ı ḥasūda Ṣıdḳiyā lā-cerem ol sitemgeriñ

   Ḫuld-ı berîñ-i vaṣlına bir gün ola erem gibi

1. Sevgiliye kavuştuğum günü göremeden ayrılık yüzünden öleceğe benziyorum; onu bekleyen gözümü açıp toplanma gününe kadar bekleyecek gibiyim.

2. O güzeller güzeli sevgilinin gamı ile aşk şarabından içip kendimizden geçtik; galiba dert vadisinde pek çok sene Mecnun gibi gezip duracağız.

3. Ey gönül! Ben, sevgilinin ayrılık ateşiyle bela köşesinde yanarken, kimse elem kadar bana uygun bir dost olmadı.

4. Ey put gibi güzel sevgili! Gönül, isteğine kolay kolay ulaşılacağa benzemiyor ve bu yüzden en sonunda al dudağının kederiyle ecel kadehinden içecek gibi duruyor.

5. Ey peri gibi güzel sevgili! İnci dişinin arzusuyla gönül kayığını pek çok defa ayrılık ve bela denizine salacağa benziyorum.

6. Ey Sıdkî! Düşmanlara inat, elbette bir gün zalim sevgiliye kavuşabileceğim o cennet bahçesine erecek gibiyim.

250.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü   Fe ū lün)

1. Bir āhım ile dün gece cān yandı yaķıldı

   Men‘ eyle bugün yoķsa cihān yandı yaķıldı

2. İsterdim edem sūz-ı dilimden seni āgeh

   Ḥayret odu baş çekdi zebān yandı yaķıldı

3. Dün ḥālimi pervāneye ‘arż eyledim amma

   Ṣabr etmedi bir laḥẓa hemān yandı yaķıldı

4. Efgān-ıla aḥvāli ‘ayān etmek olurdu

   Ne sūd derūnumda fiġān yandı yaķıldı

5. Bir kez demediñ ḫāli nedir Ṣıdķi-i zārıñ

   Hicrānıñ ile bunca zemān yandı yaķıldı

1. Dün gece ettiğim bir ah ile bu can yandı kavruldu; bana engel ol, yoksa bugün dünya yangın yerine dönecek.
2. Seni yüreğimin yangınından haberdâr etmeyi isterdim; fakat dilim yandı, bu yüzden derdimi dile getiremiyorum ve onun yerine başımın üzerinde tutuşan hayret ateşi seni o yangından haberdar edecektir.
3. Halimi dün pervaneye anlattım; fakat (benim derdime)bir saniye olsun sabredip dayanamadı, hemencik yanıp kül oldu.
4. Feryat etmek, âşıklık halini herkese belli etmektir; fakat feryat etmekten başka (aşk derdine) bir çare de yoktur, o yüzden yüreğimin derinliklerinde yakıcı bir feryat yankılandı.
5. Ayrılığınla bunca vakit yanıp yakılan, uğrunda ağlayıp inleyen Sıdkî’nin hali nedir diye bir kez olsun sormadın.

251.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. ‘İẕārın seyr edelden oldum ol serviñ hevādārı

   Ne cevr eylerse etsin olmuşam zîrā giriftārı

2. S̱ebāt ü ṣabrdan bîgāneyem ol şūḫ-ı bî-raḥmıñ

   O günden kim metā‘-ı vuslatıñ oldum ḫarîdārı

3. Mis̱ālin görmemişdir kimse ol mihr-i cihān-bān teg

   Ḫudā ḫalḳ etmemişdir aña nisbet bir sitemkārı

4. Ümîd-i serv-ḳaddi niçe serv-ḳadd ḳadin bükmüş

   Ḫayāl-i kākülü dildāde etmiş niçe dildārı

5. Nihānî āh eder Ṣıdḳî o şūḫuñ dest-i cevrinden

   Verir cān ḥasret-ile vāḳıf-ı ḥāl etmez aġyārı

1. Boyu serviye benzeyen o sevgilinin yanağını gördüğüm zamandan beri onu arzular oldum; artık bana ne kadar zulmederse etsin fark etmez, çünkü ona aşkla tutuldum.
2. O acımasız neşeli sevgiliye kavuşma sermayesinin alıcısı olduğum günden beri azim ve sabırdan uzağım.
3. Güzelliğiyle, dünyanın bekçisi olan güneşe benzeyen sevgilinin bir benzeri daha yoktur; çünkü Allah onunla boy ölçüşebilecek başka bir zalimi yaratmamıştır.
4. Sevgilinin servi gibi uzun boyunun verdiği ümit, pek çok servi boylu güzeli iki büklüm etmiştir; onun saçlarının hayali pek çok güzeli kendine hayran bırakıp âşık etmiştir.
5. Sıdkî, o şen şakrak yârin zulümleri yüzünden gizli gizli ah eder; fakat o sevgilinin hasretiyle ölür de yabancıları âşıklık halinden haberdar etmez.

252.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü   Fe ū lün)

1. Bir ḳaṭre-i şebnem ki ṣabūḥ güle düşdü

   Bir āteş idi ṣanki dil-i bülbüle düşdü

2. …rem[94] ehline keyfiyetin başdan aşırdı

   ‘Aks-i lebiñ ey sāḳi meger kim müle düşdü

3. Nāz-ıla ḫırām edicek ol serv ḳabā-pūş

   Āşūb-ı felek durdu diye ġulġule düşdü

4. Bir būse ṭaleb eyleyicek la‘l-i lebinden

   Ol ġonca-i nūr-sîne ḳızardı güle düşdü

5. Bildim ki giriftār-ı kemend-i ġam-ı ‘aşkam

   Ṣıdḳî gözüm ol günki nem-i [?]kāküle düşdü

1. Bu sabah bir çiğ tanesi, gül gibi güzel o sevgiliye düştü; işte o anda çiğ tanesi bir ateş misali bülbüle benzeyen aşığın da gönlüne düştü.

2. Ey şarap sunan saki! Sevgilinin aşkıyla kendinden geçenlerin keyfi artıkça arttı[?]; meğer yârin dudaklarının aksi şaraba düşmüştür.

3. Boyu ile bir serviyi andıran o sevgili ettiği naz ile hırkaya bürünmüş servi gibi salınmaya başlayınca; feleğin gürültüsü durdu diye bağırıp çağırmaya başlar.

4. Yârin al dudağından bir buse istesek; o nur sineli gonca gibi sevgili (utancından) kızarır(açılır) ve bir güle döner.

5. Sıdkî! Yârin aşkının derdiyle bağlanmış bir tutkuna döndüğümü biliyorum ve gözüm, o vakit döktüğü yaşı, sevgilinin saçı için dökmüştür.[?]

---

[94] Sayfanın kenarı kesik olduğu için kelime okunmamaktadır. [Varak No:36b]

253.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü   Fā i lün)

1. Verdim hevā-yı ‘aşḳa dilā iḫtiyārımı

   Ġam çekmezem alırsa eger ‘îtibārımı

2. Tîġ-ı ġamıñla cismimi ṣad pāre ḳılmadan

   Ḳaṣdım budur ki bulmaya kimse ġubārımı

3. Bir naḫl-i ḥasretem ki benem bāġbān-ı hicr

   Perverde eylemiş ġam-ıla berg ü bārımı

4. Tārāc ḳıldı cünd-i ġamıñ ṣabr u ṭāḳatim

   Ḫūnî nigāhıñ eyledi yaġmā ḳarārımı

5. Hicrān ġamıyla ölmedin ey Ṣıdḳi derd-ile

   Yā Rab görem mi bir daḫı rūy-ı nigārımı

1. Ey gönül! Yârin aşkının arzusuyla karar kabiliyetimi kaybettim; (üstüne üstlük) bir de aşk yüzünden tüm itibarım elden giderse hiç dertlenmem.

2. Niyetim; aşk derdinin kılıcı vücudumu yüz parçaya bölmeden kimsenin bir tek zerremi bulmamasıdır.

3. Ben öyle bir hasret fidanıyım ki, ayrılık bahçıvanı benim yaprağımı ve meyvemi dertle beslemiştir.

4. Gam askeri sabrımı ve tahammül kuvvetimi talan etti ve yârin kanlı bakışı, beni karar veremez duruma getirdi.

5. Ey Sıdkî! Dert ile hicran gamından ölmeden, ey Allah’ım, bir daha sevgilimin yüzünü görebilir miyim?

254.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü   Fā i lün)

1. Gerçi bahār verdi gülistāna ziyneti

   Mey olmayınca n'eyleyelim böyle ṣoḥbeti

2. Bāġıñ ṣafāsı cām-ı mey-i nābdır hemān

   Her yerde yoḳsa etmek olur sāde ʻişreti

3. Ḥāk olsa yād-ı laʻl-i lebiñle vücūdumuz

   Dilden gider mi bāde-i nābıñ muḥabbeti

4. Elbette raḥm ederdi beni mübtelāsına

   Olsaydı zerre deñli o şūḫuñ ḫaḳîkati

5. ʻArż etdigiñce ḫāliñi eyler saña cefā

   Gördükde yāri eyleme Ṣıdḳî şikāyeti

1. Bahar, gül bağını süsleyip güzelleştirdiyse de, şarap olmadan böyle sohbeti ben ne yapayım?

2. Bahçe keyfinin temel unsuru aşk şarabın durduğu kadehtir; yoksa sadece eğlenmek hemen her yerde olacak şeydir.

3. Sevgilinin kırmızı dudağını zikrederken vücudumuz toprak olsa bile, onun aşkının şarabının verdiği sevgi gönülden çıkar mı?

4. O şen şakrak ve neşe ile dolu yârin zerre kadar hakikati olsaydı, kendisine delice tutulmuş olan benim gibi birine merhamet gösterirdi.

5. Sıdkî! Sevgiliyi görünce hemen şikayete başlama; çünkü sen halini anlattıkça o sana zulmediyor.

255.

(Mef ū lü Fā i lā tü Me fā î lü   Fā i lün)

1. Hicriñ ki yaḳdı cānımı dāġ etdi sînemi

   Başdan ayāġa maḥż-ı çerāġ etdi sînemi

2. Her ḫasta bir şerāre ile kām alır meger

   Ġam āteşine hicriñ ocaġ etdi sînemi

3. Şimden gerü ne ġam ki benem bāġbān-ı ʻaşḳ

   Gül gibi tāze dāġ-ıla bāġ etdi sînemi

4. Bir laḥẓa olmaz oldu cüdā pārsā-yı ġam

   Gūyā begendi künc-i ferāġ etdi sînemi

5. Ḫayl-ı ḫayāli ḳonmaġa ol şāh-ı ser-keşiñ

   Şimdi belā-yı ʻaşḳ ḳonāġ etdi sînemi

6. Ṣıdḳî taḥakküm etmek içün şehr-yār-ı ʻaşḳ

   Çetr etdi dūd-ı āhım otaġ etdi sînemi

1. Ayrılığın canımı yaktı ve yüreğimi dağladı; (yetmedi bir de) vücudumu baştan ayağa tam bir çıra eyledi.

2. Gönlü aşk hastası olan herkes senden bir kıvılcım alarak isteğine kavuşur; hâlbuki senin ayrılığın yüreğimi dert ateşinin ocağına döndürmüştür.

3. Bundan sonra ben, aşkın bahçıvanıyım, buna niçin üzüleyim; çünkü sevgili, göğsünü yeni yeni yaralarla gül bahçesine çevirdi. (O bana hep bakıyor, hep oklarını atıyor, sine yaralanıyor)

4. Gam dilencisi bir an olsun benden ayrılmıyor; çünkü o, benim gönlümü beğendi ve burayı kendine rahat edecek bir köşe eyledi.

5. Başına buyruk bir hükümdara benzeyen sevgilinin hayalinin sürüsü gönlümde konaklamazken; şimdi burada onun aşkının belası barınır oldu.

6. Sıdkî, aşk padişahı olan sevgili bana zulüm olsun diye, ahlarımın dumanını kendine çadır, gönlümü de otağ etti.

256.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Evvel ol şūḫ benim luṭf-ıla göñlüm aldı

   Ṣoñra gözden bıraġıp künc-i belāya ṣaldı

2. Olmadım maẓhar-ı luṭfuñ seniñ ey ‘āşıḳ-küş

   Çıḳdı cānım yine göñlümde bu ḥasret ḳaldı

3. Dürr dendānıña nisbet güheri bulmaḳ içün

   Yine ġavvās-ı dilim baḥr-ı ḫayāle ṭaldı

4. Görmedi etdigi evżā‘ı velîkin dil-i zār

   ‘Aşḳ mażmūnunu Kays’ıla tevārüd[?] çaldı

5. N’ola tābım eger olmasa dilimde Ṣıdḳî

   Benim ol şūḫ-ı cefā-pîşe ḳarārım aldı

1. Önceleri o şen şakrak sevgili bana yakınlık göstererek gönlümü aldı; sonra da beni gözünden düşürüp bela köşesinde bıraktı.

2. Ey âşık öldüren sevgili! Senin ihsanlarına nail olamadığım gibi bu uğurda öldüm ve yüreğimde senin ihsanlarının hasreti kaldı.

3. Gönül dalgıcı, inci dişinle boy ölçüşebilecek bir cevheri bulmak için yine hayal deryasına daldı.

4. Ağlayıp inleyen gönül, sevgilinin yaptıklarını(eziyetlerini) görmez ve sevgili için Mecnun’la birlikte nükteli aşk sözlerini birbiri ardınca icra eder.[?]

5. Sıdkî! Zalimliği adet haline getiren o neşeli sevgili benim aklımı kararımı aldı ve bu sebeple gönlümde dayanma gücü kalmadıysa şaşırmayın.

257.

(Me fā i lün Fe i lā tün Me fā i lün Fe i lün)

1. Ḫaṭı gelince füzūn oldu dilde yār elemi

   Egerçi resmdurur def‘ eder bahār elemi

2. Bu ḥāleti hele taḥḳîḳ ḳılmışam āḫir

   Belim büker benim ol serv-i gül‘izār elemi

3. Esîr edip beni dāġ eyledi ne çāre ḳılam

   Raḳîb ta‘nı vü bir yaña rūzgār elemi

4. Teneffür eyleñiz aḥbāb ṣoḥbetimden kim

   Ḫarāb eder beni ol şūḫ-ı şîvekār elemi

5. Cefāsına niçe ṣabr eyleyem ben ol şūḫuñ

   Eritdi cānımı el-ḥāṣıl intiẓār elemi

6. Hemîşe bir büt-i ġaddāra dil verip Ṣıdḳî

   Muḳayyed etdi beni çeşm-i eşk-bār elemi

1. Sevgilinin ayva tüyleri uzadıkça yârin gönüldeki derdi de artar; bununla birlikte baharın gelişiyle dertlerden kurtulmak da bir gelenektir.

2. Durumu iyice tetkik ettiğimde, endamı ile gül bahçesinin servisine benzeyen sevgilinin eleminin belimi büktüğünü anladım.

3. Bir yandan zamanın elemi bir yandan da rakibin ortaya çıkması beni esir edip dağladı ve bu durumda bana yapacak bir şey de bırakmadı.

4. Dostlarım, (durmadan sevgiliden bahseden) sohbetimden nefret edebilirisiniz; zaten beni de mahvedip bu duruma koyan, o nazlı ve şen şakrak yârin gamıdır.

5. Sözün kısası ben o yârin zulümlerine nasıl dayanacağım, bilmiyorum; çünkü ayrılık derdi gönlümü eritti ve yok etti.

6. Sıdkî, daima acımasız bir sevgiliye gönül verip durdun; seni aşkın elemi yüzünden ağlattığı gibi , sonunda kendine de bağladı.

258.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Bu leṭāfet ki Ḫudā ‘ārıż-ı dilberde ḳodu

   Ne ruḫ-ı māhda ne mihr-i münevverde ḳodu

2. Lebi ḫāṣiyyetin ol şūḫ-ı dil-ārānıñ Ḥaḳ

   Ne ḥayat ābı ne ḫod çeşme-i kevs̱erde ḳodu

3. Olmadı dehrde bir ḫūya müyesser hergiz

   Bu nezāket ki Ḥaḳ ol serv-i semen-berde ḳodu

4. Yürü ey ḫˇāce o şūḫuñ haṭ u ḫāli şimdi

   Ne bahāyı müşkde ne ḳıymeti ‘anberde ḳodu

5. Etmediñ vaṣl günü yāra dil ü cānı fedā

   Ol edā Ṣıdḳi seni şimdi bu günlerde ḳodu

1. Allah’ın yârin yanağına koyduğu zarafet, ne ayın yüzüne ne de parlak güneşe bahşedilmiştir.
2. Allah, gönüller süsleyen o neşeli sevgilinin dudağının yaptığı tesiri, ne ölümsüzlük suyuna ne de Kevser çeşmesine vermiştir.
3. Yeryüzünde Allah’ın kimseye kolaylıkla nasip etmediği bir huy olan nezaketi Allah o ak göğüslü sevgiliye kısmet etti.
4. Ey hoca, bırak! Şimdi o sevgilinin beni ve hattı, miskteki ve amberdeki kıymeti hiçe indirdi.
5. Sıdkî! Kavuşma günü canını ve gönlünü sevgiliye feda etmedin ve bu sebeple şimdi o nazlı yâr, seni bugünlere (acı içinde) bıraktı.

259.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

1. Nāz-ıla ḳarşıdan ol şūḫ nümāyān oldu

   Serv teg ṭurmuş idi gevher-ḫırāmān oldu

2. Sîneniñ sūzunu gördükde der ehl-i ʻāşıḳa

   Meger eşk-i dîde fāris-i fürūzān oldu

3. Ġam-ı hicrāna taḥammül edip olduḳ vāṣıl

   Tābımız tābdih-i sücce-i[?][95] cānān oldu

4. Sensiz ey ġonca-dehen lāleye baḳdım ammā

   Gözüme her biri bir aḫker-i sūzān oldu

5. Ḥālime raḥm eder oldu işidip efgānım

   Meger ol muġbeçe ey Ṣıdḳi müselmān oldu

1. O şen şakrak sevgili nazlana nazlana karşımızda belirdi; bir servi ağacı gibi sabit durmaktayken, yuvarlanıveren bir mücevher kesildi.

2. Sevgili, yanıp kavrulan gönülleri görünce, o gönüllerin sahibi âşıklara; ‘Dökülen her yaş, parlayan(ortaya çıkan) bir süvari olur” der.

3. Ayrılık derdine sabrettik ve sevgiliye kavuştuk; […]

4. Ey gonca gibi minik ağızlı sevgili! Sen yokken laleye baktım; fakat onların her biri gözüme yanan bir kıvılcım gibi göründü.

5. Ey Sıdkî! Ettiğim feryatları duyunca şarap sunan o dilber, bana acımaya başladı ve Müslüman oldu.

---

[95] [Varak No:37a]

260.

(Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün Me fā î lün)

1. Ne dersin ḫasta göñlüm ʻaşḳıñ ey meh terk ḳılsın mı

   Yaḫūd reşk āteşiyle durmadan yanıp yaḳılsın mı

2. Daḫı vaṣlıñ ümîdi birle kūyuñ bekleyem yāḫūd

   Ümîdim desti dāmān-ı viṣāliñden kesilsin mi

3. Teġāfül ḳıldıġıñca dilde artar miḥnet ü derdim

   Sen inṣāf eyle ḳaddim bār-ı miḥnetden bükülsün mi

4. Beni bî-hūş görsen ey perî-peyker ʻacep ḳılma

   Şarāb-ı ʻaşḳ-ı ser-mestî olan hergiz ayılsın mı

5. N'içün raḥm eylemezsin Ṣıdḳi-i bîmāra ey ḫūnî

   Her iki günde bir aḥvālini el cümle bilsin mi

1. Ey ay gibi güzel sevgili! Aşkınla hastalanan gönlüm senin aşkını terk etsin mi ya da kıskançlık ateşiyle durmadan yanıp yakılsın mı, buna ne dersin?

2. Sana kavuşabilme ümidiyle mahalleni hep böyle beklemeye devam mı edeceğim veya sana kavuşmaktan ümidimi keseyim mi?

3. Beni anlamazdan gelen bakışlarınla yüreğimdeki sıkıntı ve keder çoğalır; bana merhamet et, yoksa bu gidişle iki büklüm olacağım.

4. Ey güzelliğiyle periyi andıran sevgili! Beni perişan bir vaziyette görürsen şaşırma; çünkü sarhoşluk veren aşkın şarabını içen, asla ayılmaz.

5. Ey âşıklarının kanını döken sevgili! Senin aşkının hastası Sıdkî'ye niçin acımıyorsun? (Aşkınla ettiğim feryatlar yüzünden) Sana olan aşkımı cümle âlem her iki günde bir öğrensin mi?

261.

(Fā i lā tün Me fā i lün Fa i lün)

1. Hamdillāh ki furṣat el verdi

   Baḫt yār oldu devlet el verdi

2. Yāra cān naḳdini nis̱ār etdim

   Yine ey dil sa'ādet el verdi

3. Ḳurtulup tengnā-yı hicrāndan

   Vaṣla erdim ferāġat el verdi

4. Yāra etdim ta'aşşuḳ iẓhārın

   Meclis-i meyde ḥālet el verdi

5. Ayaġın öpmek istedim Ṣıdḳî

   Baña ol bî-mürüvvet el verdi

1. Allah'a şükür fırsat elime geçti de şansım açıldı ve mesut oldum.
2. Ey gönül! Sevgilime can sermayemi saçtım ve tekrar mutluluk bana nasip oldu.
3. Ayrılık mezarından kurtulup bu dünyadan elimi eteğimi çektim ve sevgiliye kavuştum.
4. Şarap meclisindeyken durumum müsait oldu da aşkımı sevgiliye ilan ettim.
5. Sıdkî! O merhametsiz yârin ayağını öpmek istedim; fakat sevgili öpmem için bana elini verdi.

3.2.4. Diğer Manzumeler

1.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

Çün felek ṣalar imiş miḥnet-i hicrāna beni

Dem-be-dem eyler imiş dillere efsāne beni

Mübtelā eylemeden miḥnet-i devrāna beni

Kim bilir atmayalardı ḳatı yābāna beni

Taş doġuraydı doġurmaḳdan ise ana[m] beni

Felek, beni ayrılık sıkıntısı içinde bıraktığı için, zaman zaman beni dillere destan etmekteymiş. Ben devrin sıkıntısını çekmeye alışmadan evvel, keşke annem beni doğuracağına taş doğursaydı da, kimse beni böyle hafife almasaydı.

2.

(Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lā tün Fe i lün)

Eksik olmaz ġam-ı devrān-ıla ṭab'ımda kesel

Kimse yoḳ dehrde hergiz ede bu müşkili ḥal

Çünki rif'atda imiş ṭāife-i *'belhum aḍall'*[96]

Bilmezem ḥażret-i *'lā-yüselü 'ammā yef'al'*[97]

Tabiatımda, zamanın getirdiği dertler ile bıkkınlık eksik olmaz; dünyada bu sorunu çözebilecek kimse de yoktur. Çünkü hayvanlardan daha aşağı mertebede olan kişiler (bugün) mevkii sahibidir; fakat benim tanımadığım bu muteber kişiler (elbette bir gün) Allah dışında kalan herkes gibi yaptıklarıyla sorgulanacaktır.

---

[96] Araf sûresi 179. ayet: "Andolsun, cehennem için de birçok cin ve insan yarattık ki kalpleri var, fakat onlarla anlamazlar; gözleri var, fakat onlarla görmezler; kulakları var, fakat onlarla işitmezler. İşte onlar **hayvanlar gibidir, hatta daha da sapık**. Ve işte gafiller onlardır." Süleyman Ateş, **Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri** , C:II, İst., Milliyet Gazetecilik, 1995, s. 1040. (çevrimiçi)http://www.diyanet.gov.tr/kuran/default.asp, 06 Haziran 2010.

[97] Enbiyâ sûresi 23. ayet: "***O, yaptığından sorulmaz. Ama onlar (yani o tanrı diye taptıkları veya insanlar) sorulurlar.***" Süleyman Ateş, **Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri** , C:IV, İst., Milliyet Gazetecilik, 1995, s.1678. (çevrimiçi)http://www.diyanet.gov.tr/kuran/default.asp, 06 Haziran 2010.

3.

(Me fā î lün Fe i lā tün Me fā î lün Fe i lün)

Niçe müyesser olur baña rāḥat ey gül-i ter

Ki hicriñ ile göñül her dem ıżṭırap eyler

Siyāh-ı ġamze-i ḫūn-ḫˇārıñ ey ṣanem bilirem

Göñül vilāyetini ‘āķıbet ḫarap eyler

Ey körpeliğiyle taze bir güle benzeyen sevgili! Gönül senin ayrılığın yüzünden sürekli ıstırap içindedir ve gönül bu durumdayken ben nasıl rahat edebilirim? Ey güzeller güzeli sevgili! Senin kan döken yan bakışlarının karanlığının en sonunda gönül vilayetini yıkacağını biliyorum.

4.

(Fā i lā tün Me fā i lün Fa‘ lāt)

Ṣıdķiyā çekme cevriñ ol yāriñ

Olsa ḥüsnüyle Yūsuf-ı s̱āni

Kim saña dā’ima ola terkeş

Ede aġyāra luṭfu pinhānî

Ey Sıdkî! Güzelliğiyle ikinci bir Yusuf olsa bile, o yârin zulmüne katlanma; çünkü o sana daima okla dolu çantasını gösterirken, yabancılara gizli lütuflarda bulunmaktadır.

5.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fa‘ lün)[98]

Taḳdîr degil çünki viṣāli o mehiñ

Bî-‘aḳldır ol ki mekr ü tedbîr eyler

Bî-hūdedir ol ẖayāl-i bāṭıl Ṣıdḳî

Taḳdîri ṣağınma kimse tefsîr eyler

Türlü tedbirler alıp hile yapmaya çalışan kişi akılsızdır; çünkü güzelliğiyle bir aya benzeyen o sevgiliye kavuşmak, (kimseye) nasip olmamıştır. Sıdkî! (Sevgiliye dair) Olmayacak hayaller kurmak boşunadır; çünkü kaderini izah edebilecek kimse yoktur.

6.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü Fa‘ lün)

Tîġ-ı ġam ile sîne-fiġārım bu gece

Āşüfte vü zār u bî-ḳarārım bu gece

Gūyā ki o gülden olmuşam dūr ey dil

Bülbül gibi sergeşte vü zārım bu gece

Gönlüm bu gece gam kılıcıyla yaralandı, aşığım, ağlıyorum, kararsızım. Ey gönül! Bir güle benzeyen o sevgiliden bu gece ayrılmışçasına, bülbül misali perişan oldum ve ağlıyorum.

[98] Birinci mısranın vezni *Mefūlü Mefāîlü Mefāîlü Fa‘lün* iken diğer üç mısranın vezni *Mefūlü Mefāîlün Mefāîlün Fa*‘dır.

7.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lün Fa')

Levḥ-i dile naḳş-ı ruḫ-ı cānān çekerim

Endîşe-i kākül-i perîşān çekerim

La'l-i leb-i yāra ermege imkān yoḳ

Bî-hūde bu arzu-y-ıla cān çekerim

Gönül levhasına sevgilinin yanağını nakşediyorum ve onun darmadağınık saçının endişesi içindeyim. Yârimin kırmızı dudağına erişmenin imkânı yoktur ve bu arzuyla boşu boşuna can çekişiyorum.

8.

(Mef ū lü Me fā i lün Me fā i lün Fā')

Ġam leşkeri mülk-i 'aḳlı pā-māl etdi

Hicrān sînemi zebānımı lāl etdi

Bir dem iki dem ḳaldı ramaḳ cāndan

Ġam Ṣıdḳi'yi cānā ḳatı bir hāl etdi

Dert askeri, akıl mülkünü ayaklar altına aldı. Ayrılık, yüreğimi ve dilimi susturdu. Ömrümden (geriye) çok az bir zaman kaldı. Ey sevgili! Gam, Sıdkî'yi gayet acıklı bir halde bıraktı.

9.

(Mef ū lü Me fā i lün Me fā i lün Fā‘)

Dil beste-i zülf-i tāb-dārıñ olsun

Cān küşte-i tîġ-ı āb-dārıñ olsun

Ṣıdḳî-i sitem-dîde dil ü cānı ile

Ḳurbān-ı dü-çeşm-i ‘işvekārıñ olsun

Sıdkî’nin gönlü sevgilinin ışıltılı zülfüne dolansın ve onun (yan bakışının) parlak kılcıyla ölsün. Yârin aşkı uğrunda (pek çok)dert gören Sıdkî canı ve gönlüyle sevgilinin naz eden iki gözüne kurban olsun.

10.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lün Fā‘)

Tîġ-ı ġam-ıla sînemiz efgār etdiñ

La‘liñ hevesiyle çeşmi ḫūn-bār etdiñ

Cān verdi ġamıñla Ṣıdḳi-i dil-ḫasta

Ey şūḫ-ı sitemger yeter āzār etdiñ

Ey zalim sevgili! Dert kılıcıyla gönlümüzü yaraladın ve al dudaklarının arzusuyla gözlerimden kanlı yaşlar akıttın. Gönlü aşkınla hastalanan Sıdkî, senin derdinle can verdi; ona ettiğin bunca zulüm yeter.

11.

(Mef ū lü Me fā î lü Me fā î lü   Fa‘ lün)

Efsūs ki bezm-i vaṣldan dūr oldum

Āşüfte vü ḫasta-ḥal-i mehcūr oldum

Feryād ki cām-ı vaṣlı nūş eylemeden

Cām-ı mey-i firḳat-ıla maḫmūr oldum

Yazık ki kavuşma meclisinden ayrı düştüm ve ayrılık yüzünden hastalanıp perişan oldum. Yazık, çok yazık! Kavuşma kâsesinden bir yudum içemeden ayrılık şarabının kadehiyle ayıldım.

12.

(Mef ū lü Me fā i lün Me fā î lün   Fa‘)

Ṣıdḳî ki ġamıñla ‘āşıḳ-ı şeydādır

Ṣaḥrā-yı ġam içre Ḳays’dan rüsvādır

Tā niçeye dek aña teġāfül ḳılasın

Ḳurbānıñ olam ne nāz ü istiġnādır

(Ey sevgili!) Sıdkî, senin derdinle deliye dönmüş bir âşıktır ve dert çölünde Mecnun’dan daha vahim bir hale düşmüştür. (Hal böyleyken daha) Ne zamana kadar onu anlamazlıktan geleceksin? Kurbanın olayım bu nasıl bir naz, bu nasıl bir anlamazlıktır?

13.

(Mef ū lü Me fā i lün Me fā î lü Fā ül)

Men āteş-i ‘aşḳ ü çeşm-i pür ġamla ḫoşam

Mātemzede-i firāḳam u ġamla ḫoşam

El kendi ferāġatında ‘ıyş eylemede

Men kūşe-i miḥnet içre mātemle ḫoşam

Ben, (gönlümdeki)sevda ateşi ve dert dolu gözlerimle halimden memnunum; ayrılığın matemini tutuyorum, dertliyim, fakat bu durumdan da hoşnudum. Başkaları kendi rahatını düşünüp eğlenmekteyken ben, sıkıntı köşesinde seve seve matem tutmaktayım.

14.

(Mef ū lü Me fā i lün Me fā î lün Fā‘)

Yā Rab beni tîr-i faḳra āmāc etme

Nā-merd ḳapısını baña mi‘rāc etme

Ver ḳısmetimi ḫazāne-i ġaybıñdan

Her dūna vü her nākese muḥtāc etme

Ey Allah’ım! Beni fakirliğin oklarına hedef eyleme ve korkak kimselerin kapısına çıkartma. Bilinmeyen hazinelerinden benim kısmetim olanı ver de beni her alçağa ve her açgözlüye muhtaç etme.

SONUÇ

18. yüzyıl şairlerimizden, matematik âlimi Mustafa Sıdkî Efendinin Dîvânı'nın transkripsiyonlu metnini ve edebî açıdan incelenmesini içeren bu tezde, Mustafa Sıdkî Efendi ve eseri günümüz dünyasına tanıtılmaya çalışılmıştır. Onun Dîvân'ı, şairin yaşadığı yüzyılda cereyan eden edebiyatın gelişim çizgisini tam olarak tespit edebilmek için önemlidir. Ayrıca bu çalışma, şairin hem kendi döneminde hem de daha sonraki dönemlerde yaşayan şairlerle olan müşterekliğini araştıracak çalışmalar için bir basamak teşkil etmektedir.

Mustafa Sıdkî Efendi, Osmanlı Devleti'nin merkezinde önemli mesleklerde çalışmış, iyi bir eğitim aldığı çeşitli alanlardaki çalışmalarından belli olan, devrin edebî atmosferine yabancı kalmayan, kendisini hem bilim hem de şiir çevrelerine benimsetmiş bir kişiliktir. Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere en az 3 dil bilen şair, yeteneklerini hem edebî hem de ilmî sahalarda sergilemekten çekinmemiştir.

Şiir anlayışı olarak *Mahallileşme Akımı'*na*, Türkî-i Basit'*e ve *Sebk-i Hindî'*ye yoğun yönelişlerin yaşandığı, geleneksel kalıpların dışına çıkılmaya başlandığı 18. asırda yaşayan Mustafa Sıdkî, manzumelerinde çoğunlukla kendine gelenekçi bir dîvân şairi görüntüsü vermektedir. Fakat onu farklı kılan ve bir gazel şairi olarak kendi sahasının karakter çizgilerini belirginleştiren özellikleri ise; *Sebk-i Hindî* ile özellikle de *Fuzulî'*den izler taşıyan ve deyimlerle zenginleşen manzumeleridir. Ya da Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinden tutun da Azeri-Çağatay şivesi unsurlarını bir araya getiren söyleyiş tarzıdır denilebilir.

O, *Sebk-i Hindî* gibi girift mefhumlarla dolu bir akıma ilgi duymanın yanı sıra, halk ağzına ait söylemler ile zaman zaman yalın bir üslûba manzumelerinde yer veren bir sanatkârdır. Bu da Mustafa Sıdkî'nin devrin değişen ve yenilenen edebiyat eğilimlerini yakından takip ettiğini göstermektedir.

Şair Sıdkî'nin üslûbunda, devrindeki dîvân şiirinin genel temayülü olan didaktik söyleyiş yerine, *Fuzulî* tarzında bir lirizm ya da *Nedim* benzeri bir şuhluk bulunmaktadır. Onun şiirlerindeki dil ve anlatım geleneklerle ve geçmişle sıkı sıkıya

bağlantılıdır. Dîvânda dînî-tasavvufî içerikli manzumeler yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Tasavvuf unsurlarının serpiştirildiği manzumeler; aşk, ayrılık, özlem ve ızdırap temaları etrafında gelişmiştir.

Şiir tekniği bakımından asrın orta sınıf şairleriyle hemen hemen aynı olan Mustafa Sıdkî Efendinin, manzumelerinde konuya hâkimiyeti, gazellerindeki söyleyiş güzelliği dikkat çekmektedir. Söze anlam ve ahenk katma amaçlı kullanılan edebî sanatlar açısından, şairimizin geleneğe bağlı kaldığını söylemek mümkündür. Özellikle gazellerinde, söz sanatları açısından başarılı bir kullanım sergilemiştir. Manzumelerde sıklıkla kullanılan istiare ve teşbihler, şiir estetiği içinde verilmiş, atasözü ve deyimlerle anlatım zenginleştirilmiştir.

Klasik edebiyatta yer alan aruz bahirlerinin hemen hemen hepsinin manzumelerde kullanıldığı görülmektedir. Aruzun sekiz bahrinden on sekiz farklı veznin kullanılmış olması, şair adına bir başarı olarak kabul edilebilir.

Eserde neredeyse tüm uyak çeşitleri kullanılmıştır. Bu hususta çoğunlukla zengin ve tam uyağa yer verilmiş ve genel uyak anlayışına bağlı kalınmıştır. Dîvân'da kullanılan redifler, sayı bakımından oldukça fazladır. Müzikalite sağlamak için şairin rediflerden büyük ölçüde faydalandığı açıktır. Rediflerde dikkat çeken en önemli unsur ise, bu ses biriminin Arapça ve Farsça kelimelerden çok, Türk dilinin malzemesi kullanılarak vücuda getirilmiş olmasıdır.

Çalışmamızda Mustafa Sıdkî Efendinin yaşadığı dönemin gerek tarihî gerekse edebiyat tarihi açısından önemi, o dönem dîvân edebiyatında beliren farklılaşmalar, şairin bu eğilimlere yaklaşımı ve geçmiş dönem şairlerinin Mustafa Sıdkî'nin edebî üslûbuna etkisi araştırılmıştır. Günümüz insanı için kolaylık sağlaması ve daha geniş bir kitleye hitap edilebilmesi için şiirlerin günümüz Türkçesi ile nesre çevirileri verilmiştir.

Değişen şiirin farkında olan ve devrinin akımlarına ilgisiz kalmayan, diğer taraftan da geleneksel çizgiye saygısı olan 18. yüzyıl şairlerinden Mustafa Sıdkî

Efendiyi ele alan bu araştırma sayesinde edebiyatımızın eksik olan bir taşı daha tamamlanarak okuyucunun istifadesine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Aksan,Virginia: **Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri:1700-1870**, Çev:Gül Çağalı Güven, İst., Türkiye İş Bankası Kültür yay., 2010.

Aksoy, Ömer Asım: **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: I Atasözleri Sözlüğü**, İst., İnkılap yay., 1988.

Aksoy, Ömer Asım: **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: II Deyimler Sözlüğü**, İst., İnkılap yay., 1988.

Aksoy, Ömer Asım: **Atasözleri ve Deyimler,** Ank., TDK, 1965.

Aksoyak, İsmail Hakkı; Macit, Muhsin: "Edebî Sanatlar", **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, 4. bs., Ank., Grafiker yay., 2006, s. 273.

Aksun, Ziya N: **Osmanlı Tarihi,** C:II-III, Ank., Ötüken Neşriyat, 1994.

Albayrak, Nurettin: **Türkiye Türkçesinde Atasözleri**, İst., Kapı yay., 2009.

Ateş, Süleyman: **Kur'ân-ı Kerîm Tefsîri** , C:II-IV-V, İst., Milliyet Gazetecilik, 1995. (çevrimiçi)http://www.diyanet.gov.tr/kuran/default.asp, 06 Haziran 2010.

Avşar, Ziya: "XVII.-XIX. Yüzyıllara Ait Yayınlanmış Türkçe Dîvân ve Dîvânçeler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C:5, S:10, İst., BİSAV, 2007, s.95-130.

Aydüz, Salim: "Mustafa Sıdkî (?-İstanbul 1769)", **Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi**, C:II, İst., YKY, 1999, s.323-324.

Aynur, Hatice; Çakır, Müjgan; Koncu, Hanife: **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I: Sözde ve Anlamda Farklılaşma: Sebk-i Hindî**, İst., Turkuaz yay., 2006.

Banarlı, Nihad Sami: **Resimli Türk Edebiyat Tarihi**, İst., MEB, 2001.

Baykara, Tuncer: "Osmanlı Tarihi-1774'den Cumhuriyetin Kuruluşuna Kadar", **Anadolu Uygarlıkları**, C:IV, y.y., Görsel yay., 1982, s. 734-741.

Cûdî, İbrahim Efendi: **Lügat-ı Cûdî**, Haz: İsmail Parlatır, Belgin Tezcan Aksu, Nicolai Tufar, Ank., TDK, 2006.

Çeltik, Halil: "18. Yy. Tezkirelerindeki Dîvân Şairleri", **The Journal of Turkish Studies/Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi:Hasibe Mazıoğlu Armağanı,** S:22-2, İst., KOCAV, s.49-85.

(Çevrimiçi)http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=s%FDdk%FD&ayn=tam, 08 Haziran 2010.

(Çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=134, 06Haziran2010.

(Çevrimiçi)http://www.diyanet.gov.tr/Kuran/default.asp?mnct=33, 08 Mayıs 2010.

(Çevrimiçi)http://www.edebiyatsanat.com/roman/64-divan-siiri/474-divan-siirinde-redif-ve-onemi.html, 08 Temmuz 2010.

(Çevrimiçi)http://www.edebiyatdiyari.com/divan_edebiyati/divan_siirinin_kafiye_yapi_ve_sistemi-t51.0.html, 08 Temmuz 2010.

Çınar, Bekir: "Klasik Türk Edebiyatı Alanında Yayımlanmış Bazı Eserlerin İsimlerindeki Yazım Farklılıkları", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, Volume 3/6 Fall, 2008, s. 173–185.

Demirel, Şener: "17. Yüzyıl Sebk-i Hindî Şairlerinden Nâilî ve Fehîm'in Şiirlerinde Somutlaştırma", **Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları I: Sözde ve Anlamda**

Farklılaşma: Sebk-i Hindî, Haz:Hatice Aynur, Müjgan Çakır, Hanife Koncu, İst., Turkuaz yay., 2006, s.36-38.

Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Haz:Aydın Sami Güneyçal, 18. bs., Ank., Aydın Kitabevi yay., 2001.

Dilçin, Cem: "Divan Şiirinde Gazeller", **Türk Dili: Divan Şiiri Özel Sayısı 415-416-417**, Ank., TDK, 1986, s.78.

Dilçin, Cem: **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, 5. bs, Ank., TDK, 2000.

Doğan, Muhammet Nur: **Eski Şiirin Bahçesinde**, İst., Alternatif Düşünce yay., 2005.

Ercilasun, Bilge: **Büyük Türk Klasikleri**, C:VI, Ank., Ötüken-Söğüt Neşriyat, 1990.

Eyüboğlu, E. Kemal: **Onüçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde Ve Halk Dilinde Atasözleri Ve Deyimler**, C:I-II, İst., Doğan Kardeş Matbaacılık, 1975.

Fazlıoğlu, İhsan: "Endülüs ve Mağrip Matematiğinin Osmanlı Matematiğinin Oluşumu ve Gelişimindeki Yeri", **IX. Mağrib Arap Matematik Tarihi Sempozyumu**, Yayımlanmamış Bildiri, IX. Mağrib Arap Matematik Tarihi Sempozyumu, Cezayir Yüksek Öğretmen Fakültesi Matematik Bölümü, Cezayir Lineer Olmayan Entegral Denklemler ve Matematik Tarihi Kurulu, Cezayir Matematik Tarihi Kurumu, Tipaza/Cezayir, 12–14 Mayıs 2007. (çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=154,07Haziran 2009.

Fazlıoğlu, İhsan: "Hendese", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C:XVII, İst., TDV, 1998, s.200, 206. (çevrimiçi)http://www.ihsanfazlioglu.net/yayinlar/makaleler/1.php?id=161,06Haziran 2010.

Fazlıoğlu, İhsan: "Hesap", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C:XVII, İst., TDV, 1998, s.263.

Fazlıoğlu, İhsan: "XVIII. Yüzyıl Osmanlı Düşüncesinde Bunalım ve Arayış-II: Felsefe-Bilim", **BÜLTEN,** Değ:Eyüp Süzgün, S:67, İst., BİSAV, 2008, s.78-81. (Çevrimiçi)http://www.bisav.org.tr/yayinlar/bulten_makale_detay.cfm?makaleId=502 &yayin_sayi=32, 07 Haziran 2010.

Fazlıoğlu, İhsan: "Mustafa Sıdkı(ö.1183/1769)", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C:XXXI, İst., TDV, 2006, s.356-357.

Gülsevin, Gürer: "Türkiye Türkçesinde Birleşik Zarf-Fiiller", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:II, S:2, Afyon, 2001, s.122–143.

"Hâcegân", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,** C:XIV, İst., TDV, 1996, s.430.

Halaçoğlu, Yusuf: "Osmanlı Tarihi-Başlangıçtan 1774'e Kadar", **Anadolu Uygarlıkları,** C:IV, y.y., Görsel yay., 1982, s.697-711.

Hammer, B.J.V.P: **Büyük Osmanlı Tarihi,** C:VII-VIII-IX, Çev:Vecdi Bürün, İkra Okusan, İst., Hikmet Neşriyat, 1991.

İpek, Birol: "Türk Dilinde Vasıta Hali", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S:23, Konya, Bahar–2008, s.63–97.

İsen, Mustafa: "Divan Şiirinde Bir Akım: Sebk-i Hindî", **Yönelişler**, S:6, İst., Bürde yay., 1981, s.7-11.

İzgi, Cevad: **"Osmanlı Medreselerinde Tabii ve Riyazi İlimlerin Eğitimi",** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İst., İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü yay., 1994, s.276-277.

Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı**, C:II, 6. bs., İst., Türk Edebiyatı Vakfı yay., 1985.

Kahya, Hayrullah: "Karamanlıca Zarf-Fiil Eklerinden Örnekler", **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi,** S:19, Konya, 2008, s.131–152**.**

Karahan, Leyla: "Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşunda Yazı Dili-Ağız İlişkisi", **Turkish Studies/Türkoloji Dergisi I,** C:1, S:1, Ank., 2006, s.9–18.

Karataş, Turan: **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü,** 2. bs., Ank., Akçağ yay., 2004.

Mengi, Mine: **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, 9. bs., Ank., Akçağ yay., 2003.

"Mustafa Sıdkî", **İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu**, C:III, İst., MEB, 1967.

"Mustafa Sıdkî(?-1769)", **Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, Haz: O. Cihat, F. Hazretkulov, C:VII, Ank., AKM, 2007, s.602.

"Mustafa Sıdkî Efendi (ölm.1183/1769)", **Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi,** Ed:Ekmeleddin İhsanoğlu, C:II, İst., IRCICA, 1997, s.466-467.

"Mustafa Sıdkî (ölm.1183/1769)", **Osmanlı Matematik Literatürü Tarihi,** Ed:Ekmeleddin İhsanoğlu, C:I, İst., IRCICA, 1999, s.215-216.

Müstakim-zâde, Süleyman Sadedin: **Mecelletü'n-Nisâb**, Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi No:628, vr.292a.

Müstakim-zâde, Süleyman Sadedin: **Tuhfe-i Hattatîn,** İst., Devlet Matbaası., 1928.

Pakalın , Mehmet Zeki: **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C:I-II-III, İst., MEB, 2004.

Râmiz, [Hüseyin bin Mustafa]: **Âdâb-ı Zurafâ,** Esad Efendi Kütüphanesi No:3873.

Râmiz, [Hüseyin bin Mustafa]: **Râmiz ve Âdâb-ı Zurafâ'sı: İnceleme, Tenkidli Metin, İndeks, Sözlük**, Haz:Sadık Erdem, Ank., AKM., 1994.

Rasim, Ahmet: **Osmanlı Tarihi,** C:III-IV, İst., Emre yay., 2002.

Sâmi, Şemseddin: **Kâmûs-ı Türkî,** İst., Enderun Kitabevi, 1989.

Saraç, M.A. Yekta: **Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye,** İst., 3F yay., 2007.

"Sıdkî Mustafa Efendi", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C:VIII, İst., Dergâh yay., 1986, s.2.

"Sıdkî", **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü: Kaynak Eserler Dizisi 12,** Haz:Haluk İpekten, v.d., Ank., Kültür ve Turizm Bakanlığı yay., 1998, s.444.

Süreyya, Mehmed: **Sicil-i Osmanî,** C:V, İst., Tarih Vakfı Yurt yay., 1996.

Şentürk, A. Atilla; Kartal, Ahmet: **Eski Türk Edebiyatı Tarihi,** İst., Dergâh yay., 2007.

Tahir, Bursalı Mehmed: **Osmanlı Müellifleri:1299-1915**, C:II-III, İst., Meral yay., 1972.

Tanyeri, M. Ali: **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ank., Akçağ yay., 1999.

Tuman, Mehmed Nail: **Tuhfe-i Nâilî : Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri,** Haz: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatar, C:II, Ank., Bizim Büro yay., 2001.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı**, Ank., TTK, 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı,** 3.bs., Ank., TTK, 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı: **Osmanlı Tarihi,** C: IV/I, 3.bs., Ank., TTK, 1982.

Ünver, İsmail: "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", **AÜDTCF Türkoloji Dergisi,** S:11, Ank., 1993, s. 51-89.

Yavuz, Kemal: **Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ**, Ank., AKM, 1991.

Yeni Tarama Sözlüğü, Haz:Cem Dilçin, Ank., TDK, 1983.

Yılmaz, Necdet: **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf: Sûfîler, Devlet ve Ulemâ,** İst., OSAV, 2001.

Yücel, Yaşar: "Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar", **Kitâb-i Müstetâb, Kitabı Mesâlih'l Müslimin ve Menâfi'i'l-Mü'minin, Hırzü'l-Mülûk**, Ank., TTK, 1998.

İNDEKS

Tezin İnceleme Kısmında Geçen Özel Adlar/Kavramlar İndeksi: